Національний університет біоресурсів і природокористування України
гуманітарно-педагогічний факультет
кафедра соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
факультет соціальної та психологічної освіти
лабораторія вдосконалення майстерності практичного психолога
Польсько-українська науково-дослідницька лабораторія
психодидактики імені Я.А. Коменського
Хмельницький національний університет

Матеріали VI-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності»

(26-27 жовтня 2017 року)

Київ 2017

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу НУБіП України та УДПУ імені П. Тичини заборонено

Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності : VI-та Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція (26-27 жовтня 2017 р.): тези доп. / Відп. Ред. Г.М. Ржевський, Т.Д. Перепелюк. – К. : НУБіП, 2017. – 257 с.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Максимально зменшено втручання в обсяг та структуру матеріалів. Редакційна колегія не несе відповідальність за достовірність статистичної та іншої інформації, що представлена в рукописах.

Редакційна колегія:

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Перепелюк Тетяна Дмитрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Харченко Надія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Філатова Тетяна Сергіївна – викладач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Осадченко Інна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач Польсько - української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського;

Шинкарук Василь Дмитрович – доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Вікторова Леся Вікторівна, д-р пед. наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Ржевський Геннадій Миколайович, канд. психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Харченко Світлана Василівна, канд. філол.. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету з наукової роботи, Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Буцик Ігорь Михайлович, канд. пед. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Рудик Ярослав Михайлович, канд. пед. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Савицька Ірина Миколаївна, канд. філос. наук, доцент кафедри філософії заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ.

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні Україна переживає найскладніший період за час своєї незалежності. У останні три роки непередбачувана і несподівана агресія проти нашої держави, окупація частини території, військовий конфлікт і бойові дії стали частиною повсякденного життя наших співгромадян. Окрім цього Україна знаходиться на етапі активного реформування соціально-економічних стосунків - це вимагає від громадян країни устигати за цими змінами, сприяти трансформаційним процесам, адаптуватися до них.

Будь-який соціальний конфлікт, особливо військовий, впливає на стан взаємин в суспільстві.

Отже, складні соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, позначаються на життєдіяльності великої кількості населення країни. В першу чергу це стосується тих, кого можна віднести до уразливих груп, тобто людей, які вимагають пильної уваги з боку фахівців, зокрема тих людей, які безпосередньо на собі випробували наслідків конфлікту: учасники АТО, внутрішньо переміщені особи, сім'ї, які зазнали втрат в результаті військової агресії і проведення АТО.

В умовах постійної інтенсифікації життя людини і наростання кризових явищ прогресивні особові перетворення в суспільстві повинні відбуватися досить швидко і масово, що дозволить повернути назад кризові явища і нинішню спрямованість сучасного людства до саморуйнування і самознищення. Проблеми, з якими сьогодні стикається людство, є результатом нинішньої духовно-психологічної кризи. Рівень еволюції людської свідомості, як носія психічних процесів, не забезпечує у багатьох випадках, адекватну реакцію соціуму і його індивідуумів на існуючі нині виклики і не призводить до своєчасного вироблення нового світогляду по подоланню кризових явищ. У цих умовах психологія і її практична реалізація представляється, мало не єдиною наукою, до якої звернені погляди у пошуках відповіді на актуальні питання сьогоднішнього дня і визначення практичних дій з виходу з кризових ситуацій.

Соціальна робота сьогодні проходить етап свого становлення, інституціоналізації в складних соціально-економічних, політичних, соціальних і соціокультурних умовах. Проте, незважаючи на столітню історію функціонування і розвитку її як науки і професійної діяльності, далеко не по усіх соціальних проблемах сформувалася єдність поглядів, навпаки, - розвивається різноманіття підходів до розуміння її суті, теоретико-методологических, методичних, практичних, технологічних проблем і їх рішення. Проте незаперечним фактом є визнання усіма її необхідності. Соціальна робота стала одним з доданків загальноцивілізаційного процесу на рубежі XX-XXI вв. і як особливого роду соціальний феномен зайняла міцне місце в системі соціальних наук, стала необхідним теоретичним фундаментом розвитку специфічної професійної діяльності, механізмом реалізації соціальної політики в цілому.

ЗМІСТ МАТЕРІАЛІВ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Потапчук Євген Михайлович, *доктор психологічних наук, професор, Хмельницький національний університет, завідувач кафедри психології та педагогіки* **Детермінанти душевного благополуччя фахівців ризиконебезпечних видів діяльності ..……..……16**

Сафін Олександр Джамілевіч, *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань*
Щодо проблеми психічної ригідності особистості при стресових станах ……18

Перепелюк Тетяна Дмитрівна, *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Роль Я-концепції особистості у професійному становленні практичного психолога ……..21

Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України*
Дослідження рівня користування студентами інтернет-середовищем під час навчання ..……..…24

СЕКЦІЇ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ. ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ

Андрусик Олена Олександрівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Потенціал учинкової активності як показник морально-психологічноо розвитку особистості учня ……36

Войтовська Алла Іванівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Мотивація викладачів до співпраці в інклюзивному середовищі у контексті гендерної соціалізації ……..38

Данилевич Лариса Арсеніївна, *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Розвиток креативності в студентському віці …….…...39

Іщенко Алла, магістрантка *Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Психологічні особливості креативності та інтелекту студентів-психологів ……41

Томаржевська Інна Володимирівна, *Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, м. Київ*
Теоретичний аналіз підходів до визначення поняття «Зрілість» ……..43

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Бондар Дар'я Миколаївна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Професійний «Я-образ» майбутнього психолога …….45

Венцеславська Тетяна Ігорівна, *аспірантка кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету*
Формування готовності розлученихлюдейдо вступу у новий шлюб як психологічна проблема ……47

Давидяк Оксана, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Психологічні особливості впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на самоактуалізацію …….48

Карпова Дарія Євгенівна, *аспірантка кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету*
Усвідомлення молоддю соціальних ролей шлюбних партнерів як психологічна проблема ……..50

Котух Олена Вікторівна, *Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ.*
Поняття автентичність та ідентичність особистості у психологічній науці ……....52

Литвинчук Михайло Юрійович, *науковий кореспондент Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*
Мотиваційний компонентв структурі психологічної готовності військовослужбовців ……54

Остапенко В'ячеслав, *студент Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Методи дослідження в віковій психології ……..56

Рашковська Ілона Владиславівна, *кандидат психологічних наук, Доцент кафедри практичної психології факультету психології і педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова*
Теоретичні питання становлення успішної особистості ……60

Шеленкова Наталія Леонідівна, *кандидат психологічних наук,*
Семко Альона Вікторівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Психологічна характеристика генези поведінки у групі ……....63

Шусть Василь Володимирович, *кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Інституту соціальної і політичної психології НАПН України*
Протистояння ціннісних систем українського соціуму як чинник соцальної фрустрації суспільства ……65

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.

Луценко Тетяна Василівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Актуальність медичної психології сучасності ……..69

Піковець Наталія Вікторівна, *практичний психолог Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Т.Г.Шевченка*
Збереження психічного здоров'я психолога як умова успішності професійної діяльності ……71

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

Вахоцька Ірина Олександрівна, *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Спрямованість особистості та її роль у виборі професії ……74

Ващук Інна Борисівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*.
Синдром професійного вигорання та методи гармонізації психофізичного стану педагогів……..……...78

Гульбс Ольга Анатоліївна, *доктор психологічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.*
Категоріальна структура професійної свідомості особистості викладача вищої школи ……....81

Діхтяренко С.Ю., *канд. психол. н., доцент кафедри психології Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*
«Формування умінь безконфліктної взаємодії студентів» ……..……...85

Кобець Олександр Володимирович, *доктор психологічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.*
Формування правосвідомості як основи професійної компетентності прокурора ……....86

Руденко Евеліна, *магістрантка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Перепелюк Т.Д., *науковий керівник доцент кафедри психології УДПУ імені Павла Тичини*
Я-концепція як фактор становлення самосвідомості старшокласників ……89
Швець Руслана Борисівна, *магістрантка,*
Міщенко Марина Сергіївна, *ст. викладач, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*
Закономірності формування педагогічного іміджу ……92

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. КОНФЛІКТОЛОГІЯ.

Журавко Т. В., *магістрантка,*
Діхтяренко С. Ю., *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Особливості психологічного клімату в студентських колективах ……95

Голуб Ксенія Олегівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Актуальні дослідження психології управління ……..96

Дзюземова Олена Олегівна - *магістрантка,*
Омельченко Людмила Миколаївна, *науковий керівник, доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Студентське самоврядування в ПТНЗ …….....98

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.

Бабошина Ольга Михайлівна, *студентка Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Роль психології в організації професійної діяльності людини ……100

Байда Владислав Юрійович, студент Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Поняття особистість, людина, індивід, індивідуальність та їх співвідношення …….102

Голєва Марія Сергіївна, *магістрантка,*
Омельченко Людмила Миколаївна, *науковий керівник – доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологічні аспекти формування іміджу ВНЗ …….105

Данькевич Вікторія, *магістрантка, студентка,*
Омельченко Людмила Миколаївна, *науковий керівник – доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психолого-педагогічні особливості формування конкурентоспроможності вищого навчального закладу ……..106

Дудка Анастасія, студентка,
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологічна компетентність особистості ……..107

Загребельна Альона Русланівна, *магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Актуальні наукові психологічні дослідження сучасної практичної психології ……...110

Затворнюк Оксана Миколаївна, *кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри практичної психології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.*
Розвиток самоменеджменту майбутніх психологів у процесі професійної підготовки ……112

Козачишина Діана Василівна, Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психології як передова наука світу ……116

Масловська Світлана, *студентка,*
Шмаргун Віталій Миколайович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Типи акцентуації характеру підлітків ……118

Намазило Олена, студентка,
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Вплив кольорів на емоційне сприйняття людини ……122

Палагута Н.С., *студентка економічного факультету ІІІ курсу 5 групи,*
Шмаргун В.М., *доктор психологічних наук, професор Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологія конфліктів у системі управління ……...125

Перепада Ольга Михайлівна, *навчально-методичний центр практичної психології та соціальної роботи, м. Ватутіне*
Соціальна мужність українців як прояв соціальної активності ……127

Ралко Альбіна Ігорівна, аспірант кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету
Успішне здійснення аудиторської діяльності в уявленні студентів-магістрів та фахівців у сфері аудиту ……..128

Рубашкін Дмитро Вікторович, *магістрант,*
Омельченко Людмила Миколаївна, *науковий керівник, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Ефективність моніторингу навчальної діяльності вищого навчального закладу ……....132

Тарасюк Ірина, *студентка,*
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологічні методи управління персоналом ……133

Турик Іванна Володимирівна, *студентка,*
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Особливості прояву агресивності у підлітковому віці ……137

Харченко Надія Анатоліївна, *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань*
Синергетичний підхід у дослідженні Г.С. Костюком вікових особливостей особистості учнів …….138

Хижняк А.А., *Інститут психології імені імені Г.С. Костюка АПН України, місто Київ,*
Психологічний супровід педагогічної діяльності викладача фізичного виховання у професійному становленні ……142

Шмаргун Віталій Миколайович, *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Шмаргун Тетяна Миколаївна, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологічні основи здоров'я людини …….....152

Шум Ольга, *студентка,*
Костюк Дмитро Андрійович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Психологічний вплив сім'ї на розвиток дитини ……..154

Якимчук Борис Андрійович, *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Причини звернення батьків до психолога-консультанта ……159

Якимчук Ірина Павлівна, *кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
Психологічне консультування батьків та педагогів щодопроблем у навчанні дітей ……161

Яцуненко Катерина Євгеніївна, *магістр навчальної групи 5 кафедри психології факультету економіки, менеджменту та психології КНТЕУ*
Професійно-психологічний відбір персоналу як засіб підвищення ефективності діяльності організації ……117

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ПСИХОДИДАКТИКА.

Коротун О.О., *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри европейских мов КНТЕУ*
Gorodnik Maria, *lektor języka rosyjskiego, Studium Języków Obcych Uniwersytet Przyrodniczy Wrocław*
Досвід використання експерієнційного підходу у процесі іншомовної підготовки …….....164

Осадченко Інна Іванівна, *доктор педагогічних наук, професор, завідувач Польсько - української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського*
Осадченко Богдан Андрійович, *магістрант факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*
Стимулювання творчої активності студентів педагогічних ВНЗ …...…165

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

СОЦІЛЬНА РОБОТА.

Арзуманян Каріна, *кандидат психологічних наук, ассистент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України*
Психологічне забезпечення готовності соціальних робітників до розв'язання професійних конфліктів ……168

Бойчук А.М. – *студентка бакалаврату гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Сімейне та статеве виховання сільської молоді ……171

Вікторова Л.В., *доктор педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті НУБіП України*
Мельничук В.М., *студентка 1-го курсу спеціальності «соціальна робота» Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Особливості розробки методів роботи соціального працівника з людьми «третього віку» …….173

Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України*
Галицька Вероніка Валеріївна, *магистрантка, студентка Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Соціальна робота центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо запобігання соціальному сирітству ……..177

Гончаренко Олена Анатоліївна, *магістр Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Соціально-педагогічна робота з попередження насильства над дітьми ……...188

Горшевікова Ірина Олександрівна, *студентка СР-17001мз Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Організація діяльності спеціалізованих служб з профілактики правопорушень і злочинності …….191

Демченко Наталія Юріївна, *студентка 4 курсу, групи СП-1401 гуманітарно-педагогічного факультету, напряму підготовки «Соціальна педагогіка» НУБіП України*
Арзуманян Карина Каренівна, *кандидат психологічних наук, асистент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України м.Київ*
Робота соціального педагога з обдарованими дітьми ……..193

Євенок Олена Юріївна, *студентка кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті*
Кубіцький Сергій Олегович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Специфіка роботи соціального педагога з дітьми з обмеженими функціональними можливостями ……198

Заболотня Карина Віталіївна, *студентка*,
Кубіцький Сергій Олегович, *Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Специфіка роботи соціального педагога щодо формування здорового способу життя в учнів загальноосвітньої школи ……201

Калмиков Ю. Ю., *магістрант гуманітарно-педагогічного факультету,Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Ковальчук Т. І., *доцент –Науковий керівник*
Соціально-педагогічна складова формування морально-етичних якостей молодого подружжя ……203

Кравчук Н. В., *магістрант гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Ковальчук Т. І., *Науковий керівник, доцент гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Розвиток обдарованих дітей і молоді як напрямок роботи соціального педагога ……..206

Линник Вікторія Віталіївна, *студентка СП-1502 Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Девіантна поведінка як соціальне явище серед дітей та молоді сільської місцевості ……...…210

Миколаєнко Марина Анатоліївна,
Кубіцький Сергій Олегович, Національний університет біоресурсіві природокористування України, м. Київ
Особливості соціалізації дошкільника …….212

Неумита Оксана Віталіївна,
Кубіцький Сергій Олегович, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Специфіка роботи соціального педагога на етапі вибору професії учнями загальноосвітньої школи ……215

Новіцька Оксана Геннадіївна, *магістр спеціальності соціальна робота* **Ржевський Геннадій Миколайович**, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*

Формування у молоді відповідального ставлення до батьківства ……217

Решетник Ангеліка Володимирівна, *Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Особливості соціально – педагогічної роботи з важковиховуваними підлітками …….223

Роман Артем, *студент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Особливості надання соціальних послуг військовослужбовцям АТО ……...226

Свіщо Оксана Василівна,
Кубіцький Сергій Олегович, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Специфіка роботи з важковиховуваними дітьми в загальноосвітньому навчальному закладі ……228

Середюк Вікторія Сергіївна, студентка СП-1401 Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.
Особливості виховної роботи з педагогічно занедбаними дітьми ……230

Стадник Ніка Олегівна, *студентка 4 курсу групи СП-1401 гуманітарно-педагогічного факультету*
Арзуманян К. К., *кандидат психологічних наук, ассистент, Національний університет біоресурсів і природокористування україни, м. Київ, Україна*
Соціально-педагогічна робота з дітьми з інвалідністю ……..232

Титовська А. М. – *студентка 4 курсу* гуманітарно- педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Ржевський Геннадій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.
Сім'я як основний інститут соціалізації особистості …….235

Ткаченко І.О., *студентка 4 курсу групи СП-1401 гуманітарно-педагогічного факультет Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Арзуманян К. К., *Кандидат психологічних наук, Ассистент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультет Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Національно-патріотичне виховання у діяльності соціального педагога ……238

Шевченко Анастасія Олександрівна, *студентка СП-1502 Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*
Ржевський Геннадій Миколайович, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України*
Харчова залежність як соціальне явище …….240

Шпильова Ірина, студентка 4 курсу кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Ржевський Геннадій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.
Проблема біженців в Україні ……243

Шпірно А. О., *студентка 4 курсу групи СП-1401 Гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Арзуманян К. К., *Кандидат психологічних наук, Ассистент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультет Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Організація соціально-педагогічної роботи спрямованої на профілактику суїцидальної поведінки у військовослужбовців …….247

Шульга Марина Миколаївна *студентка IV курсу групи СП-1401 Кафедра соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Гуманітарно-педагогічний факультет НУБіП України*
Геннадій Миколайович Ржевський, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Особливості соціально-педагогічної роботи з сім'ями переселенців …250

Яковчук Ангеліка Володимирівна, *студентка СР-17001мз Національний університет біоресурсів і природокористування України м. Київ*
Геннадій Миколайович Ржевський, *кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
Особливості соціально – педагогічної роботи з важковиховуваними підлітками ……..253

МАТЕРІАЛИ ПЛЕНАРОНОГО ЗАСІДАНЯ

ЗМІСТ МАТЕРІАЛИ ПЛЕНАРОНОГО ЗАСІДАНЯ

Потапчук Євген Михайлович
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ДЕТЕРМІНАНТИ ДУШЕВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ФАХІВЦІВ РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Практика свідчить, що на представників ризиконебезпечних професій (військовослужбовці, правоохоронці, рятувальники та ін.) впливає низка детермінант, які можуть негативно позначитися на їхньому душевному благополуччі та на ефективності професійної діяльності [1-5].

Наприклад, ведучи мову про військовослужбовців, важливо враховувати те, що вони можуть виконувати свої службові обов'язки як в мирний час, так і в умовах ведення бойових дій.

Серед чинників психологічного впливу сучасного бою дослідники називають бойову обстановку [1; 2].

На їх думку в сучасному бою може раптово скластися абсолютно нова обстановка, яка здатна змінити прояви волі, пам'яті, протікання сприйняття та мислення людей, навіть, якщо немає прямої загрози для їх життя. Відомо, що при зрозумілій ситуації та при відомому об'єкті дій проявляються одні почуття, при дефіциті інформації – інші. Специфічний вплив нової обстановки пояснюється її незвичністю, відсутністю у людини досвіду діяльності в екстремальних умовах.

Більшість дослідників вказують, що до загальних психологічних чинників бою слід відносити: небезпеку, раптовість, невизначеність, новизну та нестандартність (невідомі раніше нові умови, засоби та способи діяльності), екстремальність дій [1; 4].

Крім цих чинників, фахівці акцентують увагу на чинниках зміни параметрів соціального середовища, складовими яких є: фізичні, хімічні, механічні, радіаційні, мікрокліматичні, баричні (тиск), біологічні, бактеріологічні та інші впливи.

Продовжуючи розгляд чинників негативного впливу на військовослужбовців в бойових умовах, слід сказати, що серед них існує два основних чинники: сили і тривалості впливу на психіку військовослужбовців бойових стресорів та особливості реагування військовослужбовців на вплив цих чинників [4].

Поряд з цим, бойові стресори підрозділяють на специфічні та неспецифічні для бойової обстановки. Специфічні бойові стресори мають підвищений рівень стресогенності і включають: ситуації, що загрожують життю і фізичному стану військовослужбовця; поранення, контузії, каліцтва, радіаційне опромінення, хімічне отруєння й інші наслідки застосування

бойової зброї; загибель близьких людей і товаришів по службі; муки поранених та вмираючих; загибель людей, у якій військовослужбовець звинувачує самого себе; події, у результаті яких постраждали честь і гідність військовослужбовця; фізичне знищення (особливо в перший раз) противника.

Щодо групи неспецифічних бойових стресорів, то до неї дослідники відносять: підвищений рівень перманентної потенційної погрози для життя; тривала напружена діяльність; тривала депривація основних біологічних і соціальних потреб; різкі і несподівані зміни умов служби і життєдіяльності; важкі екологічні умови життєдіяльності; відсутність контактів із близькими; неможливість змінити умови свого існування; інтенсивні і тривалі міжособистісні конфлікти; підвищена відповідальність за свої дії; потенційна можливість фізичних і моральних страждань заради досягнення цілей, не зрозумілих для військовослужбовців.

Ще важливо звернути увагу на те, що особливий вплив на рівень прояву бойового стресу у конкретного військовослужбовця мають такі чинники, як: кількість перенесених ним поранень, контузій, отриманих травм, доз опромінення; обставини (якщо це мало місце) взяття його у полон, тривалість і умови перебування у полоні. Значимість цих факторів значно зростає, якщо військовослужбовець не був заохочений або нагороджений за мужні і героїчні вчинки, які мали місце, або якщо події, у яких брав участь військовослужбовець, одержали негативну оцінку з боку командування, товаришів по службі або в повідомленнях засобів масової інформації.

Слід зазначити, що реакція військовослужбовців на вплив перерахованих детермінантів залежить як від їхньої значимості для кожного військовослужбовців, так і від особливостей опанування ними своєю поведінкою. Значимість впливу на стан душевного благополуччя військовослужбовця тих чи інших соціально-психологічних детермінантів визначається: його індивідуально-психологічними особливостями і особистісними властивостями; психологічною і професійною готовністю до виконання службових обов’язків; характером і рівнем службової мотивації; особливостями сприйняття військовослужбовцем місця і ролі армії в житті суспільства. У свою чергу, саморегуляція військовослужбовцем своєї поведінкизалежить від: рівня його активності, спрямованої на протидію негативному впливу стрес-чинників; відповідного досвіду; характеру використовуваних ним засобів подолання дестабілізуючого впливу різноманітних чинників на його психіку.

Узагальнення результатів аналізу науково-психологічної літератури дозволяє нам визначити групу важливих соціально-психологічних детермінантів, які здатні впливати на стан душевного благополуччя військовослужбовців. Головними детермінантами є: чинники соціального та професійного середовища, демографічні чинники; стан фізичного здоров’я, а також: *внутрішня* (розумова) поведінка військовослужбовця: уявлення про душевне благополуччя та шляхи його збереження; сприйняття та оцінка життєвих ситуацій і ризику, пов’язаного з ними; виникнення та протікання внутрішньоособистісних конфліктів; психологічне самоуправління;

відношення до здоров'я та здорового способу життя; самооцінка душевного благополуччя; *зовнішня* (соціальна) поведінка військовослужбовця: активний спосіб життя; вживання здорової їжі; стосунки з оточенням; дотримання (недотримання) правил здорового способу життя; шкідливі звички (вживання та зловживання шкідливими речовинами та ін.).

Список використаних джерел

1. Стасюк В.В. Психологія управління військами : підручник / В.В. Стасюк. – К. : Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. – 540 с.
2. Тімченко О.В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія / О.В. Тімченко. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. – 268 с.
3. Військова психологія і педагогіка : підр. для військових вузів / С.Д. Максименко, Б.М. Олексієнко, О.Д. Сафін. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2000. – 562 с.
4. Потапчук Є.М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія / Є.М. Потапчук. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2004. – 323 с.
5. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : монографія / І.І. Приходько. – Харків : Академія ВВ МВС України, 2013. – 745 с.

Сафін Олександр Джамільович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОЇ РИГІДНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ СТРЕСОВИХ СТАНАХ

Зв'язок проблеми ригідності і психічних станів з найбільшою виразністю видно при аналізі стресових станів. У разі стресових станів мають місце фізіологічні і психологічні зміни. При не дуже сильному і тривалому стресі фізіологічні зміни можуть майже не проявляються зовні або просто не піддатися реєстрації; тоді треба вдаватися до аналізу більш тонких і своєрідних змін поведінки [1]. О.В. Тімченко зазначає, що до них належать, у першу чергу труднощі у здійсненні функцій, що вимагають свідомого контролю та пов'язаних з спрямованістю мислення на вирішення тієї чи іншої задачі [2]. При цьому спостерігаються труднощі у розподілі і переключенні уваги. У той же самий час навички, завчені та автоматизовані форми поведінки не лише не гальмуються, але можуть навіть проти волі людини замінювати собою свідомо спрямовані дії.

При виключній багатоплановості цієї теми, відображеної у працях М.С.Роговіна, а також у більш пізніх роботах Н.І. Наенко, О.В. Овчиннікової,

Є.Ю. Пунг, по суті, дослідники сходяться на тому, що відмінною особливістю поведінки у ситуації напруженості є її негнучкість. Поведінка втрачає пластичність, властиву їй у нейтральній обстановці. Як показують дослідження, за інших рівних умов, у стані напруженості у першу чергу страждають складні рухи, що не лише порушує діяльність, але може призвести до її зриву [3]. Це було показано ще В.К. Хорошко, С.О. Сухановим, К.Є. Краснушкіним та ін. При стресі поведінка значною мірою втрачає властивість пластичності і характеризується переважанням стереотипів. Відомо також, що при дуже високих ступенях цієї напруженості зазначене звуження діапазону дій (що реалізується у крайніх формах як збудження, так і гальмування) може досягати рівня патології. Це можна було спостерігати у випадках з військовополоненими. Усвідомлення того, що життя скінчилося, відсутність всякої надії (а адже саме нею живе людина), тривале перебування у полоні і відсутність перспективи звільнення, сенсорна депривація, відсутність нормального людського спілкування призводять до кардинальної перебудови психіки військовополоненого, і в першу чергу однієї з основних складових - ціннісно-потребової сфери особистості. Одні потреби та цінності за таких умов взагалі втрачають сенс, інші набувають гіпертрофованого значення.

Психологи різних напрямків відзначають, що причиною ригідності можуть бути напруги, пов'язані з тривогою, страхом, фрустрацією, шоком, катастрофічними ситуаціями і т. п.. Тому окремі з них починають розглядати ригідність не як властивість особистості, а як стан, тобто зміщують акцент дослідження з ригідних реакцій на ситуації, що обумовлюють ці реакції, оскільки, за висловом E.Wolpert, «цей синдром може бути викликаний у будь-якого індивіда» [4]. З цих же позицій ригідність розглядається і М.Д.Левітовим, який поряд з такими явищами як стрес, тривога фрустрація і т.п. відносить до категорії станів і ригідність, маючи на увазі ті випадки, коли під впливом особливих причин звичне, відоме так дбайливо і наполегливо охороняється, що до нового, до змін, виявляється недоброзичливість [5].

Виявлення цієї сторони психічної ригідності викликано тим, що вона може бути у вигляді скороминущої характеристики поведінки різного ступеню тривалості. Спостерігається така динаміка поведінки, на думку дослідників, при психоемоційному напруженні або стресі різної тривалості, спричинених тривогою, фрустрацією, страхом, шоком, характерних найчастіше для так званих екстремальних ситуацій.

Оскільки екстремальні ситуації і викликані ними психоемоційні напруження можуть бути різної тривалості, то і ригідність, очевидно, може проявлятися у вигляді реакції, стану, а за певних умов формуватися як стійка властивість або риса особистості. Зрозуміло, ригідність як властивість особистості формується і поза екстремальних ситуацій, але тим не менш у залежних від них умовах жорсткої регламентації поведінки. Що ж стосується експериментальних даних з цього питання, то вони, по-перше, достатньо нечисельні, а по-друге, далеко не однозначні. Так, D.Applezweig, провів групу обстежуваних в американській школі підводників через низку

експериментів на ригідність, - одна група піддалася випробуванню за день до іспиту, інша - на наступний день, а третя - через тиждень після іспиту, і знайшов, що почуття тривоги або невпевненості помітно вплинуло на поведінку піддослідних у тестах на ригідність [6].

Стресогенна модель фіксованих форм поведінки, тобто можливість прояви ригідності як короткочасного стану (реакції), вивчався експериментально Р.В. Залевським [7]. Деякі дослідники вказують на негнучкість поведінки людей, в умовах довгостроково діючого стресу. Так, за даними обстеження В.П. Казначеєва, у осіб до кінця шостого місяця їхнього проживання в умовах Крайньої Півночі спостерігався стан ригідності у когнітивній сфері [8].

Таким чином, різноманіття форм соціально-поведінкової активності особистості зумовлено тією обставиною, що головним завданням адаптаційного процесу є виживання людини шляхом пристосування організму індивіда до процесів природного і соціального середовища. Специфікою людської адаптації є те, що цей процес тісно пов'язаний із соціалізацією людини, і саме соціальна адаптація є найважливішим механізмом такої соціалізації.

Однак такий психогенний чинник, як участь у бойових діях, найбільшою мірою сприяє розвитку і подальшої маніфестації групи розладів, які розглядаються як реакції на важкий стрес і порушення адаптації. Дослідження підтвердило, що умови бойової обстановки у цілому є найбільш стресогенним чинником, що має психотравмуючий характер для військовослужбовців - участників бойових дій. Крім того, реакція на такий вплив відображає певні особливості особистості, маскує їх під зовнішніми проявами.

Оскільки екстремальні ситуації і викликані ними психоемоційні напруження можуть бути різної тривалості, то і ригідність, очевидно, може проявлятися у вигляді реакції, стану, а за певних умов формуватися як стійка властивість або риса особистості. Зрозуміло, ригідність як властивість особистості формується і поза екстремальних ситуацій, але тим не менш у залежних від них умовах жорсткої регламентації поведінки.

Список використаних джерел

1. Косова, Е.Г. Психическая ригидность как фактор развития посттравматического стрессового расстройства у сотрудников оперативных подразделений, перенесших боевой стресс : автореф. дисс.… канд. психол. наук / Елена Германовна Косова. – Томск, 2005. - 236 с.

2. Тимченко, А.В. Профессиональный стресс работников ОВД Украины (концептуализация, прогнозирования, диагностика и коррекция) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук / О.В. Тимченко. – Харьков: НУВД, 2003. – 35 с.

3. Шаріпова, Д.С. Особливості психічної ригідності в системі емоційних переживань професійних спортсменів з кульової стрільби : дис. ... канд. психол. наук /Дарія Сергіївна Шаріпова/Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2015. – 236 с.

4. Wolpert, J. Die Simultanagnosie /J.Wolpert// Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie. - 1924. – Bd.93. – S. 397–415.
5. Левитов, Н.Д. Психическое состояние агрессии /Н.Д. Левитов// Вопросы психологии. - М., 1972. - №6 – С. 168-172.
6. Applezweig, D.G. Some deteirainants of behavioral rigidity /D.G.Applezweig// Journal of Abnormal and Social Psychology. - 1954. – V.49. - pp.224-228.
7. Залевский, Г.В. Фиксированные формы поведения / Г.В. Залевский. - Иркутск, 1976. - 192 с.
8. Казначеев, В.П. Биосистема и адаптация / В.П. Казначеев. - Новосибирск: Наука, 1973. - 76 с.

Перепелюк Тетяна Дмитрівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

РОЛЬ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Умови сьогодення й особливості суспільного життя ставлять жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення психолога-практика, а тому й до рівня професійної та особистісної підготовки у системі вищої школи майбутнього фахівця в галузі практичної психології.

Термін “професійне становлення особистості” (Є. Борисова, С. Вершловський, Є. Зеєр, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Щербаков) досить широко використовується у психології. Дослідження, котрі ведуться у напрямку вивчення проблеми професійного становлення особистості практичних психологів, як зазначає Ж.П.Вірна, умовно можна звести до напрямку створення загальної концепції психологічної служби, аналізу діяльності психологів, що практикують, інструментальної технології психологічних служб і напрямку вивчення особистості психолога, його професійно-значущих якостей, та особливостей індивідуальності[1].

Професійне становлення психолога – складний, неперервний процес “проектування” особистості. Навчаючи людей самостійно вирішувати свої проблеми, психолог піднімає тим самим суспільну свідомість на новий рівень; він використовує свої професійні та особистісні можливості, щоб впливати на ріст самосвідомості конкретної особистості. Виконати цю місію може тільки особистісно зріла людина, внутрішньо і професійно підготовлена до вирішення завдань, які стоять перед нею. Особистісна зрілість проявляється в умінні поєднувати, співвідносити свої індивідуальні особливості, статусні та вікові можливості, власні принципи з вимогами суспільства та оточуючих.

В. Карікаш, досліджуючи процес становлення шкільного психолога, зазначає, що його "Я-концепція може відіграти вирішальну роль в плані

підвищення його фахового рівня" і, що підвищенню "професійної кваліфікації практичних психологів повинна передувати робота на особистісному рівні в напрямку корекції власної Я-концепції"[2].

Базуючись на дослідженнях В. Юрченка, що наявність в Я-концепції студента конструктів, які вказують на прийняття ним соціально-рольових функцій майбутнього психолога, можуть суттєво впливати на процес професійного становлення його як майбутнього спеціаліста.

Проблема підготовки практичних психологів приваблює останнім часом багатьох науковців різних країн, в тому числі й України. Як показав аналіз літератури, розв'язання проблеми підготовки практичного психолога зумовили визначення основних вимог до змісту освіти практичних психологів (В. Панок); розробку концепції професійної підготовки психолога, визначення змісту понять "психологічна готовність практичного психолога", його "професійна компетентність" (Н. Чепелєва); психологічних передумов здатності до професії психолога, функцій та класів професійно-психологічних завдань, які вирішує фахівець-психолог, створення моделі особистості психолога-практика та визначення основних характеристик його діяльності (Н. Пов'якель, Н.Чепелєва); особливості розвитку особистості психолога-практика в процесі професійної підготовки (Ю. Долінська, Л. Терлецька, Л. Шумакова).

Результати професійних впливів психолога на людину залежать від рівня загально особистісного розвитку суб'єкта психологічної діяльності. Адже цілі, зміст і характер його роботи, методи, які він застосовує в процесі вирішення професійних завдань, значною мірою визначаються особистістю спеціаліста. Саме тому практичний психолог повинен реалізувати психологічну підготовку відносно себе для того, щоб потім успішно працювати з іншими людьми. В цьому плані являє собою інтерес розроблена Н. Чепелєвою та Л. Уманець трьох рівнева система особистісної підготовки психологів – практиків у вузі:

- світоглядний – покликаний сформувати професійну свідомість майбутніх спеціалістів;
- професійний – спрямований на оволодіння студентами необхідною системою знань, технологією професійної діяльності майбутнього психолога;
- особистісний – мета якого полягає у формуванні в студентів професійно значущих якостей, гуманістичної спрямованості, "діалогічності" як центрального її компонента, здатності до професійної ідентифікації[3].

Як стверджує Н. Чепелєва, наявна система підготовки практичного психолога зорієнтована головним чином на оволодіння студентами певною системою теоретичних знань, засвоєння зовнішніх вимог, спеціальних умінь та технік. Однак специфіка професії психолога, її спрямованість передусім на надання психологічної допомоги іншим передбачають те, що основним інструментом його роботи, знань, окрім тестів, спеціальних психологічних методик та іншого, має виступати його власна особистість: самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього тощо. Вміння вибрати адекватну

форму прояву своїх емоцій, здатність володіти собою, керувати власними емоційними станами – показник розвиненої емоційної культури практичного психолога. Все це сприяє повноцінному спілкуванню, дає змогу знайти вихід із складних конфліктних ситуацій[3].

Психологові, який прагне досягти високої професійної культури, необхідні постійний самоаналіз, усвідомлення власних дій та вчинків, самоспостереження, здатність вести безперервний внутрішній діалог. Таке самоспілкувуання є основою професійного самовдосконалення, оскільки дає можливість коригувати власні недоліки, розвивати необхідні для професії здібності та якості[4].

Отже, Я-концепція – це складна динамічна система уявлень особистості про себе, показниками якої, зокрема, можуть бути:

1) особливості самооцінки;
2) рівень самоповаги;
3) рівень особистісної тривожності;
4) рівень суб`єктивного контролю;
5) особливості внутрішньо особистісних проблем. Саме тому, розкриття індивідуальних можливостей розвитку особистості кожного студента і створення умов, які необхідні для цього розвитку є найважливішим завданням професійної підготовки практичних психологів.

Список використаних джерел

1. Вірна Ж.П. Формування професійного ставлення до клієнта в процесі підготовки практичних психологів: Дис… канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 1996. – 150с.
2. Карікаш В.І. Вплив «Я-концепції» практичного психолога на ефективність професійного росту // Вісник Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти: Матеріали міжнар. конф. “Психологічна служба школи”. – Тернопіль, 1996. – С.68-69.
3. Чепелева Н.В., Уманец Л.И. Проблемы личностной подготовки психологов-практиков в условиях вуза // Сборник материалов междунар. конф. “Актуальные проблемы психологической службы: теория и практика”. – Том 2. – Одесса. – 1992. – С.111-112.
4. Чепелєва Н.В., Пов`якель Н.І. Теоретичне обгрунтування моделі особистості практичного психолога // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, Випуск ІІІ, 1998. – С. 35-41.

Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри
соціальної педагогіки та
інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОРИСТУВАННЯ СТУДЕНТАМИ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩЕМ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Розвиток сучасної цивілізації напряму залежить від глобальних перетворень інформаційних ресурсів і засобів їх використання в усіх регіонах світу.

Останнім часом індустрія інформації перетворилася в нову галузь світової економіки, вона стала невід'ємною складовою сучасних процесів глобалізації, що відкриває широкий доступ до сучасних технологій, науки та культури і водночас впливає на трансформацію людства.

За висловом Л. Мельника, найбільш вагома трансформація відбуватиметься в самій людині, провідне місце має зайняти особиста (інформаційна) суть людини. Це означає, що особисті якості людини визначатимуть розвиток продуктивного середовища і формування контурів усього суспільства, а інформаційні потреби людини трансформуватимуть усю систему ціннісних орієнтирів, формуючи своєрідне суспільне замовлення [1, с. 17–18].

Як стверджують фахівці, сучасна людина за місяць отримує та обробляє стільки інформації, скільки людина XVII ст. отримувала за все своє життя. Щомісяця в мережі Facebook викладається у відкритому доступі 30 млрд нових джерел інформації, у середньому кожну хвилину через Інтернет відправляється 200 млн електронних листів (хоча більшість з них – спам), а такий пошуковий гігант, як Google, за цей же час обробляє понад 3,6 млн пошукових запитів по всьому світу [2].

За прогнозами науковців, до 2015 р. жителі нашої планети генеруватимуть контент, що за обсягом перевищить фонди Бібліотеки Конгресу США у 92,5 млн разів. Кількість інформації на планеті подвоюватиметься як мінімум кожні два роки, і лише 35 % з усього масиву інформації являтиме суспільну цінність.

За словами голови ради директорів Google Е. Шмідта, Інтернет замінив економіку дефіциту економікою надлишку, і усі ми маємо справу з наслідками цього [3].

Як констатує В. Горовий, усі ресурси та засоби, їх використання, що становлять глобальний інформаційний простір, «перебувають в процесі прискореного розвитку» та впливають на темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації та держави, а також на формування

«загальноцивілізіційної інформаційної бази, що посилює свій комплексний вплив на всі сторони життя людей у планетарному вимірі» [4, с. 7].

Цілком закономірно, що за таких глобалізаційних процесів Інтернет став найпопулярнішим джерелом інформації та набув у суспільстві оцінки найавторитетнішого ресурсу, оскільки пошук даних у мережі зручний, простий, потребує значно менше часу, ніж інший спосіб пошуку необхідної інформації без допомоги електронних ресурсів (паперові матеріали, що зберігаються в бібліотеках, архівах тощо).

У свою чергу постійний розвиток інтернет-технологій, створення глобальних інтеграційних ресурсів сприяє розширенню інтернет-аудиторії, яке відбувається як на рівні державних, комерційних, громадських установ – з метою вирішення найважливіших проб-лем економічного, політичного характеру, так і на рівні окремої людини – для забезпечення комунікаційних потреб, прояву творчості при створенні інформаційних потоків. За офіційними даними, які навів голова Комітету Верховної Ради з питань інформатизації та інформаційних технологій В. Омельченко, станом на 1 квітня 2014 р. в Україні налічувалося 6,1 млн абонентів мережі Інтернет, тоді як у 2013 р. цей показник був на рівні 5,9 млн, і тенденція до зростання зберігатиметься [5].

Зростання інтернет-аудиторії, зі свого боку, спричиняє появу нових інформаційних сервісів, ресурсів, великих інформаційних масивів.

З огляду на те, що інтернет-аудиторія розширюється, актуалізується питання дослідження та вивчення інформаційних процесів середовища Інтернету, їхнього впливу на свідомість громадян, політичну, соціальну, культурну сфери суспільства для врахування в інформаційно-аналітичній діяльності в процесі підготовки інформаційно-аналітичної продукції та послуг, формування сучасного національного інформаційного простору.

Як стверджує Г. Рейнгольд, експерт у сфері електроніки та комп’ютерних комунікацій, уся потрібна інформація є в Інтернеті, треба лише знати, як знайти її й підтвердити її достовірність, освоїти ази перевірки інформації на достовірність легше, ніж завчити таблицю множення. Значно важче, звісно, виробити звичку їх застосовувати.

Він стверджує, що треба поставити декілька правильних запитань і проаналізувати відповіді. Наприклад, на ключове питання«Хто автор?»алгоритм перевірки на достовірність може бути таким:

– якщо автор відсутній, то треба подивитися, хто володіє сайтом чи зазначено його власника;

– наявність електронної пошти або можливість коментування – у такому разі рівень довіри до тексту зростає;

– наявність освіти, наукового ступеня додає довіри джерелу;

– визначивши автора, треба за допомогою пошукових систем перевірити його ім’я, щоб оцінити, як про нього відгукуються інші;

– з’ясувати, хто ці люди. Якщо відгуки опубліковані на сайтах державних чи освітніх установ, то можна довіряти їм більше.

Подальший крок – перевірка наявності та змісту (за можливості) посилань:

– чи наводить автор джерело викладеної ним інформації або посилається на якісь публікації як джерела наведених ним фактів;

– наскільки авторитетними є ці джерела;

– чи посилаються інші сайти на цю сторінку? Якщо так, то які, наскільки вони авторитетні;

– чи посилалися на цей сайт у сервісі соціальних закладок?

Відповіді на ці питання показують авторитетність джерела.

Важливим також є індекс наукової продуктивності (scholarly productivity index). Це – показник для кожного науковця на основі його публікацій, посилань у роботах інших учених, грантів, відзнак і нагород [17].

Для оцінки достовірності та надійності інформації беруться також до уваги такі параметри веб-сторінок:

– навігація та зручність використання (карта сайту, меню, гіперпосилання);

– рейтинг сайту;

– дата розміщення матеріалів та оновлення сайту;

– URL-адреса сайту (.gov, .com, .edu, .org);

– наявність граматичних та орфографічних помилок.

Багато дослідників доходять висновку, що в процесі пошуку інформації для подальшої аналітичної обробки варто звертати увагу на ті сайти, де інформація характеризується високою якістю, унікальністю, посиланням на надійні джерела:

– сайти інформаційних агентств світового рівня,

– сайти державних установ (центральних, регіональних владних структур);

– сайти міжнародних організацій;

– сайти бібліотек;

– сайти наукових конференцій, семінарів та інших заходів;

– сайти вищих навчальних закладів [18].

Для оптимізації процесу пошуку та відбору інформації в СІАЗ уже напрацьовано достатній досвід, визначено стратегії пошуку, розроблено поетапні рекомендації щодо створення інформаційної бази, яке починається «з моніторингу інформаційного простору за заданими параметрами (з використанням пошукових систем Інтернету, вузькотематичних сайтів, бібліотечних каталогів), пошуку інформації з поглибленням в архів ресурсу (сайти, журнали, газети, монографічна література), перевірки її якісних характеристик, обробки з метою створення інформаційного середовища для правильної оцінки досліджуваних фактів, подій і явищ» [13, с. 248].

Ефективним є спосіб паралельного відбору інтернет-інформації, особливо коли йдеться про необхідність здійснення аналізу інформації на достовірність викладення фактів, подій. Метод полягає в тому, що дослідник для пошуку інформації використовує одну з обраних пошукових систем (Google, Yandex тощо) у поєднанні з раніше напрацьованим переліком

авторитетних, релевантних джерел інформації (адрес, посилань на сайти). На екрані відкривається декілька вікон, що дає можливість майже одномоментно проводити порівняльні оцінки перебігу події, виявлення розбіжностей чи підтвердження об'єктивності, відповідності та чистоти відображення новин, висвітлення ситуації з протилежними точками зору.

Паралельний пошук не тільки надає можливість перевірки достовірності знайденої інформації, точності передачі фактів, а й створює умови для доповнення початкової інформації, розширює кордони її пошуку. Процес фактично здійснюється «вручну», шляхом не автоматичного пошуку, а застосування кваліфікованої праці фахівців, які переглядають й оцінюють кожне знайдене джерело. Метод є трудомістким, оскільки пошук являє собою послідовний перехід з веб-сторінки на веб-сторінку за гіперпосиланням. Однак, як слушно зазначають Н. Канюк та А. Пелещишин, «через те, що зазвичай на web-сторінках з хорошою репутацією та якісним і достовірним контентом містяться посилання на джерела та інші web-сторінки з аналогічними характеристиками, при потраплянні на них висока імовірність збору основної частини інформації, потрібної аналітику» [18].

Також цей метод часто є єдиним можливим варіантом на заключних етапах інформаційного пошуку, коли проводиться глибокий аналіз для відбору достовірної інформації для подальшої її аналітичної обробки.

При поглибленому аналізі достовірності джерела інформації, «про високий рівень вірогідності інформації», як підкреслює Н. Вітушко, «можна говорити лише тоді, коли її автори (журналісти, експерти, науковці) чітко відстежують шлях надходження первинної інформації з метою недопущення її перекручування» [13, с. 249]. Доволі часто за основу беруться першоджерела й доповнюються авторськими зауваженнями, емоційними коментарями, наголосами на ті моменти в тексті, на які автору вигідніше акцентувати увагу. Таким чином відбувається перекручування фактів, що, у свою чергу, тонко застосовується особливо для політичного впливу на свідомість громадян.

Відслідковуючи шлях до першоджерела, можна простежити, що деякі автори, не вдаючись до роботи з текстом, просто змінюють назву статті, вкладаючи в неї своє ставлення до ситуації, політичної партії, конкретної персони. Особливо це помітно, якщо новини чи статті передруковують на своїх сайтах сторони-опоненти, конкуренти. З таких досліджень можна робити висновки про взаємовідносини між ними.

Існує багато критеріїв оцінки сайтів, джерел інформації на достовірність, корисність, але деякі автори вважають, що «не існує єдиної методики визначення надійності джерела, не існує "детектора брехні"». І додають, що більш надійним захистом для споживачів є вироблення власного «фільтра», тобто розвитку «навичок оцінювання різних джерел інформації і вмінь розпізнавати намагання маніпулювати їхньою свідомістю» [19]. «Підвищення рівня медіа-грамотності – це дієва відповідь на зростання інформаційного забруднення» [17].

Так, Г. Райнголд вважає, що медіа-грамотність є «важливішою за охорону здоров'я чи освіту. Адже від неї залежать фундаментальні аспекти демократії, економіки, наукових досліджень та застосування знань», засилля недостовірної інформації, шуму нищить Інтернет. Найважливішими є людські знання, оскільки «знання – це зброя, яку активна спільнота може застосувати на свою користь. Натомість, незнання – подарунок тим, хто повсякчас мріє обмежити свободу слова» [17].

У лютому 2017 р. нами проведено опитування студентів. В опитуванні взяли участь 1453 респондентів, якими були студенти чотирьох курсів денної форми навчання. Метою цього опитування було виявлення рівня користування студентами послуг Інтернет - зв'язку, а також створення більш зручних умов для користування послугами у мережі Інтернет в університеті. Обробка отриманих результатів проводилась за комп'ютерною програмою.

Кількість опитаних студентів по факультетах склали:

ОФФ – 32,2%
ФЕМП – 25,5%
ФРГТБ – 17,1%
ТЗФ – 16,9%
ФБС – 8,3%

Таблиця 1

Розподіл кількості опитаних студентів по факультетах.

№ п/п	Назва факультету	Кількість опитаних студентів	% опитаних студентів
1.	ОФФ	468	32,2
2.	ФЕМП	370	25,5
3.	ФРГТБ	249	17,1
4.	ТЗФ	246	16,9
5.	ФБС	120	8,3
Всього :		1453	100,0

Таблиця 2

Розподіл кількості опитаних студентів за курсом та факультетом .

№ п/п	Назва факультету	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс
1.	ОФФ	174	98	97	99
2.	ФЕМП	90	114	108	58
3.	ФРГТБ	61	65	66	57
4.	ТЗФ	63	75	60	48
5.	ФБС	39	34	35	12
Всього :		427	386	366	274

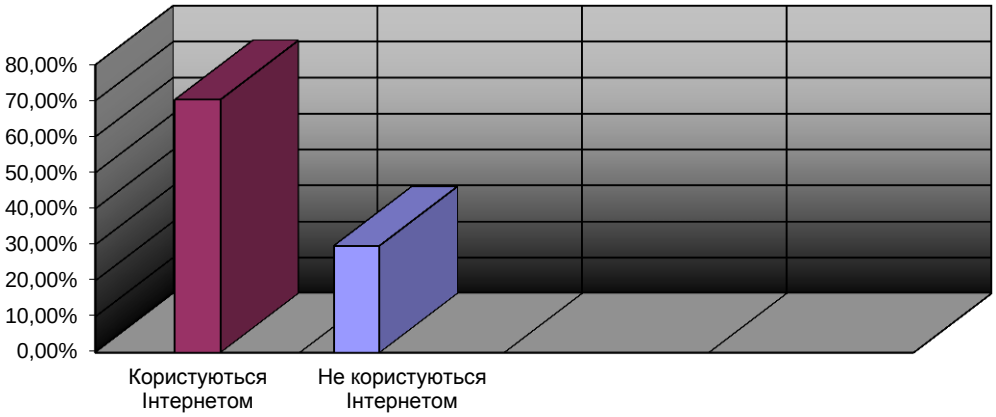

Рис.1.Кількість студентів, які користуються послугами Інтернет – зв'язку.

Таблиця 3

Розподіл кількості студентів, які користуються послугами Інтернет – зв'язку.

№ п/п	Альтернатива	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Користуються Інтернет – зв'язком	1015	70,3
2.	Не користуються Інтернет – зв'язком	429	29,7
Всього:		1444	100,0

Опитування показало, що переважна більшість – 70,3% опитаних студентів користуються послугами Інтернет – зв'язку і тільки 29,7% опитаних відповіли , що не користуються цими послугами

Таблиця 4

Розподіл кількості студентів по курсах та тими, хто користується послугами Інтернет - зв'язку. (у %)

№ п/п	Альтернатива / Курс	Користуюсь послугами Інтернет - зв'язку	Не користуюсь послугами Інтернет - зв'язку
1.	Перший курс	66,7	33,3
2.	Другий курс	75,9	24,1
3.	Третій курс	69,2	30,8
4.	Четвертий курс	69,0	31,0

Отримані дані показують, що користуються Інтернет – зв'язком 70,3% у тому числі:

33,3% - студенти I курсу
24,1% - студенти II курсу
30,8% - студенти III курсу
31,0% - студенти IV курсу

Тобто, менш всього використовують Інтернет – зв'язок студенти другого курсу.

Таблиця 5

Розподіл кількості студентів , які користуються послугами Інтернет – зв'язку та місцем, де вони мають доступ до мережі Інтернет.

№ п/п	Місце доступу	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Вдома	511	50,3
2.	Інтернет –клубі (кафе)	417	41,1
3.	Друзів, родичів	231	22,8
4.	Університеті	84	8,3
5.	На роботі	51	5,0
6.	Інше	18	1,8

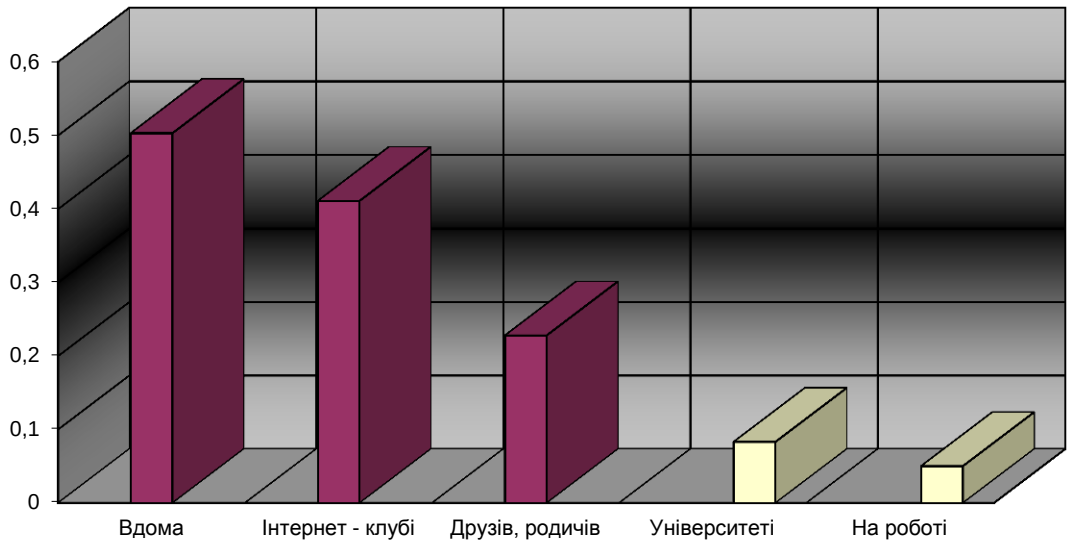

.

Рис.1. Місце, де студенти мають доступ до мережі Інтернет

Слід відмітити, що 50,3% опитаних користуються послугами вдома, 41,1% - в Інтернет клубах (кафе), і тільки 8,3% - в університеті

Таблиця 6

Частота використання студентами мережі Інтернет.

№ п/п	Частота використання	Кількість опитаних студентів	% до опитаних студентів
1.	Кожного дня	193	18,3
2.	Два-три рази на тиждень	243	23,1
3.	Не більше разу на тиждень	240	22,7
4.	Не більше разу на два-три тижня	249	23,6
5.	Інше	129	12,2

Кожного дня звертаються до Інтернет послуг – 18,3% кожний п'ятий два-три рази на тиждень й не більше разу на тиждень.

Таблиця 7

Розподіл кількості студентів по курсах та тими, хто користується послугами Інтернет - зв'язку. (у %)

№ п/п	Частота використання / Курс	Кожного дня	Два-три рази на тиждень	Не більше разу на тиждень	Не більше разу на два-три тижня	Інше
1.	Перший курс	11,7	16,6	30,5	27,6	13,6
2.	Другий курс	14,3	28,6	19,4	21,4	16,3
3.	Третій курс	29,9	17,2	19,5	23,0	10,4
4.	Четвертий курс	19,7	32,6	18,7	21,8	7,2

Опитування показало, що студенти першого курсу – 30,5% користуються послугами Інтернету не більше разу на тиждень і 28,3% користуються послугами Інтернет – зв'язку не менш ніж два –три рази на тиждень Серед опитаних на другому курсі, більш всього студентів користується послугами Інтернету -28,6% два –три рази на тиждень, але 42,9% опитаних, користується послугами мережі Інтернет не менш ніж два – три рази на тиждень. Студенти третього курсу 47,1% також користуються послугами мережі Інтернет не менш ніж два - три рази на тиждень. На четвертому курсі ті, хто користується мережею Інтернет не менш ніж два – три рази на тиждень складає -52,3%. Це свідчить про те, що Інтернет відіграє велику роль у процесі навчання студентів та студентському житті . К четвертому курсу навчання студенти витрачають більше часу для роботі у мережі Інтернет ніж попередніх трьох (Табл.7).

Таблиця 8

Тематика сайтів, яку відвідують студенти.

№ п/п	Тематика сайтів	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Наукові, навчальні	672	63,6
2.	Розважальні	586	55,4
3.	Службові (пошта, пошукові і т.і.)	402	38,0
4.	Культурного і політ. життя суспільства	334	31,6
5.	Спеціалізовані (проф..тематика, хобі і т.і)	249	23,6
6.	Сайти знайомства	120	11,4
7.	XXX-сайти (для дорослих)	99	9,1
8.	Депозитарії , файлові сервери	93	8,8
9.	Мегапортали	72	6,8
10.	Інформаційно-технологічні (комп'ютерні)	63	6,0
11.	Рекламні	61	5,7
12.	Онлайн - магазини	43	4,0
13.	Інші	18	1,7

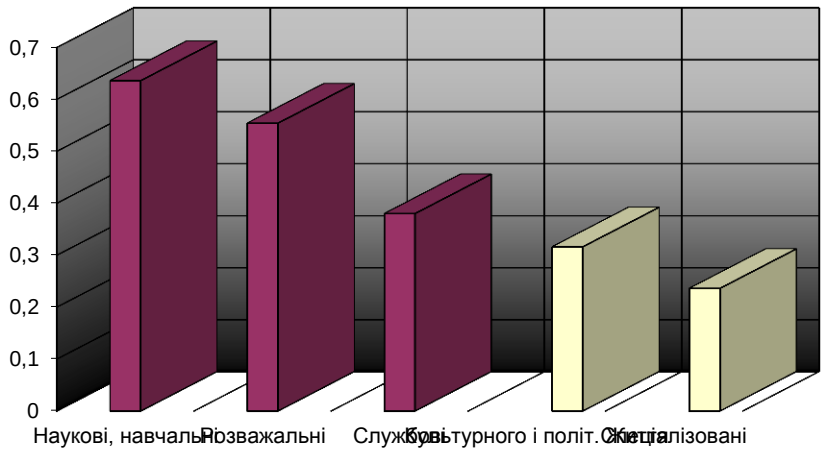

Рис.2. Тематика сайтів, яка є найбільш популярною серед студентів

Сайти, які відвідують студенти більш всього:

- наукові – 63,6%
- розважальні – 55,4%
- службові – 38,0

рідше сайти:

- рекламні – 5,7%
- онлайн-магазини – 4,0%

Таблиця 9

Кількість студентів, які знають про існування сайта КНТЕУ.

№ п/п	Альтернатива	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Так, знаю	880	82,6
2.	Ні , не знаю	186	17,4
Всього:		1066	100,0

Таблиця 10

Частота відвідування сайту КНТЕУ.

№ п/п	Частота використання	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Кожного дня	21	2,4
2.	Раз на тиждень	15	1,7
3.	Два – три рази на тиждень	33	3,8
4.	Не більше разу на два-три тижня	39	4,5
5.	В залежності від необхідності	552	63,2
6	Інше:	214	24,5

Про існування сайта КНТЕУ знають – 82,6%

Більша частина звертаються до нього в залежності від необхідності (63,2%)

Основна інформація, яку з нього отримують студенти, стосується бібліотеки (42,3%), розкладу занять (24,7%)

Таблиця 11

Інформація, яку отримують студенти с сайту КНТЕУ

№ п/п	Альтернатива	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Бібліотека КНТЕУ	335	42,3
2.	Розклад занять	201	24,7
3.	Нові видання КНТЕУ	154	18,8
4.	Інше	134	16,3

Більша частина опитаних студентів 77% має бажання користуватися послугами Інтернет зв'язку в КНТЕУ.

Скоріше не будуть користуватися – 4,4%, не будуть – 2,7%.

Таблиця 12

Кількість студентів, які б користувались послугами Інтернет – зв'язку в КНТЕУ

№ п/п	Альтернатива	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	Так, буду користуватись	822	57,0
2.	Скоріш буду користуватись	363	25,2
3.	Скоріш не буду користуватись	63	4,4
4.	Не буду користуватись	39	2,7
5.	Важко відповісти	154	10,7

Більша частина опитаних студентів 77% має бажання користуватися послугами Інтернет зв'язку в КНТЕУ.

Скоріше не будуть користуватися – 4,4%, не будуть – 2,7%.

Таблиця 13

Години, в які б було зручно студентам відвідувати Інтернет у КНТЕУ

№ п/п	Години	Кількість опитаних студентів	% до тих, хто дав відповідь
1.	8.00	45	3,4
2.	9.00	78	5,9
3.	10.00	167	12,7
4.	11.00	130	9,7
5.	12.00	144	10,9
6.	13.00	141	10,6
7.	15.00	161	12,2
8.	16.00	175	13,1
9.	17.00	105	7,9
10.	18.00	87	6,6
11.	19.00	132	10,0
12.	20.00	147	11,1
13.	21.00	168	12,7
14.	21.00	216	16,3

Найбільш зручними годинами для користування визначені:
З 12:00 до 16:00
З 19:00 до 21:00

Висновки з проведеного дослідження. Отже, розв'язання проблеми створення безпечного інтернет-середовища студентів лише через ознайомлення з можливими ризиками й удосконалення технологій, здатних убезпечити їх від негативного інформаційного впливу, потребує системного підходу. Звідси, превентивна робота сім'ї та навчального закладу має бути спрямована на виховання культури безпечної поведінки юного користувача Інтернету: формування у молоді компетенцій безпечного користування ресурсами онлайн-мережі, навичок критичного мислення, стійкої мотивації до безпечної поведінки через усвідомлення інтернет-ризиків.

Разом з тим, проблемі захисту молодого покоління від негативних інформаційних впливів має бути приділена значна увага з боку суспільства і держави щодо забезпечення необхідних організаційно-правових умов, які сприяють реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному та морально-психологічному розвитку людини.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку пов'язані з дослідженням проблеми виховання культури безпечної поведінки студентів в Інтернет-середовищі

Список використаних джерел

1. Мельник Л.Г. Шаги кинформационному обществу (вместо введения) / Л.Г. Мельник, М.В. Брюханов // Социально-экономические проблемы информационного общества. Вып. 2. – Сумы : Университетская книга, 2010. – 896 с.
2. Постолатий В. BigData шагает по планете [Электронный ресурс] / В. Постолатий// Российская газета. – Режим доступа: http://www.rg.ru/2013/05/14/infa-site.html. – Загл. с экрана.
3. Рудевич А. Информационный токсикоз: экономика избытка [Электронный ресурс] / А. Рудевич // Русская семерка. – Режим доступа: http://russian7.ru/2014/04/informacionnyj-toksikoz-perezagruzka. – Загл. с экрана.
4. Горовий В. Національні інформаційні ресурси в контексті посилення глобальних інформаційних впливів / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 7–21.
5. Шаповал В. Количество интернет-пользователей в Украине превысило 6 млн человек [Электронный ресурс] / В. Шаповал // IT Expert. – Режим доступа: http://itexpert.org.ua/svjaztelekom/item/35552-kolichestvo-internet-polzovatelej-v-ukraine-prevysilo-6-mln-chelovek-v-omelchenko.html. – Загл. с экрана.
6. Назарук Т. Топ-8 фейкових новин українського Інтернету [Електронний ресурс] / Т. Назарук // Медіа-грамотність: – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/material/11316. – Назва з екрана.

7. Белорус О. Г. Глобальне трансформации и стратегии развития / О.Г. Белорус (науч. ред.) – К. : Орияне, 2000. – 422 с.
8. Як перевірити достовірність інформації про Крим та Схід України [Електронний ресурс] // ОГО. – Режим доступу: http://www.ogo.ua/articles/view/2014-03-13/48911.html. – Назва з екрана.
9. Карта украинских региональных интернет-СМИ, которым можно доверять [Електронний ресурс] // AIN.UA – Режим доступа: http://ain.ua/2014/03/11/515482. – Загл. с экрана.
10. Чулівська І. Інформація в українських ЗМІ: оперативна, точна, але неповна [Електронний ресурс] / І. Чулівська // Інститут масової інформації : веб-сайт. – Режим доступу: http://imi.org.ua/analytics/40178-informatsiya-v-ukrajinskih-zmi-operativna-tochna-ale-nepovna.html. – Назва з екрана.
11. StopFake.org : веб-сайт. – Режим доступу: http://www.stopfake.org. – Назва з екрана.
12. Горовий В.М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. – К., 2006. – 300 с.
13. Вітушко Н. Інформаційно-аналітичне дослідження на замовлення органів державної влади: особливості організації етапу підготовки інформаційної бази / Н. Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 245–258.
14. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради. – 1992. – № 48. – Ст. 650. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/print1217856518710949. – Назва з екрана.
15. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради. – 1994. – № 13. – Ст. 64. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3792-12. – Назва з екрана.
16. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 р. [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради. – 1995. – № 13. – Ст. 83. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80/print1217856518710949. – Назва з екрана.
17. Райнголд Г. Детектор фігні [Електронний ресурс] // Медіа-грамотність. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/material/1555. – Назва з екрана.
18. Канюк Н. Етапи пошуку в WWW інформації, призначеної для аналізу політичних явищ / Н. В. Канюк, А. М. Пелещишин // Восточноевропейский журнал передовых технологий. – 2013. – Вып. № 3 (64). – Т. 4. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/article/n/etapi-poshuku-v-www-informatsiyi-priznachenoyi-dlya-analizu-politichnih-yavisch#ixzz33ZEtuqgN. – Загл. с экрана.
19. Стратегії розвитку навичок критичного мислення при оцінюванні ресурсів Інтернету [Електронний ресурс] / автор- уклад.: В. В. Воронова. – Харків, 2010. –

СЕКЦІЇ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ «ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ. ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ»

Андрусик Олена Олександрівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПОТЕНЦІАЛ УЧИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ПОКАЗНИК МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

У науково-психологічному просторі вчинок можна розглядати в його актуальному та потенційному станах. Щоб визначити суть даних понять, слід уточнити передусім зміст термінів “потенціал”, “потенційність”.

Так, зокрема, поняття “потенція” – (від лат. potentia – сила) тлумачиться як можливість, внутрішньо притаманна сила, здатність до дії. Відтак, “потенційний” розглядається як можливий, здатний до дії; те, що відповідає можливості. Протилежним є поняття “актуальний”. Потенційна енергія – це енергія спокою, недіюча енергія [3].

Як самостійне і самодостатнє, поняття “потенціал” не було представлене і у філософських дослідженнях, хоча підходи щодо змістового його визначення пропонували філософи різних епох (Арістотель, Н.Кузанський, Г.Сковорода, В.Соловйов, С.Франк та ін.).

Так, зокрема у філософії Арістотеля знаходимо семантичний поділ “буття” на “потенційне” і “актуальне”, де, власне, становлення можливе лише як перехід від першого до другого – існуюче актуально виникає з існуючого потенціально під дією існуючого актуального. Тобто, згідно з позицією Арістотеля, матерія є чиста потенційність, а форма (ейдос) – активність (енергія чи ентилехія речі). На відміну від Арістотеля, мегарська школа ототожнювала “активність” і “потенційність”, зазначаючи, що: “потенцією можна володіти тільки при акті, …той, хто не будує дім в дійсності, не володіє можливістю його будувати” [4].

Значення поняття “потенційність” у схоластиці приписувалось матерії як можливість перетворюватися у що-небудь. Сьогодні ж під потенційністю розуміють притаманну життєвій субстанції тенденцію, яка при відомих сприятливих умовах досягає своєї мети. Крім цього, дане поняття можна розглядати ще в іншому контексті. Так, на думку С.Л.Франка “потенційність” у своєму сутнісному визначенні збігається зі свободою. У найзагальнішому значенні свобода (як і потенційність) “є ознакою всього конкретного – реального, тому що містить у собі момент динамічності. Динамізм – це момент “діяння”, “здійснення” чи “становлення” [2].

Логічно доходимо висновку, що поняття “потенційність” можна розглядати як “момент пасивного існування” – “динамічна сила

невизначеності", так і як "формуючу силу, дієвий задум", іншими словами "буття приховує в своєму лоні невизначеність, яка має тенденцію породити дещо певне, розвинутися у певність (визначеність). Саме це ми й називаємо потенційністю, силою".

Суть поняття учинкового потенціалу особистості учня конкретизуємо визначенням його наступних структурних компонент:

- ситуаційна компонента ("Я перебуваю в ситуації"), специфічними психологічними характеристиками якої розглядаються потенційна спроможність учня виокремити себе із середовища, потенційна спроможність учня відобразити зміст антагоністичних ознак ситуації, потенційна залежність – незалежність від ситуації (обставин);
- мотиваційна (спонукальна) компонента ("Я хочу вчиняти"), яка інтерпретується як диспозиція, установка – готовність діяти певним чином за певних обставин (психологічна форма існування учинкового потенціалу). У структурі учинкового потенціалу дана компонента визначає, чого саме хочеться людині в цій ситуації, на що (на які цінності) буде зорієнтована, спрямована її активність.
- дієва (операційна) компонента ("Я можу вчиняти") розглядається як потенційна спроможність учня віднайти найбільш ефективні й адекватні засоби, прийняти максимально творче рішення щодо ситуації, яка виникла, втілити намір в реальність.
- після дієва (рефлексивна) компонента ("Я рефлексую") передбачає оцінку учнем вчиненого та його фіксацію в індивідуальному досвіді.

Потенціал учинкової активності розглядається як інтеґральний показник морально-психологічного розвитку підростаючої особистості та ефективності психолого-педагогічної системи шкільного виховання. Це положення визначає сутність теоретико-методологічного підходу [1].

Отже, учинковий потенціал може з різною ефективністю відтворюватись і реалізовуватись в онтогенезі залежно від соціальної ситуації розвитку підростаючої особистості і її власної суб'єктної активності.

Список використаної літератури

1. Грищук О. П. Оптимізація самоставлення особистості в умовах учбової діяльності // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 8. – с.19-25.
2. Практикум по психологии личности / О.П.Елисеев. – 2-е изд., испр. и перераб. – СПб.: Питер, 2003. – 512с.; ил. (Серия "Практикум по психологии").
3. Кириленко Т. С. Пошук гармонії: емоційні переживання та стани особистості (вчинково-орієнтований підхід): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет", 2004. – 100 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

Войтовська Алла Іванівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

МОТИВАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ДО СПІВПРАЦІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

В Україні проблема гендерної чуйності у зв'язку з інвалідністю практично не зачіпалася в соціальних дослідженнях, а на Заході ця тема потрапляє в поле академічної дискусії в 1980-ті рр. під впливом соціальних рухів. З одного боку, суспільство відмовляє людям з інвалідністю у статевому вираженні, і найпростіша ілюстрація того – це знаки на туалетах у громадських установах на Заході. Відмітимо, що в Україні людям з особливими потребами на візках взагалі відмовлено у громадській діяльності, зважаючи на велику кількість фізичних бар'єрів, відсутність спеціально обладнаного транспорту, в'їздів у будівлі, ліфтів та місць громадського користування. Гендер виступає найважливішим чинником переживання студентів з інвалідністю (особливо студентки).

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці накопичений великий досвід у дослідженні проблем підготовки викладачів. Формування професійно-педагогічних здібностей досліджували Н. Кузьміна, М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Маркова.

Ми виходимо з того, що саме система вищої освіти, яка має сьогодні потужний науково-педагогічний потенціал і працює з молодими людьми, які в майбутньому стануть елітою країни і вестимуть за собою інших, здатна стати основною ланкою у формуванні нових підходів і традицій, що сприятимуть проникненню принципів гендерної рівності в усі сфери життя українського суспільства.

Характеризуючи організацію навчання студентів в умовах української інклюзивної університетської освіти, О. Фудорова відзначає низький рівень централізованої навчально-методичної підготовки викладачів ВНЗ з самостійним вирішенням ними поточних питань інклюзивної освіти шляхом самоосвіти. В університеті, що працює за принципами інклюзії, авторка пропонує використання необхідних інформаційних, технологічних та організаційних ресурсів, зокрема, професійну підготовку викладачів [1, с. 305-308].

Основні уміння в інклюзивному середовищі, перш за все це здатність педагога ВНЗ до *педагогічної взаємодії зі студентами з особливими потребами*, оскільки саме у різноманітній діяльності, яка організована педагогом університету, успішно проходить процес гендерної соціалізації студентів.

Друга особливість полягає у становленні інклюзивної самосвідомості на основі провідної ролі таких рефлексивних процесів, як самоаналіз і

прогнозування ефективності власної інклюзивної діяльності, складання певної *програми самоосвіти та самовдосконалення*.

За словами В. Сухомлинського «...немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, як учителі».

Будь-яка форма самоосвіти та самовдосконалення є ефективною, якщо вона має результат. Результатом самоосвітньої діяльності викладача є підвищення рівнів професійної та педагогічної майстерності; захист кандидатських та докторських дисертацій, написання та видання навчально-методичної літератури – підручників, посібників, практикумів, методичних рекомендацій та ін.; розробка нових методик проведення занять; підготовка доповідей та виступів; проведення показових лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять; розробка авторських методів викладання навчальних дисциплін; вивчення передового педагогічного досвіду та ін.

Також ми вважаємо, що адаптація *робочих навчальних програм* до гендерної освіти студентів з особливими потребами є одним із елементів самовдосконалення викладачів вищої школи і має сприяти успішному пристосуванню таких юнаків і дівчат до гендерної соціалізації в умовах ВНЗ.

Ідея впровадження гендерних спецкурсів отримала підтримку й на законодавчому рівні.

Таким чином, ми дійшли висновку, що викладачі ВНЗ постійно мають працювати над програмою самовдосконалення в інклюзивному навчальному середовищі для гендерної чуйності та педагогічно взаємодіяти зі студентами з інвалідністю, впроваджуючи при цьому гендерний підхід у викладанні дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Фудорова О.М. Інформаційні, технологічні, організаційні ресурси реалізації інклюзивних принципів в сучасному університеті / О. М. Фудорова // Молодь в умовах нової соціальної перспективи : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир, 24 -25 березня 2010 р. – Житомир, 2010. – 438 с.

Данилевич Лариса Арсеніївна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Важливим напрямком сучасної вищої освіти з оптимізації навчально-виховного процесу є сприяння розвитку особистісного і творчого потенціалу молоді в ході професійної підготовки студентів. Особистісна значущість уміння творчо мислити особливо зростає в період соціальних змін в суспільстві, коли старі суспільні системи руйнуються і необхідно проявляти певний рівень гнучкості та креативності у професійній діяльності.

На думку педагогів і психологів, академічний підхід в освіті орієнтує лише до збільшення обсягу знань з основ наук без їх творчого осмислення, що, безперечно, мають лише творчі особистості. Новим психолого-педагогічним підходом у вітчизняній науці є особистісно-креативний підхід, мета якого полягає у забезпеченні значно вищої результативності навчально-

пізнавальної діяльності студента на основі актуалізації особистісного і творчого потенціалу.

На думку вчених (Л.Г.Алєксєєва, Т.В.Галкіна, В.І.Коновальчук, В.О.Моляко, В.І.Шинкаренко тощо) креативності можна навчати і це - важливий соціальний аспект. Адже майбутній спеціаліст повинен вчитися створювати, придумувати, знаходити оригінальні рішення різних завдань та проблемних ситуацій.

На думку психологів, особистісно-креативний підхід спрямований на оптимізацію навчального процесу, а креативні методи мають розвивати молоду людину як мислячу, творчу особистість, здатну вирішувати не лише навчальні, а й життєві проблеми, а також, розвивати свої здібності у соціальному житті.

Студентський вік у віковій періодизації є періодом самостійного життя та початком ранньої дорослості, оскільки завдяки професійному навчанню сприяє розвитку його творчих можливостей. Особливістю соціальної ситуації розвитку в студентському віці є те, що процеси соціалізації протягом навчання переходять від становлення соціальної зрілості до другого етапу - особистісної зрілості, коли зростає її здатність до самореалізації та творчості, які формуються в період навчання, педагогічної практики, професійної діяльності.

В студентському віці відбувається розширення і поглиблення зв’язків здібної особистості з оточуючим світом, суспільством та іншими людьми, що впливає на розвиток соціальних здібностей (участь в олімпіадах, конкурсах, спортивних змаганнях; під час педагогічної практики в школах та в літніх таборах відпочинку): організаторських, лідерських, педагогічних. Зокрема, зростає внутрішня активність особистості студента, яка проявляється в її усвідомленому відношенні до власної діяльності, інтересах, вдосконаленні своїх знань та вмінь по спеціальності (на заняттях за інтересами, гуртках, секціях, через самоосвіту).

В процесі соціалізації глибше пізнаються та вдосконалюються особистісні якості, риси характеру, зростає цілісність, інтегративність її психологічної організації, посилюється взаємозв'язок різних властивостей і характеристик, накопичуються нові потенції розвитку. Майбутній фахівець виявляє протиріччя між можливостями, власними потенціалами та інтересами, відносинами, спрямованістю та тенденціями саморозвитку, що виступатиме як необхідний фактор та рушійна сила розвитку індивідуальності. В студентському віці виявляється високий рівень рефлексії щодо власних якостей особистості, які сторони потребують самовдосконалення.

На думку учених, для розвитку креативності особистості необхідним є формування сприйнятливості, відкритості до нових ідей та прагнення долати стереотипи з метою створення нового, знаходження незвичних, оригінальних рішень життєвих проблем. Отже, здібна особистість виявляє креативні якості у будь-якій сфері життя, зокрема, це - здатність до перекомбінації елементів ситуації в нові, досі невідомі йому комбінації, інтелектуально-творча

ініціатива, творча мотивація, творча індивідуальність, яка прагне до самоактуалізації.

Соціальна ситуація розвитку на основі особистісно-креативного підходу в навчанні студентства сприяє формуванню важливих особистісних якостей: здатність до саморозвитку, творчої мотивації, потребу в дослідницькій активності, прагненню до розвитку власних здібностей.

Список використаних джерел.

1. Кон И. С. Психология ранней юности / И.С. Кон. – М., 1992.
2. Моляко В.А. Творческая конструктология (пролегомены). – К.: «Освита Украины», 2007. – 388 с.

Іщенко Алла,
магістранта
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
м. Умань

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Сучасне суспільство, змінюючись і розвиваючись, пред'являє до людини все більш високі вимоги. Для того, щоб бути затребуваним, необхідно привносити в нього щось нове своєю діяльністю, тобто бути незамінним. А для цього діяльність повинна носити творчий, креативний характер.

У студентському віці закладаються основи професійного мислення, яке доцільно розглядати у категоріях психології професіоналізму та акмеології. Слід зазначити, що протягом останніх років у психології з'явилася низка робіт (О.С.Анісімов, О.А.Бодальов, Н.В.Вишнякова, А.О.Деркач, В.Г.Зазикін, та ін.), що присвячені проблемам професіоналізму; проведено дослідження різних видів професійного мислення (М.К.Акімова, В.П. Андронов, Р.А.Берулава, Д.М.Завалішина, В.Т. Козлова, Ю.К.Корнілов, Т.В.Кудрявцев, Ю.М. Кулюткін, В.О.Моляко, Г.С.Тарасов та ін.).

Водночас, проблематика професійного мислення психолога–практика, особливостей його становлення в період набуття засад професіоналізму у ВНЗ, залишається ще недостатньо розробленою.

Психологічні проблеми розвитку та становлення професійного мислення, як одного з провідних когнітивних процесів особистості, протягом тривалого часу досить широко і поглиблено розглядалися та досліджувалися.

Аналіз психологічних досліджень дає можливість визначити, що у процесі формування креативності та професійного мислення студентів–психологів в період навчання у ВУЗІ, необхідно спрямовувати увагу на такі завдання :

– актуалізація когнітивної сфери студентів-психологів, яка організована як активне розширення інтелектуальної сфери, та є базою для формування творчих здібностей;

– засвоєння категоріального апарату професійної діяльності психолога та оперування ним при розв'язанні дослідницьких, творчих завдань, що мають характер проблемних ситуацій;

– формулювання запитань проблемного характеру, які стимулюють активну розумову діяльність.

Серед існуючих технологій та форм підготовки найбільш продуктивними у розвитку професійної креативності студентів є проблемно–пошукові, дослідницькі та колективно–групові технології. Вони забезпечують підготовку креативних фахівців, які мають навички наукової діяльності, самостійного аналізу можливостей використання досягнень науки та практики, участь у роботі колективу професіоналів в період проходження різних видів практик.

Отже, розвиток професійної креативності та інтелекту студентів–психологів в умовах сучасного вищого навчального закладу розуміється нами як такий освітній процес, в якому студент максимально свідомо і самостійно досліджує навчальний матеріал, забезпечуючи саморозвиток та формує креативні якості особистості.

Список використаної літератури

1. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: науково-метод. посіб. / за ред. В.В. Рибалки. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 388 с.
2. Вовк М.В. Специфіка креативності в структурі професійного мислення практичного психолога / М В. Вовк // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2012. - Вип. 16. - С. 117.

Томаржевська Інна Володимирівна
Національний педагогічний університет
ім. М.П.Драгоманова
м. Київ

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗРІЛІСТЬ»

«Зрілість» - поняття, яке досить часто застосовується сучасними психологами – науковцями і практиками, в психології розвитку зрілість розглядається як етап розвитку особистості дорослої людини (Е.Еріксон, Г.Салліван, Д.Левінсон, В.Ф.Моргун, О.В.Хухлаєва та інші). В психології особистості та акмеології зрілість розглядається як якість розвитку особистості (Б.Г.Ананьєв, В.М.Русалов, О.О.Деркач, О.О.Бодалев та інші).

Як показує аналіз психологічної літератури, найбільш повно проблема зрілості опрацьована відповідно соціально-психологічної та особистісної

зрілості. Так, соціальна зрілість розглядається як сукупний рівень досягнення соціалізації (С.Н.Іконнікова, О.О.Реан, В.Т.Степанова та інші).

Особистісна зрілість розуміється як наявність окремих характеристик та критегоріального відбору ознак, досягнень на рівні розвитку особистості (Ш.Бюлер, К.А.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.І.Анциферова, А.Г.Асмолов, С.Л.Рубінштейн, Е.Ф.Рибалко, В.В.Рибалко, О.С.Штепа, А.Адлер, А.Маслоу, Р.Мей, Г.Олпорт, К.Роджерс, Е.Фромм та інші).

Зрілість як характеристика особливостей розвитку людини на різних вікових етапах, тобто як відповідність розвитку людині певним віковим нормативам. До таких характеристик відносять статеву, інтелектуальну, психофізичну зрілість. Так, наприклад у вітчизняній психології зрілість – найтриваліший і найбільш значимий для більшості людей період життя (межі визначаються по-різному: від 30-35 до 65 років і залежать від індивідуальності людини). Зазвичай зрілість пов’язують з часом відходу на пенсію [1].

Ш. Бюлер виділяє зрілість як стадію розвитку. У виділених вченою фазах розвитку, це третя фаза (25-45 років) – постановка чітких цілей, які дозволяють досягти стабільності в професійному та особистому житті.

За Е. Еріксоном, зрілість охоплює час від 25 до 65 років, тобто 40 років життя. Аналізуючи зрілість як сьому стадію людського життя, він вважав її центральною на всьому життєвому шляху людини.

За Е. Еріксоном досягнення зрілості можливе на стадії генеративності (сьома стадія), коли людина починає цікавитися проблемами виховання майбутнього покоління. Критерієм зрілості вчений вважає розширення самоідентичності, відмову від егоцентричної позиції та включення значимих інших як продовження себе та власної ідентичності [2].

К.А. Абульханова-Славська вважає, що для характеристики розвитку особистості слід застосовувати поняття особистісної зрілості. На думку вченої, зрілість – це здатність людини вирішувати життєві задачі відповідно своїх особистісних можливостей та особливостей свого типу особистості. Тільки зріла людина здатна витратити пропорційні зусилля на значимі або не значимі справи, володіє здатністю до саморегуляції, котру можна назвати життєвим самовладанням. Зріла людина здатна своєю волею визначити хід подій і розташування сил в своєму житті, вона сама формує ситуації життя, пропонує та задає стиль спілкування, впливає на оточуючих людей. Відповідно, категорія зрілості, на думку К.А. Абульханової-Славської, це етап вищих життєвих досягнень [3, с. 286].

Б.Г.Ананьєв сформулював важливі характерні особливості «дозрівання» людини, за якими можемо визначити зрілість (незрілість) того або іншого структурного компонента психіки, таких як: гетерохронність функціональних та особистісних змін; вікова та індивідуальна мінливість в історичних умовах, що змінюються. Вченим вивчено та описано явища гетерохронності загально соматичної, статевої та нервово-психічної зрілості. Б.Г.Ананьєв вважав, що аналіз вікових змін психофізіологічних функцій людини необхідний для розуміння загальних закономірностей

індивідуального розвитку людини, його характеру, особливостей, обдарованості тощо.

У сучасній віковій психології існують різні точки зору на проблему розвитку в зрілому віці:

а) розвиток припиняється, замінюється простою зміною окремих психологічних характеристик;

б) це вік не тільки збереження всього набутого раніше, а й подальшого розвитку особистості;

в) перебудовується як фізичний стан людини, так і її характеристика як особистості і суб'єкта діяльності [4].

Поняття «зрілість» використовується також для визначення особливостей особистості, як рівень розвитку тієї або іншої психічної функції. Так, наприклад, за З.Фройдом, зрілість – досягнення геніальної фази розвитку, а відповідно теорії розвитку мислення Ж.Піаже, зрілість – досягнення формально-логічного мислення (12-15 рр.), коли дитина починає застосовувати логічні правила індукцію та дедукцію та стає здатною оперувати абстрактними поняттями [5].

Поняття зрілості в психології застосовують також в зв'язку з окремими аспектами психічної організації – емоційної, інтелектуальної, власне психічної, особистісної, соціальної, біологічної тощо. Категорія зрілості розкривається також через певний рівень розвитку відповідних здібностей.

Список використаних джерел

1. Феномен и категория зрелости в психологии // Журавлева А.Л., Сергиенко Е.А. – М. : Сер. Труды Института психологии РАН. – 2007. – 223 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; пер. с англ. А.Д. Андреевой и др. ; общ. ред. А.В. Толстых. – М. Прогресс, 1996. – 344 с.
3. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. Методологические проблемы психологии. / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299
4. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания: избр. психол. труды / [ред. А.А. Бодалев] – М. : Воронеж, 1996. – 384 с.
5. Пиаже Ж. Психология интеллекта избр. психол. тр. / Ж. Пиаже ; пер. с фр. – М. : Просвещение, 1969. – 659 с.

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

3. «ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ»

Бондар Дар'я Миколаївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ПРОФЕСІЙНИЙ «Я-ОБРАЗ» МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

В наш час все більшої актуальності набуває дослідження людини як суб'єкта праці. Це, перш за все, пояснюється тим, що відбуваються зміни в соціально-економічній та науково-технічній сферах сучасності, де суспільство зацікавлене в підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Особливо актуальним дане питання є щодо відношення спеціалістів-псхологів, діяльність яких є важливою як для кожної людини окремо, так і для суспільства загалом.

Для майбутнього професіонала важливим є не лише засвоєння спеціальних знань і навичок, але і усвідомлення свого образу Я, що є головним компонентом «Я-концепції» спеціаліста. Тому питання про вплив «Я-концепції» на професійне самовизначення майбутніх психологів на етапі вибору і отримання професії вимагає спеціального вивчення.

«Я-образ» - це сукупність усіх уявлень людини про себе, про систему установок відносно власної особистості. «Я-концепція» є тотожним поняттям до поняття «Я-образ». Вона означає теорію самого себе. Вона не є статичною, це динамічне психологічне утворення.

На перший погляд можна зробити висновок про те, що самооцінка і «Я-образ» є дуже схожими поняттями. Але необхідно враховувати, що в них є і відмінності. Ця відмінність полягає у двох складових «Я-концепції». Тут виокремлюється описова складова – це образ Я, як певна когнітивна підструктура, і емоційно ціннісне ставлення людини до себе, тобто самоставлення. «Я-образ» - це набір описових характеристик, а не оцінні уявлення про себе. Поняття самооцінки, в свою чергу, означає оцінку людиною самої себе та своїх власних якостей. Тут можна навести приклад:

Усвідомлення людиною того, що за темпераментом вона є сангвінік, чи того, що вона високого зросту, має карі очі; є складовою «образу Я», при цьому дані властивості не розглядаються в оцінному плані. На випадок самооцінки ці ж якості розглядаються як добрі чи погані, тут людина оцінює себе за цими якостями у порівнянні з іншими.

Процес «професійного становлення, - як зазначає В. А. Бодров, - передбачає необхідність, з одного боку, оцінки рівня відповідності людини вимогам професії, а з іншого – активного його формування з врахуванням відведеного на це часу». Сюди відносять створення умов для професійного та особистого самовизначення, зародження і прояв професійного образу Я.

Метою дослідження було виявити особливості формування професійного «Я-образу» студентів, що здобувають психологічну освіту.

Група досліджуваних: 120 студентів другого – шостого курсів Факультету соціально-психологічної освіти та Природничо-географічного факультету віком від 19 до 20 років.

Для діагностики «Я-Образу» було опитано студентів щодо таких питань:

1. Якими якостями повинен володіти психолог?
2. Якими із цих якостей володієте Ви?

В загальному було виокремлено 45 якостей, із яких: відповідальність, доброзичливість, емпатійність, компетентність, красномовність, гуманність та інші.

Опитування студентів щодо їх особистих якостей показало, що не всі опитувані володіють не всіма раніше вказаними якостями. Зокрема, студенти не володіють гнучкістю поведінки, креативністю, наполегливістю, оптимізмом, самоконтролем.

Таким чином, ми бачимо, що професійний «Я-Образ» студентів знаходиться на стадії формування.

було використано методику дослідження самоставлення С.Р. Пантилеєва. Методика призначена для виявлення структури самоставлення особистості, а також вираженості окремих компонентів самоставлення: закритості, самовпевненості, самокерівництва, відображеного самоставлення, самоцінності, самоприв’язаності, внутрішньої конфліктності та самозвинувачення.

Розглядаючи результати більш детально, ми бачимо, що окремі компоненти мають нульову вираженість на певних рівнях . В загальному ж отримані результати за даною методикою вказують на середні рівні за більшістю показників.

Шкала	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Замкнутість	0%	85%	15%
Самовпевненість	0%	85%	15%
Самокерівництво	5%	70%	25%
Відображене Самоставлення	5%	85%	10%
Самоцінність	5%	65%	30%
Самоприйняття	25%	75%	0%
Самоприв’язаність	10%	85%	5%
Внутрішня конфліктність	10%	80%	10%
Самозвинувачення	35%	60%	5%

Опишемо значення трьох рівнів за шкалою «Замкнутість»: високі значення відображають виражену захисну поведінку особистості, бажання відповідати загальноприйнятим нормам; середні значення означають вибіркове ставлення людини до себе; низькі значення вказують на

внутрішню чесність, на відкритість відносин людини з самим собою, на досить розвинену рефлексію та глибоке розуміння себе.

Отже, «Я-образ» залежить від рівня розвитку самосвідомості, де високий рівень виявляється в осмисленому, свідомому уявленні про себе. Провівши діагностику групи людей, ми бачимо, що переважає вибіркове ставлення до себе, тобто середній рівень самоставлення.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції [Текст]: монографія / Оксана Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 185, [1] с. – Бібліогр.: с. 184 – 185.
3. Отич Д. Д. Динаміка змін змісту Я-конфепції майбутніх психологів у процесі професійної підготовки [Текст] / Д. Д. Отич // Педагогіка і психологія. – 2012. − №4. – С. 75-79.

Венцеславська Тетяна Ігорівна
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ РОЗЛУЧЕНИХ ЛЮДЕЙ ДО ВСТУПУ У НОВИЙ ШЛЮБ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Як свідчить практика, створення та функціонування гармонійного шлюбного союзу, на жаль, залишається однією з найактуальніших проблем нашого суспільства. Щорічно статистика фіксує наявність значного відсотку невдалих шлюбних союзів, які розпадаються. Наслідком цього є поява неповних сімей та покалічених людських доль. Однак багато розлучених людей не втрачають надію знайти своє сімейне щастя і вступити у новий шлюб. Водночас попередній досвід невдалого сімейного життя може негативно впливати на міжособистісні стосунки з новими партнерами.

Варто зазначити, що результати вивчення науково-психологічної літератури та практичного досвіду роботи з розлученими людьми свідчить, що проблеми формування готовності людини до створення сім'ї, вже досліджували такі фахівці як Ю. Альошина, Т. Андрєєва, Т. Буленко, Е. Ейдемілер, В. Юстіцкіс, Н. Ільчишин, А. Корнюх, В. Кравець, Л. Крижановська, Н. Оліфірович та ін. [1-5] Однак дослідження проблеми формування психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб не було предметом окремих досліджень.

За свідченням фахівців, шлюб вважається повторним тоді, коли створюється людиною, яка вже перебувала у шлюбних стосунках [3]. На жаль, у багатьох випадках у повторному шлюбі теж може виникати розчарування новим шлюбним партнером. Зазвичай причиною цього є нереалізовані очікування партнерів одне від одного та низький рівень міжособистісної сумісності.

Більшість дослідників повторного шлюбу вказують, що характерними для нього психологічними проблемами є: встановлення внутрішніх кордонів нової сім'ї і меж спілкування з родичами і старими друзями; необхідність приймати на себе батьківські функції щодо дітей, які не є рідними; поєднання батьківських функцій з біологічними батьками; прагнення зберегти батьківські функції стосовно своїх дітей.

Таким чином, актуальність дослідження, недостатній рівень теоретичного і практичного вивчення проблеми, а також об'єктивна необхідність у з'ясуванні визначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження. У контексті дослідження виникає потреба з'ясувати суб'єктивні та об'єктивні чинники, що детермінують рівень розвитку психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб, а також обґрунтувати психологічний інструментарій формування психологічної готовності розлучених людей до вступу у новий шлюб та здійснити експериментальну перевірку його ефективності. Саме це нами визначено найближчою перспективою для наших подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. Алешина, Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. – Изд. 2-е. – М. : Класс, 1999. – 208 с.
2. Андреева Т. В. Психология современной семьи : монография / Т. В. Андреева. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
3. Олифирович Н. И. Психология семейных кризисов / Н. И. Олифирович, Т. А. Зинкевич-Куземкина, Т. Ф.Велента. – СПб.: Речь, 2006. – 360 с.
4. Кравець В. П. Психологія сімейного життя / В. П. Кравець. В 2 т. – Тернопіль, 1995. – Т.2. – 396 с.
5. Навайтис Г. Семья в психологической консультации / Г. Навайтис. – М. : Изд-во "Институт практической психологии", 1999. – 226 с.

Давидяк Оксана,
магістрантка
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, м. Умань

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ НА САМОАКТУАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Проблема розвитку потенційних можливостей особистості постійно привертає увагу дослідників, що обумовлено як науковими інтересами, так і соціальними перетвореннями у сучасному суспільстві, які пов'язані з потребою у висококваліфікованих спеціалістах.

У світовій психологічній науці проблеми розвитку особистості в період юнацького віку розглядалися у працях зарубіжних і українських учених-дослідників, зокрема таких, як: Б.Ананьєв, І.Кон, Г.С.Костюк, Н.С.Лейтес тощо.

У дослідженні проблеми самоактуалізації особистості (Ш.Бюлер, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерст та ін.) в юнацькому віці потребує уваги учених питання взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників, тобто впливу соціальної ситуації розвитку особистості в умовах навчання на розвиток внутрішніх потенційних особливостей - когнітивної, інтелектуальної, емоційно-вольової сфер, оскільки ефект дії впливу середовища залежить від особливостей внутрішніх чинників. Також, як вважають психологи, найважливішим фактором самоактуалізації особистості є розвиток загальних та спеціальних здібностей.

Професійне самовизначення та вибір навчального закладу відповідно до здібностей та нахилів особистості є значущим фактором для розвитку самоактуалізації в період зрілої юності (18-20 років), коли відбувається становлення особистісної ідентичності, розвиток соціальної відповідальності та зрілості завдяки виконанню практичних завдань майбутньої професії. В процесі соціалізації глибше пізнаються та вдосконалюються особистісні якості, риси характеру, оскільки професійна освіта виокремлює і конкретизує психолого-педагогічні основи для самовдосконалення.

У процесі розвитку самоактуалізації формується й усвідомлюється специфічна система ціннісних орієнтації, що визначають характер та зміст провідних життєвих цілей особистості, які є внутрішніми чинниками особистісного розвитку.

На думку К. Роджерса, самоактуалізація визначається як прагнення до зростання, розвитку особистості та самостійності, за рахунок якого відбувається активізація всіх можливостей власного організму. Учений визначив такі характеристики особистості, що прагне до самоактуалізації: відкритість будь-якому досвіду, намір жити повним життям у кожний його момент; здатність більше прислухатися до власних інстинктів та інтуїції, ніж до розуму й думки інших (відсутність конформізму); почуття свободи у думках і вчинках; високий рівень творчості [2].

В період навчання майбутній професії зростає внутрішня активність особистості, яка проявляється в її усвідомленому відношенні до власної діяльності, інтересах, вдосконаленні своїх знань та вмінь по спеціальності.

Отже, проблема зв’язку зовнішніх і внутрішніх чинників самоактуалізації є актуальною і потребує подальшого теоретичного та експериментального дослідження, що сприятиме удосконаленню професійного відбору в юнацькому віці.

Список використаної літератури

1. Леонтьев Д.А. Самоактуализация как движущая сила личностного развития: историко-критический анализ. / Д. А. Леонтьев // Современная психология мотивации. Под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002. – С. 13-46.

2. Роджерс К.Р. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической роботы: Монография / К. Р. Роджерс // Пер. с англ. – М.: ЭКСМО. – Пресс. – 2000. – 464 с.

Карпова Дарина Євгенівна
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

УСВІДОМЛЕННЯ МОЛОДДЮ СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ ШЛЮБНИХ ПАРТНЕРІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проблема підготовки молоді до виконання сімейних ролей та їхнє усвідомлення знаходяться в полі зору науковців різних галузей. Молода сім'я, особливості її функціонування і розвитку досліджувалися такими фахівцями як (Т. Андрєєва [1], І. Дементьєва [2], В. Кравець [3], Т. Левицька [4], Н. Павлюк [5], А. Сидоренко [6], В. Сисенко [7] та ін.). За свідченням дослідників «соціальна роль» – це та сторона діяльності, котра інтернаціолізувалася. Інтернаціолізована роль – це компонент самосвідомості, відношення до тих чи інших аспектів життєдіяльності. Таким чином, успішне функціонування в тій чи іншій соціальній ролі не можливе без її усвідомлення. Беручи до уваги результати міждисциплінарних досліджень нашої проблематики, ми можемо дійти висновку, що усвідомлення молоддю соціальних ролей шлюбних партнерів детермінують соціально-культурні чинники та формуються на трьох рівнях: рівень власної сім'ї (вплив родинних умов на рівень усвідомлення соціальних ролей, життєвий сценарій, стилі виховання, особливості сімейного спілкування, участь у вихованні дитини обох батьків); рівень суспільства (вплив суспільних чинників, соціальних інститутів, ЗМІ); індивідуальний рівень (вплив особистого чинника: вікові особливості, тип темпераменту, особистісні мотиви).

За результатами досліджень В. Сисенко [7], батьківська сім'я займає перше місце серед елементів соціального мікросередовища. Враховуючи основні положення культурно-історичної теорії відповідно до якої, середовище, в якому розвивається людина, є головним чинником розвитку її особистості, варто відзначити важливість впливу сім'ї на особистість, оскільки процес її становлення та формування основних її вмінь, знань починається саме в родині. Моделі батьківства фіксуються в психіці дитини, сімейні традиції успадковуються дитиною на свідомому та несвідомому рівнях і проявляються в її майбутньому. Дитина, спостерігаючи за спілкуванням батьків, поступово засвоює гендерні взаємовідносини, які у свою чергу впливатимуть у майбутньому на вибір моделі родини. Від сімейних цінностей, які були засвоєні у батьківській сім'ї, залежить рівень усвідомлення людиною себе, як майбутнього сім'янина, соціальних ролей подружжя, їхній розподіл, усвідомлення відповідальності, способу життя родини у цілому.

Розглядаючи чинники, що детермінують рівень усвідомлення молоддю соціальних ролей шлюбних партнерів, варто відзначити важливість соціального чинника. До соціальних умов, особливо значущих для розвитку установок і переконань молоді, її уявлень про сім'ю і шлюб, усвідомлення

соціальних ролей шлюбних партнерів, обов'язків, які покладені на них можна віднести засоби масової інформації [5]. Сьогодні молодь засвоює ролі й правила поведінки з телевізійних передач, фільмів, журналів, тобто під дією ЗМІ у них формується світогляд, зразки поведінки, життєві цінності. Таким чином, можна вважати встановленим фактом, що перегляд телепередач серйозно впливає на моральний розвиток молоді, його соціальну й статеву ідентифікацію, процес соціалізації. Сучасне телебачення також активно втручається в традиційну систему батьківського виховання, в систему суспільно-виховного процесу, демонструючи неправильні та некоректні методи виховання дітей. Щодо телереклами, то її негативний вплив полягає в неправдивій демонстрації образу жінки та чоловіка, що суттєво відрізняється від образу чоловіка або жінки в житті. На екрані чоловічий та жіночий образи постають перед нами у вигляді ідеалів. У зв'язку з таким викривленням, невідповідністю образів, у молоді будуть виникати проблеми з пошуком партнера, оскільки реальність не буде відповідати складеному, завдяки телебаченню, ідеалу. Крім цього, система цінностей, спосіб життя, який пропонується через рекламу, не вписується в традиційні статеворольові моделі поведінки і руйнують свідомість людини та всю її систему взаємовідносин, включаючи сімейні відносини. Також українські ЗМІ сприяють формуванню та трансляції гендерних стереотипів, що безумовно впливає на усвідомлення молоддю рольового розподілу між подружжям, правил поведінки відповідно до їхньої ролі.

Великого впливу на свідомість молоді надають вищому навчальному закладу, як соціальному середовищу людини. Згідно з поглядами деяких дослідників [4; 6-7], робота виховних структур ВНЗ повинна бути спрямована на формування у студентів відношення до сім'ї як до важливої цінності; розширення уявлень про особливості подружніх взаємовідносин, формування усвідомлення цінностей сімейного життя, його складнощів, уміння з ними боротися; усвідомлення свого місця в родині, соціальних ролей шлюбних партнерів; відповідальності за їхнє дотримання; народження та виховання дітей; підвищення відповідальності молоді за сімейне життя; розвиток таких якостей, як поважне ставлення до бажань та потреб членів сім'ї, рівність у правах, довіра, взаємодопомога та взаємопідтримка подружжям один одного.

Що стосується індивідуального чинника, який детермінує рівень усвідомлення молоддю соціальних ролей шлюбних партнерів, варто відзначити, що для формування усвідомлення подружніх взаємин має значення також вікова складова. Ще з дитинства, на основі уявлень дитини про образ сім'ї, відбувається усвідомлення нею сімейних законів, цінностей. Можна сказати, що образ сім'ї – це ті уявлення про сімейне життя (розподіл ролей у сім'ї, стилі виховання дітей, особливості поведінки з чоловіком/дружиною, з молодшими та старшими членами сім'ї та ін.), які формуються у людини під час життя у родині та взаємодії з навколишнім середовищем. Дитина наслідуючи своїх батьків засвоює чоловічу та жіночу ролі, і у подальшому житті вона несвідомо буде використовувати систему

батьківських стосунків у своїй власній сім'ї, незалежно від того, подобались вони чи ні їй у дитинстві.

Висновки. Враховуючи вище сказане, проблема підготовки молоді до виконання сімейних ролей, до усвідомлення цих ролей знаходиться в полі зору науковців різних галузей як соціологів, психологів, соціальних педагогів. Слід зазначити, що свідомість людини підпорядковуються дії певних чинників культурного, соціального, психологічного характеру. Було досліджено, що рівень усвідомлення молоддю сімейних ролей детермінують чинники соціально-психологічного характеру, а саме: батьківська сім'я молодої людини, близьке оточення, школа, навчальний заклад, ЗМІ. Крім того, варто відзначити важливу роль у процесі формування усвідомлення сімейних ролей, індивідуального чинника є вікові особливості особистості, темперамент, особистісні мотиви, домагання.

Список використаної літератури

1. Андреева Т. В. Психология современной семьи : монография / Т.В. Андреева. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
2. Дементьєва І. Ф. Негативні фактори виховання дітей у неповній сім'ї / І.Ф. Дементьєва // Соціологічні дослідження. - 2001. - № 11. – С. 102-112.
3. Кравець В. П. Психологія сімейного життя / В.П. Кравець. В 2т. – Тернопіль, 1995. - Т.2. – 396 с.
4. Левицька Т. Л. Фактори, що впливають на розвиток психологічної готовності студентів до створення сім'ї // Збірник наукових праць №40. Частина ІІ. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2007. – с. 231 – 234 .
5. Павлюк Н.В. Вплив ЗМІ на формування уявлень про сім'ю у старшокласників / Н.В. Павлюк // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. - № 13 (272). - 2013. - С. 91-95
6. Сидоренко А. В. Чинники, що обумовлюють готовність студентської молоді до сімейного життя / А. В. Сидоренко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - № 3(32). - 2013. – С. 244-250.
7. Сысенко В. А. Новобрачные в зеркале собственных взглядов, суджений, оценок / В. А. Сысенко. – М. : Мысль, 1985. – 235с.

Котух Олена Вікторівна
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

ПОНЯТТЯ АВТЕНТИЧНІСТЬ І ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Поняття автентичності давно досліджується в різних напрямках психології. Психологічний сенс автентичності можна визначити як узгоджений, цілісний, взаємозалежний прояв основних психологічних процесів і механізмів, що обумовлюють особистісне функціонування. Прояв або невияв автентичності з цієї точки зору спостерігається при зіткненні особистісних мотивів і інтересів з соціальними нормами, домінуючими

тенденціями суспільної свідомості. У такій ситуації автентичну поведінку передбачає цілісне переживання безпосереднього досвіду, не перекрученого психологічними захисними механізмами. Людина залученням сприймає те, що відбувається і потім безпосередньо проявляє своє емоційне ставлення до цього, при чому її думки і дії узгоджені з емоціями.

Автентичність - це здатність людини у спілкуванні відмовлятися від різних соціальних ролей, дозволяти проявлятися справжнім, властивим тільки даної особистості думок, почуттів, емоцій і поведінки.

За К. Роджерсом, автентичність - здатність людини в інтерактивному спілкуванні відмовлятися від різних соціальних ролей (психотерапевта, професіонала, педагога, керівника і т.п.); поряд зі здатністю до безумовного прийняття і емпатії автентичність є обов'язковою складовою ефективного людського спілкування. Прояв або невияв автентичності з цієї точки зору спостерігається при зіткненні особистісних мотивів і інтересів з соціальними нормами. Маленька дитина практично не здатна контролювати свої емоції. Вона сміється, коли їй радісно, плаче, коли гірко, морщиться від огиди, коли несмачно. Коли ми безпосередньо проявляємо свої почуття на вироблене враження - ми знаходимося в дитинстві «Дитині». Цей Его-стан в транзактному аналізі часто називають «вільною Дитиною» тому, що ці почуття є спонтанними; висловлюючи їх, ми не ставимо перед собою ніяких додаткових цілей: не прагнемо комусь сподобатися чи насолити. [3].

Часто поняття автентичності ототожнюється із ідентичністю, зазначимо, що тривалий час ідентичність не мала дисциплінарних меж, визначаючи одночасно індивідуальний, соціальний, культурний і політичний феномени. При цьому множинність розумінь даної категорії настільки велика, що інколи використовується в абсолютно протилежних значеннях. Зокрема, під ідентичністю може розумітися внутрішня індивідуальність, певне «ядро» людини, те, що робить її самою собою і відрізняє від оточуючих, й, одночасно, ідентичність розглядається як наша тотожність з іншими або як наша позиція у соціальному просторі (можливість бути ідентифікованим/категоризованим з точки зору владних структур) [2].

Так наприклад, П.К. Гречко, аналізуючи ідентичність із точки зору постмодерністських перспектив, стверджує, що постмодерна ідентичність - гранично розкута і короткострокова - доходить до повної свободи примірювання і зміни ідентичністних масок, аж до сумнівів в тому, що за цими масками взагалі зберігається якесь «Я». За словами Фуко, «ідентичність ... яку ми намагаємося застрахувати і заховати під маскою, сама по собі лише пародія: її населяє множинність, в ній сперечаються незліченні душі; перетинаються і беруть верх один над одним системи ... І в кожній з цих душ історія відкриє не забуту, і завжди готову відродитися ідентичність, але складну систему елементів, численних в свою чергу, різних, над якими не владна ніяка сила синтезу», тобто постмодерна ідентичність починається з права особистості на ідентичність (свободи вибору своєї ідентичності), при цьому ідентифікаційна ініціатива зумовлена не суспільством, а самою особистістю. [1].

Слід зазначити, що натепер практично всі дослідження феномена автентичності носять теоретичний характер, що зумовлено складністю його верифікації. Крім того існують й певні протиріччя у відокремленні чи ототожненні понять «автентичність» і «ідентичність». На думку Р. Пивоварова, відмінності ідентичності і автентичність істотні. В дослідженнях, присвячених першій проблемі, часто можна зустріти фрази «ідентичність, яка конструюється», «соціальна ідентичність», «етноідентічность» та ін. На відміну від цього, автентичність навряд чи припускає якесь визначення, яке стоїть перед ним. Аутентичність, справжність - це щось, що стоїть за процесами і результатами самоідентифікації; що знаходиться за межами образів «я» і їх представленості іншим. Саме тому, на думку Р. Пивоварова, автентичність не може бути категорією оцінки. Ідентичність ще може бути оцінена на предмет її стабільності, сили, соціальної репрезентабельності, виміряна в тих чи інших ступенях свободи тощо [4]. Можна говорити, що людині тісно в її ідентичності, або навпаки, її ідентичність перевищує її саму. Автентичність же складно виміряти, оскільки вона є метавластивістю чи квазідиспозицією.

Список використаної літератури

1. Гречко П.К. Идентичность – современные перспективы / П.К. Гречко // Ценности и смысл. - 2009. - №2. С. 38-53.
2. Зливков В.Л. Криза автентичності сучасного фахівця: особливості перебігу та шляхи подолання / В.Л. Зливков, С.О. Лукомська // Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк, 2015. – С. 158–166.
3. Пастушенко С. Понятия «аутентичности», «конгруэнтности», «цельности» психотерапевта в семейных расстановках. Влияние на оценку эффективности работы и самооценку семейного расстановщика. [Електронний ресурс]/С. Пастушенко Режим доступа : https://www.familyland.ru/library/esse/lection_215.html
4. Пивоваров Р. Аутентичность [Електронний ресурс]/ Р. Пивоваров. Режим доступа: http://www.proctology.narod.ru/Francl-smisl.pdf

Литвинчук Михайло Юрійович,
Науковий кореспондент Інституту психології
ім. Г.С. Костюка НАПН України.

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ В СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

З одного боку, під мотивацією розуміється сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що пояснюють характер протікання і результат поведінки та діяльності. З другого боку, мотивація як динамічна характеристика поведінки і діяльності має більш менш стійкі особистісні

характеристики – мотиви. Мотиви не тільки приймають участь в процесі мотивації, як одного з внутрішніх факторів, а й є системою чи ієрархією, що визначає центральний ланцюг в структурі особистості – спрямованість. Спрямованість, в свою чергу, створює певний вплив на той чи інший характер вчинків особистості, на особливості її життєвого шляху і на долю в цілому.

В своєму дисертаційному дослідженні, ми висвітлюємо одну з самих розроблених і актуальних областей дослідження мотивації – мотивації досягнення. Мотивація досягнення обумовлює певний комплекс поведінкових характеристик і особистісних якостей, що мають назву "синдром досягнення".

Бурхливий розвиток досліджень в області мотивації досягнення почався в середині 50-х рр. і пов'язаний з іменами Д. Макклендa і Дж. Аткінсона.

Дж. Аткінсон, спираючись на роботи К. Левіна, розвив першу формалізовану модель мотивації досягнення, що стала базовою для всіх наступних моделей в цій області (модель вибору ризику) [3]. Вона описує деякий "ідеальний випадок", де індивід з тим чи іншим ступенем вираженості мотивів стоїть перед задачею, котру він з відповідною ймовірністю може вирішити, причому успіх чи невдача впливають лише на його самооцінку. У цьому випадку модель вибору ризику пояснює індивідуальні відмінності в виборі тяжкості задач, тривалість та орієнтацію майбутніх дій, а також відмінності в зусиллях і досягнутих результатах. Дана розробка була спрямована на створення моделі мотивації типу " очікування і цінність" (К. Левін та інші). Відповідно до неї, суб'єктивна ймовірність досягнення цілі (очікування) і її цінність (привабливість) повністю визначають поведінку суб'єкта в ситуації вибору. Дж. Аткінсон додав до двох названих ситуаційних перемінних третю – мотиваційну. Саме це дало можливість враховувати вплив індивідуальних відмінностей особи на динаміку поведінки. Відомо, що в ситуації досягнення привабливість успіху буде тим сильніше, чим нижче суб'єктивна імовірність успіху (тобто, чим вище її трудність), і навпаки, в ситуації уникнення невдачі привабливість уникнення невдачі буде тим слабше, чим вище суб'єктивна імовірність успіху.

Якщо Дж. Аткінсон більше уваги приділяв створенню теорії і математичній моделі керування емпіричними дослідженнями в області мотивації досягнення, то Дж. Макклелланд описав і досліджував різноманітні прояви мотивації досягнення. Ситуація в якій активізується мотивація досягнення Дж.Макклелланд охарактеризував наступним чином:

В зазначеній ситуації існують визначені стандарти якості:

- результат розв'язання задач оцінюється за цими стандартами;
- результат розв'язання може бути успішним чи неуспішним;
- людина розуміє свою відповідальність за наслідки.

У такій ситуації активізуються мотиви прагнення до успіху та уникнення невдачі. Людям із мотивом прагнення до успіху притаманні такі особливості:

- ситуація досягнення як особистий фактор;
- упевненість в успішному наслідку;
- активний пошук інформації для судження про свої успіхи;
- готовність прийняти відповідальність і рішучість в невизначних ситуаціях;
- відсутність ентузіазму до розв'язання нескладних чи простих задач;
- велика наполегливість на шляху до цілі;
- отримання підвищеного задоволення від зацікавлених задач;
- бажання робити більш чи менш тяжку, але реально виконувану роботу;
- здібність не розгублюватись в ситуації змагання чи перевірки здібностей;
- прагнення до розумного ризику;
- середній, реалістичний рівень домагань;
- велика завзятість у випадку виникнення перешкод;
- підвищення рівня домагань після успіху та зниження після неудачи.

Люди з мотивом уникнення неудачи властивий пошук інформації про можливість невдачі в ситуаціях досягнення. Вони беруться за виконання надскладних чи простих задач. В протилежність людям з мотивом стрімління до успіху причину невдачі приписують своїм здібностям, а успіху – зовнішнім обставинам [2].

Отже, мотивація досягнення тісно пов'язана з такою базовою характеристикою особистості, як самооцінка. Дж. Аткінсон визначив механізм мотивації досягнення як "здатність пережити гордість за досягнуте". Цей механізм актуалізується в ситуації, в яку потрапляє особистість.

Треба зазначити, що, хоча в житті існує багато ситуацій досягнення (наприклад, у навчальній, професійній, військовій діяльності), відмінність у мотивах виявляє себе в тому, що одні люди шукають такі ситуації, інші уникають їх.

Військовослужбовець обирає ціль, яка відповідає рівневі його домагань, стратегії її реалізації й виконує відповідні дії. Результат своїх дій (успішних чи неуспішних) військовослужбовець оцінює шляхом зіставлення з рівнем домагань. Результат може негативно чи позитивно впливати на самооцінку.

Відповідна атрибуція (пояснення причин результату) є компенсаційним механізмом, що дає змогу послаблювати негативний чи посилювати позитивний вплив на самооцінку.

Коли ситуація досягнення не може реалізуватися одномоментно, а потребує значних зусиль протягом тривалого часу (наприклад, зростання

професійних досягнень), кожний окремий результат оцінюється в/с з погляду наближення до остаточної мети [1].

Список використаної літератури

1. Асмолов А.Г. Психология личности / А.Г. Асмолов // Принципы общепсихологического анализа. - М. : Смысл, 2001.- 416 с.
2. Корнилова Т.В. Психология риска и принятия решений: Учебное пособие для вузов / Т.В. Корнилова. - М. : Аспект Пресс, 2003. - 286 с.
3. Lytvynchuk L.M. Features of motivational structure of an opioid addicted personality [Електронний ресурс] / L.M. Lytvynchuk // Технології розвитку інтелекту. - Т. 2. - №5 (16). – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. – Режим доступу до статті : http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/284

Остапенко В'ячеслав,
студент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ВІКОВІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Вікова психологія – це галузь психологічної науки, що вивчає закономірності етапів психічного розвитку та формування особистості протягом онтогенезу людини від народження до старості. Предметом вікової психології є вікова динаміка психіки людини, онтогенез психічних процесів і якостей особистості людини, яка розвивається, закономірності розвитку психічних процесів. Дослідження вікової психології є актуальним і в сьогодення, оскільки вона вивчає вікові особливості психічних процесів, можливості засвоєння знань, провідні чинники розвитку особистості, вікові зміни, тощо.

Теоретичною завданням вікової психології є вивчення закономірностей психічного розвитку в онтогенезі, встановлення періодів розвитку і причин переходу від одного періоду до іншого, визначення можливостей розвитку, а також вікових особливостей психічних процесів, вікових можливостей засвоєння знань, провідних факторів розвитку особистості.

Об'єктом вивчення виступають дитина, підліток, юнак, дорослий чоловік, літня людина.

Вікові зміни підрозділяються на еволюційні, революційні і ситуаційні.

До еволюційних змін відносяться кількісні та якісні перетворення, що відбуваються в психіці людини при переході з однієї вікової групи в іншу. Такі зміни протікають повільно, але ґрунтовно, і охоплюють значні періоди

життя, від декількох місяців (для немовлят) до декількох років (для дітей більш старшого віку). Вони обумовлені наступними факторами: а) біологічним дозріванням і психофізіологічним станом організму дитини; б) його місцем в системі соціальних відносин; в) рівнем інтелектуального і особистісного розвитку.

Революційні зміни здійснюються швидко, за короткий термін, вони більш глибокі, ніж еволюційні. Дані зміни відбуваються в момент кризи вікового розвитку, що виникає на рубежі віків між порівняно спокійно протікають періодами еволюційних змін психіки і поведінки.

Ситуаційні зміни пов'язані з впливом на психіку дитини конкретної соціальної ситуації. Дані зміни відображають процеси, що відбуваються в психіці і поведінці дитини під впливом навчання і виховання.

Комплекс методів дослідження, якими користуються у віковій психології, складається з декількох блоків методик, запозичених із загальної, диференціальної і соціальної психології. Із загальної психології взяті методи дослідження когнітивних процесів і особистості дитини. Вони адаптовані до віку дитини і досліджують сприйняття, увагу, пам'ять, уяву, мислення і мова. За допомогою даних методів можна отримати інформацію про вікові особливості пізнавальних процесів дітей і перетвореннях цих процесів при дорослішанні дитини.

Методи для вивчення індивідуальних і вікових відмінностей дітей запозичені з диференціальної психології. Великою популярністю користується так званий «метод близнюків», що вивчає схожість і відмінності між гомозиготними і гетерозиготними близнюками.

Соціальна психологія забезпечила вікову психологію методами, що дозволяють вивчати міжособистісні відносини в різних дитячих групах, а також взаємини між дітьми і дорослими. До цих методів належать: спостереження, опитування, бесіда, експеримент, метод зрізів, тестування, анкетування, аналіз продуктів діяльності. Всі ці методи також адаптовані до віку дитини. Розглянемо їх більш детально.

Спостереження – основний метод при роботі з дітьми (особливо дошкільного віку), так як тести, експеримент, опитування складні для дослідження дитячого поведінки. Починати спостереження необхідно з постановки мети, складання програми спостереження, розробки плану дій. Мета спостереження полягає в тому, щоб визначити, заради чого воно здійснюється і яких результатів можна очікувати на виході.

Опитування може бути усним і письмовим. При використанні даного методу можуть виникати труднощі наступного характеру. Діти розуміють питання яке їм задають по-своєму, так як вкладають в нього інший зміст, ніж доросла людина. Це відбувається тому, що система понять у дітей суттєво відрізняється від тієї, якою користуються дорослі. Дане явище спостерігається і у підлітків. Тому перш ніж отримати відповідь на питання, що ставиться, треба переконатися в правильності його розуміння дитиною, роз'яснюючи і обговорюючи неточності, і тільки після цього інтерпретувати одержувані відповіді.

Експеримент є одним з найбільш надійних методів отримання інформації про поведінку і психології дитини. Суть експерименту полягає в тому, що в процесі дослідження у дитини викликаються цікавлять дослідника психічні процеси і створюються умови, необхідні і достатні для прояву цих процесів.

Зрізи – ще один метод дослідження у віковій психології. Вони діляться на поперечні і поздовжні.

Суть методу поперечних зрізів полягає в тому, що в групі дітей (клас, кілька класів, діти різного віку, але які навчаються за однією програмою) за допомогою певних методик досліджується якийсь параметр (наприклад, інтелектуальний рівень). Перевага даного методу полягає в тому, що за короткий час можна отримати статистичні дані про вікові відмінності психічних процесів, встановити, як впливає вік, стать або інший фактор на основні тенденції психічного розвитку. Недолік методу в тому, що при дослідженні дітей різного віку неможливо отримати інформацію про сам процес розвитку, його природу і рушійні сили.

При використанні методу поздовжніх зрізів простежується розвиток групи одних і тих же дітей протягом тривалого часу. Даний метод дозволяє встановити якісні зміни в розвитку психічних процесів і особистості дитини і виявити причини цих змін, а також вивчити тенденції розвитку, незначні зміни, які не можуть бути охоплені поперечними зрізами. Недолік методу полягає в тому, що отримані результати базуються на вивченні поведінки невеликої групи дітей, тому поширювати подібні дані на велику кількість дітей видається некоректним.

Тестування дозволяє виявити рівень інтелектуальних здібностей і особистісних якостей дитини. Необхідно підтримувати у дітей інтерес до цього методу привабливими для них способами, наприклад заохоченнями або який-небудь нагородою. При тестування дітей використовуються такі ж тести, що і для дорослих, але адаптовані для кожного віку, наприклад дитячий варіант тесту Кеттела , тесту Векслера та ін.

Бесіда – це отримання відомостей про дитину при безпосередньому спілкуванні з ним: дитині задають цілеспрямовані питання і чекають відповідей на них. Даний метод відноситься до емпіричних. Важливою умовою ефективності бесіди є приваблива обстановка, доброзичливість, тактовність. Питання необхідно підготувати заздалегідь і фіксувати відповіді, по можливості не привертаючи уваги випробуваного.

Анкетування – це метод отримання інформації про людину на підставі його відповідей на заздалегідь приготовані питання. Анкетування може бути усним, письмовим, індивідуальним або груповим.

Аналіз продуктів діяльності – це метод вивчення людини за допомогою аналізу продуктів його діяльності: малюнків, креслень, музичних творів, творів, навчальних зошитів, особистих щоденників тощо. Завдяки цьому методу можна отримати інформацію про внутрішній світ дитини, його ставлення до навколишньої дійсності і людям, про особливості його сприйняття та інших сторонах психіки. В основу цього методу покладено

принцип єдності свідомості і діяльності, згідно з яким психіка дитини не тільки формується, але і проявляється в діяльності.

Отже, досліджуючи питання даної теми, можна зробити висновок, що вікова психологія має широкий арсенал наукових методів для вивчення психічного та особистісного розвитку людини. Знання їх вимог та особливостей використання дає змогу досліднику широко і всебічно вивчати психічні явища, виявляти закономірності їх вияву, з'ясовувати механізми та умови розвитку.

Список використаних джерел

1. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / В.М. Поліщук. – Суми, 2007. – 330 с.
2. Вікова і педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін., - 2-е вид., допов. – К.: Каравела, 2009. – 400 с.
3. Феноменологія морального розвитку особистості : детермінація, механізми, генезис : монографія / під ред. Р.В. Павелківа, Н.В. Корчакової. – Рівне : Вол. обереги, 2009. – 368 с.

Максименко С.Д. Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості / С.Д. Максименко, В.В. Клименко, А.В. Толстоухов. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2010.

Рашковська Ілона Владиславівна,
Національний педагогічний університетет
Імені М.П.Драгоманова
м.Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Останнім часом поняття «успішна особистість», «успішний працівник», просто поняття «успішність» стало дуже популярним. Проводяться конкурси успішних жінок, успішних бізнесменів тощо. Але поняття «успішність» часто асоціюють з поняттям матеріального благополуччя й тільки. Ми зробили спробу аналізу вивчення даного поняття у поглядах різноманітних вчених:філософів, психологів тощо.

У філософських працях дослідження заявленої проблеми ґрунтується на уявленні про успішну людину як про таку особистість, яка сповнена недосяжними ідеалами та наділена великим прагненням до самореалізації в усіх сферах свого існування (Дж. Аткінсон, Д. МакКлелланд, А. Маслоу, Ю. Орлов та ін.). Усвідомлення власної успішності (в широкому розумінні) і своїх дійсних цінностей відбувається упродовж усього життя людини, а якщо взяти до уваги проблему мінливості психічного, то стає зрозумілою певна «часова дилема» – чи можна задовольнити потреби та бажання не тільки матеріального, «а й вищого рівня тут і тепер, і чи всі наші бажання, що виникають спонтанно, приведуть до смислотворчого успіху в майбутньому» [6].

За позицією Л. М. Балецької «модель успішності особистості пов'язується з уявленням про творчі аспекти загалом, які розглядаються на сьогодні як базові. Натомість у процесі побудови моделі успіху необхідно враховувати «тренди», які мають місце в певний історичний відрізок часу, адже в різні часи людство орієнтувалось на різні способи щодо їх задоволення (матеріальні, духовні та ін.)» [3].

Цілісний підхід до проблеми вивчення успішності з'явився, на наш погляд, завдяки підходу, запропонованому С. Мадді. Автор порівнює, зокрема, людину та її мотиваційно-поведінкові характеристики, що «належить» різним епохам. Разом з тим, дослідник наголошує на складності визначення додаткових компонентів, що гіпотетично належать до складових успіху: «Намір – це те, що визначає думки, почуття та дії людини, пов'язані з досягненням його основних цілей. Характеристики – це статичні або структурні утворення, як правило, детерміновані намірами; з їх допомогою пояснюють не стільки рух до цілі чи певні результати функціонування, скільки сам факт існування цілей та потреб та їх безпосередній зміст» [3]. Важливим, на наш погляд є позиція В. Бадрака про важливість психологічної установки особистості на успіх. Про вміння керувати своїм емоційно-вольовим станом. Практична сила позитивної психологічної установки саме в тому, що особистість «відмовляється від негативних внутрішніх сумнівів [2].

Нижче розглянемо уявлення про успіх у різних дослідницьких моделях, прийнятих в психології. Першою моделлю виступає, на наш погляд модель конфлікту (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Берн та ін.) [2;6]. На думку даних вчених особистість постійно перебуває між кардинально протилежними впливами на неї. Названі впливи так чи інакше призводять її до конфліктності. До цього протистояння відносять як внутрішні рушійні механізми, так і механізми, які переважно впливають ззовні. Таким чином успіх являється компромісом , між дихотомічною енергією. На поведінковому рівні це виявляється як постійна боротьба мотивів і потреб людини. На більш глибинному рівні – одвічний «Фрейдівський конфлікт» біологічного та культурологічного компонентів.

Другою моделлю є модель самореалізації (А. Адлер, А. Маслоу, Ф. Перлз та ін.) [2; 6]. Дана модель передбачає наявність певного самоактуалізувального процесу, що або генетично закладеного (вроджені здібності), або того, який формується за допомогою певних установок (здібності, які можна розвивати чи набувати). В даному випадку, успіх подається як реалізація життєвих потенцій, закладених в особистості.

Наступна модель успіху, яка нам здається актуальною – це модель узгодження (Дж. Келлі, Б. Скіннер та ін.) [4; 5]. За позицією вищеназваних вчених узгодження виступає як співвідношення між особистістю сьогодні та її очікувань щодо майбутнього. Саме тому, успіх розуміється як ефективне співвіднесення компонентів Я-концепції, як баланс між самооцінкою та самоцінністю.

Отже, комплексне розуміння поняття успіху особистості дозволяє розглядати його як цілісну структуру, різноманітну за змістом та формами, яка складається з наступних складових:

1) відповідальнісного вибору як «мірило якості» успіху;

2) процесу постановки цілі та поетапного дотримання визначеної мети;

3) ціннісної насиченості процесу реалізації життєвих потреб [4].

Цікавим , на наш погляд є питання визначення складових успіху особистості. Дослідники (Ф. Хайдер, Г. Келлі, Б. Вайнер) виділяють наступні показники успіху:

1) наполегливість;

2) інтернальність/екстернальність;

3) вибір адекватних задач;

4) енергійність, ініціативність у роботі [2;4].

Цікавим, за позицією деяких авторів та, порівняно новим, на наш погляд є думка тих вчених, які пов'язують успішність з явищем «якості життя». Такі дослідники як Р. М. Нугаєв, М. А. Нугаєв наполягають на тому різні люди по-різному оцінюють зовнішні обставини, які на них впливають, залежно від їх цінностей, очікувань та бажань бути успішними [6].

Досягнення успіху – складний процес самореалізації і самоствердження особистості. Цей процес виявляється в декількох формах: успіх як визнання, популярність людини в тому чи іншому професійному співтоваристві; успіх як визнання авторитетними людьми. Усвідомлення значущості успіху є реальною силою, яка спонукає до діяльності; успіх-подолання та самовизначення. Досвід подолання складних проблем стає цінним особистісним багажем, під час набуття якого особистість навчається усвідомлювати, оцінювати власні сили; успіх-покликання. Самовдосконалення і самореалізація особистості відбувається у певному вигляді діяльності, коли важливим постає не лише результат, але й процес діяльності. В якій би формі не висловлювався успіх, він, у будь-якому випадку, пов'язаний із подоланням труднощів, умінням покладатися на свій досвід, здатністю брати на себе відповідальність, умінням долати опір інших. Усі перераховані якості складають основу самоактуалізованої успішної особистості.

Таким чином, в даному дослідженні були викладені основні теоретичні теорії набуття особистістю успішності. Тема актуальна та вимагає подальшого дослідження та практичних розробок.

Список використаних джерел

1. Абульханова К.А. Проблемы индивидуальности в психологи / К.А. Альбуханова / Психология индивидуальности:нове модели и концепции. [Коллективная монография под. ред. Е.Б.Старовойтенко,В.Д.Шадрикова]. – М. : МПСИ, 2009. – С. 14-63.

2. Бадрак В. В. Как достичь успеха и стать лідером : (Опыт 400 выдающихся зичностей цивилизации и воздействии на окружающий мир) / В. В. Бадрак. – Харьков : Фолио, 2011. – 219 с.

3. Балецька Л. М. Психологічні особливості атрибуції успіху у професійному самовизначені студентів вищих навчальних закладів : Дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Л. М. Балецька. – К., 2014. – 254 с.
4. Вон ЭйкенДж. Возможно все! Дерзни в это поверить…Действуй, чтобы это доказать/Джон Вон Эйкен. – Москва :Альпина Паблишер, 2015. – 358 с.
5. Выготский Л.С. Психология развития человека / Л. С. Выготский. – М. : Смысл: Эксмо, 2003. – 1134 с.
6. Келли Г. Процес казуальной атрибуции / Г. Келли // Современная зарубежная социальная психология; [под ред. Г.М. Андеевой, Л.А. Петровской]. – М. : Изд-воМГУ,1984. – С. 127-137.

Шеленкова Наталія Леонідівна
Семко Альона Вікторівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕНЕЗИ ПОВЕДІНКИ У ГРУПІ

Групи є основним середовищем життя (існування) людини. В будь-яких групах, навіть якщо це сім’я, група співробітників чи просто група злочинців або друзів формуються певні відносини. Вплив групи на людей є одним із потужних джерел формування наших почуттів, суджень і загалом поведінки. Процеси, які відбуваються у групах, можуть привести до порушень і агресивних дій. Так само вони можуть стати джерелом найвищих і благородних дій, таких як самопожертва, любов чи вірність.

Кеттел вважає, що група – це сукупність індивідів, в якій існування всіх використовується для задоволення будь-яких проблем кожного. Прошанський та Зайденберг подають розгорнуте визначення групи: один або декілька індивідів, що поділяють загальний набір норм, цінностей, переконань і всі члени групи явно або імпліцитно пов’язані один з одним так, що поведінка одного тягне за собою наслідки для інших [3].

Групи розрізняються за різними параметрами. Чим більша група, тим більша ймовірність, що до неї ввійдуть індивіди, які володіють широким спектром навичок та умінь.

Крім цих моментів, є підстави стверджувати, що розмір групи суттєво впливає на комунікацію. Відомим є той факт, що чим більші розміри групи, тим ймовірніше зменшення у відсотковому внеску індивідів у групову дискусію. Це пов’язано з тим, що почуття страху посилюється перед участю в дискусіях. Крім цього, обмежується час для висловлювання кожного індивіда.

Групи, як було сказано вище, відіграють вирішальну роль у людських стосунках та взаємодії. Вони впливають на їхнє сприйняття і установки, забезпечують підтримку при стресі, впливають на їх вчинки і прийняття

рішень. Групові процеси можуть приводити як до девіантної поведінки, так і до безкорисливої самовідданості та альтруїзму.

“Теорія соціального порівняння” стверджує, що люди відчувають сильний вплив для того, щоб виробляти правильні погляди відносно їхнього середовища і їхніх можливостей. Тому вироблення особистих переконань можливо тільки за умови порівняння з вчинками і переконаннями інших людей.

Згідно “теорії обміну”, групи що забезпечують максимум зиску, є найбільш бажані для її членів. Відповідно до цього, члени групи обмінюються між собою як винагородами, так і затратами.

Зміни, що відбуваються у групі, привели авторів Тукмена та Дженсена до виділення основних стадій розвитку групи на початку її формування. Дослідники вважають, що на ранніх етапах формування групи всі її учасники хвилюються про прийняття їх до складу групи, про отримання інформації щодо групи та сформовану позицію ситуації у групі. Цю стадію групової взаємодії дослідники називають *формуючою*. Вона відрізняється від інших стадій стриманістю поведінки та пошуком інформації [1].

По мірі того, як група розвивається і окремі її члени почувають себе більш впевнено, починається період конфліктів *(бурхлива стадія)*. На цій стадії відбувається зіткнення членів групи між собою з будь-яких причин. Якщо ж група переживає цю стадію, то вона переходить до наступної *нормуючої стадії*. Це період, коли досягається консенсус відносно ролей, статусу і процедур. На цій стадії члени групи йдуть на компроміси, в результаті чого ворожість і конфлікти зменшуються, а згуртованість групи збільшується. Тому, пройшовши цю стадію, група буде більш ефективно добиватися поставлених перед нею цілей чи завдань. В цілому під час цього періоду , а це є *виконавча* стадія, відбувається менше конфліктів та емоцій, які пов’язані з внутрішньою роботою групи. В кінцевому результаті група може досягти розформування (за термінологією Тукмена і Дженсена, – *стадія перерви*), коли активність групи спадає, групові цілі досягнені або відкладені. Саме в той час члени групи відчувають потребу в розставанні один з одним [2].

Отож люди, перебуваючи у групі, як правило, по-різному реагують на увагу до себе з боку оточуючих. Ці відмінності в реакціях на увагу зі сторони людей можуть пояснюватися певними індивідуальними особливостями. Наприклад, рівнем тривожності, самооцінки, але самі диспозиційні причини, котрі пояснюють цей феномен, є недостатніми. Таким чином, особистість, перебуваючи під впливом інших людей, а саме в групі, буде поводитись конформно.

Отже, група чинить значний вплив на погляди людини, на поведінку і на прийняття нею рішень. Р.Кричевський, Е.Дубовська, Р.Чалдіні, Н.Сємєчкін та інші вчені, які досліджували групові процеси, схиляються до гнучкого визначення “групи” і частіше займаються вивченням часткових і не структурних груп. Але існує ряд теорій, які пояснюють значний вплив груп на вчинки людей, так як групи відрізняються за деякими груповими

характеристиками, такими як розмір, домінуючі норми, структура та стадії розвитку.

Список використаних джерел

1. Перспективы социальной психологии: Пер. с англ. – М.: Изд – во ЭКСМО –Пресс, 2001. – 688 с. (Серия «Мир психологии»).
2. Социальная психология группы: процессы, решения, действия / Р.Бэрон, Н.Керр, Н.Миллер. – СПб.: Питер, 2003. – 272 с.: ил. – (Серия «Концентрированная психология»).
3. Шихирев П.Н. Современная социальная психология. – М.: ИП РАН; КСП+; Академический Проект, 1999.- 448с.

УДК 316.614.6

Шусть Василь Володимирович
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Інституту соціальної і політичної
психології НАПН України

ПРОТИСТОЯННЯ ЦІННІСНИХ СИСТЕМ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ ЯК ЧИННИК СОЦАЛЬНОЇ ФРУСТРАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Ціннісні орієнтації тієї чи іншої епохи беруть участь у формуванні типу особистості, її поведінкових і ментальних навичок, в цій ролі пронизують собою всю культуру. При цьому кожна нація має свої традиційні цінності, для яких характерні стабільність і певний консерватизм. Традиційні цінності народу відіграють особливу роль - вони "формують те нерозчленоване осереддя, притаманне кожній національній культурі, завдяки якому, власне, й говорять про певну специфіку того чи іншого етносу - "душу народу", його культуру, психологію, ментальність" [4, с. 24].

Ціннісно – історичні концепти є породженням конкретної культури суспільства, які існують в силу того, що люди згодні діяти так, начебто вони існують, чи згодні діяти певним умовним правилам [2].

Поняття "цінності" та "традиційні українські цінності" отримує широке висвітлення у текстах соціально-політичного дискурсу в Україні. Це пояснюється цілою низкою факторів.

Перш за все варто зазначити, що сьогодні існує соціальна потреба в науковому обґрунтуванні духовних ціннісних основ як передумови безпеки українського суспільства в умовах кардинальної зміни ціннісних орієнтацій та загострення глобальних небезпек. Реальний стан духовності українського суспільства є критичним. Про це свідчать величезна кількість виступів, статей і аналізів у соціально-політичному дискурсі країни. Політичні цінності стають соціальним конструктом, діють тільки тоді, коли використовується в освітніх моделях в якості напрямного й пояснюючого дії людей елементу.

Сучасна людина, насамперед людина західного світу, до економічного, ціннісного, ментального простору якого прагне долучитися український

політикум, не бажає нових проблем - no problem - його гасло, вона утомилася від світу, давно виробила для себе стереотипи поведінки й життєвого стилю, вона не бажає турбуватися із приводу нового й тому дивиться на національну культуру як на артефакт ілюзорного світу [5]. Сьогодні є очевидним, що "перевірка" на значущість для світу тих або інших національних культур полягає у відповідності їх загальнолюдським цінностям, але на ділі ці загальнолюдські цінності підмінені цінностями так званого західного світу - нормами демократичного суспільства Заходу, і тому саме "західна" людина виступає мірилом цінності національних культур. По-справжньому Захід може прийняти тільки знайомий собі, порівнянний, схожий світ; іншого Захід не сприймає.

Широко поширена думка, що глобалізація сприяє поглинанню культурою Заходу всіх інших культур. Дійсно, щоб бути "почутими ", щоб пробитися й зберегтися, ці культури повинні вподібнюватися культурі Заходу. А уподібнення знижує самобутність національних культур, і сприйнятими стають культури в максимальному ступені відповідні здатності Заходу до сприйняття. У підсумку від самобутності національних культур нічого не залишається.

Однак, як відзначає відомий філософ А.Г. Косиченко, якщо національна культура не зустріне широкого розуміння [3]. Зрештою, вона, у першу чергу, національна культура, а, отже, культура конкретної нації. Національна культура може й повинна виховувати людину на цінностях, властивій цій культурі. І якщо це дійсно культура, те така людина цікава світу, тому що крізь культурну самобутність людини проступає загальнолюдська культура. Національна культура коштовна саме своїми специфічними цінностями, тому що ці цінності є не що інше, як ще один спосіб бачити світ і зміст буття в цьому світі.

Коли ми говоримо про традиційну культуру, те маємо на увазі культуру суспільств, соціальна структура яких заснована на традиційних духовних цінностях, що мають досить тривалу історію цивілізованого розвитку. Це суспільства з більш-менш безперервною й тривалою традицією формування національного менталітету й способу життя.

Теза про це протистояння цінностей відображає тільки верхівку айсберга. Насправді ситуація із ціннісними орієнтирами в сучасному світі набагато складніша. Більше глибокий розгляд проблеми показує, що саме поняття "традиційні цінності" є збірним, умовним, абстрактним. Строго кажучи, цінності людини завжди актуальні, вони повинні орієнтувати людину в сучасних їй реаліях. Повинні допомагати їй жити змістовно, осмислено й відповідально, а не спричиняти роздвоєння її свідомості й поведінки, коли внутрішній світ людини організований на традиційних цінностях, а його реальне функціонування в сучасному суспільстві - на інших, часто протилежних першим. Таке існування людини трагічне й конфліктогенне. Виникаюча при цьому ціннісна прострація особистості не сприяє активній життєвій позиції, виробляє апатію й соціальну фрустрацію.

Не тільки традиційні цінності, зазначає Е.У. Байдаров, зазнали удару перед викликами сучасності, що в принципі зрозуміло: вони складалися в зовсім інший культурній, соціально-політичній й економічній атмосфері, також цінності, породжені більш близькою нам епохою, цінності, що концентруються навколо ліберальних і демократичних концептів й ідей - і ці цінності є ілюзорними, як це демонструє новітня історія. Європейські країни, що нібито живуть відповідно до цих цінностей, реально живуть зовсім інакше, звівши деякий позитивний зміст цих цінностей до голого егоїзму, що межує із тваринними інстинктами [1]. Підтвердженням цієї думки є політика стосовно мігрантів з країн, постраждалих від так званої "Арабської весни", що наступила не без військової та політичної підтримки європейських країн. Ліберальні цінності, будучи доведені до граничного їхнього практичного втілення, перетворюються в засіб руйнування суспільства, що їх породило – масові заворушення в Парижі, спричинені вихідцями з африканських країн є тому прикладом.

Подібне ставлення простежується і у наявній серед європейських лідерів "втомі від України", і в значно жорсткішій міграційній політиці щодо українців після перемоги так званих "Євромайдану" та "Революції гідності", у підписанні угоди щодо "Північного потоку-2", у відвертому "спонуканні до миру" із сепаратистами на сході України.

Протиріччя між традиційними й сучасними цінностями знаходиться не між ними, воно перебуває в системі саме сучасних цінностей, не дозволяючи їм укорінитися з достатньою підставою ні в особистісній, ні в суспільній сферах. Скільки-небудь цілісна система цінностей сучасної людини відсутня, як на Заході, так і на Сході. Практично це можна бачити всюди: терористи, апелюють до системи релігійних цінностей, що виправдовує їхні дії, свідомо або несвідомо роблять підміну релігійних цінностей актуально-політичними цілями, і діють, уже зі змісту останніх. Все це, переконливо демонструє ціннісну анархію в сучасному світі, що для зручності й виправдання йменується плюралізмом, але означає тільки одне: сучасний світ втратив ціннісні підстави своєї життєдіяльності. Звідси фрагментарність і непослідовність; умовність політичних союзів і регіональних об'єднань; волюнтаризм, відсутність стабільності й критеріїв у політиці; абсолютна маніпуляція гігантськими масами людей; надзвичайна й не виправдана влада ЗМІ й т.д.

Аналіз історії пострадянської України дозволяє зробити висновок: війни в їх звичному розумінні зараз не потрібні, якщо до воєнних дій і вдаються, то зовсім з іншими цілями, ніж раніше; ті результати, до яких раніше приводили війни, зараз цілком досягаються руйнуванням систем цінностей супротивника, і останній перетворюється при цьому навіть на союзника.

Список використаної літератури

1. Байдаров Э.У. Влияние глобализации на культуру и ценности человека [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа: http://credonew.ru/content/view/510/3/.

2. Википедия. Концепт. http://ru.wikipedia.org/wiki/Концепт ru.wikipedia.org/wiki
3. Косиченко А.Г. Национальные культуры в процессе глобализации // Режим доступа: www.orda.kz. Электронный информационно-аналитический бюллетень. -№№ 8, 9.
4. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий. - М.: ПЕР СЭ, 2002. - 232 с.
5. Орлов Ф.И. Социальные издержки глобализации // Социологические исследования. №7. - 2001. - С. 13-22.

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.

Луценко Тетяна Василівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ СУЧАСНОСТІ

Сучасне лікування хворого має бути комплексним і поєднувати три основні види терапевтичної діяльності: біологічну, психологічну та соціальну, адже кожна хвороба дезорганізує психічну рівновагу та соціальне функціонування людини. Особливо важливим є такий підхід при хронічних соматичних та психічних захворюваннях, психосоматичних розладах [2].

Медична психологія — галузь науки, яка вивчає загальні й окремі психологічні закономірності змін і відновлювання психічної діяльності за різних патологічних станів, при аномаліях розвитку та дезадаптаціях і їх психодіагностику, психотерапію, психокорекцію, реабілітацію та психопрофілактику. Вона виходить із психологічних теорій і психологічних методів, розпроблених на їх підставі, головна роль яких полягає у вирішенні наукових і практичних проблем, актуальних для медицини [1].

Основні риси сьогодення, котрі обумовлюють погіршення соматичного та психічного здоров'я населення, впливають на розвиток медичної психології і вимагають відповіді від неї це:

- високий динамізм соціально-технократичного розвитку сучасного загальносвітового суспільства перехідний період суспільно-політичного устрою України;
- ведення фактично військових дій, які породжують втрати людей з тяжкими психологічними наслідками для їх однополченців, сім'ї, близьких, друзів, знайомих;
- погіршення екологічної ситуації;
- збільшення кількості соціальнозумовлених стресогенних чинників, а також зростання й розширення масштабів техногенних аварій та природних катастроф, які мають серйозні, у тому числі віддалені медико-соціальні наслідки, до 50–60% пацієнтів загальносоматичної мережі мають недіагностовані невротичні та депресивні розлади більшість професійних доктрин і організаційних форм надання медикопсихологічної допомоги продовжує орієнтуватися на психотерапію як вузьку спеціальність, зосереджену лише в психіатричній мережі медична психологія у рамках клінічної медицини сприймається як деяка допоміжна, параклінічна спеціальність [3].

Сучасна медична психологія має у своєму розпорядженні солідний методологічний і методичний апарат, що дозволяє тримувати надійні

практичні рекомендації, необхідні для ефективної діагностики і лікування різних захворювань, а також для етично і соціально виправданого впливу на мислення і поведінку людей з метою їхньої адаптації до змін умов життя, нормалізації психологічного клімату в трудових й інших колективах, раціональній організації різних видів діяльності і, нарешті, для навчання і виховання дітей, молоді і дорослих [1].

Теоретичні й експериментальні дослідження в області медичної психології своїми результатами сприяють розвитку психологічної науки, медицини і педагогіки, а використання її прикладних висновків допомагає в професійній діяльності психологів, лікарів, соціальних працівників, вихователів, вчителів і викладачів, багатьох інших категорій фахівців, що мають справу з людьми.

Зростаюче значення медичної психології обумовило поширення її викладання у вищих навчальних закладах. Вона необхідна фахівцям, здатних як до дослідницької, так і до практичної роботи в галузі медицини, у сфері керування, у соціальних службах і ін. Вона завжди буває корисна для визначення диференційованих, враховуючих індивідуальні особливості пацієнтів, методик лікування, підвищуючи ефективність медичної допомоги в цілому [4].

Сьогодні медичний психолог – це фахівець, в обов'язки якого входить як участь у психодіагностичних і психокорекційних заходах, так і в лікувальному процесі в цілому.

Негативною тенденцією сучасної медичної психології поки що є екстенсивний характер її розвитку. Це також:

- призводить до існування величезної кількості форм і методів психотерапії і психокорекції (більше 600)
- дезорієнтує професійну громаду
- створює можливість для прикриття непрофесійних та відверто шарлатанських напрямків освітньої та лікувальної діяльності
- у число «методів» медичної психології включаються далекі від клінічного і медико-соціального напрямків, у тому числі методи психопрофілактичного і психогігієнічного застосування релігійної і езотеричної психотехніки. У той же час, багато фахівців медичної психології впевнені у високій їх психокорекційній ефективності, особливо для віруючих людей[2].

Список використаної літератури

1. Лукомська С. О. Зміст понять «клінічна/медична психологія» у вітчизняній та зарубіжній науці. / С. О. Лукомська. – С. 228-237
2. Петрушенко В. В. Наукова дослідна робота студентів – важлива складова інноваційних технологій в медичній освіті. / В. В. Петрушенко. / Інноваційні методики викладання в сучасній вищій освіті. – Вінниця, 2011. – С. 8-10
3. Рудинеско Е. Навіщо нам психоаналіз? / Е. Рудинеско. – К. – 2008. – 176 с.
4. Тихолаз С. І. Розвиток професійної спрямованості майбутніх лікарів: методичні рекомендації. / С. І. Тихолаз. – Вінниця, 2010. – 62 с.

Піковець Наталія Вікторівна
практичний психолог КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж
ім.Т.Г.Шевченка»

ПСИХОЛОГІЧНА РЕСУРСНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВИКЛАДАЧА

Традиційно у психології праці розглядається розвиток професійно важливих якостей, які визначають успішність праці, її продуктивність та ін. Проте специфікою психологічного підходу є перенесення акценту на проблему самої особистості людини-працівника. Нині для нашого суспільства досить актуальним є завдання збереження здоров'я особистості, зокрема, в рамках здійснення професійної діяльності.

Особливо гостро питання збереження здоров'я постає для представників професій, де об'єктом праці є людина з її різноманітними проблемами і труднощами. Спостерігається значний інтерес та посилена увага до вивчення психологічних особливостей протікання професійної життєдіяльності педагогів, виявлення критеріїв їхнього психологічного здоров'я, дослідження стрес-факторів, специфічних чинників професійної діяльності, які негативно впливають на професійний та особистісний розвиток викладача ВНЗ. Насамперед, це стосується педагогів, психологів, соціальних працівників. Психологічні, фізіологічні, гігієнічні та інші труднощі педагогічної праці роблять роботу у сфері освіти значно складнішою, ніж у сфері матеріального виробництва та обслуговування [1].

Актуальною є проблема пошуку чинників психологічного здоров'я педагогічних працівників ВНЗ, забезпечення їхнього професійного довголіття. Важливим фактором ефективності професійної діяльності є вплив роботи на психічне здоров'я людей, що має складний характер. Робота - це джерело особистого задоволення й досягнень, міжособистісних контактів і фінансової безпеки, які є необхідними умовами гарного психічного здоров'я. Діяльність психологічної служби у ВНЗ має базуватися на основі психологічного забезпечення ефективності навчально-виховного процесу і, одночасно, необхідністю захисту психічного здоров'я студентів, викладачів, батьків, вихователів [2].

У зв'язку з цим, на нашу думку, важливо звернути увагу на зміст психолого-педагогічного супроводу психологічної служби ВНЗ саме у роботі з викладачами. Однією з провідних тенденцій сьогодні є посилення уваги до психологічної складової кваліфікації педагога. Якщо традиційно психологічну складову розглядали переважно як сукупність психологічних знань, умінь і навичок, що повинен мати і регулярно оновлювати педагогічний працівник, то на сьогодні основну увагу науковців привертають вікові та професійні зміни, що відбуваються з людиною впродовж життя [4].

Професійна діяльність, зазначають науковці, вже на стадії свого засвоєння, а надалі під час виконання деформує особистість. Чимало якостей

людини залишаються незатребуваними. В міру професіоналізації успішність виконання діяльності починає визначатися ансамблем професійно важливих якостей, які роками «експлуатуються». Окремі з них поступово трансформуються у професійно негативні якості; мимоволі розвиваються професійні акцентуації – надмірно виражені якості і їх поєднання, що негативно позначаються на діяльності і поведінці спеціаліста. Багаторічне виконання професійної діяльності не може постійно супроводжуватися її вдосконаленням. Неминучі, нехай тимчасові, періоди стабілізації. На початкових стадіях професіоналізації ці періоди нетривалі. На наступних стадіях період стабілізації у окремих спеціалістів може тривати досить довго. У цих випадках доречно говорити про настання професійної стагнації особистості [3]. Саме це може стати одним із чинників виникнення особистісно-професійних деструкцій викладача.

Припускаємо, що процес безперервного психологічного супроводу розглядається в якості обов'язкової умови становлення спеціаліста, його наступного професійного самовдосконалення і збереження при тому його здоров’я. Результатом психологічного супроводу, на нашу думку, має стати повноцінна реалізація психологічного потенціалу особистості, формування психологічної компетентності щодо здійснення вибору та подолання труднощів особистого та професійного життя.

Психологічно здорова людина — це насамперед людина спонтанна і творча, життєрадісна і весела, відкрита і пізнає себе і навколишній світ не тільки розумом, але й почуттями, інтуїцією. Вона повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність оточуючих її людей. Така людина покладає відповідальність за своє життя перш за все на саму себе і робить висновки з несприятливих ситуацій. Вона перебуває в постійному розвитку і, зазвичай, сприяє розвитку інших людей. Її життєвий шлях може бути не завжди легким, а іноді досить складним, проте вона гнучко адаптується до умов життя, які швидко змінюються, і що важливо, вміє перебувати у ситуації невизначеності.

Актуальним завданням психолого-педагогічного супроводу, у зв’язку з цим, можемо вважати розвиток у педагогів психологічної ресурсності, - властивості, яка забезпечує психологічне благополуччя особистості, підвищує її стресостійкість, відкриває нові горизонти у професії. Розвиток даної якості найбільш ефективно відбувається у груповій взаємодії, яку активно можна продукувати на тренінгових та інтерактивних заняттях з викладачами. Отримання та прийняття досвіду про самого себе, рефлексія отриманих знань сприятиме розвитку особистісної пластичності та ресурсності викладача.

Список використаної літератури

1. Лазаренко В. І. Організаційні та психолого-педагогічні умови збереження психологічного здоров’я науково-педагогічних працівників ВНЗ [Електронний ресурс] / В. І. Лазаренко, І. А. Фоменко. - Режим доступу: Victoria1@rambler.ru.

2. Панок В.Г., Острова В.Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) / В.Г.Панок, В.Д.Острова. К.: «Освіта України», 2010. – 230 с.
3. Пряжников Н. С. Психология труда и человеческого достоинства / Н.С. Пряжников, Е. Ю. Пряжникова. М.: Академия, 2003. - 480 с.
4. Щербак О.І. Психолого-педагогічні засади професійного розвитку і саморозвитку педагога професійного навчання в контексті освіти впродовж життя / О.І.Щербак // Педагогіка і психологія. – 2015. – 2(87). – С. 27 - 34

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ
ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ.

Вахоцька Ірина,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ РОЛЬ У ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

Однією з найважливіших проблем, що постають перед старшими підлітками є вибір професії, адже це не лише вдале чи не вдале рішення юності, а й подальша доля людини, активне, творче, радісне життя або ж пасивне збайдуже існування; насамкінець, вдалий вибір професії – одна з головних складових і умов людського щастя, усвідомлення своєї потрібності в соціумі. Слід зазначити, що процес професійного самовизначення є досить складним, на нього здійснюють вплив різні фактори. Російський вчений Євгеній Олександрович Клімов, котрий зробив великий внесок у дослідження світу професій та професійного самовизначення людей**,** пропонує вісім основних факторів, які впливають на вибір людиною професії:

1) позиція батьків, старших членів сім'ї. Дуже часто батьки надають дитині повну свободу вибору, вимагаючи тим самим від неї самостійності, відповідальності, ініціативи. Трапляється, що батьки не згодні з вибором дитини і пропонують переглянути свої плани й зробити інший вибір. Правильному вибору професії часто заважають установки батьків, які прагнуть, щоб діти компенсували їхні недоліки в майбутньому, у тій діяльності, у якій вони не змогли себе повністю виявити в свій час. Спостереження показують, що в більшості випадків діти погоджуються з вибором батьків, розраховуючи на їхню допомогу при вступі в який-небудь навчальний заклад;

2) позиція друзів. Дружні відносини старшокласників є досить міцними і вплив їх на вибір професії не виключений. Позиція мікрогрупи може навіть стати вирішальною у професійному самовизначенні. Особливо це актуально для людей зі стандартизованим мисленням, схильних до наслідування і стереотипів, не спроможних чітко сформулювати власну життєву позицію. Споживачів, а не творців (якщо такий умовний поділ доречний). Звісно, в рамках розумного, почуття групи, орієнтація на однолітків - позитивні особливості молоді. Вони потрібні для освоєння норм поведінки в суспільстві, формування образу "Я" і самооцінки. Але оглядатися на інших слід, щоб побачити спільне і відмінне, краще взнати свої індивідуальні особливості, а не сліпо повторювати, чи переносити захоплення якоюсь людиною на професію, котрою та володіє;

3) позиція шкільних педагогів. Кожен учитель, спостерігаючи за поведінкою учня під час навчального процесу, аналізує його інтереси, схильності, напрямки мислення і звісно може дати дуже цінну пораду, до того ж, досвідчений педагог здатен запобігти такій розповсюдженій помилці при виборі професії, як ототожнення шкільного предмета і певної, спорідненої з ним професії. Він допоможе чітко розрізняти ці поняття;

4) особисті професійні плани. Під планами у цьому випадку маються на увазі уявлення про етапи освоєння професії, засоби потрібні для цього. Плани формуються залежно від складу розуму й характеру людини. Якщо виникають ускладнення, розумно звернутися до спеціаліста, котрий допоможе побудувати професійний план;

5) здібності. Це індивідуальні психологічні особливості людини, що проявляються в трудовій або іншій діяльності і є умовою успішності її здійснення. Від здібностей залежить швидкість, глибина, легкість і міцність процесу оволодіння знаннями, набуття умінь і навичок. Але самі здібності не зводяться до знань й умінь. Розвиток здібностей має відбуватись протягом всього життя. Про своєрідність своїх здібностей треба судити не тільки по успіхах у навчанні, але й по досягненнях у найрізноманітніших видах діяльності. Об'єктивне уявлення про них формується також за допомогою спеціальних досліджень, тестувань, спрямованих на активізацію самопізнання. Це запобігає наклеюванню ярлика про те, яка людина;

6) рівень домагань на суспільне визнання. Плануючи власний трудовий шлях, дуже важливо подбати про реалістичність своїх домагань. Невідповідність внутрішніх образів людини життєвим реаліям неминуче призведе до розчарування;

7) інформованість про професії. Важливо подбати про те, щоб відомості, котрі здобуваються людиною, про ту або іншу професію не виявилися перекрученими, неповними, однобічними. Захоплення тільки зовнішньою або якою-небудь приватною стороною професії може призвести до серйозних помилок і розчарувань. Наприклад, за легкістю, з якою актор створює на сцені образ, стоїть напружена, буденна праця. А журналісти не завжди виступають у телепередачах - частіше вони обробляють масу інформації, архівів, розмовляють із десятками людей - перш, ніж підготують 10-ти хвилинне повідомлення, яке, до того ж, озвучить інша людина (диктор на телебаченні). Щоб точно знати чим саме займається людина певної професії треба розібратись за якими класам, типам, відділам, групам класифікуються існуючі професії і які ставляться до них вимоги. Допомогти в отриманні достовірної інформації молодій людині можуть батьки, педагоги, а найбільше – психологи-профконсультанти. Вони проводять низку діагностичних заходів по вивченню особистості людини, котра обирає професію, а також можуть детально розповісти про вимоги до професії, котра цікавить саме Вас;

8) схильності. Схильності проявляються в улюблених заняттях, на які витрачається більша частина вільного часу. Це - інтереси, підкріплені певними здібностями.

Значну роль у виборі професії відіграє темперамент. Від нього залежить вплив на діяльність різних психічних станів, викликаних неприємними обставинами, емоційними факторами. Можна образно описати, що люди холеричного темпераменту більше придатні для активної ризикованої діяльності, сангвініки - для організаторської діяльності, меланхоліки - для творчої діяльності в науці й мистецтві, флегматики - для планомірної, неквапливої й плідної діяльності. Далеко не останню позицію у професійному самовизначенні займають характер та самооцінка особистості.

Проаналізувавши все вищевикладене та зважаючи на складність розглянутих понять, можна з впевненістю сказати: для того, щоб підліток правильно і усвідомлено вибрав професію, котра б відповідала суспільним і особистісним потребам, визначив свою професійну позицію, йому необхідна кваліфікована допомога. А саме: розумне психолого-педагогічне втручання, професійне консультування.

Таким чином, для адекватного вибору професії підліток і люди, що його опікують, повинні мати інформацію, що найповніше відбиває зазначені фактори.

Важливим моментом для формування адекватної інформаційної моделі проблемної ситуації, що виникає в зв'язку з вибором професії, є формування повноцінної орієнтованої основи для вибору професії. Найчастіше на питання про те, як можна класифікувати професії, підлітки виділяють лише тільки професії розумової і фізичної праці. Відправним моментом для формування повноцінної орієнтованої основи аналізу професії є класифікація професій, запропонована Е. А. Клімовим.

Першою підставою, чи істотною ознакою, професійної діяльності вважають предмет праці, тобто те, на що спрямовано діяльність людини. У зв'язку з цим виділяють п'ять типів професій.

I. Професії типу «людина – природа». Предмет праці – рослини, тварини, мікроорганізми; це – біономічної професії.

II. Професії типу «людина – техніка». Предмет праці – технічні системи, речовинні об'єкти, матеріали, види енергії; це – технономічні професії.

III. Професії типу «людина – людина». Предмет праці – групи, колективи, люди; це – соціономічні професії.

IV. Професії типу «людина – знак». Предмет праці – умовні знаки, коди, природні мови; це – сигнономічні професії.

V. Професії типу «людина – художній образ». Предмет праці – художні образи; це – артономічні професії.

Однак на професії можна дивитися і з іншого погляду: орієнтуючись на те, які дії переважають при виконанні трудових операцій. У зв'язку з цим виділяють: гностичні, перетворюючі і пошукові професії.

Для гностичних професій характерна перевага пізнавальних, гностичних дій. Це дії по сприйняттю деяких ознак, їхньої диференціації, по уявному перетворенню об'єкта, включаючи міркування. До таких професій можна віднести професії лаборантів, сортувальниць, інспекторів.

Під перетворюючими професіями розуміють будь-які впливи на предмет праці (будь то річ, енергія чи інформація) з метою зміни його властивостей.

Головна відмінна риса пошукової професій – необхідність при вирішенні конкретної задачі здійснювати оперативно-практичний пошук. До цього типу можна віднести професію розмітника, розкрійника.

Професії можуть розрізнятися в залежності від умов праці. За цією ознакою виділяють чотири групи професій: професії, представники яких трудяться в звичайних побутових умовах; праця на відкритому повітрі; праця в незвичайних умовах (у гарячих цехах, на висоті, під землею); праця з підвищеною моральною відповідальністю за здоров'я людей, матеріальні цінності.

Можливе виділення і груп професій у залежності від характеристики знарядь праці. У зв'язку з цим виділяють професії ручної праці, машинно-ручної праці, з використанням автоматизованих і автоматичних систем, професії з перевагою функціональних знарядь праці.

Знайомство учнів, викладачів, батьків із професіями дозволяє їм із усією повнотою освоювати інформацію щодо процесу праці в кожній професії.

Незважаючи на те, що підліток може бути досить повно орієнтований у світі професій і в нього відсутні суб'єктивні розбіжності між оцінками значущості і надійності інформації про сферу праці з її цінністю, проте він може зробити помилку при виборі професії. Визначені складності тут позв'язані з труднощами самооцінки, самосприйняття підлітком власних особливостей. Складним для підлітка виявляється правильне усвідомлення власних інтересів і схильностей, того, що на суб'єктивному рівні досить чітко зв'язано з позитивними переживаннями.

Природньо, що усвідомлення особливостей власної особистості викликає в підлітка ускладнення. Складності самосприйняття збільшуються для підлітків при відсутності в них повноцінного понятійного апарата, необхідного для самопізнання на рівні, що відрізняється від повсякденної свідомості. Це свідчить про необхідність поглибленого знайомства підлітків з основними поняттями, що використовуються в літературі з питань вибору професії, тому що інтуїтивне освоєння підлітками їхнього змісту може привести до прикрих непорозумінь в подальшому. І тут неоціненна роль спецкурсів по психології для підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Листопад Н.П. Професійне самовизначення старшокласників.// Практична психологія та соціальна робота.-2009.-№5.-с.25-38.
2. Клімов Є.А. Психолого-педагогічні проблеми професійної консультації. – К.: Освіта, - 1986. – 95с.
3. Северіна Л.Г. До проблеми профорієнтації.//Психолог.-2010.-№12.-с.19-20.

Ващук Інна Борисівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ТА МЕТОДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ПЕДАГОГІВ

Актуальність проблеми. Останнім часом у суспільстві бурхливо відбуваються освітні реформи, які повинні нести в собі не тільки великий розвиваючий і навчальний потенціал, а й повинні зберігати здоров'я всіх учасників освітнього процесу. На сьогоднішній день останнє завдання залишається нерозв’язаним.

У зв'язку з великою емоційною напруженістю професійної діяльності педагога, нестандартністю педагогічних ситуацій, відповідальністю і складністю професійної праці вчителя, збільшується ризик розвитку синдрому «емоційного вигорання». При цьому дуже мало звертається уваги на діючі ефективні психолого-педагогічні та медичні технології, які спрямовані на збереження здоров'я педагога, що знижують ризик формування синдрому «емоційного вигорання» і появи кризи професії в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищений інтерес до людини як до суб'єкта праці звернув увагу дослідників на зміни, які відбуваються з особистістю в процесі виконання професійної діяльності. Останнім часом багато говорять і пишуть про таке явище, як професійне вигорання. У вітчизняній літературі поняття «професійне вигорання» з'явилося порівняно недавно, хоча за кордоном цей феномен виявлено та активно досліджується вже чверть століття (Маслач, Джонс, Фрейденбергер та ін.).

Центральне місце в розвитку вигоряння як наукової концепції зайняли роботи К. Маслач і її колег (С. Джексон, А. Пайнс). Розроблені ними моделі вигоряння послужили основою для проведення подальших досліджень феномену. Щуркова Н.Є. у своїй роботі «Класне керівництво» (2000р.) говорить про те, що якщо виходити із сутності та змісту професії педагога, то перша основна риса - це інтерес до життя. Вплив цієї особистісної риси на зміст і характер роботи педагога надзвичайно сильне, і тим сильніше, що воно непомітно навіть самому вчителю.

Мета статті. Метою даної статті є бажання привернути увагу громадськості до проблем сучасного вчителя. Роздуми про те як вийти із стану напруженості, постійної перевтоми і залишатися при цьому цікавим для учнів, і є метою написання даної статті.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ні для кого не секрет, що вчитель-центральна фігура навчально-виховного процесу і відіграє провідну роль у процесі навчання. Тому проблема психологічного благополуччя

вчителя є однією з найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної психології.

У цьому зв'язку великого значення набуває вивчення феномена вигоряння - психологічного явища, що негативно впливає на психофізичне здоров'я і ефективність діяльності фахівців. Професія вчителя належить до сфери професій типу "людина - людина», тобто професій, які відрізняються інтенсивністю і напруженістю психоемоційного стану і які найбільш схильні до впливу професійного вигорання. В даний час цей синдром удостоєний діагностичного статусу.

Сучасний вчитель покликаний вирішувати завдання, що вимагають серйозних педагогічних зусиль. Освоєння нового змісту навчальних предметів, нових форм і методів викладання, пошуки ефективних шляхів виховання, реалізація гуманістичної парадигми, необхідність враховувати дуже швидкі зміни, що відбуваються в суспільстві та інформаційному полі навчального предмета - все це під силу лише психологічно здоровому вчителю.

Адже від здоров'я вчителя багато в чому залежить і психологічне здоров'я його учнів.

У процесі виконання будь-якої роботи людям властиво відчувати фізичні та нервово-психічні навантаження. Їх величина може бути різною в різних видах діяльності. При невеликих навантаженнях, які діють постійно, або значних разових навантаженнях підсвідомо включаються природні механізми регуляції, і організм справляється з наслідками цих навантажень сам, без свідомої участі людини.

В інших випадках, коли навантаження значні і діють тривалий час, потрібно використовувати різні прийоми і способи, що допомагають організму відновитися. Як встановлено численними дослідженнями вітчизняних і зарубіжних вчених, робота педагогів пов'язана з великими нервово-психічними навантаженнями. При такій роботі день за днем рівень напруженості може накопичуватися.

Можливими проявами напруженості є: збудження, підвищена дратівливість, неспокій, м'язова напруга, часте дихання, серцебиття, підвищена втомлюваність. Можуть бути й інші індивідуальні її прояви. При досягненні певного рівня напруженості організм починає намагатися захищати себе.

В. В. Бойко дає наступне визначення емоційного вигорання - це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на психотравматичний вплив. Зовні це проявляється як незадоволення своїм статусом, погано приховане роздратування на адресу людей, соціально більш успішних.

Цей синдром включає в себе три основні складові, виділені К. Маслач: емоційну виснаженість, деперсоналізацію (цинізм) і редукцію професійних досягнень. Під емоційним виснаженням розуміється відчуття емоційної спустошеності й утоми, викликане власною роботою. Деперсоналізація передбачає цинічне ставлення до праці та об'єктів своєї праці. Редукція

професійних досягнень - це виникнення у працівників почуття некомпетентності у своїй професійній сфері, усвідомлення неуспіху в ній.

Емоційне вигоряння - один з новітніх, розглянутих у педагогічній літературі, механізмів психологічного захисту. Воно негативно позначається на виконанні людиною своєї діяльності та відносинах з партнерами, оскільки призводить до емоційної і особистісної відстороненості, незадоволення собою, слідом за якими йде тривога, депресія і всілякі психосоматичні порушення, неадекватне емоційне реагування.

Педагогам зі сформованим синдромом емоційного вигорання, більш притаманні такі якості як: невротичність, депресивність, сором'язливість, вони більш схильні до зміни настрою. І навпаки, педагоги знесформованим синдромом, мають набагато менш виражені невротичність і репресивність. Виходячи з усього вищесказаного, ми можемо скласти гіпотетичний «портрет» педагога зі сформованим синдромом емоційного вигорання. Це людина з високим рівнем невротичності, депресивності, сором'язливості, з високою емоційною лабільністю.

З метою протистояння вигоряння запропоновані поради, рекомендовані лікарем Д. Лейком, названі звичками, що дозволяють піклуватися про своє психосоматичне здоров'я.

1. Правильне харчування.
2. Рухливий спосіб життя: фізично тренуватися по 20-30 хвилин три рази на тиждень.
3. Правильне дихання: якщо воно рівне і глибоке, діафрагмальне, то діє заспокійливим чином.
4. Робити перерви в роботі і активно відпочивати, влаштовувати розвантажувальні дні зі зміною діяльності, екскурсіями, прогулянками і поїздками на природу.
5. Культивувати в собі відчуття спокою. Не дозволяти похмурим думкам і поганому настрою руйнувати душевну рівновагу і благополуччя. Використовувати всілякі техніки для саморегуляції психічного стану.

Висновки. На розвиток синдрому емоційного вигорання впливають як особистісні, так і організаційні чинники і ці чинники взаємно підсилюють один одного. Небезпека синдрому полягає в тому, що йому властиво день у день прогресувати! Загальмувати цей процес буває вкрай складно.

На його фоні можуть загострюватися різні хронічні захворювання, розвиватися нові хвороби і навіть змінюватися склад крові. У цей момент спроби подбати про себе, як правило, не дають бажаного результату. І навіть професійна допомога лікаря не приносить швидкого полегшення. Тому найрозумніше - запобігти появі даного синдрому, «задушити його на корені».

Адже емоційне вигоряння має негативний вплив не тільки на самих педагогів, на їх діяльність і самопочуття, але і на тих, хто знаходиться поруч з ними.

Список використаної літератури.

1. Бойко В. В. Синдром емоційного вигорання в професійному спілкуванні / В. В. Бойко. – К: Генеза, 1999. – 216 с.
2. Дудяк В. Емоційне вигорання / В. Дудяк. – К: Главник, 2007. – («Психол. інструментарій").
3. Загвязинский В. Л. Педагогическое творчество учителя. / В. Л. Загвязинский. – М: Просвещение, 1987. – 159 с.
4. Мазур П. І. Роздуми про сучасного вчителя. / П. І. Мазур. – К: Гардарики, 1999. – 131 с.
5. Маслач К. Професійне вигоряння: як люди справляються / К. Маслач. – К: Генеза, 2000. – 199 с.
6. Мешко Г. Професійне здоров'я педагога як об'єкт діяльності шкільної психологічної служби / Г. Мешко, О. Мешко. // 267. – 2007. – №36. – С. 20.

Гульбс Ольга Анатоліївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

КАТЕГОРІАЛЬНА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У сучасній практиці усе більш очевидною стає тенденція зсуву акценту в оцінці якості професійного функціонування людини з виконавських критеріїв до визнання пріоритету активних, самостійних і відповідальних дій, що характеризують суб'єктне відношення до праці, професії, власного професійно-особистісного розвитку. Даний підхід особливо виправданий відносно викладачів вищої школи, діяльність яких, характеризується надзвичайною насиченістю ситуаціями з нормативною невизначеністю і необхідністю в цих умовах брати ініціативу і відповідальність на себе.

Узагальнюючи психологічні підходи до опису і розуміння особистості, можна виділити наступні аспекти: психофізіологічна єдність особистості, що об'єднує фізичне і соціальне; система стійких рис і особливостей, які виявляються у внутрішньому діалозі суб'єкта з самим собою; система індивідуальних способів впорядкування зовнішніх вражень і внутрішніх переживань; певний тип особистості з характерними особливостями поведінки; система планів, відносин, спрямованості, смислових утворень суб’єкта, які коректують його поведінку; суб'єкт персоналізації; система конструктів особистості [1].

Конструкти особистості Дж. Келлі розглядав як біполярні, дихотомічні і характеризував організацію конструктів в ієрархічну систему, в якій ряд конструктів є такими, що підпорядковують (супердомінантні), а інші – підпорядкованими (субдомінантними) по відношенню до певних частин системи. Ця організація не має постійного закріплення, оскільки

непостійними є і самі конструкти. Під особистісними конструктами розуміється система бінарних опозицій, використовуваних суб'єктом для категоризації себе і інших людей. Особистісний конструкт – це ідея або думка, яку людина використовує, щоб усвідомити або інтерпретувати, пояснити або передбачити свій досвід пояснення дійсності. Людина розуміє свій світ за допомогою понятійних систем або моделей, які вона створила і потім намагається пристосувати до об'єктивної дійсності [7].

Діяльністний підхід дозволяє показати культурно-історичну обумовленість категоріальних структур свідомості, їх залежність від форм і змісту практичної діяльності особистості [2]. Тому категорії, які фіксують більш загальні, атрибутивні характеристики об’єктів, охоплених людською діяльністю, виступають в якості базисних структур людської свідомості. В той же час категорії мають свою складну семантичну організацію і певні ієрархічні відношення з іншими категоріями. Семантично категорія являє собою згорнуту в одне поняття цілісну систему знань, уявлень про певну змістовну галузь.

На рівні конкретного виду професійної діяльності, в нашому дослідженні діяльності викладача вищої школи, на підставі засвоєння загальнонаукових і моральних категорій формуються професійно важливі категоріальні поняття особистості викладача. Категорії професійної свідомості особистості, як і людської свідомості в цілому, знаходяться в постійному розвитку.

У сучасній психології намітилася тенденція до розуміння суб’єктності як складної психічної якості, об'єднуючої різні рівні прояву активного, ініціативного, інтеграційного, системного початку в людині. Розуміння суб’єктності у вітчизняній психології пов'язані з поясненням суті даного поняття як заходом становлення людини суб'єктом власної життєдіяльності (діяльності, спілкування, пізнання) і як особливим якісним рівнем розвитку його самосвідомості. В зв'язку з цим категорія суб’єктності, що є генетично початковою по відношенню до професійної суб’єктності, може бути розглянута в широкому і вузькому сенсі слова. У широкому розумінні вона трактується як інтегральна здатність людини, що забезпечує ініціацію і реалізацію різних видів активності в незаданій повністю системі координат, забезпечуючи за рахунок інтеграції і варіативного узгодження внутрішніх і зовнішніх умов найбільш оптимальний спосіб вирішення завдань, що стоять перед ним. У вужчому розумінні суб’єктність виражає специфічну модальність свідомості людини в його звернені до власного психічного ресурсу як чинника активно перетворюючих дій [4].

На думку В. В. Третьяченко, розвиток і формування професійної свідомості має розглядатися в єдності трьох підстав буття людини, що є цілісною моделлю будь-якого професіоналізму: діяльність, свідомість, спільність. Автор стверджує, що професійна діяльність — завжди свідома і сумісна (здійснюється в співтоваристві); професійна свідомість — діяльнісна і інтерсуб'єктна (існує і виникає в співтоваристві); професійна спільність обумовлена включеністю суб'єктів в спільну колективно-розподілену

діяльність, що ґрунтується на свідомому позиційному самовизначенні кожного учасника взаємодії. Відповідно до цього розрізнення викладач є одночасно і суб'єктом освітнього процесу, і суб'єктом педагогічної діяльності. Як суб'єкт освітнього процесу викладач виступає проектувальником, конструктором, організатором, носієм певної особової позиції, що припускає вільне і свідоме самовизначення в педагогічній діяльності [5].

Нами розроблена методика, яка заснована на зіставленні особистістю якостей приписуваних собі і своєму ідеалу. Ця методика дає можливість виявити специфіку ідентифікації і оцінити самоприйняття або неприйняття себе і значимих інших. В той же час процедура опису людини через приписування йому набору якостей має об'єктивний характер. Така об'єктивна парадигма найбільш ефективна при описі «далеких» нам людей типажів, стереотипів, яких ми перш за все оцінюємо за мірками соціальних еталонів. У міру зіткнення з аналізованим об'єктом при відповідному вивченні відбувається зміна перцептивних одиниць сприйняття, їх укрупнення, утворення гештальтів і надалі зіставлення об'єкту, що вивчається, з цілісними образами-еталонами.

Чим глибше ми пізнаємо інших людей, тим більше активно ми переходимо від квазіперцептивних їх характеристик до опису мотиваційної спрямованості особистості. Викладачеві вищої школи це дає можливість передбачати вчинки значимих інших, їх поведінку в певних ситуаціях через уявні узагальнені характеристики: «ця людина горить на роботі», «користується пошаною в колективі», «ця людина свого не упустить». Узагальнені форми поведінки і вчинків особистості розвивають професійну свідомість викладача. Семантичні диференціали які описують вчинки мають більшу міру проективності, оскільки кожна людина домислює можливі мотиви вчинків, виходячи з власних установок і цінностей [3].

Для виявлення суб’єктивних конструктів професійної свідомості викладачів вищої школи, ми використали метод категоріального аналізу понять професійної діяльності викладача. Основними категоріями професійного мислення викладача, що віддзеркалюють його концептуальну структуру, є такі категорії, як „відповідальність”, „принциповість”, „чесність”, „норми”, „мораль”, „активність”, „комунікативність”, „толерантність”, та ін. Кожна з наведених категорій відображає суб’єктивний підхід викладача до своєї професійної діяльності. Причому кожна категорія є певним образом-еталоном, що спрямовує ціннісний підхід фахівця до оцінки професійно-важливих якостей, зумовлює його саморегуляцію в рефлексивній самооцінці і оцінці професіонала взагалі, а система цих категорій створює комплекс особистісних конструктів і визначає професійно-психологічну культуру викладача.

Відображаючи якісні характеристики самосвідомості, суб’єктність представляє своєрідний синтез установок, що визначають загальну тенденцію особистості розглядати себе здібним до активно-перетворюючої дії на об'єкт, виділяючи себе відносно об'єкту (інших суб'єктів) по критерію визнання у

себе діяльних можливостей, що ставлять в психологічному плані себе «над» цим об'єктом. Підставою для оцінки якості взаємодії з об'єктом при цьому виступає своєрідна внутрішня система відліку (як інтегрований елемент Я-концепції), задаючи суб'єктивні критерії доцільності прояву і норми оцінки суб'єктної активності, а також кордони відповідальності суб'єкта [6].

Таким чином категоріальна структура професійних уявлень викладачів вищої школи є системним утворенням, яка має дифузну ієрархічну структуру, функціонуючу на різних рівнях рефлексії. Існують якісні та кількісні різниці в категоріальних структурах професійних уявлень викладачів різного рівня професіоналізму.

Список використаної літератури

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Психика / А. Н. Леонтьев – М. : Наука, 1982. – 340 с.
2. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: В 2 т. – Т. 1: Теоретико-метологічні проблеми генетичної психології. – К.: Форум, 2002. – 319 с.
3. Петренко В. Ф. Психосемантика сознания / В. Ф. Петренко – М. : Изд-во МГУ, 1988. –208с.
4. Столин В. В. Самосознание личности / В .В. Столин – М.: МГУ, 1983. – 286 с.
5. Третьяченко В. О. Педагогічний професіоналізму викладача в формуванні його професійної свідомості / В. О. Третьяченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. пр. – Луганськ. – 2009. – № 1 (21) С. 6 – 10.
6. Шмелев А. Г. Традиционная психометрика и экспериментальная психосемантика: объектная и субъектная парадигмы анализа данных / А. Г. Шмелев // Вопросы психологии. – 1982. – № 5. – С. 36 – 46.
7. Kelly G.A. A Theory of Personality. The Psychology of Personal Constructs / G.A. Kelly – N. Y., 1963. – 261 p.

Діхтяренко Світлана Юріївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м.Умань

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА УЧНЯМ У ВИБОРІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною темою останнього року навчання є остаточне визначення подальшого життєвого шляху молодої людини. А це, насамперед, пов'язано з вибором майбутньої професійної діяльності та отриманням відповідної освіти. І хоча батькам іноді важко побачити у дорослій «дитині» самостійну особистість, варто все ж таки залишити право вибору свого майбутнього за нею. Отже, акцентуємо батьківську увагу на декількох тактичних моментах.

У справі вибору майбутньої професії батьки мають бути помічниками і порадниками, а не виконавцями. Іноді, прагнучи допомогти молодій людині

визначитися з професією, батьки заходять надто далеко і забагато допомагають. Не слід обтяжувати молоду людину родинними легендами про чотири покоління родичів, які були вчителями (лікарями, юристами). Потрібно бути готовим до того, що юнак захоче стати зовсім не тим, ким би хотілося його батькам. І він має на це право.

На початку навчального року варто пройти тестування у шкільного психолога, щоб визначити професійну спрямованість, характерну для конкретного типу особистості, батькам слід поговорити з донькою (сином) відверто, спрямувати на те, що випускний клас – це фундамент всього подальшого життя.

Не зайвим буде з'ясувати, чи відповідатимуть здібності та можливості дитини її бажанням. Для цього слід згадати, які вподобання були у в дитини ще до школи, що їй удавалося найкраще, про що вона читала, герої яких фільмів її приваблювали.

Нині стало поширеним явищем наймати репетиторів, які готують до ЗНО. У доброзичливій розмові батьків з дітьми варто з’ясувати, чи дійсно необхідна додаткова допомога. Якщо відповідь є позитивною, спільно знайти шляхи вирішення проблеми.

Не слід наймати репетиторів з усіх предметів, мовляв, гірше не буде, записувати дитину на декілька підготовчих відділень, «щоб вступила напевне», контролювати щогодини. Краще поговорити про те, як найкраще досягти бажаного результату, навчити його ставити перед собою мету, ділити її на маленькі кроки і долати перешкоди, прищеплювати молодій людині навички планування, показати, як складати перелік того, що потрібно зробити, за пріоритетністю.

Старшокласник має дотримуватися режиму дня і харчування, розумові навантаження чергувати із фізичними. Перевтома є проблемою учнів старшого шкільного віку. Лише правильна організація праці та відпочинку дозволить дитині завчасно не зійти з дистанції. Раз на тиждень батьки мають обов'язково обговорювати, що молода людина зробила для того, щоб наблизитися до своєї мрії.

Особливе місце у житті молодих людей відводиться емоційному життю. Слід бути готовим до того, що зразковий відмінник може закохатися до нестями у найменш слушний для цього час і забути про навчання та вибір професії. Підтримати і зрозуміти свою дитину – ось що мають зробити батьки. Вона ще не вміє, як ми, дорослі, жити за суворим розкладом, приносячи в жертву свої бажання поставленій меті. Потрібно поясніть старшокласникові, що в житті має бути місце для всього: навчання, захоплення, міжособистісні взаємини. Тільки тоді воно буде насиченим та цікавим.

Життя може вносити свої корективи. Можливо, за півроку доведеться переосмислити зроблене та змінити напрямок руху. Дитина має бути готовою до цього. Варто обговорити із сином чи донькою, що робити, якщо не вдається вступити до виші.

Дитина має бути впевнена, що незалежно від того, яку професію вона обере, вступить до вишу чи ні, – це подія, яка стане частиною її життя. А найголовніше – батьки прийматимуть і любитимуть її лише тому, що це їхня дитина. Більш важливо, не ким, а якою людиною стане старшокласник в майбутньому.

Кобець Олександр Володимирович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОКУРОРА

В перехідний період соціально-економічних і політичних змін в суспільстві спостерігається напружена ситуація в формуванні правосвідомості певної частини населення, особливо молоді, порушення раніше засвоєних моральних стереотипів соціальної поведінки і затруднення в формуванні нових, значне підвищення рівня правопорушень і злочинності. В певній мірі ці процеси навіть стосуються деякої частини працівників правозастосовної системи у формі різних проявів професійної деформації. Тому проблема досягнення високого професіоналізму і компетентності представників юридичних професій стає однією з найбільш важливих у плані професійного відбору кадрів. Найбільше це стосується працівників прокуратури, здійснюючих контроль за процесами правосуддя, професійно-юридична підготовка й психологічна культура яких є найважливішою в забезпеченні ефективності правозастосовної системи держави.

Правосвідомість прокурора слід розглядати як особливу форму свідомості, яка, у зв’язку із впливом ряду об’єктивних (соціальних) і суб’єктивних (психологічних) факторів, має специфічну категоріальну структуру, на яку впливає комплекс базових правових норм і суспільних явищ.

Поведінка прокурора є виконавчою частиною його цілеспрямованої діяльності. Правовиконавча поведінка - це поведінка суб'єкта, спрямована на здійснення вчинків, що відповідають засвоєним правовим нормам і моральним цінностям даного суспільства [6].

Аналізуючи психологічні аспекти сприйняття людьми соціально-економічних перетворень, що відбуваються, В.Л. Васильєв розглядає ряд чинників, що ускладнюють процес формування правосвідомості. До них можна віднести традиційні для вітчизняної культури „розщеплювання” ідеології, соціального і політичного менталітету, коли, з одного боку, виділяється радикальний лібералізм реформаторів, що прагнуть захищати права і свободи людини, але ігнорують соціальні проблеми більшості населення, а з іншого - такий же радикальний державний патерналізм, що прагнув захищати просту людину, але ігноруючи її економічні і політичні

права. Позбувшись звичних форм державного патерналізму, громадяни раптово опинилися перед фактом незвичної для них конкуренції, необхідності проявляти особистісну ініціативу, ризикувати в умовах високої невизначеності. В результаті відбувається ломка стереотипів, які склалися в свідомості і поведінці, що є за своєю суттю глибокою нервово-психічною травмою для більшості людей [4].

Основною професійно важливою якістю прокурора в галузі правозастосовної діяльності, яка здійснюється здебільш в екстремальних ситуаціях, є здатність до свідомої саморегуляції своєї поведінки в галузі виконання службових обов'язків, професійного навчання, взаємодії з підлеглими, співпрацівниками, керівниками, з представниками різних верств населення та ін.

Складний процес формування і регуляції поведінки прокурора в галузі правозастосовної діяльності детермінується двома комплексами факторів – об'єктивних і суб'єктивних [4]. Процес засвоєння людиною об'єктивно існуючих правових норм не є їх механічним відбитком у свідомості особистості. Особистість не є пасивним об'єктом впливу вказаних об'єктивних факторів, вона вступає з ними в активну взаємодію, зміст і спрямованість якої зумовлюється певною системою виховання і навчання. Саме в цих процесах відбувається засвоєння суб'єктом соціальних еталонів поведінки, вироблених даним суспільством. Об'єктні і суб'єктні фактори формування правосвідомості прокурора знаходяться в постійній взаємодії, взаємно детермінують один одного, створюючи єдину систему розвитку правової соціалізації [1].

Закони демократичного суспільства не тільки проголошують права людини і громадянина, але й накладають на нього певні обов'язки по відношенню до інших громадян і суспільства в цілому. При оцінці прокурором правових норм суспільства виникає специфічне уявлення про соціальну справедливість, що є результатом складних співвідношень між змістом правових норм суспільства і рівнем його правового і морального розвитку, самооцінки і рівнем вимог до себе. Нормативна його поведінка формується при оптимальних співвідношеннях об'єктивних і суб'єктивних факторів розвитку правосвідомості. Правова поведінка прокурора є результатом адаптації його до умов життя суспільства, що служить необхідною умовою подальшої соціалізації і вироблення індивідуальної активної позиції в реалізації правозастосовних дій [4].

Значною своєрідністю відрізняються практичні компоненти професійної правосвідомості, обумовлені спеціалізованими юридичними знаннями, емоційними елементами, а також характером і предметною спрямованістю конкретної правоохоронної діяльності [5].

Правова установка правозастосовника є різновидом соціальної установки, що формується під впливом певних внутрішніх і зовнішніх факторів. Особливістю такого виду професійних правових установок є їх яскраво виражений усвідомлений характер. Правові установки - це соціальні установки, які представляють відносно стійку в часі систему поглядів, даних

про об'єкт або подію; сукупність пов'язаних з ними емоційних станів, мотивують до певних дій [1]. Специфіка правозастосовної діяльності, її підвищена соціальна значущість вимагає наявності усвідомлених правових установок, які виступають внутрішніми факторами адекватної правозастосовної діяльності, в основі яких лежать спеціалізовані юридичні знання, позитивні правові почуття, уміння, навички правозастосовника [2].

Правозастосовна діяльність, адекватна пропонованим їй основним вимогам, є зовнішньою формою вираження таких, наприклад, позитивних правових установок правозастосовників, як неухильне виконання вимог законності, точна й строга реалізація своїх повноважень, прагнення законними способами забезпечити реалізацію юридичних прав і обов'язків суб'єктів тощо. Подібного роду правові установки у своїй єдності створюють ціннісну орієнтацію прокурорів, що безпосередньо формує готовність їх до певної правозастосовної діяльності [2].

Готовність до правозастосовної діяльності прокурора формується завчасно в ході спеціального юридичного навчання й виховання, практичної правозастосовної діяльності і є метою тривалого процесу формування юриста-професіонала. Цей процес забезпечується попередньою підготовкою до професійного юридичного навчання (професійною орієнтацією); виявленням здатності до оволодіння певною юридичною спеціальністю (професійним відбором); навчанням відповідним юридичним професіям (професійною підготовкою); формуванням як загальних, так і спеціалізованих якостей, умінь, навичок юриста-професіонала; входженням у роботу правозастосовного органу (професійною адаптацією) [2].

Така налаштованість правозастосовника на конкретні дії щодо застосування права в даний момент, мобілізація всіх компонентів професійної правосвідомості на здійснення активних і доцільних правозастосовних дій може бути названа ситуативною (тимчасовою) готовністю до правозастосовних дій [3].

Таким чином аналіз правосвідомості прокурора показує значімі об’єктивні та суб’єктивні фактори розвитку правосвідомості юриста. Об’єктивні дозволяють в якості основних детермінант цього процесу виділити систему таких суспільних явищ, як соціально-економічну структуру суспільства, рівень і категоріальну структуру суспільної правосвідомості, норми моралі і права, систему загальної і професійної освіти. Суб’єктивні факторами розвитку правосвідомості особистості прокурора є система засвоєних ним правових понять-категорій і принципів, на яких заснована психологічна структура його професійної правозастосовної діяльності.

В формуванні правосвідомості прокурора важливу роль відіграє побудована структурно-функціональна модель правозастосовної діяльності. Основні функції правосвідомості прокурора не є відокремленою якістю, а формується і функціонує в єдності і взаємодії з мотиваційними (аферентними), праксичними (еферентними), операційними і оцінювальними (рефлексивними) компонентами його професійних дій. Тому методи психодіагностики, що застосовуються для визначення професійної

придатності прокурора, повинні мати комплексний характер і відповідати змісту і структурі професіограми, де відображені професійно-важливі якості особистості фахівця.

Список використаної літератури

1. Акімова Л.М. Влада: деякі психологічні аспекти // Наукові праці МАУП / Редкол.: М.Ф. Головатий (гол. ред..) та ін.. – Вип. 6: Соціально-психологічні проблеми вдосконалення управлінської діяльності. – К., 2003. – С. 32-34.
2. Бандурка А.М., Бочарова С.П, Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр.дел, 2001. - 640 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология. – 3-е изд. - СПб: Издательство «Питер», 2000. – 624 с.
4. Васильев В.Л. Психологическая культура прокурорско – следовательской деятельности. Учебное пособие. – СПб: 1998. - 59 с.
5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов н. Дону: Феникс,1996.- 512 с.
6. Марочкін І.Є. та ін. Організація роботи в органах прокуратури: Навч. посіб. – Харків, 2002. – С.40.

Руденко Евеліна,
магістрантка
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини,
Перепелюк Т.Д.,
науковий керівник
доцент кафедри психології
УДПУ імені Павла Тичини

Я-КОНЦЕПЦІЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ САМОСВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Аналіз психологічної та педагогічної літератури, присвяченої проблемам самовизначення молоді, дозволяє зробити висновок про те, що поняття самовизначення багатьма авторами пов’язується з процесами “пошуку себе”, “відкриття Я”, “усвідомлення Я” тощо. На думку дослідників цієї проблеми (Р. Бернс, І. Бех, М. Гінзбург, І. Кон, П. Шавір та інші), саме формування образу “Я” (або Я-концепції) у юнацькому віці становить психологічну основу для подальших процесів самовизначення.

Як наукове поняття Я-концепція стало вживатися у спеціальній літературі порівняно недавно. Її прийнято розглядати як динамічну систему уявлень людини про саму себе, до якої входить як власне усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних і інших якостей, так і самооцінка, а також суб’єктивне сприйняття зовнішніх чинників, що впливають на дану особистість. Р. Бернс, один із провідних англійських вчених в галузі психології, що займався питаннями самосвідомості, визначив поняття Я-

концепція як сукупність уявлень людини про саму себе, поєднану з їх оцінкою.

Я-концепція формується у людини в процесі соціальної взаємодії як обов'язковий і унікальний результат психічного розвитку, як відносно стійке і у той же час підвладне внутрішнім змінам і коливанням психічне утворення.

Самооцінка передбачає "свідоме ставлення до себе: до своїх якостей і станів, можливостей, фізичних і духовних сил" і являє собою судження про власну цінність, що виражається в установках, властивих індивіду [1]. Таким чином, самооцінка відображає ступінь розвитку в людини почуття самоповаги, відчуття власної цінності і позитивного ставлення до всього того, що входить у сферу її "Я". Тому низька самооцінка припускає неприйняття себе, самозаперечення, негативне ставлення до своєї особистості.

Можна виділити декілька джерел формування самооцінки, що мають різну значимість на різних етапах становлення особистості. До їх числа слід віднести:

- оцінка іншими людьми;
- референтна група;
- актуальне порівняння з іншими;
- порівняння реального й ідеального "Я";
- вимір результатів своєї діяльності .

Самооцінка відіграє дуже важливу роль в організації особистістю результативного управління своєю поведінкою, без неї важко або навіть неможливо самовизначитися в житті. Вірна самооцінка дає людині моральне задоволення і підтримує її людську гідність.

Таким чином, Я-концепція являє собою сукупність уявлень людини про саму себе і включає переконання, оцінки і тенденції поведінки. В силу цього її можна розглядати як властивий кожній людині набір установок, спрямованих на саму себе. При цьому Я-концепція утворює важливий компонент самосвідомості людини, вона бере участь у процессах саморегуляції і самоорганізації особистості, оскільки обумовлює інтерпретацію досвіду і слугує джерелом очікувань людини.

У ранній юності відбувається поступова зміна співвідношення тілесних і морально-психологічних компонентів образу "Я". Юнак звикає до своєї зовнішності, формує відносно стійкий образ свого тіла, приймає свою зовнішність і відповідно стабілізує пов'язаний із нею рівень домагань. Поступово на перший план виступають інші властивості "Я" – розумові здібності, вольові і моральні якості, від яких залежить успішність діяльності і ставлення до навколишнього світу.

Становлення нового рівня самосвідомості в ранній юності проходить за напрямками, виділеними Л. Виготським, і полягає у інтегруванні образу самого себе, "переміщенню" його "ззовні всередину" [1]. У цей віковий період відбувається зміна деякого "об'єктивістського" погляду на себе "ззовні" на суб'єктивну, динамічну позицію "зсередини".

Це істотне розходження у погляді на себе молодших і старших підлітків В. Сафін трактував таким чином: підліток орієнтований насамперед на пошук відповіді, “який він серед інших, наскільки він схожий на них”, старший підліток - “який він в очах навколишніх, наскільки він відрізняється від інших і наскільки він схожий або близький до свого ідеалу” [2].

У період переходу від підліткового до раннього юнацького віку в рамках становлення нового рівня самосвідомості йде і розвиток нового рівня ставлення до себе. Одним із центральних моментів тут є зміна основ для критеріїв оцінки самого себе, свого “Я” - вони змінюються “ззовні всередину”, набуваючи якісно інші форми, порівняно з критеріями оцінки людиною інших людей. Перехід від окремих самооцінок до загальної, цілісної (зміна основ) створює умови для формування власного ставлення до себе, досить автономного від ставлення й оцінок навколишніх, окремих успіхів і невдач, усякого роду ситуативних впливів і таке інше .

Одним із важливих показників Я-концепції може служити динаміка рівня домагань під впливом успіху або неуспіху при виконанні завдань різного ступеня складності. Рівень домагань розглядається як такий, що породжується двома суперечливими тенденціями: з одного боку, підтримувати своє “Я”, самооцінку на максимально високому рівні і, з іншого, знижувати свої домагання, щоб уникнути невдачі і тим самим не нанести збитку самооцінці.

Для підліткового віку притаманне активне прагнення різними шляхами реалізувати лише першу з названих тенденцій, вказував Б. Братусь, у той час як для зрілої особистості, напроти, характерно уміння розмежувати ці тенденції в ході діяльності, насамперед за рахунок того, що успішність або неуспішність у конкретній діяльності сприймається саме як конкретний неуспіх, а не крах самооцінки в цілому [3].

Таким чином, у ранньому юнацькому віці в рамках становлення нового рівня самосвідомості відбувається становлення щодо стійкого уявлення про себе, тобто Я-концепції. На її основі у ранньому юнацькому віці, на який припадає навчання у старших класах, виникає особливе особистісне новоутворення, що у психологічній літературі позначається терміном “самовизначення”.

Список використаних джерел

1. Вікова психологія/за ред.Г.С.Костюка, – Київ,”Радянська школа”,1976.-187с.

2. Сафин В.Ф., Ников Г.П. Психологический аспект самоопределения //Психологический журнал. 1984. Т. 5, № 4 – С. 65 – 73.

3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./О.В.Скрипченко, Л.В.Волинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.

Швець Руслана Борисівна
магістрантка факультету соціальної та
психологічної освіти
Міщенко Марина Сергіївна
ст. викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

Бурхливі політичні, економічні та культурні зміни, які мають місце у сучасному суспільстві висувають нові вимоги до викладача, в тому рахунку і до рівня його професійної культури. Серед найважливіших завдань безперервної педагогічної освіти – розвиток особистісних потенційних характеристик педагога, освоєння та вдосконалення ним професійних технологій. За таких умов виникає необхідність формування нового стилю соціальної поведінки майбутнього педагога, відповідної завданням розвитку суспільства, що у свою чергу, веде до розкриття проблеми пов'язаної з таким явищем як імідж, і викликає потребу його вивчення.

Формування іміджу – процес, для якого характерні всі компоненти процесуальності, а саме цілемотивований, когнітивний, діяльністний та оцінно-рефлексивний компоненти. Результатом ефективності процесу є створений образ, або імідж. Цілемотивований компонент – ціль, мотив в основі якого лежить бажання змінити себе. Використовуючи когнітивний компонент – педагог шукає знання, використання яких допоможе йому при вдосконаленні власного, або створенні собі нового іміджу. Діяльнісний компонент – використання знань в безпосередній роботі над собою, яка сприяє прояву творчості та реалізації задуму по створенню себе. Оцінно-рефлексивний компонент – оцінка проведеної роботи та створеного педагогічного іміджу; це погляд на себе зі сторони та оцінка іншими тебе самого. Ці компоненти взаємозалежні і використовуються в певній послідовності, де ціле мотивований компонент є підгрунттям до створення педагогом індивідуального іміджу.

Імідж може формуватися на основі даних зовнішності людини та її психологічних характеристик як за першим уявленням, так і в процесі взаємодії. Його формування є досягненням впливу зовнішніх якостей і виразності внутрішнього образу педагога на особистість. Змальовування, створення та розігрування образа назовні – все це передбачає володіння прийомами матеріалізації іміджу, знаходженню нової форми образу, контуру, силуету, конфігурацій, що потребує «прописування зовнішніх фарб», безпосереднього ситуативного «обігравання» внутрішніх якостей через володіння технікою міні сцени [1; 2].

Основою формування іміджу педагога є мотивація, яка виступає «вектором» іміджевої діяльності. Наступним важелем формування

педагогічного іміджу є естетичні і особистісні якості педагога, що становлять в
професійній культурі моральне ядро, в якому присутні в єдності краса, добро, істина, що сприяють пошуку різних форм творчості, насиченості діяльності педагога.

Отже, основні закономірності формування педагогічного іміджу полягають у тому, що: на різних етапах професіоналізації імідж формується різними засобами; імідж, сформований адекватно завданням діяльності, оптимізує професійну діяльність особистості.

Список використаної літератури

1. Гоноболин Ф. Н. О некоторых психических качествах личности учителя // Вопросы психологии. – 1975. – № 1. – С. 101–110.
2. Яковлев С. Имидж учителя: Каким ему быть?: О стиле педагогических отношений с учащимися / Дайджест педагогічних ідей та технологій – «Школа-парк», 2002, № 4. – С. 87–91.

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

7. ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. КОНФЛІКТОЛОГІЯ.

Журавко Т. В.,
Діхтяренко С. Ю.
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ КОЛЕКТИВАХ

Студентство – найкультурніша частина молоді в усіх країнах, яка є важливим джерелом відтворення інтелігенції.

Як свідчить життєва практика і наукові дослідження, далеко не кожен зі студентів спроможний швидко і без особливих психологічних травм адаптуватись до нової соціальної ситуації, свого нового статусу, а це, безумовно, позначається не лише на самопочутті студента, але й на якості засвоєння ним знань, взаєминах з однолітками, батьками та педагогами, на його поведінці, вчинках та особистісному становленні загалом.

У процесі адаптації першокурсників у групі створюється не тільки система взаємостосунків, але й мікрогрупи. У процесі становлення студентського колективу серед мікрогруп виділяється лідируюча. Саме ця група, її спрямованість, згуртованість, моральні норми та система міжособистісних стосунків у ній створюють тенденції розвитку всієї групи. Студенту-першокурснику будь-якого вищого навчального закладу доводиться проходити декілька важливих етапів адаптації.

Одним з найважливіших, на наш погляд, є знайомство та спілкування з новим колективом, де кожний є новою людиною для її члена. Процес адаптації залежить від багатьох чинників, зокрема обстановки в групі, психологічного клімату, ситуацій взаємодії з однокурсниками й педагогами, комфорту та безпеки під час занять тощо [1]. Таким чином, кожний член групи бере участь у встановленні правил і норм поведінки, у формуванні характеристики певної групи. У всіх членів нового студентського колективу є можливість проявити себе, завоювати авторитет й повагу одногрупників. Існує безліч різних критеріїв прояву особистості, зокрема поведінка, вчинки, стиль спілкування, творчі та професійні здібності. Значна роль на першому етапі відводиться й куратору, який допомагає студентам адаптуватися до нових для них спеціальних умов, закласти підвалини сприятливого клімату в групі. Із цією метою необхідно проводити адаптаційні тренінги, масові заходи. Така робота допомагає зменшити показники тривожності студентів-першокурсників. З’являються перші ознаки здорових, успішних колективних груп [2, с.213].

Наступним етапом адаптації є контакт із викладачем. Контакт з викладачем та студентом буває логічний, психологічний, моральний. У сфері вищої освіти переважає установка однакового підходу до всіх студентів. Першокурсника необхідно навчити – вчитися. Професійна адаптація в умовах ВНЗ є процесом формування в студентів інтересу до обраної професії, наполегливість в опануванні повним обсягом знань, умінь, навичок із професії, методикою та логікою науки.

Перша сесія в студента викликає стрес. Складання модуля виправдане, бо у випадку нескладання сесії, студент позбавляється стипендії та може бути відрахованим. Поступивши до вищого навчального закладу, студент зіштовхується з незвичним для нього розподілом пар. День може розпочинатися як з першої пари, так і з другої або третьої, а закінчуватися пізнього вечора. До такого режиму зазвичай важко звикнути, тим більше, що практичні заняття проводяться на різних кафедрах, які розташовані в різних корпусах. Важко доводиться тим студентам, які проживають у гуртожитку. Молода людина отримує повну свободу. Самому доводиться відповідати за вчинки, слова та дії.

Адже всі ми різні, кожен створює свій власний клімат. Нова обстановка, новий колектив, нові вимоги, невміння розпоряджатися вільним часом, коштами, комунікативні проблеми та ін. призводять до виникнення психологічних проблем у навчанні, спілкуванні з однокурсниками та викладачами. Якщо студент ще до вступу до вищого навчального закладу твердо вирішив питання про вибір професії, усвідомив її значення, позитивні та негативні фактори, то навчання у вищому навчальному закладі буде цілеспрямованим і продуктивним, а адаптація буде здійснюватися без особливих труднощів. Таким чином, успішна адаптація першокурсників до життя та навчання у вищому навчальному закладі є підґрунтям подальшого розвитку кожного студента як особистості, майбутнього фахівця.

Дослідженню особливостей психологічного клімату приділяли увагу вітчизняні вчені Б. Паригін, К. Платонов, В. Мясищев, Г. Андрєєва.

На основі аналізу літератури і теоретичного осмислення проблеми можна стверджувати, що процес оптимізації соціально-психологічного клімату в колективі не повинен бути простим пристосуванням особистості до нового середовища і вимог, а передбачає активний, усвідомлений характер її входження в нове середовище життєдіяльності. А тому змістовний, творчий характер адаптації може бути досягнутий тільки в результаті активної перетворюючої діяльності суб’єкта адаптації [3].

Соціально-психологічний клімат групи визначає психологічне самопочуття кожного зі студентів в групі та динаміку групових процесів.

Справжній студентський колектив являє собою цілісну й гармонійну єдність неповторних індивідуальностей. Отже, вплив психологічного клімату колективу на особистість є вагомим фактором її різнобічного розвитку та виховання.

Список використаних джерел:
1. Андреева Г. М. Социальное познание и социальные проблемы / Г. М. Андрєєва // Национальный психологический журнал. – 2013. – №1(9). – С.39-49.
2. Платонов Ю. П. Основы социальной психологии / Ю. П. Платонов. – СПб, 2004. – 310 с.
3. Подоляк О. І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник / О. І. Подоляк, А. В Юрченко / – К. : Знання, 2000. – 160-165 с.

Голуб Ксенія Олегівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
М. Умань

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Психологія управління відносно молода галузь психології, її становлення відбувалося за умов значного розвитку суспільних і економічних наук. Основи психології управління формувалися під впливом економіки, наукового управління, кібернетики, соціології, психології праці, соціальної психології [1].

Психологічним проблемам управління освітою приділяється багато уваги. Загалом за кількістю досліджень ця галузь посідає у вітчизняній практиці наступне місце після бізнесу та виробництва, проте «розрив» між дослідженнями як вітчизняними, так і зарубіжними, в цих галузях є досить значним.

Слід зазначити також, що у вітчизняній науці значно менше досліджень, присвячених психологічним основам управління освітньою організацією, вивченню особистості керівника освітньої організації, ніж досліджень, присвячених вивченню педагогічних аспектів управління [3].

Реалізація управлінської діяльності в освіті пов'язана з впливом низки умов: економічних, політичних, культурних, соціально-психологічних, інформаційних тощо. Провідне значення серед останніх належить соціально-психологічним умовам реалізації управління. Це зумовлено передусім змістом управлінської діяльності в освіті, його соціальною, гуманістичною спрямованістю, а також специфікою діяльності освітніх організацій. Дослідження соціально-психологічних особливостей управління освітою свідчить, що для успішного виконання керівниками покладених на них функцій управління володіння лише загальними знаннями, уміннями та навичками є недостатнім [5].

В управлінській діяльності керівник завжди реалізує себе як особистість, цілісно реагуючи на ситуації, що виникають, взаємодіючи з іншими учасниками управління, формуючи систему індивідуальних цінностей тощо. Саме особистісна непідготовленість не дає змоги великій кількості керівників реалізувати свій творчій потенціал, перешкоджає

досягненню високого рівня професіоналізму, стримує особистісний розвиток. Проблема формування психологічної готовності до професійного управління має важливий з психологічної точки зору аспект – усвідомлення особистістю власної готовності або неготовності до управлінської діяльності як професії.

Для аналізу стану сформованості психологічної компетентності використовувались такі параметри якості знань, як використання психологічної аргументації, адекватність застосування психологічних понять тощо. За результатами анкетування встановлено, що психологічна компетентність більшості керівників не відповідає достатньому рівню. Основними недоліками при цьому визначено: ненауковість (12%) та неповноту (22%) психологічних знань; відсутність (4%) або слабке уявлення (7%) про важливі з точки зору успішної роботи з людьми знання із соціальної психології, психології особистості, психодіагностики (психологія управлінського спілкування, психологічні закономірності розвитку особистості тощо) [4].

Перспективою досліджень у напрямі психологічної підготовки керівних кадрів освіти є розробка навчально-методичних посібників для самостійного вивчення психологічних аспектів управлінської діяльності в освіті, обґрунтування теоретичних основ психолого-управлінського консультування керівників освіти, розробка практичних рекомендацій щодо використання психологічних знань в управлінській практиці, а також адаптація методик навчання дорослих.

Проблема визначення детермінуючих факторів успішної професійної діяльності, зокрема управлінської, є однією з актуальних, які досліджуються сьогодні в психології праці та менеджменту. В Україні найбільшого значення та актуальності проблема набула протягом останніх двох десятиріч.

В результаті проведеного Л. П. Журавльовою дослідження емпатії в системі особистісних чинників успішної управлінської діяльності спостерігаються гендерні відмінності у визначенні ролі емпатії в успішній професійній діяльності. Серед успішних професіоналів загалом емпатія більш розвинена і проявляється частіше у жінок порівняно з чоловіками, а серед успішних управлінців існує зворотна закономірність – жінки-управлінці мають менш розвинену емпатію порівняно з чоловіками. У вибірках для досягнення успіхів у професійній діяльності емпатія на суб’єктивному рівні є більш значущим чинником для чоловіків порівняно з жінками. Існують гендерні відмінності у змістовних характеристиках і ієрархії особистісних корелятів емпатії в системі детермінуючих чинників досягнення успіху в управлінській діяльності [2].

Таким чином, проблема визначення детермінуючих факторів успішної професійної діяльності, зокрема управлінської, є однією з актуальних, які досліджуються сьогодні в психології управління.

Список використаних джерел

1. Барко В.І. Психологія управління. –К.; Ніка – Центр, 2003. – С. 28.
2. Журавльова Л. П. Емпатія в системі особистісних чинників успішної управлінської діяльності / Л.П. Журавльова:[зб. наук. праць / ред. кол. С.Д.

Максименко (гол. ред.) та ін.]. – К. : Наук. світ, 2008. – Т.1:Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Ч. 20. / За ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – 2008. – С. 92-95.
3. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – С. 120.
4. Молчанова Юлія Психологічна підготовка керівних кадрів освіти: актуальні питання формування мети і завдань [Текст] / Ю. Молчанова // Вісник Нац. академії держав. управління при Президентові Укр. - 2011/2. - N 3. - С. 221-228.
5. Ходаківський Є. І., Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П. Психологія управління. Підручник. 3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С. 588.

Дзюземова Олена Олегівна,
магістрантка,
Омельченко Людмила Миколаївна,
науковий керівник, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В ПТНЗ

У навчальних закладах та їх структурних підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів. *Студентське самоврядування - це* право і можливість студентів вирішувати питання навчання й побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні навчальним закладом. Воно об'єднує всіх студентів відповідного навчального закладу. Студенти, які навчаються у навчальному закладі, мають рівні права та можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, статутом навчального закладу та положенням про студентське самоврядування навчального закладу.

Органи студентського самоврядування діють на підґрунті принципів:

- добровільності, колегіальності, відкритості;
- виборності та звітності органів студентського самоврядування;
- рівності права студентів на участь у студентському самоврядуванні;
- незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій (крім духовних навчальних закладів).

Органи студентського самоврядування:

– беруть участь в управлінні навчальним закладом у порядку, встановленому Законом України про вищу освіту та статутом навчального закладу;

– беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;

– проводять організаційні, просвітницькі, спортивні, оздоровчі та інші заходи;

– беруть участь у заходах щодо забезпечення якості освіти;

– захищають права та інтереси студентів, які навчаються у навчальному закладі;

– делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;

– приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;

– беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;

– розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;

– вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;

– мають право оголошувати акції протесту;

– виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування навчального закладу.

Участь у студентському самоврядуванні дає змогу виявити потенційних лідерів, сформувати в них навички управлінської та організаторської роботи, виховувати майбутню еліту нації. Без вирішення проблем студентського самоврядування не можливо досягти європейської якості освіти і підготувати конкурентоспроможних фахівців.

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.

Бабошина Ольга Михайлівна,
Костюк Дмитро Андрійович,
кандидат психологічних наук, доцент
Національног університету біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Проблема професійного становлення особистості – одна з найважливіших проблем сьогодення. Так як багато людей у всьому світі є невизначеними, вони не можуть знайти собі професію, яка цікавила б саме їх. І тому варто розглядати дане питання, адже саме воно є актуальним на сьогоднішній день. Професійне становлення особистості займає глибокі знання та високий рівень загальної культури особистості, високі моральні якості, висока пізнавальна активність та самостійність, здібності та професійна майстерність, інтерес до діяльності.

У сучасному світі соціально-економічних перетворень постійно відбувається процес модернізації, кожна людина хоче бути індивідуальною і соціально незалежною, тому пріоритетним стає принцип орієнтації на особистісно-орієнтовану освіту, що в свою чергу зумовлює реалізацію особистісного потенціалу майбутніх фахівців. Провідні психологи і педагоги сучасності переконані, що процес становлення особистості майбутнього фахівця потребує детального розгляду, що орієнтується на підготовку з суб'єкта пізнання на суб'єкта практичної і теоретичної діяльності [1].

Діяльність людини – це об'єктивний процес взаємодії суспільного середовища і людини. Тобто,завдяки свідомій діяльності, людина вступає в різноманітні взаємодії з іншими людьми, формує власне ставлення до їх діяльності, власні наміри та прагнення. Психічні процеси не виникають самі по собі або ізольовано один від одного: вони тісно взаємопов'язані в єдиному акті суспільно обумовленої свідомої діяльності особистості, тому ефективність діяльності залежить від загального розвитку особистості та передусім від спрямованості її розуму, почуттів і волі [2].

У міру становлення особистості посилюється вплив зовнішніх (соціальних) чинників. Вони проявляються через опосередковану дію, яка залежить від професійного становлення особистості, обумовлене зовнішніми діями через організацію відповідного середовища, проте його не можна безпосередньо виводити із зовнішніх умов і обставин, оскільки воно завжди заломлюється в життєвому досвіді людини, її індивідуальних психічних особливостях, у психічному складі. У цьому сенсі зовнішній вплив

опосередкує внутрішніми умовами, до яких і відноситься своєрідність психіки особистості, її соціальний і професійний досвід.

Визначення особистості на ринку праці пов’язується з психологічною проблемою громадян, але не усі до цього готові та здатні. Від готовності людини здійснювати пошук місця працевлаштування, володіння навичками цього пошуку залежно від внутрішніх факторів і зовнішніх умов, багато в чому залежить конкурентна здатність працівника на ринку праці. У зв'язку з цим, у людини виникає внутрішній дискомфорт, емоційна нестійкість, розчарування, байдужість, втрата самоповаги, виникнення невпевненості у завтрашньому дні. Це, у свою чергу, сприяє невпевненості у майбутньому, соціальній дезадаптації, що веде до дисбалансу в сім'ї та негативно впливає на виховання дітей, які стоять на етапі професійного самовизначення і професійного розвитку людини у дорослому періоді її життя [3].

Питання професійного самовизначення досліджувалося як вітчизняними, так і зарубіжними психологами, які теоретично обґрунтували різні підходи до його визначення і намагалися виокремити основні ознаки будь-якого самовизначення. Професійне самовизначення – це не одномоментний акт, а складний динамічний процес розвитку та самореалізації у професійному середовищі, що складається з ряду етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов та індивідуальних особливостей суб'єкта вибору професії, формування адекватних професійних намірів і планів, реалістичного образу себе, як професіонала [4].

Сучасний етап соціально – економічного розвитку суспільства супроводжується безперервним зростанням різних форм спільної діяльності, в яких усе більш значущими стають інформаційні процеси не лише прямої, але й опосередкованої взаємодії фахівців. Зростає роль міжособистісного спілкування і стосунків, групових і міжгрупових процесів, а також інших соціально-психологічних феноменів у забезпеченні професійної діяльності. Процес взаємодії людей, їх спілкування формує міжособистісні стосунки, динаміка яких визначає міру ефективності людини у спільній діяльності.

Особистісне становлення - це процес прогресивного перетворення, спрямований на опанування діяльністю під впливом соціальних дій, що включає різноманітні форми власної активності. Воно проявляється в особистісному становленні до фахівця задовольнити потребу в розвитку самостійності [5].

Отже, метою особистісного становлення фахівця на сучасному етапі повинно стати не засвоєння великої кількості знань і умінь, а опанування базових загальнокультурних і професійних компетентностей, які дозволяють самостійно знаходити та засвоювати необхідні знання, формувати нові уміння. Для досягнення цієї мети людина повина забезпечити формування і вдосконалення навчання необхідних змістовних і психологічних новоутворень. Зміни, які відбуваються з особистістю у процесі опанування професійної діяльності і самостійного її виконання, призводять до становлення особистості фахівця. А професійне становлення особистості – це

частина онтогенезу людини з початку формування професійних намірів до закінчення активної професійної діяльності.

Отже можна зробити висновок, що професійне становлення особистості на даний момент відіграє важливу роль у формуванні фахівця. Потрібно зробити багато кроків на шляху до саморозвитку і досягнення своєї мети, що дуже прагнуть зробити підприємці. Варто сказати, що професійна діяльність – особливий вид соціальної діяльності, спрямований на передачу культури та досвіду, накопичених людством, створення умов для особистісного розвитку і підготовки до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві, створення професійно важливого продукту діяльності. Будь-яка діяльність має кільцеву структуру, а також становить процес управління, в якому виділяють окремі особливі види діяльності. У межах кожного окремого виду діяльності вступають у взаємодії відносно самостійні елементарні види діяльності.

Список використаних джерел

1. Прищак М.Д., Лесько О.Й. Психологія управління в організації / М.Д. Прищак, О.Й. Лесько. – Вінниця, 2016 – 141с.

2. Д.В. Джонс Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Д.В. Джонс / Пер. з англ.. – К: КМ «Академія», 2003 – 236 с.

3. Булах І.С. Долинська Л.В. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів / Навчально-методичний посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2002. – 114 с.

4. Підготовка учнів до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): Навч. посібник / Під ред. Г.О. Балла, П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – К.: Наукова думка, 2000. – 188 с.

Професійна освіта: словник / Під ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 381 с.

Байда Владислав Юрійович,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТІСТЬ, ЛЮДИНА, ІНДИВІД, ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ

Сьогодні психологія трактує особистість як соціально-психологічне утворення, яке формується завдяки життю людини в суспільстві. Людина як суспільна істота набуває нових якостей, коли вступає у відносини з іншими людьми і ці відносини утворюють її особистість. В момент народження у індивіда цих якостей ще немає. Оскільки особистість найчастіше визначають як людина разом із його соціальними, придбаними якостями , це означає, що до особистих не належать такі особливості людини, які природно

обумовлені і не залежать від його життя в суспільстві. В загальному, особистість – це людина, узята в системі психологічних характеристик, що соціально обумовлені, і виявляється в суспільних зв'язках і відносинах, є стійкими і визначають моральні вчинки людини, що мають істотне значення для нього самого і оточуючих.

Поряд з поняттям «особистість» вживаються терміни «людина», «індивід», «індивідуальність». Змістовно ці поняття переплетені між собою.

Людина – це родове поняття, яке вказує на віднесення істоти до вищого ступеня розвитку живої природи – до людського роду. У понятті «людина» затверджується генетична зумовленість розвитку власне людських ознак і якостей [1].

Індивід – це одиничний представник виду «homosapiens». Як і люди індивіди відрізняються один від одного не тільки морфологічними особливостями (такими, як зростання, тілесна конституція і колір очей), а й психологічними властивостями (здібностями, темпераментом, емоційністю).

Індивідуальність – це єдність неповторних особистісних властивостей конкретної людини. Це своєрідність його психофізіологічної структури (тип темпераменту, фізичні і психічні особливості, інтелект, світогляд, життєвий досвід).

Співвідношення індивідуальності і особистості визначається тим, що це два способи буття людини, два його різних визначення. Розбіжність ж цих понять проявляється, зокрема, в тому, що існують два відмінних проце5сса становлення особистості та індивідуальності [2].

Становлення особистості є процес соціалізації людини, який полягає в освоєнні їм родової, суспільної сутності. Це освоєння завжди здійснюється в конкретно-історичних обставин життя людини. Становлення особистості пов'язане з прийняттям індивідом вироблених в суспільстві соціальних функцій і ролей, соціальних норм і правил поведінки, з формуванням умінь будувати відносини з іншими людьми. Сформована особистість є суб'єкт вільного, самостійного і відповідального поведінки в соціумі.

Становлення індивідуальності є процес індивідуалізації об'єкта. Індивідуалізація – це процес самовизначення і відокремлення особистості, її виділення із товариства, оформлення її окремо, унікальності та неповторності. Що стала індивідуальністю особистість – це самобутній, активно і творчо виявив себе в житті людина [3].

У поняттях «особистість» і «індивідуальність» зафіксовані різні сторони, різні виміри духовної сутності людини. Суть цієї відмінності добре виражена в мові. Зі словом «особистість» зазвичай вживаються такі епітети, як «сильна», «енергійна», «незалежна», підкреслюючи тим самим її діяльнісної представленість в очах інших. Про індивідуальності говорять «яскрава», «неповторна», «творча», маючи на увазі якості самостійної сутності.

Розрізняють статистичну і динамічну структури особистості. Під статистичної структурою розуміється відірвана від реально функціонуючої

особистості абстрактна модель, що характеризує основні компоненти психіки індивіда. Підставою для виділення параметрів особистості в її статистичної моделі є відмінність всіх компонентів психіки людини за ступенем їх представленості в структурі особистості. Виділяються наступні складові:

– загальні властивості психіки, тобто загальні для всіх людей (відчуття, сприйняття, мислення, емоції);

– соціально-специфічні особливості, тобто властиві тільки тим чи іншим групам людей або спільнотам (соціальні установки, ціннісні орієнтації);

– індивідуально-неповторні властивості психіки, тобто характеризують індивідуально-типологічні особливості. Властиві тільки для тієї чи іншої конкретної особистості (темперамент, характер, здібності).

На відміну від статистичної моделі структури особистості модель динамічної структури фіксує основні компоненти в психіці індивіда вже не абстрактно від щоденного існування людини, а навпаки, лише в безпосередньому контексті людської життєдіяльності. У кожен конкретний момент свого життя людина постає не як набір тих чи інших утворень, а як особистість, яка перебуває в певному психічному стані, яке так чи інакше відбивається в сьогочасної поведінці індивіда. Якщо ми починаємо розглядати основні компоненти статистичної структури особистості в їх русі, зміні, взаємодії і живий циркуляції, то тим самим здійснюємо перехід від статистичної до динамічної структурі особистості [4].

Найбільш поширеною є запропонована К. Платоновим концепція динамічної функціональної структури особистості, яка виділяє детермінанти, що визначають ті чи інші властивості і особливості психіки людини, зумовлені соціальним, біологічним та індивідуальним життєвим досвідом.

У висновку я хотів би підвести підсумок своєї роботи. Отже, формування особистості – це дуже складний процес, що триває все наше життя. Деякі особливості особистості в нас уже закладені при народженні, я говорю про біологічне чинник розвитку особистості, інші ми виробляємо в процесі нашого життя. І в цьому нам допомагає навколишнє середовище. Адже середовище грає дуже важливу роль у формуванні особистості.

Я думаю, щоб стати особистістю – це значить, по-перше, зайняти певну життєву, моральну позицію; по-друге, в достатній мірі усвідомлювати її і нести за неї відповідальність; по-третє, стверджувати її своїми вчинками, справами, всім своїм життям. Адже витоки особистості, її цінність, нарешті, добра чи погана про неї слава в кінцевому підсумку визначаються тим громадським, моральним значенням, яке вона дійсно являє своїм життям.

Список використаних джерел

1. Асмолов А.Г. Психологія особистості.-М. Академія – 2010. – 510 с.
2. Дарвиш О.Б. Возрастная психология: Учебное пособие. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004, С. 26–30
3. Клименко В.В. Психологія творчості.: Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 480 с.

4. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 367.

Голєва Марія Сергіївна, магістрантка,
Омельченко Людмила Миколаївна
науковий керівник – доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ВНЗ

Знання у сфері психології сприяють створенню ефективного іміджу вищого навчального закладу – від появи ідеї до її втілення. Психологічна компетентність допоможе управлінцям вирішити важливі завдання шляхом:

- залучення й утримання уваги аудиторії;
- формування установки на довіру (недовіру) з боку аудиторії;
- врахування психологічних особливостей окремих соціальних груп;
- врахування загальних закономірностей сприймання;
- врахування специфічних навичок комунікації.

Найбільших досягнень здійснено в царині залучення й утримання уваги аудиторії. Існують різноманітні психологічні ефекти, одним із найважливіших принципів їх впливу є − виділення об'єкта (рухомого та нерухомого) на якомусь тлі. Якщо треба залучити увагу до образу закладу, то можна:

- прикрасити об'єкт або, навпаки, виділити його простотою серед більш складних;
- помістити об'єкт на однотонне тло або просту «фактуру».

Використанням певного кольору при створенні образу також можна викликати необхідний результат. Як приклад, для привернення уваги часто використовується червоний колір. З цією ж метою застосовують такі прийоми:

- подача матеріалу раніше відомого з новими акцентами;
- перехід до іншого засобу PR-композиції або навіть каналу сприймання;

При формуванні установки на довіру з боку аудиторії може виявлятися проблема існування стереотипів. Стереотипи впливають на ухвалення рішення клієнтом, вони бувають позитивні й негативні. При вирішенні конкретного PR-завдання завжди корисно відповісти на два питання:

1. як виявлені типові негативні стереотипи заважають адекватному сприйманню запрограмованої дії: іншими словами, що заважає Клієнтові обрати наш навчальний заклад?
2. Як ці стереотипи можна скорегувати з урахуванням наявних ресурсів?

Правильно відповівши на ці питання, менеджер уникне грубих помилок при створенні образу освітнього закладу.

Для ефективного використання психологічних особливостей окремих соціальних груп необхідно враховувати деякі їхні характеристики. Наприклад, студенти схильні вести активний спосіб життя. Тому, створюючи імідж навчального закладу, варто наголосити на можливості активної особистісної та професійної самореалізації в межах вишу.

З підвищенням вимог до професіоналізму управлінців знання психології активніше залучаються до процесу створення образу ВНЗ.

Данькевич Вікторія,
магістрантка, студентка
Омельченко Людмила Миколаївна
науковий керівник – доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Реалії сьогодення вносять суттєві корективи в освітню політику. Як зазначає В. Кремень, «нам потрібен такий загальнонаціональний стандарт освіти, який би допоміг кожній молодій людині знайти себе, компетентно обрати власний життєвий шлях в умовах динамічного світу».

Узагальнення основних положень теорії людського капіталу дало змогу виокремити специфіку людського капіталу, пов’язану з поняттям «конкурентоспроможність». По-перше, людський капітал втілюється в людині, яка є його носієм. По-друге, її навички й здібності є тим запасом, що може накопичуватися протягом тривалого часу. По-третє, процес формування людського капіталу неможливий без участі в ньому людини – його власника.

Основні положення теорії людського капіталу визначають певні специфічні риси конкурентоспроможності фахівця, які, безперечно, варто враховувати у процесі її формування. У відповідних психолого-педагогічних дослідженнях наголос робиться, зазвичай, на тому, що конкурентоспроможність визначається не лише професійним, а й значною мірою особистісним компонентом майбутнього фахівця.

Особливу роль серед основних характеристик конкурентоспроможної особистості відіграють здатність до адаптації та прагнення. При цьому конкурентоспроможна особистість визначається як така, що здатна швидко й безболісно адаптуватися до постійних змін суспільних умов, науково-технічного прогресу й нових видів діяльності та форм спілкування при збереженні позитивного внутрішнього психоенергетичного потенціалу й гармонії. Успіх трактується дослідниками як позитивний наслідок роботи

працівника, значні досягнення, удача, талан. Отже, конкурентоспроможність особистості у сенсі прагнення успіху визначається її поведінкою, зокрема намаганням перемогти в суперництві з іншими, досягнути поставленої мети, посісти найбільш значуще місце в суспільстві.

Дудка Анастасія,
студентка
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Повноцінне існування в соціумі практично неможливе без реалізації її внутрішнього потенціалу, що передбачає пізнання суб'єктом себе через розвинену систему оцінних ставлень до себе як до особистості та прагнення до гармонійного співіснування з оточуючими, з самим собою, зі спільнотою взагалі (К. О. Абульханова-Славська,Б. Г. Ананьєв, Р. О. Ануфрієва, Г. О. Балл, Ф. Баррон, І. Бергер, Л. В. Виноградова,Є. І. Головаха, Є. О. Донченко та ін.).

У зв'язку з цим найбільш актуальною з точки зору коректувальної, реабілітаційної та взагалі наукової позиції стає необхідність дослідження психологічної компетентності.

Аналіз наукової літератури з даної проблеми показав всю складність, багатомірність й неоднозначність дефініцій «компетенція» та «компетентність», основаного на них підходу до процесу і результату становлення особистості, а також необхідність аналітичного розгляду компетентного підходу, який активно впроваджується в сучасну психологію особистості. Особливу складність, на наш погляд, являє загально психологічна дефініція «компетентність»/«компетенції», які можуть позначати різні явища: мисленні дії (процеси, функції), особистісні якості людини, мотиваційні тенденції, ціннісні орієнтації (настанови, диспозиції), особливості міжособистісної та конвенційної взаємодії, практичні уміння, навички тощо.

Компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання, а компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми. Компетентність виступає в українській і російській мовах як якість, характеристика особи, яка дозволяє їй (або навіть дає право) вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження у певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Цим самим підкреслюється інтегративний характер поняття "компетентність".

С.Е. Шишов та В.А. Кальней поняття компетенції визначають чере поняття здатності: "компетенція – це загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, які набуваються завдяки навчанню" [1].

Дж. Равен також звертав увагу на те, що компетенції – це мотивовані здатності. Компетентність, на його думку, містить в собі велику кількість компонентів, деякі з яких відносно незалежні один від одного. Причому одні компоненти відносяться переважно до когнітивної сфери, інші – до емоційної і т. д., вони можуть заміняти один одного в якості складових ефективної поведінки особистості [2].

У психології поняття "здатності" означає якість, можливість, уміння, досвід, майстерність, талант, тощо, які дозволяють здійснювати певні дії за заданий час, а також готовність особи до виконання якої-небудь дії. Під здатністю розуміють також уміння виконувати які-небудь дії або ж індивідуальну схильність до певного виду діяльності.

Різноманітність та багатозначність поняття «компетентність» знайшли своє відображення в різних підходах до вивчення даного феномена, які, в основному, торкалися професійної діяльності (У. Дж. Дункан, Е. Ф. Зеєр, В. І. Маслов, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Г. М. Павлова, Е. Е. Симанюк та ін.)

Як правило, під компетентністю у професійному контексті розуміють володіння фахівцем набору необхідних для його роботи компетенцій, або відповідність даного фахівця вимогам його посади, або здібність фахівця ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Основними елементами професійної компетентності вважаються:

1) алгоритм ефективної діяльності – послідовність кроків та їхній характер, оптимальні для досягнення запланованого результату в даних умовах;

2) теоретичні знання – систематизована інформація про виконувану діяльність та її умови (теоретичні знання необхідні для усвідомленого формування навичок і варіативного застосування алгоритму ефективної діяльності;

3) психологічні настанови – розуміння смислу здійснюваної діяльності, позитивне ставлення до неї, упевненість у своїх силах;

4) уміння і навички – набір «програм», що дозволяють ефективно реалізовувати алгоритм ефективної діяльності;

5) особистісні і професійні якості – забезпечують якість, а часто і саму можливість реалізації усіх виконуваних дій. Від умінь і навичок особистісні і професійні якості відрізняються своєю відносною не специфічністю;

6) професійний досвід – забезпечує стабільність і економічність реалізації вибраного алгоритму діяльності, особливо у складних умовах (на тлі втоми, за наявності перешкод, після довгих перерв і т.п.).

Найбільш близьким до нашого розуміння психологічної компетентності як індивідуальної характеристики особистості є підхід, яка виділяє в окремий конструкт соціально-особистісну компетентність, самореалізації особистості, її успішній життєдіяльності у соціальній взаємодії.

Соціально-особистісна компетентність в період дитинства – це інтеграційна характеристика особистості, що відбиває систему знань, умінь і навичок, необхідних особистості для моделювання своєї поведінки і

орієнтування в соціальному просторі; уміння адекватно сприймати навколишню дійсність; будувати систему стосунків і спілкування з навколишніми людьми з урахуванням соціальної ситуації.

Соціально-особистісні компетенції – це сукупність компетенцій, що відносяться до самої людини як до особистості і до взаємодії особистості з іншими людьми, групою і суспільством.

Компетентність є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості. Компетентним можна стати опановуючи певні компетенції і реалізуючи їх у досвіді конкретної діяльності.

Компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності

Незважаючи на практичне значення і безперечний науковий інтерес до проблеми компетентності, в більшості випадків дослідники обмежувалися вивченням набору професійно важливих якостей, особливостей їх формування і оцінки, часто ототожнювали поняття професійної компетентності і професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. М.: Педагогическое общество России, 2000. – 350 с.

2. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. – М.: "Когито-Центр", 2001. – 530 с.

3. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти // Стратегія реформування освіти України. - Київ.: К.І.С.2003. – 460 с.

4. Черемис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції // Вища освіта України. – 2006. – 345 с.

5. Трубачова С.Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.", 2004. – 510 с.

Загребельна Альона Русланівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

АКТУАЛЬНІ НАУКОВІ ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У психологічній науці є часто вживаними поняття „практична психологія", „психологічна практика". Причому авторами дані поняття, як правило, вживаються як синоніми. „Практична психологія розглядається як психологічна практика, як професійна діяльність із консультування, діагностики, терапії тощо" (В. Панок). Інші автори (Т.С. Яценко) схильна ці поняття розрізняти.

Основні труднощі виникають при намаганні чітко розмежувати академічну (наукову), практичну психологію і психологічну практику.

Практика – це матеріальна, чуттєво-предметна, цілеспрямована діяльність людини, яка має на меті перетворення природних і соціальних об'єктів. Отже, практика – це чуттєво-практична діяльність. Тобто створення певної предметів, що вимагає певних зусиль, умінь, почуттів тощо.

Психологічна практика, натомість сприяє збагаченню індивідуального досвіду, змінює рівень свідомості й характер потреб, впливає на вибір цінностей, ставлення до соціальних норм. Для цього спершу слід упредметнити (уречевити), об'єктивувати психологічний зміст суб'єкта (людини). І тут постають два шляхи для реалізації цього завдання:

1. Упредметнення психологічного змісту поняттями, категоріями (концептами) академічної психології через застосування стандартизованих методик, передовсім тестів (наприклад, методика Літмана-Шмішека досліджує акцентуації характеру). Це класичний шлях практичної психології.

2. Спонукання суб'єкта до рефлексії і цілісне вивчення психологічних особливостей у поєднанні свідомих і несвідомих компонентів (психоаналіз З. Фройда). Це шлях психологічної практики.

Практична психологія – це діагностико-корекційна та профілактична робота з окремими індивідами і групами осіб для відновлення та збереження психічного здоров'я. Її структура така: діагностика психологічних феноменів і їх подальша корекція в разі відхилення від заданої автором тесту психологічної норми.

Головні проблеми: повідомлення вже готових результатів з надією, що вони педагогічно вплинуть на людину і вона погодиться переглянути свою поведінку. Крім того, відбувається фізіологічна вульгаризація, редукція власне психологічних проблем. В результаті психолог має справу з типовими психологічними даними, які зафіксовані не зараз (колись), але намагається їх нівелювати, виправити тепер, що порушує особистісну екологію суб'єкта.

Практична психологія дає дискретну картину психологічного змісту суб'єкта, позаяк спрямовує увагу на дослідження окремих феноменів

(коефіцієнт інтелекту, пізнавальні процеси). Тому виникають перекрученні завдання: розвивати пам'ять тоді, коли вона розвинена, але людина не має мотивації на запам'ятовування.

Психологічна практика – це глибинно-особистісне дослідження, в якому психодіагностика і психокорекція збігаються в часі і місці („тут-і-тепер"). Вона орієнтована на спонтанну поведінку, яка піддається аналізу як свідомих, так і несвідомих компонентів. Тобто забезпечується цілісне розуміння психіки в її свідомих і несвідомих проявах.

Психологічна практика тривала в часі і дозволяє з'ясувати глибинно психологічні особливості суб'єкта. Під час діагностики відбувається рефлексія і корекція суб'єкта.

Головна мета психологічної практики – надання людям психологічної допомоги. З цього слідує, що методи практичної психології спрямовані не стільки на вивчення, скільки на надання допомоги. Діагностичні завдання визначаються корекційними завданнями, приватними запитами клієнтів.

Отже, предметом практичної психології є конкретний індивід у конкретних життєвих обставинах, а не загальні закономірності психічних явищ.

Критерієм достовірності знань слугує досвід та ефективність роботи спеціалістів. Важливо, щоби одні методи були ефективними у використанні якомога більшої кількості психологів.

Особливість знань у практичній психології можна вважати конкретність і практичність. Тобто робота повинна мати чітку практичну цінність, хоча не завжди практичний досвід може забезпечуватися доказовою базою та поширеними психологічними ідеями.

Ще одна особливість – цілісність в описі психіки людини (єдність свідомих і несвідомих компонентів психіки для пояснення поведінки, емоцій і думок).

Концепції практичних психологів вирізняються метафоричністю мови. Приклади: Фройд (Едиків комплекс), Фромм (втеча від свободи), Берн (Дитина-Дорослий-Родитель), Перлз (собака-зверху). Метафора унаочнює інформацію, робить її зрозумілішою, доступнішою для сприйняття. Берн наполягав, що книги з психології мають писатися так, щоби їх розуміла 8-річна дитина.

Важливим є вплив особистості психолога на процес і результати роботи. Зокрема, даються взнаки особисті трагедії та колізії вчених-практиків. Наприклад, на концепцію Франкла суттєвий вплив справило перебування у концтаборі. Інші психологи свого часу були лікарями, священиками і принесли у психологію медичну, релігійну термінологію. Серед них А. Адлер (комплекс неповноцінності), К. Юнг (вроджені архетипи).

Практичні психологи тяжіють до популяризації результатів своєї роботи.

Список використаної літератури

1. Основи практичної психології / В. Панюк, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
2. Положення про психологічну службу системи освіти України // Практична психологія та соціальна робота - № 2. - 2000. - С. 35-38.
3. Практична психологія в системі освіти: Питання організації та методики / За ред. В.Г.Панка. - К.: Либідь,1995.- 204 с.
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію: Навчальний посібник. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2010. – 232 с.
5. Савчин М.В., Гавриш З.С. Вступ до спеціальності: Психолог, практичний психолог: Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 400 с.

Затворнюк Оксана Миколаївна
Національний педагогічний уніерситет
ім.М.П.Драгоманова
м.Київ

РОЗВИТОК САМОМЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Теоретичне обґрунтування підготовки майбутніх психологів до самоменеджменту в професійній діяльності ще не знайшло свого конструктивного вирішення у практичній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів. Це пояснюється недостатньою концептуальною обґрунтованістю присвячених розгляду сутності та структурно-функціонального механізму самоменеджменту, цілеспрямованого формування готовності студентів до реалізації його функцій у сфері професійної діяльності, а також недосконалістю самого механізму трансформації теорії у практику на державному рівні, інерційністю ідей застарілої парадигми вищої освіти. З огляду на це, традиційний зміст і технологія професійно-педагогічної підготовки, її загальноприйнята організація у вищій школі й досі не забезпечує достатнього розвитку творчої особистості фахівця, його здатності до ефективного самоменеджменту, що детермінує успішність професійного самовдосконалення майбутніх практичних психологів.

Самоменеджмент являє собою послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці, для того, щоб оптимально і зі змістом використовувати свій час.

Основна мета самоменеджменту - максимально використовувати власні можливості, свідомо керувати перебігом свого життя (самовизначатися) і переборювати зовнішні обставини як на роботі, так і в особистому житті.

Л. Зайверт в концепції самоменеджменту виділяє 6 функцій: постановка цілей, планування, прийняття рішень, реалізація і організація, контроль, інформація і комунікація.

У процесі професійної підготовки майбутні психологи можуть використовувати правила і функції самоменеджменту, які допоможуть вдосконалити та розвинути їх вміння та навички щодо використання власного часу. Отож, розкриємо основні з них:

1. Постановка мети є тимчасовим процесом, оскільки протягом навчання може з'ясуватися, що ті чи інші параметри змінилися, а це призводить до необхідності перегляду мети. Для самоменеджменту фундаментальне значення має усвідомлення того, куди майбутній психолог хоче прийти і куди він потрапити не хоче (але куди його хочуть привести інші). Одне з правил ефективного менеджменту наголошує: «Випадкові успіхи гарні, але не гарантовані. Заплановані успіхи краще, оскільки вони управляються і трапляються частіше". Викладачі можуть допомагати студентам-психологам встановлювати короткострокову мету в межах вивчення курсу, погоджену з досягненням довгострокової глобальної мети.

2. Планування як складова частина завдань і правил самоменеджменту означає підготовку до реалізації мети. Планування щоденної роботи, середньо- і довгострокових завдань означає також виграш у часі, досягнення успіху і більшу впевненість в собі.

Головна перевага, що досягається шляхом планування роботи, полягає в тому, що планування часу приносить виграш у часі. Загальний практичний досвід показує, що збільшення витрат часу на планування приводить у кінцевому рахунку до економії часу в цілому.

3. Основні правила планування часу:

3.1. Співвідношення (60:40). Досвід показує, що найкраще складати план лише на певну частину робочого часу (на 60%). Завжди потрібно залишати певний відсоток часу як резерв для несподіваних справ, телефонних розмов, екстрених випадків або в результаті недооцінки тривалості якихось справ.

3.2. Регулярність - системність - послідовність. Над планами часу потрібно працювати регулярно і системно, послідовно доводячи до кінця розпочату справу.

3.3. Реалістичне планування. Планувати потрібно тільки такий обсяг завдань, з яким студент-психолог реально може впоратися.

3.4. Заповнення втрат часу. Заповнювати втрату часу краще але можливості відразу, наприклад краще один раз довше попрацювати ввечері, ніж протягом наступного цілого дня надолужувати втрачене напередодні.

3.5. Фіксація результатів замість дій. Фіксувати в планах потрібно результати або мету, а не просто будь-які дії, щоб зусилля були початково спрямовані безпосередньо на досягнення мети. Це допоможе уникнути позапланової діяльності.

3.6. Термін виконання. Щоб уникнути зволікання і відкладання справ, потрібно встановлювати точні терміни виконання для всіх видів діяльності.

3.7. Узгодження різних планів в часі. Щоб більш успішно впроваджувати свої плани в життя, студенту-психологу необхідно погоджувати їх із планами інших людей (одногрупників, викладачів).

4. Прийняття рішень допускає вибір першочергових завдань і справ. Прийняти рішення - значить встановити пріоритетність. Основна проблема студентів-психологів полягає в тому, що вони намагаються відразу виконати дуже великий обсяг роботи і розкидають свої сили на окремі, часто несуттєві, але здаються необхідними справи.

Черговість виконання завдань можна визначати, користуючись наступними критеріями і методами:

- *Принцип Парето (співвідношення 80:20)*. Виходячи з цієї закономірності можна зробити висновок щодо робочої ситуації студента: в процесі роботи витрачається 20% часу для досягнення 80% результатів. Це означає, що не слідують відразу братися за найлегші, цікаві або потребують мінімальних витратах часу справи. Необхідно приступати до питань відповідно до їх значущості і важливістю;

- *Встановлення пріоритетів за допомогою аналізу АБВ*. Техніка цього аналізу ґрунтується на тому, що частки у відсотках більш важливих і менш важливих справ у сумі залишаються незмінними. За допомогою літери «А», «Б» і «В» всі роботи поділяються на три групи відповідно до їх значимості (найважливіші, важливі і несуттєві (менш важливі)).

Щоб застосувати аналіз АБВ, необхідно слідувати наступним правилам:

- Скласти список всіх майбутніх завдань;
- Систематизувати їх за ступенем важливості і встановити черговість;
- Оцінити задачі відповідно до категорій А, Б, В;
- Завдання категорії А майбутній-психолог повинен виконувати сам;
- Завдання категорії Б слід передоручити;
- Задачі, які залишилися, підлягають обов'язковому передорученню.

- *Прискорений аналіз за принципом Дуайта Ейзенхауера* (президент США в 1953 - 1961 рр..). Цей принцип є простим допоміжним засобом у тих випадках, коли необхідно швидко прийняти рішення щодо того, якій задачі віддати перевагу. Пріоритети встановлюються за такими критеріями, як терміновість і важливість справи. Всі справи підрозділяються на 4 групи:

1) термінові (важливі справи) - їх необхідно виконувати самому студенту-психологу;

2) термінові (менш важливі справи) - їх потрібно делегувати одногрупникам, рідним, друзям;

3) менш термінові (важливі завдання) - їх необов'язково виконувати відразу, але виконувати їх треба самому;

4) менш термінові (менш важливі завдання) - від їх виконання можна утриматися.

5. Реалізація і організація допускає складання розпорядку дня й організацію трудового процесу з метою досягнення поставленої мети. Організація свого робочого дня повинна відповідати основному принципу: «Робота повинна підкорятися мені, а не навпаки». Існують правила, які можна розділити на 3 групи: правила початку дня, основної частини дня і кінця дня.

6. Контроль над результатами служить поліпшенню, а в ідеальному випадку - оптимізації трудового процесу. Всі перераховані вище функції самоменеджменту будуть не настільки ефективними, якщо не буде проводитися відповідний контроль. Контроль охоплює три завдання:

- Осмислення фізичного стану;
- Порівняння запланованого з досягнутим;
- Коригування але установленим відхилень.

Необхідно регулярно, через однакові проміжки часу, перевіряти свої плани й організацію праці, аналізувати свою діяльність і свій час і складати листок денних перешкод. Контроль над результатами праці повинен у будь-якому випадку провадитися після виконання завдання. Той, хто хоче себе по-справжньому розвантажити, не може відмовитися від самоконтролю.

7. Інформація та комунікація найважливіша фаза, тому що всі інші фази потребують її. На студента-психолога щодня обрушується потік інформації, з яким йому доводиться розбиратися. У реальному житті студент опрацьовує набагато більше інформації, ніж це необхідно для ефективної роботи. Для того щоб заощаджувати свій час, майбутньому психологу необхідно розробити раціональний підхід до одержання, обробки та використання інформації.

Розвиток самоменеджменту майбутніх психологів необхідно розпочинати з першого курсу навчання у вишому навчальному педагогічному закладі. Регулярний моніторинг рівня розвитку та ефективності самоменеджменту майбутніх практичних психологів дозволить генерувати і впроваджувати адекватні методи розвитку та регулювання цього процесу.

Список використаної літератури

1. Зайверт Л. Ваш час – у Ваших руках: (Поради діловим людям як ефективно використовувати робочий час). – М,: Інтерексперт, Инфра-М, 1995.

2. Лукашевич, Н.П. Теорія і практика самоменеджменту: навч. посібник/Н.П. Лукашевич. - 2-ге вид., Испр. - К.: МАУП, 2006. - 360 с.: Іл.

3. Шейнов, В.П. Практичні прийоми менеджменту: учеб. посібник/В.П. Шейнов. - М.: Амалфея, 2005. - 160 с.

Козачишина Діана Василівна,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЇ ЯК ПЕРЕДОВА НАУКА СВІТУ

Психологія – це наука, що вивчає внутрішній психічний світ людини, психічні процеси, стани, властивості, закони виникнення, розвитку й перебігу психічної діяльності, становлення психічних властивостей людини, життєве значення психіки [1].

У філософському контексті психологія мала близько тисячі років тому в Стародавній Греції, Єгипті, Індії, Персії та Китаї. Середньовічні мусульманські психологи та лікарі мали більш клінічний та експериментальний підхід до психології - вони першими мали психіатричні лікарні.

П’єр Кабаніс створив біологічну психологію в 1802 році. Фізіолог Кабаніс написав добре відоме твір під назвою "Відносини між фізичними та моральними аспектами людини". Він тлумачив розум за його попередніми дослідженнями з біології. Він вважав, що чуттєвість і душа були частинами нервової системи.

У 1879 році Вільгельм Вундт, заснував психологію як справді незалежну експериментальну область навчання. Він створив першу лабораторію, яка проводила психологічні дослідження виключно в Лейпцігському університеті. Вундт сьогодні відомий як батько психології.

Принципи психології, опубліковані Вільямом Джеймсом, американського філософа в 1980 році, обговорювалися психологами по всьому світу протягом багатьох десятиліть.

Герман Аббінгаус був першим психологом, який широко вивчав пам’ять. Іван Павлов відомий сьогодні навіть серед мирних людей за терміном павлівського собаки, досліджував процес навчання, що називається "класичне кондиціонування".

Зигмунд Фрейд розробив психоаналіз – метод психотерапії. Його розуміння розуму було в основному засноване на методах інтерпретації, самоаналізу та клінічних спостереженнях. Він зосереджувався на вирішенні несвідомого конфлікту, психічного розладу та психопатології. Теорії Фрейда про сексуальність і несвідоме ставлення прославилися; ймовірно, тому що сексуальність була тимчасовим предметом табу. Основний принцип теорії Фрейда полягав у тому, що несвідоме відповідає за більшість думок і поведінки у всіх та розлади психічно хворих. Фрейд справив значний вплив на психіатра Карла Юнга.

Вільям Джеймс і Джон Дьюї були сильними віруючими в функціоналізм. Структуралізм цікавиться "що таке свідомість?" в той час як

функціоналізм зацікавлений в тому, "для чого полягає свідомість? Які цілі або функції свідомості та основних психічних процесів?"

У 1913 році американський психолог Джон Б. Уотсон заснував новий рух, який змінив психологічну спрямованість. Уотсон вважав, що структуралісти та функціоналісти занадто відхилилися від об'єктивної науки. Простіше кажучи, Уотсон сказав, що психологія повинна зосереджуватися на вивченні поведінки, оскільки він вважає, що поведінка не є наслідком внутрішніх психічних процесів, а скоріше результатом того, як ми реагуємо на стимули з навколишнього середовища. Біхевіоризм орієнтований на те, як люди вивчають нову поведінку з навколишнього середовища.

Деякі психологи розглядають біхевіоризм та психоаналітичну теорію як надто дегуманізуючу. Замість того, щоб бути жертвами навколишнього середовища або несвідомого, гуманісти кажуть, що люди вродливі добра і що наші власні психічні процеси відіграють активну роль у нашій поведінці. Гуманістичний рух високо цінував наші емоції, вільну волю і суб'єктивний погляд на переживання.

В 1970-х роках і розглядається нова школа. Когнітивна перспектива набагато більш об'єктивна і розрахункова, ніж гуманізм. Тим не менш, він відрізняється від біхевіоризму в тому, що він зосереджує увагу на психічних процесах. Когнітивні теоретики вважають, що ми беремо інформацію з нашого середовища через наші почуття, а потім обробляємо дані психічно шляхом організації, маніпуляції, запам’ятовування та зв’язку з інформацією, яку ми зберігали раніше. Когнітивна теорія застосовується до мови, пам'яті, навчання, перцептивних систем, психічних розладів та мрій.

На даний момент психологія лежить на перехресті інших дисциплін, таких як медицина, лінгвістика, соціологія, біологія, штучний інтелект, антропологія, соціологія та навіть історія. Наприклад, нейропсихологія – де розглядається, як різні області мозку задіяні в пам'яті, мові, емоціях – збігається з біологією та медициною [2].

Сьогодні досліджуються різноманітні напрями психології. Зазначемо деякі з них, такі як: клінічна психологія, що об'єднує науку, теорію та практику, щоб зрозуміти, передбачити та полегшити недосконаліть, інвалідність та дискомфорт. Когнітивна психологія досліджує внутрішні психічні процеси, такі як вирішення проблем, пам'ять, навчання та мову. Психологія розвитку – це наукове дослідження систематичних психологічних змін, які людина переживає протягом свого життя. Психологія розвитку часто називається людським розвитком. Він використовувався для того, щоб зосередити увагу лише на немовлят та маленьких дітей, але також включає в себе підлітків та дорослих - цілковиту тривалість життя людини. Еволюційна психологія дивиться на те, як поведінку людей вплинули психологічні зміни під час еволюції. Так само, як біологи говорять про природний відбір або сексуальний відбір під час еволюції, ця галузь психології застосовує психологію до такого ж способу мислення. Судова психологія передбачає застосування психології до кримінальної справи та закону. Судова психологія передбачає розуміння кримінального права у відповідних

юрисдикціях для взаємодії з суддями, юристами та іншими фахівцями правової системи. Психологія здоров'я також називається поведінковою медициною або медичною психологією. Ця філія спостерігає, як поведінка, біологія та соціальний контекст впливають на хвороби та здоров'я. Поки лікар лікує цю хворобу, психіатр охорони здоров'я зосередиться більше на людині, яка хворіє на хворобу, дізнавшись про їх соціально-економічний статус і передумови, поведінку, яка може впливати на хворобу,а також біологічних причини захворювання. Професійний психолог прагне підвищити ефективність, ефективність та задоволення на роботі. Соціальна психологія використовує наукові методи, щоб зрозуміти і пояснити, яким чином почуття, поведінка та думки людей впливають на реальну, уявну або припущену присутність інших людей [3].

Отже, психологія як наука бере свій початок з давніх давен ще в Стародавній Греції, Єгипті, Індії, Персії та Китаї. Все починалось з клінічних та експериментальних підхід до психології. З часом даний напрям науки все більше звертав до себе уваги. Зацікавлювались вчені східної та західної Європи, США та інших куточків світу до нових досліджень, розробок та відкриттів. На даний момент психологія вже лежить на перехресті різноманітних дисциплін, що доповнюють одна одну. Також досліджуються різноманітні напрями психології такі як: клінічна психологія, когнітивна психологія, психологія розвитку, еволюційна психологія, судова психологія, психологія здоров’я, соціальна психологія та інші. Тому сміливо можна стверджувати що психологія стала передовою наукою сучасності. Що розвивалась протягом століть. На даний момент зазнає свого найбільшого розвитку. Й надалі буде розвиватись й дивувати своїми новітніми дослідженнями та здобутками.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс – Режим доступу: http://pidruchniki.com/10500303/psihologiya/zagalni_pitannya_psihologiyi;
2. Електронний ресурс – Режим доступу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/22.htm;
3. Електронний ресурс – Режим доступу: https://www.medicalnewstoday. com/articles/154874.php.

Масловська Світлана,
Шмаргун Віталій Миколайович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ТИПИ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ПІДЛІТКІВ

Негативні передумови та умови у розвитку підлітка спричинюють відхилення у становленні його особистості, зокрема у виникненні акцентуацій характеру, які дуже поширені у цьому віці. Акцентуаціями є

індивідуальні риси особистості, які за сильної вираженості, несприятливих умов можуть набувати патологічного характеру, руйнувати цілісну її структуру.

Акцентуація характеру (лат. accentus- наголос) - надмірне вираження окремих рис характеру та їх поєднань, яке є крайнім варіантом норми і межує із психопатією.

Типології акцентуацій характеру ґрунтуються на клінічному (психіатричному) і психологічному підходах. Клінічний підхід передбачає гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астено-невротичний, сенситивний, психастенічний, шизоїдний, епілептоїдний, істероїдний, нестійкий типи акцентуацій характеру (типологія А. Личка); психологічний - гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астено-невротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний, нестійкий типи (типологія К. Леонгарда).

Гіпертимний тип акцентуації характеру підлітків. Основною ознакою осіб, які належать до цього типу, є постійно піднесений настрій, який лише зрідка змінюється спалахами агресії. Вона може бути викликана негативним впливом оточуючих, особливо намаганням різко придушити бажання і наміри підлітка, підкорити його своїй волі.

Діти з гіпертимною акцентуацією характеру контактні, комунікабельні, жваво жестикулюють, ініціативні, часто прагнуть бути лідерами, у них яскраво виражені організаторські здібності, оптимістична налаштованість.

Циклоїдний тип акцентуації характеру підлітків. Цей тип акцентуації характеру найчастіше спостерігається у старшому підлітковому і ранньому юнацькому віці. Його особливістю є періодичне (від кількох тижнів до кількох місяців) коливання настрою і життєвого тонусу. У період піднесення настрою циклоїдним дітям властиві ознаки гіпертимного типу. Під час спаду настрою різко знижується контактність, підлітки стають мовчазними, песимістичними. Навіть незначні неприємності, спричинені зниженням працездатності, вони переживають дуже важко. На зауваження і докори дорослих можуть відреагувати роздратуванням, грубістю і гнівом, ще більше при цьому засмучуючись. Підлітки з такою акцентуацією характеру надто вразливі до кардинального руйнування життєвого стереотипу (зміни місця проживання і навчання, втрати друзів і близьких).

Лабільний тип акцентуації характеру підлітків. Характеризується він мінливістю настрою, який передусім залежить від зовнішньої ситуації. Певною мірою ця риса притаманна всім підліткам, тому свідченням акцентуації лабільного типу є надто різка зміна настрою за незначного для цього приводу (непривітний погляд випадкового співрозмовника, ненавмисне сказане кимось неприємне слово, навіть звичайний жарт, комплімент). У таких підлітків спостерігається то абсолютно оптимістична, то вкрай песимістична налаштованість на майбутнє, свої перспективи.

Астено-невротичний тип акцентуації характеру підлітків. Основними ознаками цього типу є підвищена фізична та психічна втомлюваність, дратівливість, схильність до іпохондрії (хворобливого стану, який

характеризується надмірною увагою до свого здоров'я). Особливо втомлюється підліток під час розумової роботи. Саме ослабленість породжує підвищену збудливість, заважає орієнтуватись в ситуації. Афективні спалахи в поведінці спричинені наростанням роздратованості у моменти втоми. Однак, зірвавшись, астено-невротик швидко втрачає сили.

Сенситивний тип акцентуації характеру підлітків. Особи, які належать до цього типу, надзвичайно вразливі, боязливі, у них різко виражене почуття власної неповноцінності. Школа лякає їх великою кількістю людей (однолітків, молодших, старших), шумом, бійками на перервах, але, звикнувши до класу і навіть страждаючи від деяких учнів, вони, однак, з небажанням переходять в інший. Вчаться такі підлітки, як правило, старанно, але соромляться відповідати перед учнями класу, бояться запнутися, викликати сміх. Часто вони приховують свої знання, щоб однолітки не вважали їх вискочками чи надто зразковими учнями..

Тривожно-педантичний тип акцентуації характеру підлітків. Підлітки, котрі належать до цього типу, є нерішучими, схильними до роздумів, самоаналізу, тривожної підозрілості. У них легко виникають нав'язливі страхи, думки та уявлення. Нерішучість у роздумах і діях тривожно-педантичної дитини взаємопов'язані. Необхідність самостійного вибору може спровокувати тривалі й нестерпні їх вагання. Нерішучість часто спричинює гіперкомпенсацію, формами якої можуть бути раптова самовпевненість, безапеляційність в судженнях, поспішні дії в ситуаціях, які вимагають розважливості і обережності.

Інтровертований тип акцентуації характеру підлітків. Суттєвими ознаками таких підлітків е замкненість, відстороненість від навколишнього світу, нездатність чи небажання встановлювати контакти з людьми, знижена потреба у спілкуванні. В інтровертованих підлітків часто поєднуються суперечливі риси особистості та поведінки: холодність і надмірна чутливість, упертість і податливість, настороженість і легковірність, апатична бездіяльність і наполеглива цілеспрямованість, надмірна прив'язаність і невмотивована антипатія, раціональні судження та нелогічні вчинки, багатство внутрішнього світу та обмеженість його зовнішніх проявів. Усе це свідчить про відсутність у структурі особистості інтроверто-ваного підлітка внутрішньої єдності.

Збудливий тип акцентуації характеру підлітків. Підлітки цього типу акцентуації характеру часто мають поганий настрій, вони здебільшого є похмурими, роздратованими, озлобленими, навіть агресивними. їхня інтелектуальна сфера, як правило, інертна (невправна, млява). Занижена мотивація до навчальної діяльності часто поєднується в них з досить високими претензіями до оцінок. Вони можуть виборювати високі оцінки найрізноманітнішими способами: підлещуванням до вчителя чи, навпаки, конфліктами.

Демонстративний тип акцентуації характеру підлітків. Підліткам, у яких переважають ознаки цього типу, властиві егоцентризм, безмірне прагнення уваги і співчуття до себе. їх ставлення до навчання залежить від

того, наскільки воно сприяє задоволенню їхньої головної потреби - домогтися визнання, виокремитися серед учнів. За розвиненого інтелекту рівень успішності таких дітей переважно середній, а ставлення до предметів вибіркове. Вищою є їх успішність із предметів, які викладають учителі, котрі зуміли налагодити добрі стосунки з ними, і навпаки. Свої невдачі у навчанні демонстративні підлітки виправдовують впливом зовнішніх обставин.

Нестійкий тип акцентуації характеру підлітків. Для підлітків, які репрезентують цей тип, характерна передусім патологічна слабкість волі. Проявляється вона в навчанні, праці, виконанні різноманітних доручень, обов'язків. їх соціальна поведінка більше залежить від впливу людей, котрі їх оточують, ніж від них самих. Особливо небезпечна для таких дітей зміна життєвої ситуації, наслідком чого часто є відсутність контролю за їхньою поведінкою, а це дає змогу максимально проявитися їхнім лінощам.

Фактори, що впливають на формування акцентуацій характеру:

1. Умови виховання. Розвиток певної акцентуації характеру, негативних тенденцій у поведінці підлітка часто спричинюють безконтрольність або домінуюча над-опіка дорослих, жорсткі стосунки, надмірність вимог і очікувань стосовно дитини, страх утрати її, дефіцит любові і спілкування з підлітком та ін.

2. Перешкоди в діяльності. Деякі ознаки акцентуацій характеру підлітків проявляються, коли їм доводиться долати перешкоди в діяльності, спрямованій на задоволення особисто значущих потреб. Авторитарний стиль спілкування у школі, домінування методів примусу в навчанні є недопустимими, оскільки можуть спровокувати конфліктні ситуації.

3. Когнітивна криза. Розширення сфери діяльності і взаємодії підлітка з оточуючими значно випереджає його психологічну компетентність. Тому часто виникають зовнішні і внутрішні бар'єри в діяльності та спілкуванні, що спричинює психологічні зриви. Важливим напрямом запобігання акцентуації характеру підлітка є його психологічна освіта (психологія особистості, пізнавальних процесів, спілкування).

4. Дисгармонійність Я-образу. Суттю цього фактора є неадекватні та суперечливі уявлення про себе, а також неадекватні самооцінка і рівень домагань, комплекс неповноцінності.

5. Несформованість спонукальної сфери. Йдеться про відсутність стійких інтересів і цілей, несформованість соціально цінних потреб і норм, невміння адекватно задовольняти актуальні потреби, одержувати справжнє задоволення тощо.

6. Спадкові ознаки. До цього фактора належать тип нервової системи, захворювання нервової системи, фізичні вади, спадкові та хронічні хвороби.

Отже, підлітковий період є важливим етапом психічного та особистісного розвитку. Він характеризується особливими соціальною ситуацією, видами діяльності, новоутвореннями, специфічним перебігом кризи. Значні зміни відбуваються у розвитку інтелектуальної, спонукальної та емоційно-вольової сфер, у становленні самосвідомості. За несприятливих соціально-психологічних умов виникають труднощі у розвитку особистості,

зокрема формування акцентуацій характеру. Знання дорослими (батьками, педагогами) вікових та індивідуальних особливостей підлітків дає їм змогу ефективно керувати психічним та особистісним розвитком дітей, попереджувати й долати труднощі і проблеми.

Список використаних джерел

1. Пиаже Ж. Избранные психологические труды: Психология интеллекта. Генензис числа у ребенка. Логика и психология / Жан Паже. – М.: Международная академия, 1994. – 680 с.

2. Рыбалко Е.Ф. Возрастная и дифференциальная психология: Учеб. пособие / Е.Ф. Рыбалко – Л.: ЛГУ, 1990. – 256 с.

3. Сергиенко Е.А. Когнитивное развитие // Психология XXI века / Под ред. В.Н.Дружинина. – М.: Per. Se, 2003. – С.525-570.

Намазило Олена,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ВПЛИВ КОЛЬОРІВ НА ЕМОЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЛЮДИНИ

Кожну людину все життя супроводжує колір. З самого малечку, в утробі матері, ми сприймаємо червоно-рожеве свічення, в якому ми знаходимося. З кожним днем роль кольорів є більш значущою та вибагливою для людей, все більше ми починаємо задумуватись, якого кольору краще купити шпалери, який колір буде заспокоювати,навіювати гарний настрій чи навпаки гнівити нашу психіку. Тобто, колір впливає на емоційний стан людини, саме тому, дана тема є актуальною у наш час.

Люди навчились сприймати колір набагато раніше ніж мову. Колір має силу притягувати нас і до нас, наприклад зробити невимушену покупку та надати відповідні емоції. Не залежно від статусу, рівня інтелекту чи інших соціально-демографічних особливостей, він впливає на всіх однаково. Звичайно, життєві ситуації у кожної людини різні, тому деякі відтінки мають негативний чи позитивний вплив індивідуально, чи у людей з культурно-історичними традиціями та обрядами, але в більшості випадків вплив є рівнозначний. Очевидним є те, що якщо ваші шпалери пофарбовані в червоний колір, то людина відчуває набагато більше тепла ніж інші, тому потребує менше опалення. Врешті-решт колір може видавати нас з головою. По тому, яким кольорам ми надаємо перевагу, а які уникаємо, з якими кольорами асоціюємо певні почуття, емоції, людей ми можемо багато сказати про нас самих. В психології існує маса тестів, пов'язаних з кольором, а також цілий напрям – кольоротерапія.

Ісаак Ньютон в XVII вперше заговорив про веселку як про силу «Кольорових почуттів». Вчений стверджував, що колір – це субстанція, що змінюється подібно звуку, тому існують такі кольори, яких ми, люди, сприйняти нездібні - точно так, як існують звуки, доступні собаці, але не чутні людиною.

Колір має хвильову енергетичну природу. А значить – ми відчуваємо його, найчастіше – це відбувається несвідомо. Нерідкими є випадки, коли сліпі люди, відчуття яких надзвичайно загострені, щоб компенсувати відсутність зору, здатні розрізняти кольори через дотик. Це фактично доводить, що на наш мозок щодня впливають енергії різних кольорів, які ми бачимо і відчуваємо – колір стін вашої кімнати може вплинути на настрій, апетит, концентрацію і натхнення, колір сорочки співрозмовника на ваше до нього ставлення, тощо. Так само ваша власна кольорова гама і ті кольори, які ви обираєте для свого одягу, впливають на оточуючих вас людей. А головне - на вас!

Червоний колір – перший колір, який помічає людина, він є найбільш насиченим. У більшості він асоціюється з кров'ю, вогнем чи сонцем. Червоний колір підвищує кров'яний тиск, призводить до частішого дихання та збільшенню ритму серця. Він посилює агресивність та збудження, стимулює мозок та кровообіг. За фен-шуєм відповідає за виживання та гроші. Знервованим людям краще не носити червоний колір, адже він подавлює нервову систему і може супроводжуватись агресією, та навпаки, більш м'яким та безвольовим людям краще носити саме цей колір. Червоний дуже «навантажує» очі.

Жовтий колір – заряджає енергією та оптимізмом. Але якщо цього кольору занадто багато, людина може відчувати тривогу, до того ж попереджувальним та найбільш нервуючим кольором є поєднання чорного та жовтого кольорів. Також жовтий є кольором навчання та знань. По фен-шую це колір волі. Якщо людина схильна більш до цього кольору, то це означає, що вона шукає щастя.

Кольором справжнього кохання та комфорту є рожевий (поєднання червоного та білого). Він є найбільш жіночим, забезпечує здоровий сон та приваблює око кожного чоловіка.

Помаранчевий колір – колір, який покращує апетит людини, тому майже у всіх закладах харчування передує саме він.. Це колір енергетики та гарного настрою, є найактивнішим кольором усієї кольорової гами. Він є кольором віри в себе та здійснення задуманого, оптимізму та привітності, милосердя та терпіння. В піщаному тоні випромінює комфорт та тепло, а в чистому – сильну енергію, прискорює пульс та є найбільш сприятливим для лікування психіки.

Коричневий коліє є знаком впевненості, непохитності, стабільності та згуртованості. Це колір землі, дерев – колір нашої природи. Людина, що знаходиться під його впливом є дуже наполегливою, майже не відчуває хвилювання.

Зелений колір концентрує увагу та думку, підсилює інтуїцію та нормалізує обмін речовин. Світло-зелений відтінок заспокоює, розслаблює нейтралізує агресію та знімає нервове збудження. Люди, що знаходяться під зеленим кольором випромінюють любов і поглинають її. Ці люди мають гарний контакт з природою, є добрими, емоційними слухачами та сентиментальні. Різноманітні відтінки зеленого кольору показують різне ставлення до самого себе. Зелений – колір процвітання.

Блакитний колір – колір благополуччя, спокою та стабільності. Цей колір є пасивним та викликає прохолоду в душі людини. За фен-шуєм це колір індивідуальності та творчості, є втіленням слова.

Синій колір – найбільш розповсюджений на нашій планеті. Під впливом синього відтінку організм людини розслабляється, біологічні процеси уповільнюються. Синій колір зменшує апетит, він здатний створити ділову робочу атмосферу в приміщенні.

Фіолетовий коліє – колір емоцій, він керує долею, асоціюється з царською владою. Він є втіленням аристократизму духа, але дуже тяжкий для сприйняття.

Сірий - колір стабільності, відповідає за печаль та меланхолію. Хто надає перевагу темно-сірому кольору, тому властива підвищена чутливість. Для цього важливо досягти постійного, гармонійного стану рівноваги, який дає задоволення і здійснення бажань. Сірий (як чорний чи білий) підвищує інтенсивність і підсилює дію будь-якого хроматичного кольору.

Чорний коліє є депресивним та похмурим, якщо його надто багато. Це колір універсальної елегантності. Чорно-білий – ідеальне вбрання для ділових зустрічей чи свят. Жінки в чорному вбранні почувають себе впевненіше, а чоловіки відчувають в собі силу до рішучих вчинків.

Вплив кольору на тіло. Білий пом'якшує та зволожує шкіру, це з давнини помітили жінки, що носили білий одяг. Червоний корисний тим, хто легко застуджується та замерзає – він робить м'язи рухливими, а суглоби еластичними. Рожевий колір допомагає травленню. Помаранчевий надає значного омолоджувального ефекту. Зелений допомагає боротися з пухлинами. Блакитний – це антисептик, він ефективний при невралгічних болях. Жовтий відповідає за шкіру, сонячне сплетіння, печінку та нервову систему. Синій відповідає за гіпофіз, хребет та спинний мозок. Синій сприяє регенерації тканин. Фіолетовий ефективний при будь-яких запальних хворобах, допомагає знизити частоту серцевих скорочень.

Отже, колір несе нам не тільки інформацію, але і безліч можливостей для розвитку і досягнення бажаного. Нам зостається тільки навчитися читати цю інформацію і вміти самим правильно внести її в життя. Взагалі зовсім не обов'язково бути маркетологами, рекламістами або психологами, щоб вміло користуватися кольором. Достатньо просто знати як впливає колір і чого ми хочемо досягти. Кожен колір по-своєму багатозначний. Він впливає на наші думки, поведінку, здоров’я та взаємовідносини з людьми. Колір є універсальною мовою, яка перетинає культурні кордони. Мова кольорів -

коли ви навчитеся розуміти її - багато чого пояснить вам і допоможе вирішити ваші проблеми, підняти настрій.

Список використаних джерел

1. Колір та його вплив на організм людини. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-1f36a133d732c
2. Стимуляція здоров'я та інтелекту. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://pidruchniki.com/19240701/meditsina/emotsiyniy_vpliv_koloriv
3. Пособие по использованию восьмицветного тесту Люшера. Сост. Дубровська О.Х. Вид. 4-те испр. – М.: Вид. «Когито-Центр», 2001.
4. Люшер М. Цвет вашего характера / Сара Д. Тайны почерку. – М.: Вид. «Віче: Персей», 1996.
5. Психологічний вплив кольору в інтер’єрі на людину. [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://blago.if.ua/psihologichnij-vpliv-koloru-v-interye/

Палагута Н.С.,
студентка економічного факультету
ІІІ курсу 5 групи
Шмаргун В.М.,
доктор психологычних наук, профессор
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Кожен колектив складається із працівників, які значною мірою відрізняються одне від одного. Це — відмінність у віці, освіті, стажі роботи, професійному і життєвому досвіді. Крім того, це різниця у функціях і обов'язках. Ці відмінності у колективах зумовлюють виникнення конфліктних ситуацій та конфліктів.

Конфлікт (від лат. conflictus — зіткнення) — зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії. Подолання конфліктів веде до оздоровлення колективу, подальшого його розвитку.

Останніми роками питання розв'язання конфліктів у колективах почало набувати більш широкого обговорення. Це питання досліджували як вітчизняні так і зарубіжні вчені, серед яких Л.М. Ємельянко, В.М. Петлюх, Л.В. Торгова, А.М. Гріненко, О.В. Винославська, Т.В. Калінкіна, Л.Е. Орбан-Лембрик, Н.В. Гришина, Г. Прокопенко, С. Ентоні, М. Джонсон, Дж. Синфілд, Е. Олтман та ін. Вони розглядали причини виникнення конфліктів у різних колективах, зокрема творчих, залежно від їх темпераменту, характеру, стилю життя та інших причин. Проте, на наш це, дане питання недостатньо досліджене з боку управління творчими особистостями. Один із відомих праксеологів Я. Зеленевський вважає, що

внутрішній конфлікт в організації може бути подоланим:

1. Шляхом структурних змін, які підвищують ступінь організації, і шляхом узгодження особистих інтересів з інтересами колективу.

2. Шляхом усунення елементів, які припинили сприяти успіху цілого.

Таким чином, визначають два напрями подолання конфліктів: позитивний; негативний.

При позитивному, передбачається усунути причини, які заважають нормальній узгодженій діяльності людей. При негативному - усунути одну з конфліктуючих сторін.

До позитивних заходів слід віднести: поліпшення організації праці; цілеспрямованість; ритмічність; координованість; легкість; продуктивність,

Дані заходи відбиваються на матеріальному становищі працівників і ведуть до підвищення їхньої моральної задоволеності. Поряд із цим, досить важливо усунути психологічні бар'єри між конфліктуючими і сприяти їх взаєморозумінню.

Слід відзначити, що за конфліктних умов керівник повинен діяти чітко й відповідно до закону щодо конфліктуючих. У жодному разі не можна прагнути до задоволення суб'єктивних зазіхань конфліктуючих, не боятися таких конфліктів. Їх передбачення можливо шляхом проведення регулярної роз'яснювально-виховної роботи, правильної розстановки кадрів, спрямування діяльності колективу на виконання поставлених завдань.

Отже, конфлікти (як конструктивні, так і деструктивні) є невід'ємною частиною трудового процесу особливо у творчому колективі. Нездатність керівника до конструктивного вирішення конфліктної ситуації спричинює зниження його авторитету серед підлеглих чи навіть породжує вороже й непримиренне до нього ставлення.

Цілеспрямований вплив на конфліктну ситуацію є одним із важелів антикризового управління колективом. Ефективне управління конфліктною ситуацією може попереджати виникнення конфлікту або й вирішувати його, тобто усувати проблеми, що викликають конфлікт.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. для студ. психол.-педагогіч. спеціальностей вищих навч. закладів / Т.В. Дуткевич. – Кам’янець-Подільський , 2006. – 109 с.

2. Карамушка Л.М., Дзюба Т.М. Психологія управління конфліктами в організації (на матеріалі діяльності освітніх організацій): Монографія. – К. : – Полтава, 2009. – 268 с.

3. Михайлова Л. І. Управління персоналом / Михайлова Л. І., 2007.

Перепада Ольга Михайлівна
навчально-методичний центр
практичної психології та соціальної роботи,
м. Ватутіне

СОЦІАЛЬНА МУЖНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Питання соціальної активності особистості не полишає своєї актуальності в психології. Термін «соціальна активність» є досить поширеним у різних напрямках наукового пізнання: філософії, психології, соціології, педагогіці. Соціальна активність досліджувалась в працях зарубіжних та українських психологів (М. Левицької, А. Золотухіна, А. Мурзіної, Є. Белозерцева, Б. Вульфова, О. Газмана, С. Дармодехіна, Л. Захарової, Л. Іванова).

Ціла низка досліджень присвячена особливостям виховання соціально активної особистості (І. Бех, О. Чугунова, Т. Мальковська та ін.).

Контекст поняття соціальної активності розгорнуто у роботах К. Абульханової-Славської, Є. Ануфрієва, О. Леонтьєва, А.В. Мудрика, Т. Мальковської, В. Петровського, С. Рубінштейна та ін.

Як індивід, що має соціальну сутність, людина постійно контактує із своїм оточенням. І може бути що і хто завгодно: мікро- та макросоціум, родина, колективи в різних сферах діяльності (класний, студентський, трудовий, фаховий). При цьому особисті потреби та інтереси індивіда досить часто вступають в конфлікти із існуючими в суспільстві моральними нормами, принципами, переконаннями, стратегіями поведінки.

Соціальна активність за Л. Орбан-Лембрик, проявляється у формі глибинних різнобічних зв'язків особистості із соціумом, рівень реалізації як суб'єкта суспільних відносин [2, с 159].

Індивід набуває виражених особистісних характеристик в процесі свого становлення через отримання досвіду узгодження цих сфер: особистісної та соціальної. Через здобуття умінь, знань та навичок ефективно комунікувати, бути соціально адаптованим, інтелектуально розвиненим, професійно спрямованим.

Особливості нашого національного менталітету дуже яскраво відображені в народних висловах «моя хата скраю – нічого не знаю», «це мене не стосується», «мене не чіпають, то й добре»… Наслідки такого відношення до демонстрації своєї соціальної позиції почали пожинати саме ми у вигляді тотальної байдужості до інших: слабших, менших, безпомічних, просто інших; в жорстокості; в збідненості емоцій та рефлексивності.

В контексті подій, які відбуваються в нашій країні, на мою думку, важливого значення набуває дефініція «соціальна мужність», яка має схоже із поняттям «соціальна активність» значення, однак дещо інше змістове наповнення. Попри свою актуальність та значимість досі в Україні питання соціальної мужності не розглядалися.

Мартін Німеллер писав: «Коли вони прийшли за комуністами – мені було все одно, я не комуніст, Коли вони прийшли за есерами – мені було все одно, я не есер. Коли вони прийшли за профсоюзами – я не протестував, адже я не профспілковий діяч. Коли вони прийшли за євреями – я мовчав, адже я не єврей. А коли вони прийшли за мною, уже не було кому протестувати» [3]. В повсякденному житті ми маємо право бути собою, бути людиною, особистістю, громадянином, членом певної конфесії, національної приналежності, статі, тієї чи іншої спільноти. Як часто це право порушується, а реалізується самою людиною? Чого більше?

Здатність проявляти себе в суспільстві, демонструвати свої внутрішні переконання, свої цінності, уміти відстоювати їх, мати сміливість захищати свої права, а за умови достатнього особистісного ресурсу – і права та безпеку інших, ось у чому проявляється соціальна мужність.

Наразі постає завдання в актуалізації соціальної активності не лише молоді, а й населення через розвиток соціальної мужності, що сприятиме збільшенню демонстрації присутності особистості українця у світовому просторі.

Список використаних джерел

1. Воробьев, Ю. Л. В поисках смысла и правды. Активность и развитие личности / Ю. Л. Воробьев, Б. Н. Королев. – М. : МГСУ Союз. – Т. 1. – 2003. – 500 с.

2. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління. - К.: Академ-видав, 2003. - 568 с.

3. Мартін Німеллер – Електронний ресурс: - Режим доступу: https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D0%BD_%D0%9D%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D1%80

УДК: 159.923:657.6-051

Ралко Альбіна Ігорівна
аспірант кафедри психології
Київського національного торговельно-
економічного університету

УСПІШНЕ ЗДІЙСНЕННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УЯВЛЕННІ СТУДЕНТІВ-МАГІСТРІВ ТА ФАХІВЦІВ У СФЕРІ АУДИТУ

Успішне здійснення трудової діяльності є результатом не лише особистісної та професійної довготривалої підготовки, а й наслідком відповідності індивідуальних особливостей вимогам професійної діяльності. Ключові особистісні та професійні якості, знання, навички та вміння виступають у ролі детермінант психологічної готовності особистості до

виконання професійних обов'язків і завдань. Наявність відповідного рівня розвитку індивідуально-професійних якостей та певних психологічних особливостей фахівця вимогам професійної діяльності забезпечує професійний успіх. У зв'язку з необхідністю визначення особливостей успішного здійснення аудиторської діяльності, постає потреба у дослідженні домінуючих якостей успішного аудитора та особливостей умов здійснення успішної професійної діяльності. Актуальним є опитування, анкетування, тестування як потенційних майбутніх аудиторів, так і професійних аудиторів.

Вивченню професійної діяльності присвячені роботи таких вітчизняних психологів: Л. Виготського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Б. Ломова, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, В. Шадрикова, М. Корольчука та інших. До сучасних концепцій професіогенезу з точки зору особистісного та діяльнісного підходів належать теорії Є. Клімова, Е. Зеєра, С. Максименка, Л. Карамушки, Г. Нікіфорова, В. Рибалки та інших. Дослідженню особливостей аудиторської діяльності присвячені економічні та психологічні праці як зарубіжних (Р. Адамс, Дж. Леббек, П. Кент, Д. Доннеллі, С. Боннер та інші), так і вітчизняних вчених (В. Подольський, Ю. Швалб, Е. Лукаш, В. Бондар, Р. Рудніцька, І. Балибюк, О. Денисюк та інші). Проте на сьогоднішній день особливості успішного здійснення аудиторської діяльності є мало досліджуваним питанням.

Мета дослідження – здійснити аналіз результатів опитування майбутніх аудиторів та фахівців у сфері аудиту щодо успішного здійснення аудиторської діяльності.

Протягом вересня-грудня 2016 року нами було проведено опитування потенційних майбутніх аудиторів та фахівців у сфері аудиту щодо детермінант успішного здійснення професійної аудиторської діяльності [5, 6, 7]. Відповідно, вибірку фахівців у сфері аудиту представлено фахівцями керівних та підлеглих посад, а саме взято участь директорами департаментів та їх заступниками, начальниками відділів та заступниками начальників відділів, фінансовими інспекторами та аудиторами Державної аудиторської служби України; експертами з аудиту та аудиторами міжнародної компанії «Ernst and Young», а також фахівцями аудиторської фірми Товариства з обмеженою відповідальністю «СІЧЕНЬ – АУДИТ» та іншими співробітниками приватних вітчизняних аудиторських фірм. Загальна кількість опитуваних фахівців у сфері аудиту становить 80 чоловік. Щодо таких респондентів як потенційні майбутні аудитори, у дослідженні взято участь студентами-магістрами 5-6 курсів Київського національного торговельно-економічного університету Факультету обліку, аудиту та інформаційних систем спеціальності «Облік і оподаткування» за спеціалізаціями: «Аудит державних фінансів», «Державний фінансовий контроль», «Аудиторська діяльність у приватному секторі» [6].

З метою дослідження уявлення майбутніх аудиторів та професійних фахівців у сфері аудиту щодо детермінант успішного здійснення аудиторської діяльності в опитування включено певні питання, які стосуються ключових якостей успішного аудитора, перешкод до успішного

виконання професійної діяльності, а також питання щодо уявлення фахівців у сфері аудиту та майбутніх аудиторів відповідно до факторів підвищення рівня готовності аудитора до виконання своєї роботи. Окрім попередньо зазначених, перед майбутніми фахівцями також стояло завдання оцінити рівень професійної підготовленості та рівень прагнення до здійснення аудиторської діяльності.

Аналіз результатів опитування фахівців у сфері аудиту та студентів-магістрів як потенційних майбутніх аудиторів показав, що респонденти ідентифікують якості, необхідні та важливі для успішного здійснення аудиторської діяльності, а також диференціюють певні індивідуальні особливості як перешкоди до успішного виконання трудових обов'язків аудитора. Домінуючими якостями успішного аудитора в уявленні фахівців у сфері аудиту, за частотою зазначення відповідей під час опитування, є такі: професійні знання (53,75% відповідей); аналітичність мислення (36,25%); професійно-важливі вміння (35%); відповідальність (32,5%); комунікабельність (20%) та працьовитість (20%). Відповідно до аналізу відповідей майбутніх аудиторів, за частотою зазначення відповідей під час опитування, випливає, що, на їхню думку, домінуючими якостями успішного аудитора є такі: відповідальність (22% вибору опитуваними) та професійна компетентність (22%), чесність (19%), уважність (15%), незалежність (11%) та впевненість (8%). Варто зазначити, що певні якості виступають домінуючими як на думку фахівців у сфері аудиту, так і в уявленні студентів-магістрів, що випливає з аналізу частоти зазначень відповідей на питання щодо найбільш необхідних якостей та інших необхідних якостей, серед яких такі: відповідальність, професійні вміння, аналітичність мислення, схильність до саморозвитку, впевненість, неупередженість, працьовитість, комунікабельність та високий рівень інтелекту.

Відповідальність, професійна компетентність, незалежність та чесність як домінуючі необхідні якості успішного аудитора, визначені на основі дослідження, відносяться до фундаментальних засад етики аудитора відповідно до Кодексу професійної етики аудиторів України [2, 6]. Аналітичність мислення, комунікабельність і працьовитість, які зазначені фахівцями у сфері аудиту як одні з найбільш необхідних якостей для успішної професійної діяльності аудитора також вказані і студентами-магістрами як необхідні, проте не домінуючою кількістю респондентів (5% відповідей).

На основі аналізу відповідей респондентів, відповідно до частоти зазначених відповідей, виявлено такі домінуючі «перешкоди» до успішного виконання професійної аудиторської діяльності, зазначені фахівцями у сфері аудиту та студентами-магістрами: професійна некомпетентність (37,5% відповідей фахівців у сфері аудиту та 13% зазначених відповідей студентами-магістрами); безвідповідальність (12,5% зазначених відповідей фахівцями у сфері аудиту та 22% – майбутніми фахівцями). Інші якості, які визначено фахівцями у сфері аудиту як домінуючі «перешкоди»: тривожність (22,5% відповідей); упередженість та необ'єктивність (8,25%). Інші якості, які

визначено студентами-магістрами як домінуючі «перешкоди»: неуважність (39% вибору відповідей), корисливість (15%) та лінивість (12%).

Аналіз результатів дослідження свідчить, що в уявленні фахівців у сфері аудиту домінуючими факторами, які сприяють підвищенню рівня готовності до здійснення аудиторської діяльності, є такі: професійний саморозвиток (55% відповідей), мотивація праці (43,75% відповідей), колектив (27,5%), комфортні умови праці та психологічне розвантаження (27,5%), а також професійно-важливі знання (27,5%). Майбутніми аудиторами підкреслено важливість досвіду практичної діяльності студентів та фахівців як домінуючої складової готовності до успішного здійснення аудиторської діяльності. Таким чином, з однієї сторони думки фахівців у сфері аудиту та потенційних майбутніх аудиторів щодо питання «Що може підвищити готовність до здійснення аудиторської діяльності?» є схожими між собою, проте є й певні розбіжності. Якщо фахівці у сфері аудиту висувають на перший план професійний саморозвиток, мотивацію праці та колектив як домінуючі фактори підвищення рівня готовності до здійснення професійної діяльності, то студенти-магістри, потенційні майбутні аудитори, ставлять на перший план такі фактори, які пов’язані перш за все з практичною діяльністю, яка допоможе їм стати висококваліфікованими фахівцями, впевненими у комфортному професійному майбутньому. Проте, як свідчить аналіз відповідей респондентів, студенти-магістри, як і фахівці у сфері аудиту, також наголошують на мотивації та необхідності професійного саморозвитку.

Отже, проблема успішного здійснення аудиторської діяльності є мало досліджуваним питанням та, відповідно, знаходиться у стані розробки. Аналіз результатів відповідей фахівців у сфері аудиту та студентів-магістрів як потенційних майбутніх аудиторів показує, що, на їхню думку, відповідальність є однією з найбільш необхідних якостей для успішного виконання професійної діяльності аудиторів. На основі аналізу відповідей респондентів, відповідно до частоти зазначених відповідей, виявлено такі домінуючі «перешкоди» до успішного виконання професійної аудиторської діяльності: професійна некомпетентність і безвідповідальність. До факторів, які сприяють підвищенню рівня готовності до здійснення аудиторської діяльності, респонденти відносять такі: професійний саморозвиток, мотивація, практична діяльність. Відповіді опитуваних фахівців у сфері аудиту та студентами-магістрами як потенційними майбутніми аудиторами щодо факторів підвищення рівня готовності аудитора до виконання професійної діяльності можуть слугувати підґрунтям до формування практичних рекомендацій щодо успішного здійснення аудиторської діяльності.

Список літератури:

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Университетское, 1976. – 176 с.
2. Кодекс професійної етики аудиторів України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_1t/pg_inwzxq/index.htm

3. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Корольчук. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2009. – 400 с.
4. Лукаш Е. Я. Формування психологічної готовності майбутніх аудиторів до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Лукаш Е. Я. – К., 2007. – 22 с.
5. Ралко А.І. Успішне здійснення аудиторської діяльності в уявленні студентів та фахівців у сфері аудиту [E. resource] / А. І. Ралко // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, V (62), Issue: 142, 2017. – Budapest. – P. 67-71. – Mode of access: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy62142.pdf
6. Ралко А.І. Успішне здійснення аудиторської діяльності (опитування магістрів) / А. І. Ралко // Актуальні проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності: вузівська науково-практична конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (28 листопада 2016 р.): Відп. Ред. О.М. Хлонь, Л.С. Процик. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – С. 312.
7. Ралко А.І. Результати опитування фахівців у сфері аудиту щодо успішного здійснення аудиторської діяльності / А. І. Ралко // Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): Міжнародна науково-практична конференція **(**22-23 вересня 2017 р.): тези доп. – Львів. - 2017. – С. 49.

Рубашкін Дмитро Вікторович,
магістрант,
науковий керівник –
доцент **Омельченко Людмила Миколаївна**
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ЕФЕКТИВНІСТЬ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Нині поняття «моніторинг» доволі часто асоціюється з поняттям «діагностування». Однак не можна сказати, що діагностика займала провідне місце у практиці освіти. Досить часто такі проблемні моменти навчального процесу, як міжособистісні стосунки, згуртованість колективу, рівень навчальної мотивації та рівень напруженості, особистісний розвиток учнів вирішуються інтуїтивно, без урахування наукових підходів. Тому між практикою оцінювання та вимогами суспільства до якості освіти виникає певна суперечність.

У широкому значенні поняття «моніторинг» розуміють як діяльність спостереження (слідкування) за певними об’єктами або явищами. Завданням моніторингу є фіксація стану системи, її комплексний аналіз, оцінку

ефективності системи в цілому або окремих її елементів, визначення недоліків і збоїв. Він дає можливість виявити потенційні небезпеки та відхилення до часу їх настання, попередити про можливі ризики. Принциповим є і той факт, що однією з основних цілей моніторингу є прогнозування стану системи в цілому або окремих підсистем [1].

Впровадження педагогічного моніторингу дозволить здійснити психологічний вплив на педагогічну діяльність учителя, навчально-виховний процес, що у свою чергу підвищить професійний рівень педагогічних колективів, покращить рівень якості шкільної освіти. Результати цього моніторингу дозволять ширше розглянути позиції керівництва, виявити внутрішні стосунки учнівського, вчительського, батьківського колективів, надаючи тим самим можливість адміністрації навчальних закладів, управлінням освіти аналізувати свої дії, і відповідно планувати педагогічну діяльність.

Глобальний моніторинг, що здійснюється під керівництвом Центру моніторингу якості освіти України та програми ЮНЕСКО містить у собі таку важливу складу, як моніторинг навчальної діяльності. Обізнаність керівництва про стан навчальної діяльності вихованців є одним із ключових показників, які характеризують ефективність процесу навчання. Водночас моніторинг украй необхідний як навчальним закладам для своєчасного коригування навчального процесу, так і очільникам освітньої сфери для запровадження відповідних змін та прийняття управлінських рішень на різноманітних рівнях.

Список використаних джерел

1. Иванов С.А., Писарева С.А., Пискунова Е.В., Крутова О.Э. Мониторинг и статистика в образовании: Учебно-методический комплект материалов для подготовки тьюторов / С.А. Иванов, С.А. Писарева, Е.В. Пискунова, О.Э. Крутова. — М. : АПК и ППРО, 2007. − 128 с.

Тарасюк Ірина,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Управління персоналом є однією з найважливіших сфер діяльності будь-якого підприємства, яка дозволить підвищити його ефективність в декілька разів. Суть управління персоналом полягає в установленні організаційно-економічних, соціально-психологічних і правових відносин суб’єкта і об’єкта управління. Очевидно, що на багатьох вітчизняних підприємствах ефективність від управління персоналом знаходиться на низькому рівні. В умовах ринкової економіки, жорсткої конкуренції така

кадрова політика невиправдана і не несе в собі жодних позитивних аспектів. Але на допомогу у вирішенні цього питання покликані психологи і їхні розробки в сфері управління персоналом. Роль психологічного фактора в професійній діяльності керівника буде лише збільшуватись.

За прогнозами експертів, інтерес до таких проблем психології управління, як пошук нових форм створення комфортного психологічного клімату, співробітництва в колективах, професійного росту й самореалізації, забезпечення генерації ідей і мотивації до праці персоналу [1].

Таким чином, усе вищесказане підтверджує те, що найближчим часом можна очікувати підвищення попиту на практичних психологів, які будуть у змозі вирішити проблеми, які складають зміст психології менеджменту. Саме тому питання про використання психологічних методів в управлінні персоналом є настільки актуальним.

Методи управління персоналом – це способи впливу на колективи і окремих працівників з метою здійснення координації їх діяльності в процесі функціонування організації.

Виділяють три групи методів, що використовуються при управлінні персоналом:

1. Перша група – адміністративні методи – спрямовані на такі мотиви поведінки, як усвідомлена необхідність дисципліни праці, почуття обов'язку, схильність людини трудитися в певній організації, культура праці. Адміністративні методи здійснюються шляхом прямого впливу, тобто будь-який регламентуючий адміністративний акт повинен бути обов'язково виконаний. При цьому санкції накладаються за невиконання встановлених розпоряджень. Такий метод відповідає нормам права і діє на встановленому рівні управління, актам і директивам вищих органів.

2. Друга група – економічні методи – базуються на матеріальному стимулюванні співробітників при використанні механізму управління. Цей метод носить непрямий характер, займає провідне становище в управлінській діяльності, а також є основою керуючого впливу.

3.Третя група – соціально-психологічні методи – припускають використання соціальних механізмів управління (система відносин в колективі, участь найманих робітників в управлінні, формування груп, створення нейтрального психологічного клімату, моральне стимулювання та ін.). Особливість цього методу полягає в використанні неформальних факторів, інтересів особистості, групи, колективу в процесі управління. Третя група є методами непрямого впливу, в яких немає чітко встановленого часу і обов'язковості дії [2].

З розвитком системи управління персоналом як необхідного компонента успішності будь-якої компанії, а також включення до цієї системи психологічних аспектів призвело до збільшення інтенсивності використання основних психологічних методів.

Методи, які взаємодіють на відносини між людьми шляхом створення колективу з оптимальним психологічних кліматом називаються основними психологічними методами управління персоналом. До них можна віднести

методи комплектування малих груп і колективів, методи гуманізації праці, методи психологічної мотивації, методи професійного відбору і навчання.

Метод комплектування малих груп і колективів надає змогу визначити найкращі співвідношення кількості працівників невеликих груп і колективів. Суть полягає в тому, що на основі соціологічних досліджень визначаються симпатії і антипатії в колективі, кожен його член отримує чітко визначене місце з урахуванням психологічної сумісності персоналу в колективі (групі). Від того на скільки вдало поєднані симпатії та антипатії працівників визначаються два види психологічної сумісності: психологічна і соціально-психологічна. Психологічна сумісність передбачає відповідність психологічних якостей працівника процесам управління. У свою чергу соціально-психологічна сумісність формується в результаті вдалого поєднання типів поведінки працівників і ґрунтується на спільних інтересах, ціннісних орієнтаціях.

Методи гуманізації праці полягає у внесенні творчих елементів в трудовий процес, виключає рутинність праці, залучає використання впливу кольору, музики та ін. на психологічний стан працівників.

Для досягнення певного рівня активності працівника часто застосовують методи психологічного спонукання працівника, яка дозволяють сформувати мотиви для праці.

За допомогою мотивації, спонукання виявляється безпосередній вплив на об'єкт управління – працівника (працівників). До числа методів психологічного спонукання належать:

– переконання – вплив на волю працівника за допомогою логічних засобів, спрямованих на зняття напруженості в колективі, психологічних бар'єрів;

– навіювання – цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт управління шляхом впливу керівника на психіку підлеглого (найбільшу ефективність дає застосування цього методу в конфліктних ситуаціях;

– наслідування – вплив на волю працівника за допомогою особистого прикладу;

– залучення – спонукальний прийом, за допомогою якого працівник-виконавець стає учасником процесу підготовки та реалізації рішень, прийнятих керівником;

– надання довіри – психологічний вплив, що виражається в підкресленні, виділенні позитивних якостей працівника, його досвіду, кваліфікації в вираженні впевненості в його можливостях, що підвищує моральну значимість дорученого завдання;

– примус – психологічний вплив на працівника, що змушує його (іноді всупереч волі і бажанню) виконати відповідне завдання. [2]

Професійний відбір та навчання включає: відбір працівників, що відповідають тим психологічним характеристикам, що найкраще підходять для виконання відповідної роботи; розвиток необхідних психологічних характеристик для успішного виконання дорученої справи.

Отже, можна сказати, що найхарактернішою особливістю розвитку методів управління персоналом стала їх послідовна і все наростаюча психологізація. Сьогодні професійна підготовка керівників будь-якого рівня не може вважатися повноцінною, якщо вона обмежується знаннями лише однієї сфери, наприклад, економічної, фінансової, юридичної тощо.

В даній роботі були розглянуті такі методики: комплектування малих груп і колективів, гуманізації праці, психологічної мотивації, професійного відбору і навчання.

Незважаючи на ті особливості, які використовуються в підході до підготовки керівників в університетах, бізнес-школах, спеціалізованих навчальних центрах, однак, загальним для них стає одне – акцент на психологічній освіті. Так, майбутніх і нинішніх керівників і управлінців навчають застосовувати в своїй роботі психологічні технології, які будуть сприяти коректному та ефективному управлінню персоналом і ведення бізнесу.

Цією обставиною пояснюється досить швидке оформлення в новітній час області досліджень з психології менеджменту. Таким чином, можна припустити, що роль психологічного фактора в професійній діяльності керівника посилюватиметься.

Список використаних джерел

1. Євтихов, О.В. Психология управления персоналом: теория и практика / О.В. Євтіхов – СПб.: Речь, 2010. – 319 с.

2. Маслова, В.М. Управление персоналом : учебник и практикум для академического бакалавриата / В.М. Маслова. – 2-е вид., перероб. і доп. – М. :Юрайт, 2014. – 492 с.

Турик Іванна Володимирівна,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Посилення соціально-економічної проблематики у сучасному соціальному просторі відображає зростаючу агресивну спрямованість індивідуально-особистісних рис людини. Слід констатувати, що нині спостерігається унормування агресивних тенденцій у поведінці та вчинках індивідів. Агресивність стає соціально прийнятною та навіть заохочуваною рисою, маскуючись у прагненні до особистісного самоствердження, кар’єрного зростання тощо.

Психологічні особливості агресивності є предметом детального наукового вивчення, тому науково-психологічна вивченість пропонованої теми суттєва. Агресія як феномен детально розроблена у працях Р. Аткінсона, А. Бандури, А. Басса, К. Левіна, та ін. Серед вітчизняних дослідників суттєву увагу агресії, зокрема і у віковому аспекті, приділяли Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, Р. Немов та ін.

У багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідженнях установлено, що агресія підлітків є своєрідною формою самовираження, що дає змогу розвиватися адекватним стосункам із батьками, вчителями, однолітками.

Водночас відомо, що поведінка потенційної жертви суттєво впливає на характер розгортання агресивної взаємодії та її наслідки.

Особистісними властивостями виступають такі прояви: прагнення до здійснення руйнації, намагання домінувати над людьми, використовувати їх у власних цілях, схильність до насильницьких дій, до заподіяння шкоди оточуючим, зокрема близьким людям, завдання болю. У підлітковому віці найбільш розповсюдженими агресивними проявами, окрім вищевказаних, є жорстокість, забіякуватість, задиристість, озлобленість та ін. Суміжним до агресивності є стан ворожості. На відміну від агресивності, ворожість завжди спрямована на певний об'єкт. Інша відмітна риса полягає у переживанні ворожості: особи можуть перебувати у стані ворожості стосовно один одного (тривалий час), проте не виявляти жодних агресивних тенденцій; можливий і варіант вчинення агресивних дій без переживання стану ворожості стосовно іншого.

Тож агресивні прояви у поведінковому аспекті несуть в собі потенційну або заподіювану шкоду, при цьому ступінь шкідливості як результату залежить від агресора та від того, на кого спрямована агресія. Прояви агресії виражаються як у фізичній, так і у словесній формі.

Л. Семенюк розглянуто такі форми агресивності дітей та підлітків, як фізична, непряма, вербальна і негативізм. З'ясувалося, що у дітей 10–11-річного віку переважає фізична агресивність, найменше – непряма. У підлітків 12–13 років найбільш виражений негативізм (64%), у дослідженні відзначається ріст фізичної, а також вербальної агресії, тоді як агресивність непряма виражена менше. Що стосується 14–15-річних підлітків, то в цій групі на першій позиції вербальна агресивність (72%), що на 20% перевищує вияв цієї форми агресії в 12–13 років і майже на 30% в 10–11 років. Агресивність фізична та непряма підвищується несуттєво, як і рівень негативізму. Але впродовж підліткового віку спостерігається чітко виражена динаміка всіх форм агресивності від молодшого до старшого підліткового віку. Агресивність, жорстокість, підвищена тривожність підлітків набувають стійкого характеру часто в процесі стихійно-групового спілкування, яке складається в різних соціальних колах [1, с. 67]. Д. Неміровський також зауважує, що з віком готовність молоді до прояву фізичної агресії зростає, що певною мірою збігається з результатами Л. Семенюка. Зокрема, ним установлено, що у віці до 14 років готових побити іншу людину було 22,1%, у віці 14–15 років – 58,1%, в віці 16–18 років – 75,2%.

Серед причин агресивного поводження підлітків можемо виділити як соціальні, обумовлені соціальною напругою, так і психологічні, пов'язані з віковими психологічними особливостями підліткового характеру, міжособистісними взаєминами дітей цієї вікової групи. Однак ці причини настільки тісно пов'язані між собою, що можна говорити про соціально-психологічні причини агресивної поведінки підлітків, не аналізуючи їх окремо.

Отже, агресія проявляється в двох формах: ворожа агресія, яка має витоки від таких емоцій, як злість та спрямована на завдання шкоди, та інструментальна агресія, яка розуміється як засіб досягнення якоїсь позитивної мети.

Вивчення агресивності саме у підлітковому віці необхідне, адже підлітковий вік найбільше підпадає під ту категорію, коли рівень прояву агресії знаходиться чи не на найвищому рівні.

Зростання агресивних тенденцій у підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. Підлітковий вік – небезпечний і водночас більш уразливий до негативного впливу. Тому у роботі з агресивним підлітком потрібно завжди пам'ятати: – агресія може мати і біологічне, і соціальне походження; – агресивність може бути не тільки жорстокою, але й нормальною реакцією у боротьбі за виживання; – агресивні дії можуть бути ослаблені, або спрямовані в соціально припустимі межі за допомогою позитивного підкріплення позитивної поведінки підлітка.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений / А. Бандура, Р. Уолтерс. – М.,2000. – 512 с.
2. http://journal.lvduvs.edu.ua/visnyky/nvsp/01_2015/15kzrupv.pdf
3. https://vocnuft.volyn.ua/agresyvnist-pidlitkiv-prychyny-profilaktyka-korektsiya/

Харченко Надія Анатоліївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ Г.С. КОСТЮКОМ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ

Синергетика є провідною галуззю сучасних міждисциплінарних досліджень. Останнім часом концепція синергізму в освітній галузі набуває бурхливого розвитку. Ідеї синергетики знаходять широке застосування при вивченні освітніх процесів, коли педагогічні системи розпочинають аналізуватися в термінах теорії самоорганізації.

Синергетичний підхід до навчання учнів – це сукупність взаємозв'язків між внутрішніми і зовнішніми чинниками суспільного середовища, які спричиняють системну дію на забезпечення всебічного розвитку особистості

за рахунок комплексного впливу за допомогою розвитку розумових та фізичних здібностей під час навчально-виховної діяльності та узгодженого розвитку усіх його компонентів. Основними складовими синергетичного підходу є цілісні системи знань, умінь, навичок, якостей особистості, які за первинних умов набувають різного ступеня та темпу розвитку і завдяки цьому відбувається перевага між швидкістю та величиною засвоєння інформації та розвитку індивіда.

Вивчення психолого-педагогічних поглядів Г. Костюка щодо проблеми підготовки учня дозволяє звернути увагу на окреме застосування синергетичного підходу. Відтак аналізу особистості учня через систему основних положень синергетичного та індивідуального підходів дозволяє висвітлити напрацювання Г. Костюка в означеному напрямі у руслі їх актуальності та перспективи розробки. Звернення у нашому дослідженні до змісту синергетичного підходу та визначення його аспектів у наукових поглядах Г. Костюка пов'язано із виявленням глибокого психологічного змісту характеристики особистості учня як природної і суспільної істоти, яка має шляхи для активного творчого розвитку через навчання, виховання, діяльність.

Розгляд наукових надбань Г. Костюка в галузі підготовки учнів крізь призму синергетичного підходу як напряму міждисциплінарних досліджень, потребує максимально можливого врахування всіх аспектів проблеми в їх взаємозв'язку та цілісності, виділення головного та істотного, визначення характеру зв'язків між аспектами, властивостями та характеристиками. Цей підхід не лише відповідає сучасним формам, методам, принципам становлення особистості учня у процесі навчальної діяльності в школі, але й дозволяє сформувати модель розвитку учнівського колективу на основі посилення впливу окремих педагогічних та психологічних функціональних елементів.

Отже, застосування принципів синергетики до характеристики розвитку особистості учня у психолого-педагогічних поглядах Г. Костюка (складність, поліструктурність, фрактальність, ієрархічність та гетерархічність, нелінійність, відкритість, нестійкість, інерційність, дисипативність, когерентність, емерджентність, тощо) допомагає обрати оптимальний шлях, націлений на максимізацію синергічного ефекту. Водночас синергічний ефект (синергія) – це поява якісно нових джерел розвитку школяра, підвищення ефективності його навчальної діяльності в результаті поєднання окремих частин, елементів, факторів в єдину цілісність за рахунок так званої емерджентності, тобто становлення вищої якості, значною мірою незалежної від кількісних змін. Як зазначає Г. Костюк, всебічність розвитку особистості є основою його гармонійності. За однобокого, потворного розвитку особистості не може бути в ній гармонії. Але останнє має свою специфіку, що виявляється в розмірності розвитку фізичних і духовних сил людини, у внутрішній єдності теоретичних знань і практичних умінь, моральної свідомості і поведінки, у відсутності

розходжень, розладів між її думками і почуттями, словами і ділами, і тим, що людина думає, говорить про себе і якою вона є насправді [1].

Синергія залежить від співвідношення між можливостями (потенціалом) школярів, структурою навчального процесу (система елементів та зв'язків) та умовами навчання, створюваними зовнішнім середовищем.

Наслідком синергії є утворення специфічних режимів об'єднання елементів навчальної діяльності, які забезпечують досягнення цілей цієї діяльності – всебічно розвинена особистість учня, що є неможливим за відсутності таких взаємозв'язків. Синергічний ефект постає реальним джерелом створення нового, активного індивіда, готового до сприйняття, переосмислення та набуття знань, умінь і навичок.

Безперечно, учні є головною рушійною силою у накопиченні і переосмисленні інформації і, відповідно, джерелом синергії.

Суттєво, що синергетика як інтегративна, міжпредметна галузь знань надає можливість методологічно посилити процес формування особистості учня як суб'єкта діяльності та системним чином організувати наріжні принципи перебігу цієї діяльності, коли у центрі навчально-виховного процесу постає особистість вихованця, який у цьому процесі займає активно-творчу позицію, виявляючи волю до самовираження і самореалізації, реалізуючи пошук індивідуальної стратегії самовизначення у житті. На думку Г. Костюка, «…Учбова діяльність має всі ознаки, які характеризують психологічну структуру праці – цього основного виду людської діяльності» [3]. Адже, в навчальній діяльності завжди є певні цілі, на досягнення яких вона спрямована, мотиви, що спонукають учнів прямувати до цих, а не до інших цілей, об'єкти, з якими їм доводиться взаємодіяти, певні способи дій, до яких вони вдаються при цьому, поточні і завершальні результати, різні форми спілкування учня з учителем і товаришами. З цього слідує, що навчальна діяльність – це не що інше, як навчальна праця школярів. Оскільки всі компоненти означеного процесу мають свої специфічні особливості, то за допомогою них учений відрізняє навчання від продуктивної праці, яка, за його словами, полягає у творенні матеріальних і духовних цінностей. Г. Костюк переконаний у тому, що навчання – це процес оволодіння втіленими в них «людськими суттєвими силами», передусім знаннями, вміннями і навичками, потрібними для розвитку здібностей та інших психічних властивостей особистості. Результати його виявляються в тих прогресивних змінах, яких зазнає психіка особистості, що вчиться, і в тих надбаннях, з якими вона виходить з кожного циклу учбової діяльності. Цим учіння відрізняється і від навчальної діяльності, тобто професійної праці вчителя, який, володіючи (принаймні, певною мірою) людським надбаннями, керує процесом їх засвоєння учнями [2].

Зазначене вище передбачає актуалізацію принципів активності, діалогічності, самостійності, ініціативи, творчості, коли учасники навчально-виховного процесу постають відкритими саморегулювальними, самодетермінованими системами, що прагнуть до розвитку суб'єктності і

суб'єктивності, виявляють (зокрема, у межах дистанційних форм навчальної діяльності) волю до вибору стратегії індивідуального життєвого шляху.

Важливо, що синергетичний підхід відповідно до своєї нелінійної природи найбільш повно реалізує творчу активність учнів, передбачає самодетермінацію особистості, розвиток механізмів рефлексії. Творчість характеризується також і надситуативністю, відкритістю до невизначеності та хаосу. Синергетика ж постає наукою про відкриті, нелінійні системи, що виявляють стани динамічного хаосу. При цьому останній як джерело нового є своєрідною умовою творчості. Загалом, синергетичний підхід в освіті надає можливість забезпечити інноваційний підхід до навчання та виховання через принцип міждисциплінарного підходу. Використання синергетичного підходу в освіті передбачає актуалізацію принципів активності, діалогічності, самостійності, ініціативи, творчості. Саме тому Г. Костюк зазначає: «За умови правильної побудови навчання школярі мислять, сприймаючи виклад учителем змісту нової теми, в якому він не просто переказує готові істини, а ставить певні проблемні питання, аналізує можливі відповіді, зважує аргументи за і проти кожної з них, формулює висновки. Нерідко він залучає учнів до самостійного узагальнення тієї інформації, яка подається ним, спонукаючи їх мислити. При цьому він не просто відкидає неправильні відповіді, а, наводячи певні факти, дає змогу учням переконатися в помилковості своїх суджень, виправити їх. Школярі мислять також, працюючи над книгами, розв'язуючи задачі, виконуючи завдання, творчого характеру» [2].

Отже, синергетика (за Г. Костюком) – це спосіб розглянути проблему підготовки учня через систему роздвоєння її внутрішніх і зовнішніх чинників відповідно до сучасних вимог. Синергетичний підхід – методологічна орієнтація в пізнавальній і практичний діяльності організації шкільної освіти, виконання її завдань, що передбачає застосування сукупності ідей, понять, методів у дослідженні та управлінні відкритими нелінійними системами.

Розгляд наукових позицій вченого крізь призму синергетичного підходу дозволяє зауважити, що Г. Костюк вважає індивідуальний розвиток особистості учня показником впливу суспільного і навчального середовища на нього, цей показник вказує на реальні шляхи подальшого впливу на школяра з метою формування свідомого, всебічно розвиненого громадянина.

Перспективами подальших досліджень є вивчення синергетичного підходу до навчання студентів різних спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості / Г. С. Костюк // Звітно-наукова конференція кафедр КДПІ ім. О. М. Горького за 1960 рік. – К., 1961. – С. 31 – 33

2. Костюк Г. С. Актуальные вопросы обучения и развития младшего школьника / Г. С. Костюк // Обучение и развитие младших школьников: материалы межреспубл. симпозиума / под ред. Г. С. Костюка. – Киев, 1970. – С. 3–8.

3. Костюк Г. С. Избранные психологические труды / Г. С. Костюк. – М.: Педагогика, 1988. – 304 с.

УДК 796.2.071.5

Хижняк А.А.,
Інститут психології імені
імені Г.С. Костюка АПН України,
місто Київ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ

Анотація. *У статті наведено результати дослідження динаміки показників загальної адаптації та дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання, як діагностичної та аналітичної сторони психологічного супроводу їх педагогічної діяльності. Розглянуто адаптаційну сферу особистості викладачів фізичного виховання як основний фактор успішної професіональної діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Були визначені особливості зміни показників загальної адаптивності особистості, а також, дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від гендерної приналежності.*

Ключові слова: *адаптація, дезадаптація, психологічний супровід, професійна діяльність, емоційне вигорання.*

Аннотация. *В статье приведены результаты исследования динамики показателей общей адаптации и дезадаптационных процессов личности преподавателей физического воспитания, как диагностической и аналитической стороны психологического сопровождения их педагогической деятельности. Рассмотрено адаптационную сферу личности преподавателей физического воспитания как основной фактор успешной профессиональной деятельности в сфере физической культуры и спорта. Были определены особенности изменения показателей общей адаптивности личности, а также, дезадаптивных процессов личности преподавателей физического воспитания в зависимости от гендерной принадлежности.*

Ключевые слова: *адаптация, дезадаптация, психологическое сопровождение, профессиональная деятельность, эмоциональное выгорание.*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасне суспільство висуває ряд нових вимог до педагогічної сфери діяльності. На даному етапі його розвитку, вчені починають вивчати не тільки процес впливу педагога на учнів чи студентів і їх результат навчання, але і звертають пильну увагу на саму особистість педагога, яка до цього часу знаходилася в тіні.

Педагогічна діяльність відноситься до дуже складних видів людської діяльності. Але чим саме займається педагог, більшість людей не зовсім розуміють, обмежуючись зовнішніми, видимими характеристиками його діяльності [4]. Розглянемо деякі психологічні аспекти цієї діяльності.

Професія педагога є професія соціонемічна, тому що предметом праці в ній є людина чи група людей. Вона відноситься до вільних професій, в яких у людини є можливість для розкриття свого творчого потенціалу. Класифікація професій за ступенем самостійності діяльності людини дозволяє віднести цю професію до самостійної праці [4]. За типологією професій, яку запропонував Е.А. Клімов де як критерій виступає відношення суб'єкта праці до предмета праці, професія викладача відноситься до типу "людина-людина" [5]. Діяльність викладача фізичного виховання пов’язана з розпізнаванням, перетворенням і формуванням особистісних якостей учнів. Педагог формує особистість учня, його мотивацію, уявлення про здоровий спосіб життя; перетворює її свідомість, поведінку і тілесність. При цьому засобами праці є фізичні, психічні, соціально-духовні якості самого педагога.

Поєднання високого рівня знань в області біологічних і психологічних процесів, що відбуваються в період активного росту і розвитку студентів, засобів, методів і форм педагогічного і тренувального впливу, висока фізична і технічна підготовленість жадає від викладача фізичного виховання комплексу педагогічних і спеціальних здібностей [8]. Враховуючи високі соціальні вимоги до цієї професії, а також те, що виконується вона переважно внутрішніми засобами особистості, це приводить до підвищеної стрессогеності даної професії. У результаті чого підвищується ризик емоційного вигоряння, дезадаптивних і деструктивних змін в особистості самого викладача фізичного виховання, що приводить до зниження ефективності його професійно-педагогічної діяльності [2,5,8].

У сучасній спортивній літературі присутні деякі дані про емоційне вигоряння викладачів фізичного виховання [2,4,8], де прослідкуються чіткі деструктивні процеси в даній області, що ведуть до негативного розвитку особистості педагога. Це викликає підвищений дослідницький інтерес до проблеми психологічного супроводу діяльності викладачів фізичного виховання, що тепер не починається зовсім, чи починається в незначному обсязі.

На думку ряду дослідників [1,2,4,7,8], психологічний супровід повинен включати діагностику й аналіз індивідуально-психологічних проблем особистості спортивного педагога, що у сукупності можуть привести до професійного вигоряння. А на основі отриманих даних і виявлених психологічних проблем, повинна проводиться робота по їх усуненню чи корекції.

Таким чином, з огляду на вплив емоційного вигоряння, деструктивних змін і дезадаптаційних процесів на розвиток особистості викладача фізичного виховання, актуальною є необхідність психологічного супроводу його педагогічної діяльності, що має значно підвищити її ефективність.

Мета дослідження - визначення динаміки показників загальної адаптації і дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання, як діагностичної й аналітичної сторони психологічного супроводу їхньої педагогічної діяльності.

Дослідження проводилося на базі факультету заочного навчання і післядипломної освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України. У дослідженні брали участь викладачі фізичного виховання навчальних закладів 1-2 рівнів акредитації у віці від 23 до 60 років. Загальна кількість респондентів, що брали участь у дослідженні, склала 35 чоловік. Для дослідження був підібраний ряд методик: "Методика визначення соціальної адаптованості особистості О.Г Посыпанова", "Методика діагностики агресивності А. Ассингера", "Методика самоефективності Р. Шварцера та М. Ерусалема", "Методика визначення ригідності", "Методика діагностики емоційного "вигоряння" особистості В.В. Бойко".

Обговорення результатів дослідження. Виходячи з мети дослідження, була визначена динаміка загального показника адаптивності особистості викладачів фізичного виховання до професійної діяльності в залежності від вікових особливостей. А також, визначена динаміка в розвитку індивідуально-психологічних характеристик сприятливих для професійної адаптації.

За основу, нами була взята вікова періодизація професійного становлення особистості, запропонована Е.Ф. Зеєром [4]. Відповідно до неї, наші респонденти були поділені на три вікові групи:

- 24 - 27 років, молодість (первинна професіоналізація);
- 28 - 33 року, I зрілість (вторинна професіоналізація);
- 34 - 60 років, II зрілість (професійна майстерність).

За допомогою методу контент-аналізу нами були визначені пріоритетні індивідуально-психологічні якості, що сприяють росту професійної адаптації особистості це рівень загальної адаптації, а також креативність, лабільність, конформність мислення, самоефективність. У представлених вище групах викладачів фізичного виховання були досліджені їх показники. Таким чином, визначивши середні значення по кожному з показників, ми отримали результати, які представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Показники індивідуально-психологічних характеристик особистості викладачів фізичного виховання що сприяють росту професійної адаптації

Вік	Показники (бали)				
	Загальна адаптація	Конформ-ність	Лабіль-ність	Креатив-ність	Самоефектив-ність
24-27 років	10.33	3.33	4.33	2.67	31
28-33 років	11	3.41	4.50	3.25	22.75
34-60 років	10.35	3.35	4.23	2.77	29.58

Отримані дані варто інтерпретувати виходячи з загальноприйнятих норм, передбачених у ключах використовуваних нами методик. Отже, показники загальної адаптації варто вважати низькими, якщо вони нижче 8 балів, середніми від 9 до 16 балів і високими 17 і більш балів. Показники конформности, креативності і лабільності варто оцінювати з розрахунків: від 1 до 4 - нижче середнього, 4 - середній, і від 4 до 8 вище за середній рівень. Показник самоефективності пропонується оцінювати в такий спосіб: 19 і менше балів - низький, від 20 до 24 балів - нижче середнього, від 25 до 29 - середній показник, від 30 до 35 - вище за середнє і від 36 до 40 балів - високий.

Таким чином, ґрунтуючись на отриманих результатах, можна простежити динаміку зміни індивідуально-психологічних характеристик особистості викладачів фізичного виховання в залежності від віку (рис. 1). Всі зазначені показники відображені на одній шкалі.

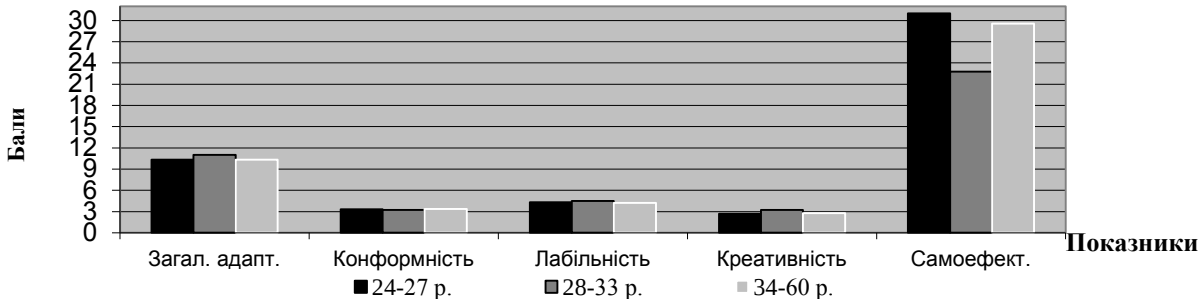

Рис. 1. Динаміка показників індивідульно-психологічних характеристик особистості викладача фізичного виховання в залежності від віку

На рис. 1 видно, що показники загальної адаптованості особистості викладачів фізичного виховання у всіх трьох досліджуваних групах респондентів знаходяться на середньому рівні, що свідчить про стійкий показник адаптації до професійної діяльності. Адаптувавшись один раз, на початкових стадіях свого професійного шляху, викладач фізичного виховання зберігає рівень загальної адаптації практично без змін. Це створює сприятливий фундамент для загального емоційного благополуччя і психологічного самозбереження педагогів протягом усього професійного шляху.

Показники конформності, лабільності і креативності є основними показниками що характеризують адаптованість. Чим більше виражені дані показники, тим, відповідно, вище рівень адаптації до професійної діяльності. Також, найбільш виражений показник, з трьох перерахованих, вказує завдяки чому, у більшому ступені, адаптується дана особистість чи група людей. І, відповідно, найменш розвита якість указує на те, чого не вистачає для повноцінного процесу адаптації. На рис. 1 видно домінування показника лабільності, що, утім, практично не змінюється у всіх трьох розглянутих вікових групах. Це дозволяє зробити висновок про те, що викладачі фізичного виховання адаптуються до професійної діяльності в основному завдяки високо-розвинутої лабільності мислення, яка, якщо розвинулась один раз, не змінюється протягом усього професійного шляху. Висока лабільність

говорить про здатність до гнучкості у відносинах і рухливості центральної нервової системи. Також, найменш розвинутою, з перерахованих якостей, є конформність. Це свідчить про те, що процес адаптації в педагогів ускладнюється низьким рівнем чи відсутністю пристосовності до групи, чи небажанням, невмінням працювати в колективі і підвищеній індивідуалізації.

Показник самоефективності, що так само сприяє адаптації особистості викладачів фізичного виховання до професійної діяльності, відбиває особливості сприйняття ними своїх можливостей (див. рис. 1). На стадії первинної професіоналізації (24 - 27 років) даний показник має середній рівень розвитку, достатній для підтримки адаптації без особливих зусиль і підключення резервних можливостей організму. Далі, на стадії вторинної професіоналізації (28 - 33 років) даний показник значно падає до нижче середнього рівня. І в останній, розглянутій нами, стадії професійної майстерності (34 - 60 років) показник самоефективності знову піднімається до рівня вище за середнє. Таку динаміку можна пояснити тим, що в молодому віці в починаючих педагогів сприйняття особистої самоефективності базується на юнацькому максималізмі. Дорослішаючи і зіштовхуючись з життєвими і професійними кризами, викладачі фізичного виховання роблять поглиблений самоаналіз і об'єктивно знаходять у собі ряд недоліків, які не спостерігаються в юності, що приводить до падіння відчуття особистої самоефективності. Входячи в період професійної майстерності, педагоги, набираються досвіду й закріплюються у визначеній життєвій і професійній позиції, завдяки чому рівень самоефективності зростає.

Далі, були визначені індивідуально-психологічні характеристики особистості викладачів фізичного виховання, наявність яких негативно впливають на адаптаційні процеси, і сприяють дезадаптаційним. А також, визначена динаміка показників дезадаптаційних процесів особистості педагога в залежності від етапів професійного становлення.

Шляхом аналізу наукової літератури [2,4,8], були виділені типові особистісні характеристики, що вказують на виникнення професійної дезадаптації.

У викладачів були досліджені такі показники як рівень агресії, ригідності, а також ступінь емоційного вигоряння по фазах: напруги, резистенції і виснаження. Таким чином, визначивши середні значення за кожним з показників, були отримані результати, представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Показники дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання

Вік	**Показники**				
	Агресія	**Ригідність**	**Синдром емоційного вигорання**		
			Напруга	**Резис-тенція**	**Виснаже-ння**
24-27 років	40,67	17,33	26,67	37,33	17,33
28-33 років	88,75	15,75	24,75	60,50	32,00
34-60 років	38,42	17,27	22,54	48,23	22,38

Отримані дані варто інтерпретувати виходячи з загальноприйнятих норм, передбачених у ключах методик, що використовувалися нами. Отже, показники агресивності варто вважати низькими, якщо їхня сума нижче 35 балів, середніми від 36 до 44 балів, і високими 45 балів і більше. Показники ригідності варто оцінювати з розрахунків: до 13 балів низький показник, від 14 до 26 балів середній і від 27 до 40 балів високий. Показники емоційного вигоряння оцінюються за трьома шкалами: шкала напруги, резистенції і виснаження, вони інтерпретуються з розрахунку 36 і менше балів - фаза не сформувалася, 37 - 60 балів - фаза в стадії формування і 61 і більше балів - фаза, що сформувалася.

Таким чином, ґрунтуючись на отриманих результатах, можна простежити динаміку зміни показників дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від віку (рис. 2).

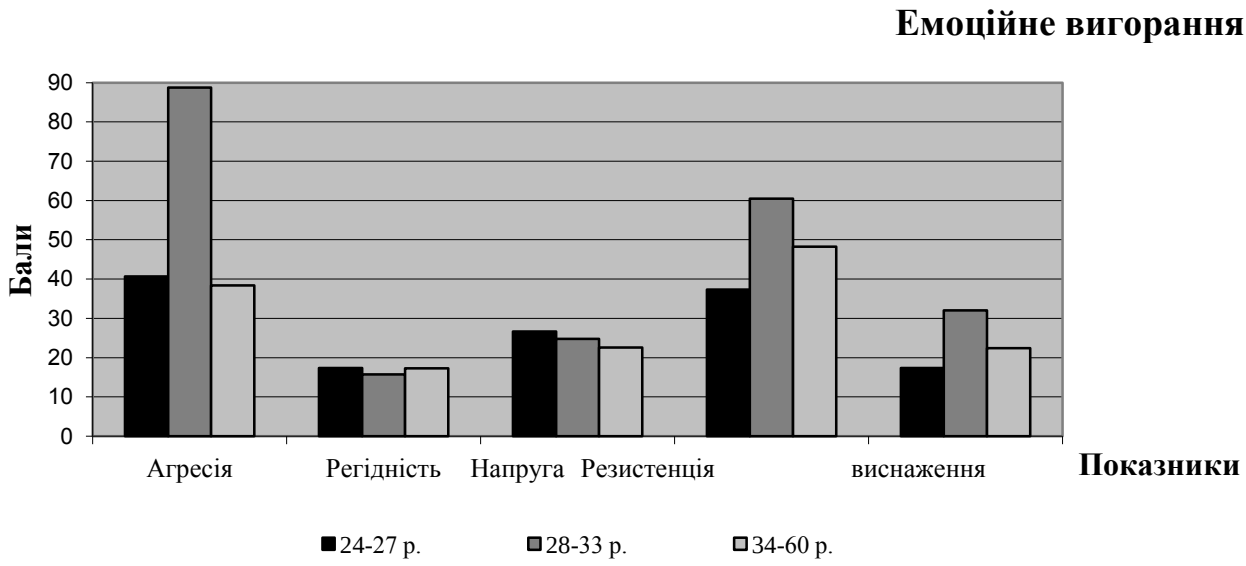

Рис. 2. Динаміка показників дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від віку

На рис. 2 видно, що показники агресивності не стабільні. У фазі первинної професіоналізації (24 - 27 років), показник вираженості агресії знаходиться на середньому рівні. У наступній фазі вторинної професіоналізації (28 - 33 року), показник агресії різко збільшується до дуже високого рівня, практично надмірного. І на останній, розглянутій, фазі професійної майстерності (34-60 років), показник знову приходить у норму і повертається на середній, задовільний рівень.

Даний скачок показників агресії можна охарактеризувати як дзеркальне відображення показників загальної самоефективності особистості викладачів фізичного виховання, описаних вище. У першому віковому періоді, коли особистість сприймає власні особистісні якості і достоїнства крізь призму юнацького максималізму, відчуття власної значимості і самоефективності високі. Паралельно з цим, неприємності і кризи не сприймаються як привід для надмірного занепокоєння, відповідно рівень агресії знаходиться в нормі.

Переходячи до наступної стадії вторинної професіоналізації, під час якої рівень самоефективності значно знижується за рахунок більш реальної переоцінки якостей власної особистості (див. рис. 1), істотно підвищується рівень агресії через не виправдання очікувань щодо власних можливостей (див. рис. 2). І в останньому, розглянутому нами, віковому періоді професійної майстерності, коли завдяки набутому досвіду (життєвому і професійному) показник особистої самоефективності знову зростає, паралельно знижується рівень агресії до середнього показника. Професіонал здобуває впевненість в собі.

Показник ригідності у викладачів фізичного виховання стійко знаходиться на середньому рівні, протягом усіх досліджуваних вікових груп. Однак, у другому віковому періоді (вторинної професіоналізації) цей показник злегка падає (див. рис. 2), це можна зв'язати з тим, що в цей період незначно, але все-таки змінюються багато індивідуально-психологічних характеристик, які сприяють професійній адаптації (конформність, лабільність і креативність), а також рівень загальної адаптованості (див. рис 1).

Що стосується рівня емоційного вигорання, то його середній показник знаходиться вище норми через фазу резистенції, що формується, (див. рис 2), у яку входять такі показники як емоційно-моральна дезорієнтація, редукція (спрощення) професійних обов'язків, розширення сфери економії емоцій і неадекватне емоційне вибіркове реагування. Кожний з перерахованих показників знаходиться на вище середньому рівні. Це досить тривожний сигнал, що говорить про те, що в адаптаційній сфері особистості викладачів фізичного виховання існують значні проблеми. Середній рівень професійної адаптації, зазначений вище (див. рис. 1), утримується завдяки роботі організму у фазі психологічної суперкомпенсації, а також підвищенню рівня процесів самозбереження.

Далі, був проведений порівняльний аналіз показників загальної адаптивності особистості й індивідуально-психологічних характеристик сприятливих їй, а також, дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від гендерной відповідності (рис. 3).

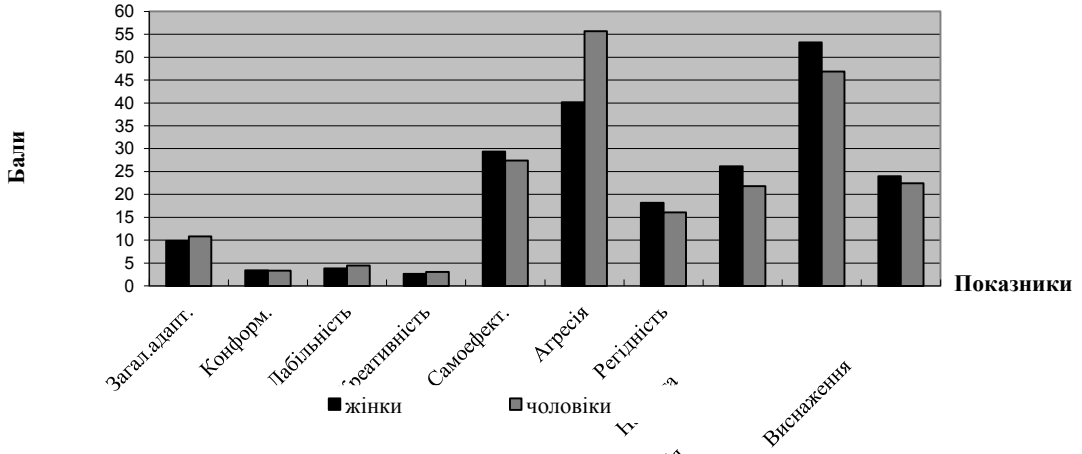

Рис. 3. Особливості зміни індивідуально-психологічних і дезадаптаційних показників викладачів фізичного виховання в залежності від статті

У даному дослідженні вікові інтервали не враховувалися, а порівнювалися показники чоловіків і жінок усієї вибірки респондентів.

Таким чином, на рис. 3 видно, що показники загальної адаптивності в чоловіків і в жінок практично однакові, однак у чоловіків вони трохи вище. Це пояснюється тим, що два з трьох показників з яких складається загальна адаптивність, у них злегка вище, ніж у жінок. Це показники лабільності і креативності, а в жінок домінує конформність. Що пояснюється більш гнучким і рухливим мисленням у чоловіків і у свою чергу, орієнтацією жінок на спілкування і роботу в команді.

Показник самоефективності в чоловіків знаходиться на середньому рівні, а в жінок на вище середньому рівні. Це явище можна пояснити тим, що чоловікам у більшому ступені властиві амбіції щодо успішності своєї професійної діяльності, і як результат їх частіше піддають сумніву у своїй компетенції, що породжує тривожність, зниження самооцінки рівня власної самоефективності. Жінки в середньому менш амбіційні щодо власної кар'єри, у більшій мірі спрямовані на співробітництво і спілкування, що у спортивно-педагогічній сфері легко здійснюється і котре приносить почуття захищеності.

Підвищення тривожності, викликане високими амбіціями щодо професійної діяльності і сумнівами в успішності їхнього здійснення, нестійкість у показниках самоефективності, призводить до емоційного дизбалансу і підвищення агресивності в чоловіків. Їхній показник, істотно, перевищує норму. У жінок, показник агресивності знаходиться в межах норми, що можна пояснити більшою захищеністю і меншим прагненням до професійного олімпу.

Виходячи з даних, наведених вище, можна інтерпретувати також наступний показник ригідності, що у чоловіків нижче, ніж у жінок.

Однак загальний показник емоційного вигоряння в жінок переважає за всіма трьома фазами (див. рис. 3). Дане явище можна інтерпретувати з позиції прояву жіночої і чоловічої емоційності. Так, чоловіків, яких випробовує стресовий вплив обумовлений професійною діяльністю, в більшості випадків будуть більш емоційно реагувати на те, що відбувається. При цьому їхня поведінка буде відрізнятися більшою демонстративністю, чим у жінок. Це обумовлено вже згадуваною вище потребою в задоволенні своїх професійних амбіцій. Завдяки цьому чоловіки мають можливість виплеснути негативні емоції, не даючи їм накопичуватися і заподіювати деструктивний вплив на їхній психічний стан, тим самим, запобігаючи емоційному вигоранню. У той час як жінки, у більшій мірі, стримані і скромні в проявах своїх емоцій, для них важлива думка навколишніх, з цієї причини жінки в спортивно-педагогічній сфері змушені стримувати прояв своїх емоцій, і придушувати різного роду пориви. Що є причиною накопичення емоційної напруги, яка стає причиною психологічних деструкцій і емоційного вигоряння.

На основі аналізу результатів, ми можемо підвести підсумки і зробити висновок про ті потенційні проблеми, що загрожують процесу повноцінної

професійної адаптації і професійного становлення особистості викладачів фізичного виховання. Отже, нами було встановлено, що самим потенційно небезпечним показником є високий рівень агресивності, а також, що різко знижується рівень самоефективності в період вторинної професіоналізації (28 - 33 років).

У перспективі, для корекції небезпечних для адаптаційної сфери явищ доцільно підібрати тренінги, спрямовані на особисте самозбереження, підвищення самооцінки і самоефективності і скласти програму психологічного супроводу виходячи з отриманої картини результатів.

Висновки. Проведене дослідження дало можливість визначити рівень розвитку індивідуально-психологічних особливостей особистості, які сприяють росту загального рівня адаптивності і дезадаптаційних процесів на визначеному етапі професійного шляху особистості викладача фізичного виховання. Виявлено скачок показників агресії в зрілому віці, зниження самоефективності в даний період, завищену фазу резистенції, що говорить про емоційне вигоряння, яке формується. Це свідчить про потребу психологічного супроводу в даному напрямку.

Визначені особливості зміни показників загальної адаптивності особистості, а також, дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від гендерної відповідності. Виявлено домінування адаптаційних показників у чоловіків над показниками адаптації в жінок, а також, показники агресивності, які надмірно перевищують показники у жінок. Це характеризує складну психологічну ситуацію, яка вимагає грамотного психологічного супроводу.

Список використаних джерел:

1. *Березин Ф.Б.* Психическая и психофизиологическая адаптация человека. – Л.: Наука, 1988. – 270 с.

2. *Водопьянова Н.Е.* Синдром психического выгорания в коммуникативных профессиях // Психология здоровья. СПб.: СпбГУ, 2000. С. 443-464.

3. *Деркач А.А., Исаев А.А*. Творчество тренера. – М.: ФиС, 1982. – 239 с.

4. *Зеер Э.Ф*. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 4-е изд., перераб., доп. – М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. – 336 с.

5. *Иванов С.В.* Психологические особенности профессионально-педагогического общения на уроках физической культуры: Автореф. канд. дис. Л., 1990. – 17 с.

6. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях. М.: Изд-во МГУ, 1995. – 224с.

7. *Кокун О.М.* Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічні аспекти забезпечення діяльності: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.

8. *Ковальчук В.И*. Особливості професійного вигорання в спортивно-педагогічній діяльності. Молода спортивна наука України, збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту, м. Львів 2004, т 3. С 158 – 163.

9. *Маклаков А.Г.* Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психол. журнал – 2001. – Т. 22. - №1. – С. 16 -24.

1. Berezin F.B. Psixicheskaya i psixofiziologicheskaya adaptaziya cheloveka. – L.: Nauka, 1988. – 270 s.
2. Vodopianova N.E.Sindrom psixologicheskogo vigoraniya v kommunikativnyx profesiyax // Psixologiya zdorovia. SPb.: SpbGU, 2000. S. 443-464.
3. Derkach A.A. Isaev A.A. Tvorchestvo trenera. – M.: FiS, 1982. – 239 s.
4. Zeer E.F. Psixologiya profesiy: Uchebnoe posobie dlia studentov vuzov. – 4-e izd., pererab., dop. – M.: Akademicheskiy Proekt; Fond «Mir», 2006. – 336 s.
5. Ivanov S.V. Psixologicheskie osobennosti professionalno-pedagogicheskogo obscheniya na urokax fizicheskoy kultury: Avtoref. kand.dis. L., 1990. – 17 s.
6. Klimov E.A. Obraz mira v raznotipnyx professiyax. M.: Izd-vo MGU 1995. – 224 S.
7. Kokun O.M. Optymizaziya adaptaziynych moglivostey lyudiny: psyxologichni moglivosti zabespechennya diyalnosti: Monografiya. – K.: Milenium, 2004. – 265 s.
8. Kovalchuk V.I. Osoblyvosti profesiynogo vygorannia v sportyvno-pedagogichniy diyalnosti. Moloda sportyvna nauka Ukrainy, zbirnyk naukovyx praz z galuzi fizychnoi kultury ta sportu, m. Lviv 2004, t 3. S 158-163.
9. Maklakov A.G. Lichnostnyi ad aptazionnyi potenzial: ego mobilizaziya i prognozirovanie v ekstrimalnyx usloviyax // Psixol. gurnal –2001. – T. 22. - №1. – S. 16 -24.

Abstract. Khyzhniak A.A. Psychological support of pedagogical activity of the teacher of physical training during his professional becoming. In article results of research of dynamics of parameters of the common adaptation and not adaptation processes of the person of teachers of physical training, as diagnostic and analytical party of psychological support of their pedagogical activity are submitted. And also, features of changes of parameters of the common adaptibility and not adaptation processes of the person of teachers of physical training are determined depending on stages of professional work and a gender belonging. On the basis of definition of average value of parameters it has been established, that parameters of the common adaptation are within the limits of norm at all stages of professional work. Also, it is established, that during secondary professionaletion (28), essential dynamics parameters of aggression and self-efficiency have 33 years. Aggression grows up to a high level, and self-efficiency goes down to a level below average. While during primary professionaletion (24 - 27 years) and professional skill (34 - 60 years), the given parameters are within the limits of norm. In everything which are mentioned above, stages of professional work, parameters of emotional burning out are overestimated. Thus, it testifies to necessity of psychological support for the given direction.

Key words: adaptation, not adaptation, psychological support, professional work, emotional burning out.

Хижняк Анна Анатоліївна науковий кореспондент інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України, місто Київ, Україна

Khizhnyak Anna Anatoliy scientific correspondent of institute of psychology of the name of G.S. Kostyuka APN Ukraine, city Kyiv, Ukraine

0635689552, anna24kravchenko@mail.ru

Реферат на статтю

Сучасне суспільство висуває ряд нових вимог до педагогічної сфери діяльності. На даному етапі його розвитку, вчені починають вивчати не тільки процес впливу педагога на учнів чи студентів і їх результат навчання, але і звертають пильну увагу на саму особистість педагога, яка до цього часу знаходилася в тіні.

Педагогічна діяльність відноситься до дуже складних видів людської діяльності. Але чим саме займається педагог, більшість людей не зовсім розуміють, обмежуючись зовнішніми, видимими характеристиками його діяльності.

Адаптація до професійної діяльності відіграє важливу роль у професійному становленні особистості викладача фізичного виховання.

У статті наведено результати дослідження динаміки показників загальної адаптації та дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання, як діагностичної та аналітичної сторони психологічного супроводу їх педагогічної діяльності. Розглянуто адаптаційну сферу особистості викладачів фізичного виховання як основний фактор успішної професіональної діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Були визначені особливості зміни показників загальної адаптивності особистості, а також, дезадаптаційних процесів особистості викладачів фізичного виховання в залежності від гендерної відповідності.

Шмаргун Віталій Миколайович,
Шмаргун Тетяна Миколаївна
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Хотя человеческой жизни нет цены,
мы всегда поступаем так,
будто есть нечто более ценное.
Антуан де Сент Экзюпери.

На психічне здоров'я людини впливає багато факторів. Незнання або нерозуміння об'єктивних закономірностей свідомості, психіки, моральних основ, які управляють людським життям часто призводять до складних

життєвих ситуацій з яких важко знайти вихід. Темп життя, сучасні швидкості і технології виявилися психологічно, а часто-густо і фізіологічно не прийнятними для більшості людей. Агресивність навколишнього середовища і перевага негативних емоцій призводять до того, що майже всі хвороби які переносить сучасна людини протягом життя мають один корінь – стрес.

Наш час характеризується збільшенням захворюваності від звичайної неврівноваженості до тяжких душевних депресій. Останні статистичні дані МОЗ України свідчать про збільшення кількості психічно хворих. Це число на сьогодні становить 1,5 млн. осіб (це тільки офіційна статистика), дані неофіційної – набагато тривожніші. Одні стреси накладаються на інші провокуючи внутрішньо-особистісні конфлікти. Спостерігаються системні захворювання організму, що проявляються в різних формах. Людина зношується, передчасно старіє – це викликає в кінцевому результаті хвороби душі і тіла.

Можна сказати, що всі ми сьогодні переживаємо кризу адаптації, яка більшою мірою залежить від психічних можливостей людини. Наше ставлення до життя часто межує з відчуттям неспроможності щось змінювати. Для деяких людей життя суцільні розчарування, для інших – постійна біль. Результатом такого становища часто буває відмова від активного життя. Є цікава східна мудрість: „Найгірша хвороба – втома від життя”. На сьогодні кількість втомлених, незадоволених, депресивних, тривожних, переляканих катастрофічно збільшується. Адаптивність людей різна і обумовлена багатьма вродженими і набутими якостями (це стійкість до невдач, витривалість, комунікативність, психічна і фізична гармонія і навіть зовнішні дані). Молодь, яка є індикатором суспільних процесів, ще гостріше відчуває дисгармонійність буття. Багато з нас роблять ті ж самі помилки з постійною періодичністю. При цьому ми переконані в своїй правоті, і вважаємо, що повторення тих самих вчинків достатньо для того, щоб оточуючі зрозуміли істинність нашої позиції і змінили свою поведінку. Ми хочемо, щоб життя змінилося при цьому не бажаємо змінюватися особисто. Однак для того, щоб змінити іншу людину насамперед треба змінитися самому.

Існують універсальні закони буття, суть яких полягає в унікальності самоідентифікації людини. До індивідуальних форм прояву відносять особливості просторово-часових характеристик процесів, характер міжособистісних стосунків, усвідомлення функцій і життєвих ролей, та певна швидкість їх реалізації. Людство розвивається в напрямку організації первинного хаосу, що проявляється в двох основних позиціях: розвиток особистості і розвиток соціуму. Даний принцип розвитку розкривається в контексті дуальності. (два типи темпераменту, які задають або точку відліку, або систему обмеження часу, два типи моралі, що обумовлюють або прив’язку до природного часу, або задають рамки соціального часу). Перше пов’язано з конфліктами, обумовленими особистісним зростанням, проблемами поєднання свідомого і несвідомого, внутрішнього і зовнішнього. По ідеальній схемі, людина розвивається ступенево, розширюючи свідомість

і залучаючи до неї об’єкти зовнішнього і внутрішнього світу, самоорганізується, а в подальшому, виходячи з нових позицій, свідомість адаптується до реалій життя, після цього весь цикл повторюється знову. В реальності цей процес залишається маловивченим, але вже відомо, що для таких перетворень необхідна адаптаційна процедура і в цьому випадку конфлікти є необхідними складовими які стимулюють особистість, що саморозвивається.

Зниження показників фізичного і психічного здоров’я в загальнонаціональному масштабі призводить до того, що від покоління до покоління відбувається дегенерація енергетичних і фізіологічних потенціалів, оскільки тілесно і психічно незрілі люди схильні до народження ще більш ослаблених нащадків.

Таким чином, сьогодні можна говорити про здоров’я як фактор національної безпеки і моральності. Рано чи пізно ми всі усвідомимо, що всі неприємності є наслідком неуважного ставлення до себе самого та до інших людей. Формування нової системи цінностей, яка б базувалася на реальних потребах і можливостях - ось шлях для гармонійного розвитку особистості.

Шум Ольга,
Костюк Дмитро Андрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ СІМ’Ї НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

Без сумніву розвиток дитини як особистості в сім’ї не втрачає своєї актуальності. Сім’я - єдиний соціальний інститут, який створює необхідні умови для ефективного виховання дітей; існує переконлива думка про те, що дитина як суб’єкт соціалізації не лише сама змінюється під дією виховних впливів, а й змінює своїх вихователів. Тому проблеми, з якими доводиться стикатися батькам у ставленні до своїх дітей, є вічними, а сім’я, як своєрідний мікро-колектив, відіграє істотну й довготривалу роль у процесі становлення особистості дитини [1].

Для визначення особливостей виховного процесу в сім’ї в сучасній психологічній науці виокремлюють такі напрямки психологічного аналізу:

1) Склад сім’ї. За цією особливістю виокремлюють повні, неповні, формально повні сім’ї. Саме повні сім’ї мають найсприятливіші психологічні умови для повноцінної соціалізації. Правильними є слова однієї дитини, що у неї дві руки для того, щоб однією триматися за руку батька, а другою – за руку матері.

2) Характеристика сім’ї, яка визначається за критеріями гармонійності або проблемності взаємовідносин. Стосунки у повноцінних сім’ях відповідають принципові людяності – формуванню та прояву ставлень до іншого, як до себе, і до себе, як до іншого. Створюється сприятливий

соціально-психологічний клімат у сім'ї. За умов неповної чи формально повної сім'ї повноти таких відносин важко досягнути. Такі сім'ї набагато частіше потрапляють до розряду проблемних (конфліктних, антипедагогічних, асоціальних) [2].

3) Мікроклімат сім'ї – у психології розуміють як спосіб самопочуття, найбільш притаманний всім членам сім'ї, який визначає їхнє ставлення до неї. За цим критерієм виділяють: емоційно комфортні сім'ї (в основному діти переживають відчуття захищеності, емоційний комфорт); тривожні сім'ї (їх мікроклімат – найчастіше відповідає особистісним характеристикам батьків; у тривожних матерів часто виростають тривожні діти, що тривалий час позначатиметься на їх розвитку); сім'ї, яким притаманний емоційно-психологічний дискомфорт і нервово-психічне напруження. Такий мікроклімат притаманний для проблемних сімей, у яких малоефективне, педагогічно неадекватне спілкування між членами родини. Поведінка значущих дорослих, їх бурхливі реакції на оточуючих чи повсякденні ситуації, що зазвичай виникають, - усе це дзеркально відображається на стилі спілкування їх дітей з іншими та формує у них подібний тип поведінки [4].

4) Стиль сімейного виховання**,** який у психології трактують як своєрідне поєднання батьками соціальних вимог (очікувань) і контролюючих санкцій у своїх ставленнях до дитини. Обраний стиль визначає систему виховання, якій притаманне більш-менш цілеспрямоване застосування методів і прийомів виховання, врахування того, що по відношенню до дитини можна допускати, а чого не можна [5].

Відповідно виокремлюють п'ять стилів (тактик) виховання в сім'ї:

– Авторитарний виховний стиль (в основі – тактика диктату**)** означає пригнічування почуття гідності, починань, самостійності одними членами сім'ї (найчастіше дорослими) у інших. Жорсткі розпорядження, примус, самочинство батьків призводять до значних порушень у формуванні особистості дитини. Якщо батькам, іншим значущим дорослим вдається зламати опір дитини, то водночас вони ламають і важливі якості особистості, такі як самостійність, віру у власні сили, почуття гідності, ініціативність тощо.

– Демократичний стиль сімейних стосунків (тактика співробітництва**)** передбачає не лише батьківську підтримку й допомогу дітям, а й взаєморозуміння, взаємоповагу дітей і батьків, встановлення взаємовідносин, заснованих на співчутті, співпереживанні, відповідальності за наслідки власної діяльності.

– Ліберальний стиль (тактика невтручання). Система відносин у сім'ї будується на визнанні незалежного існування дорослих і дітей. Батьки як вихователі, за даним типом взаємин, найчастіше ухиляються від активного втручання в життя дитини. Їх комфортніше співіснувати з дітьми, адже це не потребує глибоких душевних переживань. За таких умов дитина стає емоційно байдужою до інших, яскраво проглядається егоцентризм, індивідуалізм, а сім'я для неї – лише необхідна формальність.

– Потуральний виховний стиль (тактика опіки й безоглядної любові). Батьки власними зусиллями, працею намагаються задовольнити всі потреби дитини, відділивши її від будь-яких турбот, складностей тощо. Дитина, позбавлена можливості проявляти себе в досягненні певних результатів, відповідати за наслідки своїх дій тощо, зростає інфантильною, безпорадною, безініціативною, уникає відповідальності за певні дії, рішення.

– Виділяють також нестійкий стиль виховання, для якого характерний непрогнозований перехід батьків від одного до іншого стилю ставлення до дитини. Такі "перепади" народжують у неї недовіру до батьків, відчуженість, формують установки звертати увагу на форму звертання, а не на зміст.

5) порушення сімейного виховання (у психології визначають як стійке з'єднування певних рис виховання, яке призводить до негативних наслідків у розвитку особистості дитини). Відповідно виділяється група критеріїв: рівень протекції (гіпер- або гіпопротекція як сила і час, яку батьки проводять займаючись вихованням дітей); ступінь задоволення потреб (матеріально-побутових і духовних: поблажки, нехтування потребами дитини); рівень вимогливості до дитини (визначення обов'язків, покарання, заборони: надмірність або недостатність вимог-обов'язків, надмірність або недостатність вимог-заборон, надмірність або мінімальність санкцій на порушення поведінки дитини). Поєднуючись, ці риси утворюють певний тип порушень сімейного виховання. Наприклад, потуральна гіперпротекція (характерна для потурального стилю); домінуюча гіперпротекція (авторитарний і ліберальний стилі); підвищена моральна вимогливість (авторитарний стиль); гіпопротекція (ліберальний стиль) [3].

6) порушення подружжям етики взаємин, а також неоднозначність розуміння подружжям сімейних ролей - чоловіка, дружини, господаря, господині, голови сім'ї, вимог, які подружжя ставить один до одного. Але найбільш вагомий фактор, який негативно впливає на виховання дітей, на особистісне їх формування, - невідповідність моральних поглядів подружжя, відмінність їх точок зору на честь, мораль, совість, обов'язки перед сім'єю, міру відповідальності у сім'ї тощо.

Сімейне середовище має найбільший вплив на процес розвитку особистості, незважаючи на те, що зміст, способи, стилі виховної взаємодії у сім'ї змінюються з досяганням дитиною нових вікових етапів, а сама дитина активно скерована на спілкування з ровесниками. Для дослідження особливостей сім'ї в сучасній науці прийнято виділяти такі напрямки її психологічного аналізу: склад сім'ї, характеристика сім'ї, типовий стан (мікроклімат сім'ї), стиль сімейного виховання і порушення сімейного виховання. Формування особистості дитини в сучасному суспільстві вимагає нових принципів системи виховання й освіти підростаючої особистості, а також врахування особливостей функціонування й розвитку сучасної сім'ї як мікрогрупи суспільства [3].

Список використаних джерел

1. Аметова Є. Р. Про значення сім'ї у формуванні вільної особистості дитини // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2. – С.36–43
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка родинного виховання : навчальний посібник / Анатолій Іванович Кузьмінський, Віталій Лукич Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 324 с.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія. – К.: Либідь, 2005. – 454 с.
4. Коннор Д. Агрессия и антисоциальное поведение у детей и подростков. - С-Пб, 2005. – 365 с.
5. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін..; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

Якимчук Ірина Павлівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ БАТЬКІВ ТА ПЕДАГОГІВ ЩОДО ПРОБЛЕМ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ

Досить болючою залишається проблема суттєвих розбіжностей між батьками і педагогами з приводу методики навчання і виховання дитини. Можна розробити план проведення консультації на цю тему, де за круглим столом розглянути найбільш раціональні і доречні способи розв'язання тієї чи іншої проблеми, організувати психологічний лекторій тощо.

Однієї з поширених проблем є небажання дитини, що досягла шестирічного віку, навчатися в школі. Причини криються здебільшого в неготовності дитини до школи, яка включає інтелектуальні, мотиваційні та емоційні аспекти. Під час консультування важливо проаналізувати мотиви неадекватної поведінки дитини, соціальну ситуацію її розвитку, а також специфіку підготовки дитини до школи в сім'ї. На основі такого обговорення можна розробити відповідні рекомендації щодо подальшої взаємодії з дитиною, можливо, порекомендувати зустрітися зі спеціалістами-медиками чи дефектологами [1].

Процедура проведення консультування з проблеми погіршання поведінки дітей передбачає врахування індивідуальних особливостей батьків, їх готовність до змін, а також психолого-педагогічну культуру. Нерідко позитивні результати дає і додаткове діагностування батьків (наприклад, тестування на з'ясування типу ставлення батьків до дитини) [4].

Специфіка проведення психологічного консультування батьків щодо раннього виявлення і розвитку здібностей у дітей передбачає: врахування умов психічного розвитку дитини, її близького соціального оточення,

особливостей індивідуального розвитку, наявність психічних травм тощо. Спільно з батьками вирішується питання навчання дітей (тип школи, рівень навантаження, кваліфікація педагогів) [5].

Психолого-педагогічне консультування батьків дітей молодшого шкільного віку передбачає врахування нормативних психічних новоутворень (рефлексія, довільність, внутрішній план дій), включення дитини у процес учіння, специфіку взаємин з однокласниками, статус дитини в сім'ї. В ході консультування доводиться враховувати цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних обставин, через які в дітей виникають проблеми з навчанням у школі та можуть складатися погані взаємини з однолітками. Практичні рекомендації з виявлення й усунення цих причин мають складатися в процесі діалогу з батьками та за наявності необхідної інформації від учителів. Психологічне консультування батьків дітей цього віку має бути спрямоване на оптимізацію батьківського впливу та підвищення їхнього авторитету [3].

Основними чинниками розвитку особистості молодшого школяра є ставлення дорослих до шкільної успішності, дисципліни, старанності учнів, дитячих звичок. Думка вчителя для молодшого школяра є найбільш істотною та безапеляційною. Школярі звертаються до вчителя з найрізноманітніших проблем — від випадкових, ситуативних до болючих особистісних (наприклад, конфлікти в сім'ї, розлучення батьків) [2]. Тому важливо, щоб педагог був емпатійною, чутливою людиною, зміг відділити суттєве від ситуативного, а в разі необхідності — звернутися по допомогу до психолога.

Список використаних джерел:

1. Булах І. С, Хомич Г. О. і ін. Соціально-психологічні аспекти процесу адаптації учнів: Навчально-методичний посібник. — К. : УДПУ ім. Драгоманова, 1997.- 180с.
2. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. — К: Мікрос-СВС, 2003.- 12с.
3. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. — К. : Вид.-во інст-ту соціології НАН України, 1996.-160с.
4. Раттер М. Помощь трудным детям: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1987. - 424с.
5. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд. : С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. — К. : Мікрос-СВС, 2003. -112с.

Якимчук Борис Андрійович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПРИЧИНИ ЗВЕРНЕННЯ БАТЬКІВ ДО ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА

Вирішення психолого-педагогічних проблем дітей підліткового віку має цілий ряд особливостей, пов’язаних з подоланням конфліктних ситуацій, значна частина з яких є типовими для даного віку. До таких конфліктів відносяться конфлікти з батьками, неадекватне соціальне поводження підлітків, небажання підлітка спілкуватися зі своїми батьками, ділитися з ними своїми думками і переживаннями, розповідати про те, що з ними відбувається (зниження навчальної активності, погіршення результатів навчання в школі, неадекватність самооцінки тощо). Вступ у підлітковий вік не передбачає входження дитини у нову групу, якщо не йдеться про значущу групу поза школою. В цьому віці передбачається подальший розвиток особистості за нових умов, оскільки в результаті інтеграції соціальних і психологічних змін сама група підлітків стає іншою [1].

Суттєві зміни у структурі особистості підлітка відзначаються, перш за все, зрушеннями у самосвідомості. Підліток починає уявляти себе дорослим, намагається виражати нову життєву позицію як у ставленні до себе, так і до інших. В такій ситуації підліток часто заявляє про свої права на самостійні рішення, на вибір друзів, на проведення вільного часу. Він ображається, виявляє супротив, захищається всіма відомими йому методами, інколи викликаючи обурення та протест дорослих [2].

Суперечність між самоставленням підлітка та ставленням до нього дорослого часто є джерелом тривалих конфліктів та відчуження. Практичні дії, спрямовані на корекцію відчуження підлітка, в першу чергу від його батьків, передбачають як індивідуальну, так і групову роботу, спрямовану на підвищення рівня саморегуляції підлітків, навчання їх способам конструктивного розв'язання проблем, підвищення стресостійкості, зниження тривожності та агресивності, поліпшення соціалізації в суспільстві.

У бесідах з батьками необхідно звертати увагу на складність перебігу вікових криз. Так, наприклад, у підлітковому віці вона часто ускладнюється стилем взаємодії в сім'ї, проявами індивідуальності дитини, її здоров'ям та опосередковується соціальною ситуацією (статусом у школі, взаєминами з друзями, системою оцінювання вчителів тощо). В процесі консультації потрібно налаштовувати батьків на позицію співробітництва, спільного вирішення сімейних проблем, а підлітків — на довіру, врахування досвіду батьків, безоцінне ставлення до позиції, що відрізняється від їх власної, вчити аналізувати власні і чужі вчинки, зменшуючи категоричність суджень [5].

Головне завдання консультанта — зняти психологічний бар'єр, налаштувати на готовність до співпраці, звертати увагу на мотивацію людських вчинків, а не лише на їх результати. Можна запропонувати підліткам вести щоденні записи спостережень за своєю поведінкою, виділяючи те, що їм найбільше сподобалось і що викликало неприємні емоції.

Щодо консультування юнаків і дівчат старшого шкільного віку, можна виділити типові випадки звертання до консультації батьків старшокласників, а також їх самих. Серед них погані взаємини між старшокласниками та їхніми батьками, послаблення впливу на прийняття рішень дітьми, невдоволення батьків тим, як їхні діти вибирають собі друзів, особливо стосунками між статями, розбіжності між батьками і дітьми щодо вибору дитиною майбутньої професії, нездатність відшукати адекватні способи досягнення згоди, відсутність спільних інтересів, небажання дітей проводити час разом із батьками, конфлікти між розлученою матір'ю (батьком) і дорослою дитиною через те, що в родині з'явився новий чоловік (нова жінка), конфліктні ситуації як наслідок поганих взаємин між дорослими дітьми від різних батьків в одній і тій же родині [3] .

До можливих ефективних способів практичного розв'язання згаданих вище проблем можна віднести:

- індивідуальні бесіди з учасниками конфліктних ситуацій, у ході яких спільно проаналізувати причини погіршення міжособистісних стосунків;

- групові зустрічі, на яких оптимізуються процеси саморегуляції, здатність до відкритого демонстрування як позитивного, прихильного, так і негативного ставлення; виробляються уміння до гнучкого управління емоціями, емпатійного слухання, спільного знаходження конструктивних рішень тощо.

У ході індивідуальних консультацій потрібно звернути увагу клієнта (старшокласника) на зміст його власних переживань, що викликає в нього стійку негативну реакцію, з’ясувати, як би він вчинив на місці батьків чи вчителів. Під час бесід з батьками важливо звернути їхню увагу на типові й специфічні прояви індивідуальних якостей дітей, на які необхідно зважати, якщо дорослі щиро хочуть налагодити з ними стосунки [4].

Під час групових зустрічей можна виробити спільні правила поведінки (бачити позитивне, оцінювати свої дії, критика у вигляді рекомендацій, спокійне представлення своєї позиції, пошуки компромісу, утримання від з'ясування стосунків у стані роздратування).

Список використаних джерел:

1. Джордж Р., Кристиани Т. Консультирование: Теория и практика: Пер. с англ. — М.: Изд-во Эксмо, 2002.-448с.

2. Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога. — М.: Просвещение, 1996.-352с.

3. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Вид.-во інст-ту соціології НАН України, 1996.-160с.

4. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: В 2 кн. — М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002.-384с.
5. Семья в психологической консультации: Опыт и проблемы психологического консультирования/ НИИ общ. и пед. психологии АПН СССР; [А.А. Бодалев и др.]; Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М. Педагогика, 1989. – 206 с.

Яцуненко Катерина Євгеніївна,
магістр навчальної групи 5
кафедри психології факультету економіки,
менеджменту та психології КНТЕУ

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВІДБІР ПЕРСОНАЛУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

У всі епохи відбір співробітників намагалися проводити ретельно, оскільки якість людських ресурсів визначало можливості організації. Однак раніше відбір здійснювався без допомоги науково обґрунтованих критеріїв, принципів і методів, з опорою на інтуїцію і метод проб і помилок. Такий підхід в сучасних умовах стає не тільки неефективним з точки зору забезпечення потреб організації в кваліфікованому персоналі, але і досить дорогим і ризикованим.

Під впливом конкурентної боротьби, кризових явищ у світовій економіці, дефіциту кваліфікованих кадрів відбір персоналу на початку XXI століття стає провідною функцією кадрового менеджменту, без якої неможливо досягти конкурентних переваг.

Крім того, сучасні дослідники сфери управління персоналом зазначають відбувається криза традиційної системи відносин «організація - людина», відповідно до якої організація в свідомості співробітників була багаторівневою, вічно існуючою системою, по вертикалі якої можна просуватися все життя. Успіх людини в професійній діяльності визначався якістю організації, в якій він працював, і ступенем лояльності до неї. Сьогодні процеси, що відбуваються в економіці, широкомасштабне впровадження Інтернету, що дає можливість моментального інформаційного обміну на ринку праці, глобалізація бізнесу зумовили перехід до сучасної системи відносин «людина - організація», при яких співробітники роблять кар'єру не в організації, а на ринку.

В силу того, що мета неокласичного менеджменту організацій постіндустріального суспільства полягає в постійному розвитку організації під впливом інноваційних ідей, які генерує персонал, першочерговим завданням керівництва компаній і відділів з управління персоналом стає пошук і утримання професійних і креативних співробітників. У зв'язку з цим питання відбору є сьогодні найважливішою наукової і практичною проблемою кадрового менеджменту. Практика свідчить, що грамотно проведений відбір рятує організацію від непотрібних їй людей, допомагає

раціонально використовувати професійні можливості людини, сприяє накопиченню професійного досвіду попередніх поколінь. Відбір персоналу робить вирішальний вплив на результативність усіх наступних персоніфікованих технологій кадрового менеджменту.

На відміну від вітчизняних підприємств, більшість західних компаній орієнтовані на проведення високотехнологічного, професійного відбору співробітників, широкого використання відповідної кадрової інфраструктури. Останнім часом все більше визнання одержують методи професійного психологічного відбору фахівців, що дозволяють істотно підвищити якість їхнього навчання й підготовки, ефективність діяльності, вирішити ряд інших питань підвищення надійності та ефективності діяльності.

Відомо, що в основі професійного психологічного відбору лежить вивчення індивідуально-психологічних особливостей майбутніх фахівців з метою встановлення ступеня їхньої відповідності вимогам конкретної спеціальності або групи подібних спеціальностей [1].

Професійно-психологічний відбір - це комплексне дослідження особистості з метою прогнозування її психологічної готовності на основі наявних у неї психологічних властивостей. Це спеціально організований дослідницький процес, мета якого - виявити і визначити за допомогою науково обґрунтованих методів ступінь та можливість психофізіологічної й соціально-психологічної придатності кандидатів [5].

Досвід роботи в області діагностики і прогнозування професійної придатності свідчить про те, що наукове обґрунтування і реалізація системи визначення придатності варто проводити з позицій системного підходу, що відбиває закони взаємозв'язку і взаємозумовленості компонентів системи «людина-професія» [4].

Професійний відбір представляє собою систему засобів, що забезпечують прогностичну оцінку взаємодії людини і професії у тих видах діяльності, які здійснюються в нормативно заданих небезпечних умовах (гігієнічних, мікрокліматичних, технічних, соціально-психологічних) та вимагають від людини підвищеної відповідальності, здоров'я, високої працездатності, чіткого виконання завдань, стійкої емоційно-вольової регуляції [3]. Професійний відбір дозволяє виявити осіб, найбільш придатних за своїми індивідуально-психологічними якостями та здібностями до навчання та подальшої діяльності з конкретної спеціальності [2].

Основою професійного відбору виступають конкретні нормативні характеристики професії (професіограма) [8].

На сучасному етапі становлення ринкових відносин і формування інноваційної економіки в Україні, яка повинна ґрунтуватися на максимальному використанні наявного науково-технічного і кадрового потенціалу, найважливіше значення набуває створення і використання ефективної системи кадрового менеджменту та відбору персоналу як його частини. Великий потенціал в плані економії ресурсів, об'єктивізації процесу, його професіоналізації містить технологізація відбору.

Однак, незважаючи на визнання даної теми актуальною, стан роботи з добору персоналу в більшості українських компаній залишає бажати кращого. Далеко не всі керівники усвідомлюють, що одним з визначальних чинників ефективності бізнесу виступає професійно організований відбір персоналу із застосуванням науково обґрунтованих критеріїв, принципів, підходів, правильно підібраних для конкретної організації і для конкретної посади методів селекції кадрів.

Список використаної літератури

1. Бодров В.А. Проблемы профессионально-психологического отбора// Психологический журнал. – 1985. – № 2. – С. 85-94.
2. Климов Е.А. Психология профессионала. Психологи Отечества. – М., Воронеж: НПО "МОДЭК", 1996. – 360 с.
3. Конопкин О.А. Психологические механизмы регуляции деятельности. – М.: Наука, 1980. – 264 с.
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. – К.: НІКА, 2004 р. – 310 с.
5. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору – К.: НІКА, 2010 р. – 520 с.
6. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості : монографія / В. М. Крайнюк. – К. : Ніка- Центр, 2007. – 432 с
7. Максименко С.Д. Механізми трансформації структурних компонентів діяльності у професійному розвитку особистості в сучасних умовах / С.Д. Максименко // Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях : матеріали міжрегіон. наук. семінару (Київ, 25 березня 2010 р.) / Мін-во оборони України, Національний університет оборони України. – К. : НУОУ, 2010. – С. 12-14.
8. Маркова А. К. Модель специалиста. Профессиограмма. Психограмма [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ido.rudn.ru/psychology/labour_psychology/ch4_5.html

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ
ПСИХОДИДАКТИКА.

Коротун О.О.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри европейских мов
КНТЕУ
Maria Gorodnik
lektor języka rosyjskiego,
Studium Języków Obcych
Uniwersytet Przyrodniczy Wrocław

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРІЄНЦІЙНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Одним із пріоритетних завдань підвищення якості мовної підготовки іноземних студентів є удосконалення освітнього процесу в ВНЗ України відповідно до сучасних потреб. Вважається, що пріоритетним напрямом навчання іншомовного спілкування іноземних студентів ВНЗ є створення лінгводидактичного середовища, використання інноваційних педагогічних технологій, сучасних методів та підходів.

Освітянський досвід західноєвропейських країн, в тому числі пов'язаний з іншомовною підготовкою, цілком аргументовано є об'єктом різноаспектного вивчення [1-3]. Слід відзначити, що досвід використання екперієнційного підходу в розвинених країнах Західної Європи представляє науковий інтерес.

Експерієнційне навчання іноземних мов відрізняється тим, що здійснюється через виконання іноземними студентами реальних практичних дій, так чи інакше пов’язаних із майбутньою професійною діяльністю, яка моделюється. Ці дії виконуються засобами іноземної мови в процесі здійснення іншомовної професійної комунікації. Ефективність такого підходу обумовлена тим, що він забезпечує найбільш природний шлях оволодіння мовами та спілкування ними, оскільки починається на основі екстралінгвістичних цілей тих, хто навчається. У випадку, коли оволодіння мовою та спілкуванням відбувається у межах іншої діяльності (професійної), як, наприклад, за такого підходу, засвоєння мовних форм та формування мовленнєвих навичок та вмінь, стає побічним продуктом цієї основної діяльності. У результаті вмикається механізм мимовільного запам’ятовування і, навіть, імпритингу, що значно полегшує засвоєння мовного матеріалу і процесу мови і мовлення загалом.

До експерієнційного навчання іноземних мов відносяться такі види навчальної діяльності як рольові і ділові ігри, проектування, мозковий штурм, дискусії, презентації. Таким чином, в аспекті взаємодії студентів між собою і викладачем таке навчання співпадає з так званим кооперативним навчанням, яке передбачає співробітництво студентів у групах. З цієї точки

зору експерієнційний підхід певною мірою базується на кооперативному навчанні, проте має свої особливості. Зокрема, експерієнційний підхід обов'язкового потребує додаткових умов: виходу іноземних студентів за межі суто навчального у позанавчальне фахове середовище з використанням позанавчальних (інтерактивних) іншомовних фахових джерел інформації і зовсім не виключає у зв'язку з цим індивідуальної навчальної роботи.

Список використаної літератури

1. Вікторова Л. В. Організаційні засади та зміст фахової іншомовної підготовки у Франції / Л. В. Вікторова // Педагогічні науки. – Х., 2016. – Т. 2, Вип. LXIX. – С. 21–28. - Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/znppn_2016_69(2)__6%20(1).pdf
2. Вікторова Л. В. Особливості іншомовної підготовки співробітників спеціальних відомств Німеччини / Л. В. Вікторова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Іншомовна підготовка у світі та Україні. Серія «Філологічна». - Вип. 62. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2016. – С. 64-67. - Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/Nznuoaf_2016_62_24.pdf
3. Вікторова Л. В. Діагностика сформованості іншомовної професійно-комунікативної компетентності / Л. В. Вікторова // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер. : Педагогічні та історичні науки. - 2013. - Вип. 113. - С. 35-43. - Режим доступу: file:///C:/Users/Lesya/Downloads/Nzped_2013_113_6%20(1).pdf

Осадченко Інна Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач Польсько - української
науково-дослідницької лабораторії
психодидактики імені Я. А. Коменського
Осадченко Богдан Андрійович,
магістрант факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

В нинішніх умовах реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства та модернізації системи освіти значною мірою зростають вимоги до виявлення творчої активності студента.

Успішність самореалізації особистості у соціумі за таких умов залежить насамперед від усвідомлення себе суб'єктом активності, життєтворчості.

Поняття життєтворчості є самостійною психологічною категорією, яка має окреслене методологічне й теоретичне підґрунтя, феноменологію, психологічні закономірності й особливості.

Феноменологія активності охоплює широкий проблемний простір, представлений трьома вимірами: *потенційним, актуальним, граничним.*

Провідним напрямом її розвитку є рух від Его-ідентифікації з «Я-матеріальним», «Я-соціальним» на підставі рефлексії в напрямі» до «Я-духовного».

На підставі аналізу сучасного стану проблеми психологічного стимулювання особистості (А. Дьяков [10], Г. Гончаренко [1], З. Слєпкань [2], О. Стеценко [1], В. Ямницький [3]) визначено, що засобом розвитку життєтворчої активності можуть виступати групові тренінгові методи, що широко використовуються для створення різноманітних психотехнологій у практиці як традиційних, так і новітніх напрямів психосоціальної роботи, і відповідають змісту поняття життєтворчості внаслідок їх спрямованості на самопізнання й саморозвиток, цілісного характеру впливу, ефективності, доступності й універсальності.

У контексті побудови системи розвитку творчої активності особистості ВНЗ обрано підхід, який ґрунтується на використанні тренінгових психотехнологій інтегративного напряму. Його особливостями виступають: холістичний підхід до взаємодії як центральної ланки процесів соціально-психологічної адаптації; використання інтегративних можливостей творчих процесів і спрямованої творчої активності особистості, що цілісно сприяє гармонізації особистісного розвитку через розвиток здатності до самовираження й самопізнання в продуктах власної життєтворчості.

Можна виокремити зовнішні психологічні чинники розвитку творчої активності особистості в умовах спрямованого психологічного впливу, що відповідають використовуваним технологіям і відображаються в побудові середовища: позитивна емоційна насиченість; атмосфера довіри, безпеки, взаєморозуміння та комфорту; толерантність та безоцінність, рольова нерегламентованість, децентрованість, наявність креативних зразків; спрямованість на перебування в процесі; проблемність і невизначеність, образно-інформаційна збагаченість; надпредметність середовища; метакогнітивний характер; інтегративно-діяльнісний характер середовища; груповий характер використання [3].

Підводячи підсумок, потрібно зазначити, що для формування творчої активності студентів педагогічних ВНЗ та впливу на неї, варто застосування засобів стимулювання педагогічними працівниками для досягнення успішніших результатів. Для того, щоб всі ланки управління процесом розвитку творчої активності студентів працювали як єдине ціле, необхідним є комплексний підхід до формування творчого спеціаліста, передусім, на кафедральному рівні.

Демократизація вишівського життя, розвиток самоуправління науково-педагогічних та студентських колективів створюють можливості для розвитку творчої активності студентів. Але розвиток демократичних начал у педагогічному процесі передбачає підвищення особистої відповідальності кожного викладача за виховання творчої особистості. Створення колективу вихователів, здатних використати ефективні методи розвитку творчого

потенціалу, задача складна, її вирішення залежить від уміння органів управління ВНЗ координувати діяльність усіх суб'єктів педагогічного процесу.

Список використаних джерел

1. Развитие творческой активности студентов: опыт, проблемы, перспективы / А. П. Дьяков, Г. В. Горченко, А. И. Стеценко и др., науч. ред. В. С. Рахманин. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 160 с.

2. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К.: НПУ, 2000. – 210 с.

Ямницький В. М. Життєтворча активність особистості: процесуально-динамічні особливості // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України «Наука і освіта». – Одеса, 2003. – № 2–3. – С. 81–85.

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

СОЦІЛЬНА РОБОТА.

Арзуманян Каріна,
кандидат психологічних наук,
ассистент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ РОБІТНИКІВ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Як затверджують австралійські психології Х. Корнеліус і Ш. Фэйр: «конфлікт може служити стимулом до змін і поштовхом до прогресу» [4].

Зміни, які відбуваються в нашій країні за часів отримання статусу незалежної держави, проходять динамічно та швидкоплинно, що не може не відбиватися на діяльності всіх інституцій, особливо в професіях соціономічного типу, зокрема соціальної роботи. Суб'єктний характер предмету та об'єкту професійної діяльності, внутрішній характер засобів і результатів праці цього типу професій визначають внутрішню суперечливість самої професії, що є одним із найважливих джерел виникнення і прояву конфліктів у професійній діяльності. Внутрішня суперечливість професії соціального працівника, специфічні особливості особистості зумовлюють високу ступінь прояву конфліктів, пов'язаних з професійною діяльністю фахівця соціальної сфери.

Аналіз наукових досліджень показує, що специфіка роботи соціального працівника передбачає постійну діяльність в системі «людина-людина», яка загалом становить від 80% до 96% робочого часу, оскільки своїй практичній діяльності соціальні працівники мають справу з людиною, відносинами між особистістю та колективом, стосунками в сім'ї, соціальними групами. Ефективна комунікативна взаємодія з оточуючими, вдосконалення людських відносин, втілення в життя високих гуманістичних ідеалів, збереження позитивного соціально-психологічного клімату, результативність роботи фахівця соціальної сфери залежить від психологічної готовності спеціаліста до конструктивного розв'язання конфліктів (С. Соколов, Т. Кільмашкіна, А. Анцупов, М. Пірен, А. Дмітрієв, В. Дєльцов, М. Зєлєнков, Р. Дарендорф, С. Максименко, Л. Карамушка, Г. Ложкін, М. Вебер, Г. Зіммель, Н. Гришина).

Практика соціальної діяльності вимагає розв'язання проблеми психологічної готовності соціального робітника щодо попередження, розв'язання конфліктів. Цілеспрямоване формування психологічної готовності, конфліктологічної компетентності, а також володіння

різноманітними засобами та прийомами попередження і конструктивного розв’язання конфліктів в соціальній сфері є необхідною й важливою складовою професіоналізму соціальних працівників і готовності до успішної трудової діяльності.

В сфері своєї діяльності соціальні працівники постійно стикаються з досить складними управлінськими ситуаціями, серед яких конфліктні ситуації займають особливе місце і досить більшу частину робочого часу робітники витрачають саме на вивчення і залагодження різних конфліктних взаємин, тому не менш важливо зуміти врегулювати їх з мінімальними витратами. Причому в деяких випадках конфлікт може привести і до позитивних результатів, але важливо навчитися всі позитивні та негативні наслідки конфлікту використовувати на благо, гармонізацію суспільної взаємодії, суспільства та процесів, що відбуваються в ньому.

Без знань причин виникнення та розвитку конфліктів важко розраховувати на їх ефективне регулювання. За Анцуповим [1] фактори та причини конфліктів носять об'єктивно-суб'єктивний характер і можуть бути об'єднані в чотири групи: об'єктивні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні, особистісні.

Основними об'єктивними факторами виникнення конфліктів виступають: природне зіткнення інтересів людей в процесі їхньої життєдіяльності; слабка розробленість і використання нормативних процедур вирішення соціальних суперечностей; недолік і несправедливий розподіл значущих для нормальної життєдіяльності людей матеріальних і духовних благ; сам спосіб життя, пов'язаний з матеріальною невпорядкованістю і радикальними, масштабними, швидкими змінами; традиційні для нас стереотипи конфліктного вирішення соціальних суперечностей і ін.

До типових соціально-психологічних причин конфліктів автор відносить: втрати і спотворення інформації в процесі міжособистісної та міжгрупової комунікації; розбалансована рольова взаємодія людей; вибір різних способів оцінки результатів діяльності; різний підхід до оцінки одних і тих же складних подій; внутрігруповий фаворитизм; змагання і конкуренція; обмежена здатність до децентрації та ін.

Основними особистісними причинами конфліктів виступають: суб'єктивна оцінка поведінки партнера як неприпустимої; низька конфліктостійкість; поганий розвиток емпатії; неадекватний рівень домагань; акцентуації характеру та ін.

Конфлікти в соціальній сфері можуть сприяти діяльності – звільняти від негативних емоцій, спонукати на виникнення нових поглядів, ефективне прийняття групових рішень, самоаналізу, рефлексії своїх інтересів, потреб, осмислення взаємних претензій, впровадження нових норм поведінки, створення нових груп тощо. Але неминучими можуть стати і негативні наслідки конфлікту, а саме: психологічний дискомфорт особистості, емоційні втрати, нервозність, порушення системи комунікацій, послаблення групової єдності, плинність кадрів, і як наслідок – зниження ефективності виконання

завдань і цілей організації, соціальних служб та самого соціального робітника [2].

Саме тому, формування конфліктологічної культури, що розглядається Щербаковою О. І., як інтегративна якість особистості, що включає культуру мислення, культуру почуттів, комунікативну і поведінкову культуру і проявляється в оптимальних, відповідних контексту стилях поведінки в конфлікті, забезпечуючи конструктивне розв'язання проблем міжособистісної взаємодії [6] та психологічної, конфліктологічної компетентності (на думку Цой Л. М. - це вміння переводити деструктивні процеси в конфлікті в конструктивне русло; розвиватися самостійно, підсилюючи свій інтелектуальний і емоційно-психологічний потенціал у конфлікті; виробляти нові норми взаємодії у конфліктах [5] соціальних працівників є стержневим та важливим елементом щодо психологічної готовності фахівців до конструктивного вирішення конфліктів.

Тому невідмінно, що проблема психопрофілактики конфліктів в останні роки набула особливу актуальність і практичну значимість. Це визначається не тільки трудомісткістю безпосереднього розв’язання вже розгорнутих конфліктів, але і досить високими вимогами до фахівців, що можуть здійснювати психокорекцію і розв’язання конфліктів. Значно доступніше і "дешевше" (через витрати ресурсів і розмаїтості витрат) здійснювати не тільки і не стільки перетворення і розв’язання конфліктів, скільки попереджати їхнє виникнення, здійснювати психологічну профілактику і вживати заходи щодо попередження та запобігання конфліктів (використовувати методи психотерапії, у тому числі й активні методи типу ігрових психотехнік, тренінгових психотехнологій і аутотренінгів, методи групової психотерапії та ін.).

Список використаних джерел:

1. Анцупов А. Я. Конфликтология: [учебник для вузов] / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. - М. : ЮНИТИ, 2000. - 229 с.
2. Карамушка Л.М. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів після диплом / Л.М. Карамушка. - К. Освіти, 2005. - 226 с.
3. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: учебное пособ. / Г.В. Ложкин, Н.И. Повякель. – [2-е издание., стереотипное]. - Киев: МАУП, 2002. - 256 с.
4. Х. Корнелиус. Выиграть может каждый. Как разрешать конфликты / Х. Корнелиус, Ш. Фэйр. – Стрингер, 1992. – 162 с.
5. Цой Л. М. Практическая конфликтология: [книга первая] / Л. Н. Цой. - М., 2001. - 233 с.
6. Щербакова О.И. Конфликтологическая культура личности специалиста: контекстный подход / О.И. Щербакова, А.А.Вербицкий. - М.: МГГУ им. М.А.Шолохова, 2010. - 132 с.

УДК: 37:316.6614.5

Бойчук А.М.
– студентка бакалаврату
гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Геннадій Миколайович Ржевський,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

СІМЕЙНЕ ТА СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність проблеми підготовки школярів до сімейного життя зумовлюється акселерацією статевого розвитку сучасних дітей, їх необізнаністю в статеві сфері, невмінням поводити себе правильно з особами протилежної статі, відсутністю почуття відповідальності за свої вчинки, тощо. Часто у сільській місцевості можна спостерігати тенденцію, коли батьки працюючи, займаючись сільським господарством не мають достатньо часу щоб приділити необхідну кількість уваги своєму нащадку, чи то через надмірну зайнятість, чи то через власні фобії, лінь, погляди, вони не говорять з дітьми про статеве життя, сімейні відносини, гендерні питання, тощо. В такій ситуації створюються умови для формування спотвореного світогляду, створення фальшивої системи цінностей.

Питанням статевого ті сімейного виховання велику увагу приділяли такі видатні вчені: В. Бехтерев, П. Блонський, А. Варга, І. Гребенников, А. Захаров, А. Макаренко, З. Матейчек, А. Співаковська, В. Сухомлинський.

Із різноманітних визначень статевого виховання найбільш поширеним у наш час є таке: статеве виховання – складова частина загального виховного процесу, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді та оволодіння нормами взаємин із представниками протилежної статі, а також правильне ставлення до питань статі [1, С. 319].

Враховуючи те, що в сільській місцевості зазвичай немає повноцінних центрів соціальних служб, то можна вважати, що осередком соціально – педагогічної діяльності є школа.

У статевому і сімейному вихованні учнівської молоді важливо зосередитися на формуванні моральних «гальм», які б запобігали відхиленням від норми у статевій поведінці, підготовці до сімейного життя. Найінтенсивнішу виховну роботу слід проводити в підлітковому віці, коли дівчата статево дозрівають швидше і спостерігається розрив у стосунках хлопців і дівчат, що може позначитися на ставленні до протилежної статі в майбутньому. Повинна відбуватися загальносоціальна, моральна, психологічна, правова та господарсько-економічна підготовка молоді до

сімейного життя. Кожен з цих видів підготовки передбачає ознайомлення учнів з певними питаннями життя й діяльності сім'ї. [2, С. 249-250].

Великі можливості для статевого виховання школярів закладені в навчальних програмах з різних предметів. Уже в молодших класах на уроках рідної мови, читання, природознавства діти знайомляться з такими важливими питаннями, як сім'я, права і обов'язки її членів, взаємодопомога, сімейні традиції; материнство і батьківство; статеві відмінності в природі та суспільстві;; чоловічі й жіночі професії. У середніх і старших класах вивчення навчальних предметів дає широкі можливості для поглиблення й розширення знань учнів у цьому напрямі. Особлива роль у статевому вихованні учнів належить урокам біології, на яких вони дістають уявлення про розмноження і розвиток живих організмів; органи розмноження; дітородну функцію людини; вплив нікотину, алкоголю і наркотиків на спадковість; спадкові захворювання; ембріональний розвиток, гігієну вагітності; ранні статеві контакти та їх шкідливі наслідки; статеву гігієну та ін. У морально-естетичній підготовці до сімейного життя використовують уроки музики і співів. Уроки фізкультури сприяють формуванню фізичних якостей особистості [3, С. 46].

Важливою у статевому та сімейному вихованні учнів є позакласна виховна робота. Виховні заходи покликані ознайомити їх із міжстатевими стосунками і шлюбно-сімейними відносинами (бесіди, лекції, диспути, конференції, вечори запитань та відповідей та ін.), формувати правильну поведінку в міжстатевому спілкуванні, виконання властивої статевої ролі в суспільстві (спільну трудову діяльність учнів різної статі, виконання громадських доручень, організація туристичних походів, шкільних свят, спільне дозвілля тощо). Обговорення теми кохання мають педагогічне значення як засіб формування моральної свідомості дітей і одночасно як засіб психологічної розрядки, приглушення гостроти інтимних сексуальних переживань.

Нарешті, статеве виховання юнаків і дівчат здійснюється в процесі їх вільного спілкування між собою на дискотеках і танцмайданчиках, вечірках, посиденьках, а також під час парних прогулянок і усамітнення. Вільне спілкування дає вихід природним прагненням і потребам молодих людей бачити один одного, ділитися переживаннями, думками, почуттями.

Звичайно, доцільно акцентувати увагу, що саме виховна даяльність соціального педагога є ефективнішою в час дозвілля. Щоб продуктивно діяти в умовах сільської місцевості йому потрібно осягнути особливості ментальності сільського жителя: тісне зрощення з середовищем існування, прив`язаність до особистого двору, праці на власній землі, любов до традицій, роль родини, тощо.

Сім'я в селі сприймається як господарська одиниця, як форма правильної організації життя дорослої людини, як джерело підтримки і засіб виживання. Багато сімей майже повністю живуть за рахунок свого господарства. Сільська родина більш стабільна, ніж міська, сільські жінки

виявляють значно більшу терпимість у шлюбі, ніж міські. Діти дуже часто займають перше місце в системі сімейних переваг.

Тож організовуючи виховну роботу в сільській місцевості соціальний подагог повинен враховувати всі ці особливості. Також варто звернути увагу на те, що селяни на відміну від містян шукають допомогу не на стороні, а скоріше в знайомої людини з якою є певною мірою дружня взаємодія, або родинні зв`язки. Встановивши теплі стосунки з потенційними майбутніми клієнтами фахівець має більше шансів ефективніше здійснювати соціально-педагогічну діяльність.

Список використаної літератури

1. Исаев Д. Н. Половое воспитание и психогииена пола у детей / Д. Н. Исаев В. Е. Каган – Л. : Медицина, 1980. – 184 с

2. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. твори: У 5-ти т. / В. О. Сухомлинський — Т. 1. — С. 190.

3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 528 с.

Вікторова Леся Вікторівна,
доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
НУБіП України
Мельничук Віта Михайлівна,
студентка 1-го курсу
спеціальності «соціальна робота»
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ МЕТОДІВ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ЛЮДЬМИ «ТРЕТЬОГО ВІКУ»

У статті розглядається тема особливостей розробки методів навчання для пенсіонерів, які бажають опанувати інформаційні технології . Досліджено зміни у потребі людей похилого віку, щодо роботи соціальних працівників. Розкрито соціальні та психологічні потреби пенсіонерів. Висвітлено головні проблеми які становлять перешкодою для розробки нових методів у роботі з даною категорією людей. Охарактеризовано принципи, форми та методи соціальної роботи, що спрямовані на вирішення потреб людей «третього віку»

Ключові слова*: соціальна робота, соціальний працівник, інформаційні технології, потреби, форми і методи, люди третього віку, освіта.*

В статье рассматривается тема особенностей разработки методов обучения для пенсионеров, желающих освоить информационные технологии . Исследованы изменения в потребности людей преклонного возраста, в работе социальных работников. Раскрыты социальные и психологические потребности пенсионеров. Освещены главные проблемы которые составляют препятствием для разработки новых методов в работе с данной категорией людей. Охарактеризованы принципы, формы и методы социальной работы, направленные на решение нужд людей «третьего возраста».

Ключевые слова: *социальная работа, социальный работник, информационные технологии, потребности, формы и методы, люди третьего возраста, образование*

Актуальність теми: у зв'язку з необхідністю появи кваліфікованих працівників у сфері соціальної роботи, зростає роль вивченню та розробки нових методів роботи з населенням. Особливо потребують допомоги соціального робітника пенсіонери. Сьогодні найбільше уваги соціальних служб приділяється дітям, в той час ця категорія суспільства залишається осторонь. Кількість пенсіонерів в Україні становлять 12, 2 мільйона осіб (за статистикою Пенсійного Фонду України за 2016 рік). Стійке зростання чисельності людей «третього віку», змушує нас переглянути уявлення та ставлення до них, звернути увагу на їх роль у соціальному розвитку.

Відповідно до думки Е. Еріксона, «старість – кінцева стадія життєвого розвитку». На цьому етапі відбуваються не лише фізичні, а й психологічні зміни, що можуть проявлятись у поведінці, ставленні до оточуючих тощо. Є.І. Холостова відокремлює дві основні лінії кризи, що виникають у період старості: 1) необхідність прийняття завершення власного існування; 2) прийняття необхідності виконати ті життєві завдання, які не виконувалися упродовж прожитих років [4, с.132]. Наше завдання, як соціальних працівників підтримати поривання людей третього віку. А також розробити методи при яких ми зможемо співпрацювати з ними, для якісного навчання.
Швидкий темп розвитку інформаційних технології відкриває нам безліч можливостей, а з другої сторони технології не доступні пенсіонерам, які не мають засобів, щоб опанувати їх хоча б на достатньому рівні. В результати більша половина громадян лишаються осторонь хвилюючих проблем держави, вони не можуть порівнювати інформацію, тому що зазвичай, для них доступний один ресурс (газета, телевізор, журнал), на довгий період переривається зв'язок з рідними, що призводить до виникнення стресів, люди почуваються одинокими та покинутими.

В основі роботи соціального працівника з пенсіонерами має використовуватись розроблений метод навчання, як головний елемент ефективної співпраці.

До проблеми освіти пенсіонерів вперше було привернуту увагу у 70-х роках XX століття, коли в Тулузі був відкритий університет для літніх. Якщо ми розглянемо дане питання з боку його існування у інших країнах, то

нерідко зустрічаємо статистику коли люди похилого віку вступають в університети, беруть участь у наукових виставках та навіть розроблять інформаційні технології. В Україні, починаючи з XX століття, неформальною освітою займаються переважно волонтерські організації та соціальні працівники, зокрема відкриваються школи та університети. Вагомий внесок у цьому напрямі зробили працівники «Університету третього віку», що був відкритий 4 вересня 2009 року у м. Київ, засновником якого є Віктор Пилипишин. Сьогодні університет налічує до трьох тисяч «студентів». Активна робота з пенсіонерами проводиться на базах сільських та міських місцевостях. Так наприклад дане питання піднімається у Хмельницьку, Львові за освітньою програмою «Золоті роки», Кропивницькому тощо. Проводиться велика кількість тренінгів та лекцій, на яких пенсіонери можуть опанувати основні правила роботи з комп'ютером, скайпом для спілкування з рідними, навчаються англійської мови, дивляться кінофільми та обговорюють їх, адже у цей період найголовнішим є спілкування та взаємозв'язок з літньою людиною.

Вчитись не буває пізно, але нажаль у нашій країні існують очевидні перешкоди для повноцінної роботи організацій, що намагаються допомогти громадянам.

Головною проблемою є відсутність чітко прописаних законів та правил вступу людей похилого віку до університетів, немає системи надання пільг та консультації з даного питання, відсутність фінансування та реалізації проектів, а найголовніше така освіта вважається неформальною.

Щодо інших проблем варто розглянути психологічну сторону питання, зокрема те що пенсіонери мають, якісь засади, що базуються на їхніх переконаннях. Для соціального працівника це стає основною перешкодою, на яку варто зосередити увагу при розробці методів роботи з людьми літнього віку. Важливо мати уявлення про психологічні та індивідуальні особливості, врахувати на якому етапі кризи перебуває людина, вивчити зміни у фізіологічній будові. Адже, як нам відомо, зокрема порушується нормальне функціонування рецепторів, і в кожного ці показники різні. Особливо важливо врахувати усі перелічені вище аспекти у навчанні пенсіонера інформаційних технологій.

Для нас важко уявити життя без інтернету, а ось наші бабусі та дідусі прекрасно знають це почуття. Мотивацією для вивчення «нових наук» є те що більшість молоді знаходять далеко від своїх батьків, щоб підтримувати зв'язок з рідними старенькі мають змінити уявлення на світ та знову сісти за шкільний стіл. Тому перш за все варто навчати комунікаційним технологіям, опанувати «Скайп», «Вайбер» тощо. Другу категорію становлять люди третього віку, які є поетами, науковцями, вчителями тощо. Для них вивчення нового не є незвичною справою, але при зміни науково-технологічної бази, появі нових розробок та методів, важко залишатись при застарілому навчальному матеріалі. Такі люди на мою думку краще піддаються навчанню, але індивідуальні особливості відіграють важливу роль. Багато хто переконаний, що їхня база достатня: «хоч застаріла, але дієва», а більшість не

хочуть відставати від швидко змінного темпу життя і добре сприймають інформацію. Отже, у роботі соціального працівника з людьми «третього віку» варто зосередити увагу на: фізіологічну та психологічну сторону проблеми; присутність власної мотивації; індивідуальні особливості. При розробці методик варто звернути увагу на закордонний досвід, зокрема доречними є врахування життєвого досвіду та власних переконань пенсіонера. Освітня програма може стати хорошими таблетками при кризі цього періоду, що допоможе адаптуватись до нового періоду життя. Стати фахівцем з комп'ютерної грамотності може кожен пенсіонер, для цього потрібне лише власне бажання і допомога суспільства. У своєму роді навчання літніх людей слугує певною формою комунікації з ними, відсутність чого може викликати роз'єднаність поколінь.

L. Viktorov, *Doctor of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education National University of life and environmental Sciences of Ukraine*
V. Melnychuk, *a student of the 1st course of the specialty "social work" National University of life and environmental Sciences of Ukraine.*

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE METHODS OF WORK OF THE SOCIAL WORKER WITH PEOPLE "THIRD AGE"

The article discusses features of the development of teaching methods for seniors who wish to develop information technology . Changes in the needs of the elderly, the work of social workers. It describes social and psychological needs of seniors. Highlights the main issues that constitute an obstacle to the development of new methods in the work with this category of people. Described the principles, forms and methods of social work aimed at addressing the needs of the people of the third age ***Key words:*** *social work, social worker, information technology, requirements, forms and methods, third age education.*

Список використаної літератури

1. Лук'янова Л. Провідні особливості навчання дорослих / Л. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2009. - Вип. 1. - С. 72-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2009_1_11
2. Павлова Ю. Принцип «навчання упродовж життя» як необхідна умова збереження та зміцнення здоров'я осіб літнього віку (на прикладі університетів третього віку) / Ю. Павлова // Молода спортивна наука України. – 2013. – Т. 4. – С. 117–123.
3. Савельчук І. Б. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: специфіка та особливості впровадження / І. Б. Савельчук // Young Scientist. – 2015. – № 2 (17). – С. 95–98.
4. Скорик Т. В. Соціально-педагогічний ефект університету третього віку / Т. В. Скорик // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 117–123.

5. Федоренко С. А. Університети «третього віку» як складова безперервної освіти; зарубіжний досвід / С. А. Федоренко // Педагогічний процес : Теорія і практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 133–138

http://orcid.org/0000-0003-0515-1687

Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
Галицька Вероніка Валеріївна,
магистрантка, студентка
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ СОЦІАЛЬНОМУ СИРІТСТВУ

Актуальність теми дослідження. Відомо, що проблема сирітства повною мірою існує в кожній країні і, безумовно, залишається проблемою будь-якого суспільства в цілому.

Однако однією з тенденцій останніх десятиріч є зростання масштабів, поява нових видів та врізноманітнення форм такого відносно нового соціального феномена в житті українського суспільства, як соціальне сирітство. Щороку близько 8 тис. дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, а також гібридну війну на сході України. Однак, із загальної кількості таких дітей лише 7 % є «круглими сиротами», решта дітей стають соціальними сиротами.

Поява соціального сирітства зумовлена перш за все посиленням соціально-економічної напруги та зростанням кризових явищ у суспільстві, конфліктним характером взаємовідносин між громадськими та державними інституціями, що пов'язано з відсутністю належних державних інструментів впливу щодо профілактики соціального сирітства. Нездатність сім'ї протистояти соціально-економічним та політичним кризам, з одного боку, та недосконаліть державної соціальної політики у сфері профілактики соціального сирітства – з іншого, лише загострюють наявну ситуацію. Темпи зростання соціального сирітства вимагають вчасного й ґрунтовного аналізу всієї складності, глибини та сукупності наслідків прояву цього явища в його різноманітних формах та впливах на життєдіяльність українського суспільства.

Згідно з Національною стратегією профілактики соціального сирітства на період до 2020 р., державна політика у сфері профілактики соціального

сирітства в Україні потребує координації її цілей та заходів з визначеними пріоритетами, і насамперед це стосується профілактичної роботи на регіональному рівні. Разом із тим в умовах децентралізації владних відносин, яка передбачає перерозподіл фінансів та повноважень між центральною та регіональною владами, забезпечення профілактики соціального сирітства та підтримка виховного потенціалу сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах, вимагає вдосконалення механізмів управління, здатних позитивно впливати на забезпечення реалізації прав дитини на виховання в безпечному сімейному оточенні та підвищення ефективності роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству. Практика здійснення законодавчого забезпечення профілактикою соціального сирітства свідчить про недосконаліть нормативно-правової бази, її фрагментарність та суперечливість, що зменшує дієвість профілактичної діяльності. Звідси постає актуальне для галузі науки соціальна робота завдання з аналізу особливостей функціонування складових механізму управління профілактикою соціального сирітства та обґрунтування подальших шляхів його вдосконалення.

Проте у кожному суспільстві, залежно від економічного становища та політичного устрою, соціально-економічного розвитку, традицій тощо, шляхи її вирішення (оскільки остаточно вирішити проблему сирітства нереально) різні за формою і змістом.

Одне з головних завдань будь-якого суспільства і держави здійснення права дитини на виховання в сім'ї. Ці права дитини зафіксовані як в міжнародних документах (Конвенція ООН про права дитини, Декларація прав дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання захисту і розвитку дітей та ін.), так і в законодавчих актах кожної держави.

Тому держава в першу чергу прикладає всі зусилля до того, щоб залишити дитину в родині й запобігти її передачі на виховання в державний заклад.

Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення, яке полягає не в ізоляції знедолених дітей від соціуму, а в їх інтеграції в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм допомоги дітям-сиротам.

За основними світовими стандартами якісний виховний вплив на дитину в умовах інтернатного закладу може справлятись, коли в ньому утримується не більше 20-30 дітей. Тільки за таких умов можна говорити про якісну підготовку вихованців до самостійного дорослого життя.

Аналіз ситуації стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні дозволяє визнати, що виховання в державних інтернатних закладах (основна форма державної опіки) забезпечує лише певною мірою безпроблемне існування в матеріальному плані. Проблема пристосування таких дітей до дорослого життя, до нового соціуму у зв'язку з кризовою ситуацією в країні значно ускладнилося: випускники державних інтернатних закладів не витримують конкуренції спочатку на

ринку професійної та вищої школи, а згодом і на ринку праці. Відсутність юридичних механізмів не дає їм можливості забезпечити себе найнеобхіднішим: житлом, меблями тощо; захистити себе від негативного впливу родичів, які відмовилися від них або були позбавлені державою права на їх виховання, ситуація, що склалася, призводить до того, що діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, входячи у доросле життя, як не прикро, часто поповнюють кримінальні групи.

Отже, проаналізувавши стан розробки зазначеної проблеми нами визначено що, актуальність дослідження обумовлена перш за все тим, що останнім часом в Україні зростає чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Статтею 1 Конституції Україна проголошується соціальною державою. Одним із найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та виконання обов'язків, передбачених Конвенцією ООН про права дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей та Планом дій щодо її виконання. Таким чином, наша держава бере на себе обов'язок піклуватися про моральний та культурний розвиток дітей.

Проблема соціального сирітства знаходить своє відображення в низці міждисциплінарних досліджень: правових (Л. Пірог, С. Бандура), економічних (Є. Рибинський, В. Бочарова, М. Лазутова), соціологічних (Л. Волинець, Г. Осадча, І. Осипова, Є. Проніна, І. Пєша), соціально-педагогічних (Л. Вікторова, Т. Ковальчук, С. Кубицький, І. Сопівник, Н. Тверезовська, Л. Бєлова, Л. Буніна, Ж. Петрочко), психологічних (Є. Волянська, Н. Іванова, И. Назарова, Л. Оліференко, Г.М. Ржевський). Різні аспекти соціального сирітства, як суспільної проблеми, охарактеризовано у працях науковців І. Братусь, І. Дементʼєва, І. Дубровіна, К. Дубовік, І. Звєрєвої, Н. Комарова, Л. Кривачук, Г. Лактіонової, С. Ніколаєнко, В. Оржеховської, В. Смирнова, П. Селяніна, С. Толстоухової, В. Шинкарука, І. Шатилова, О. Яременка та ін.

Вагомий внесок у дослідження питань розвитку та підтримки інституту сім'ї, системи та функціонування механізмів державного управління та регулювання в соціогуманітарній сфері, зокрема, у сфері сімейних цінностей, гарантування прав дитини, підвищення ефективності системи соціального захисту, профілактики соціального сирітства зробили такі вітчизняні науковці, як С. Багрич, О. Балакірєва, В. Бульба, В. Сичова, В. Скуратівський та ін., а також зарубіжні – А. Баттерфілд, І. Гофман, Ф. Кауфманн тощо.

Незважаючи на широкий спектр вітчизняних і закордонних наукових досліджень у сфері соціального сирітства, у сучасній науці державного управління ще недостатньо розробленим залишається питання щодо визначення перспективних напрямів профілактики з боку органів державної влади соціального сирітства в умовах трансформації українського суспільства.

Таким, чином актуалізація цієї проблеми в умовах становлення нової соціальної ситуації в Україні зумовила вибір теми: «Соціальна робота

центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо запобігання соціальному сирітство».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – полягає у визначенні соціально-педагогічних умов запобігання виникнення феномену соціального сирітства в сучасних умовах в Україні та на їх основі розроблення методичних рекомендацій щодо соціально-педагогічного та психологічного супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Відповідно до мети було сформульовано такі *завдання дослідження*:

Здійснити аналіз проблеми соціального сирітства в дослідженнях закордонних, вітчизняних, українських вчених

Обґрунтування методів дослідження причин виникнення феномену соціального сирітства в сучасних умовах в Україні

Визначити причини виникнення феномену соціального сирітства в сучасних умовах в Україні

Розробити методичні рекомендації щодо запобігання соціального сирітства.

Об'єктом дослідження є феномен соціального сирітства як явища, що зумовлене наявністю у суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предметом дослідження є причини і умови виникнення феномену соціального сирітства.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань у роботі було використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: *теоретичні* – аналіз проблеми соціального сирітства в дослідженнях закордонних, вітчизняних, українських вчених, контент-аналіз документів (архівних документів, правових документів по соціальному захисту дітей-сиріт, газетних і журнальних публікацій); метод вільного інтерв'ю; анкетування, опитування - при виявленні рівня професійної компетенції соціальних педагогів, інспекторів по охороні прав дитинства, а також дослідженні особових, поведінкових, ціннісних установок самих сиріт, їх мотивації до професійного самовизначення і трудової діяльності, узагальнення наукових джерел із зазначеної проблематики; *емпіричні* – спостереження (застосовувалось для вивчення умов та причин що призводять до виникнення соціального сирітства); бесіда (використовувалась для отримання соціально-психологічної інформації); аналіз результатів діяльності центра ССМД (враховувалися показники службової діяльності прцівників центру), опитування; *математичні* – обчислення первинних описових статистик, кореляційний аналіз. Для статистичного опрацювання було використано комп'ютерні програми (SPSS 20.0).

Наукова новизна одержаних результатів:

по-новому розкрита соціальна проблема сирітства як комплексна статусна дезадаптація;

- уперше спеціально аналізується проблематика соціального захисту сиріт з метою побудови єдиної організаційної системи соціальної роботи з соціальним статусом цієї категорії громадян;

- проведено авторське дослідження механізму соціального захисту дітей-сиріт в умовах становлення інституту соціальної роботи;

- виявлені і проаналізовані основні шляхи, тенденції і перспективи розвитку системи соціального захисту дітей-сиріт через профілактику і реабілітацію;

- здійснена авторська концептуалізація поняття "Соціальний захист сиріт", яке виводиться за рамки лише матеріальної допомоги і отримує своє розкриття в ширшому соціологічному контексті статусно-життєвого пролонгованого супроводу та профілактики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обгрунтовані в ній виводи, зроблені укладення відносно поліпшення існуючого на цьому етапі положення сиріт можуть бути корисні для вироблення практичних рекомендацій з цієї проблеми в конкретно узятому центрі, дають можливість підвищити ефективність рішень працівників соціальних служб різного характеру (фахівців з соціальної роботи, соціальних педагогів, інспекторів по охороні прав дитинства, директорів і вихователів дитячих будинків, шкіл-інтернатів і тому подібне) в розробці і реалізації основних напрямів соціальной роботи по соціально-правовій захищеності сиріт стосовно соціальних умов, що швидко змінюються.

Глибокі соціальні потрясіння, що відбуваються в нашому суспільстві за останні роки, кризовий стан економіки, культури, освіти катастрофічно погіршують умови життя і виховання дітей. Сім’я зіткнулася з новими проблемами втратила здатність виконувати життєво необхідні функції, про що свідчить виникнення нового феномену українського суспільства соціального сирітства. Проблема ускладнюється і тим, що спостерігається стрімке збільшення кількості дітей-сиріт без видимих на те причин.

Соціальне сирітство – проблема масштабна та актуальна на сьогодні.

Соціальне сирітство – відносно новий феномен в житті українського соціуму. Поява цього явища засвідчує про кризу інституту сім’ї, нездатність її протистояти соціально-економічним та політичним перетворенням. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які мають родину, але залишились без піклування батьків за соціально-економічними, психолого-педагогічними та іншими причинами.

Негативним наслідком вказаного феномену є його безпосередній вплив на процес соціалізації підростаючої особистості та поява деструктивних проявів в її поведінці. Незважаючи на назрілу потребу вивчення соціального сирітства, з точки зору соцыальноъ педагогіки дане явище вивчене недостатньо.

Основна проблема полягає в наступному: незважаючи на успішне вирішення багатьох суспільних завдань, розширення меж реалізації людських можливостей, масштаби соціального сирітства не зменшуються, а зростають, а саме воно набуває нового вигляду та різноманітних форм.

Окрема проблема полягає у виявленні соціально-психологічних наслідків соціального сирітства, механізмів регуляції поведінки особистості та визначення заходів, які могли б протидіяти прогресуючим масштабам соціального сирітства.

Термін «соціальне сирітство» досягло свого поширення, починаючи з 50-х років XX століття, та полягає у відчуженні, розриву зв'язку між світом батьків і дітей, певним дефіцитом поваги до дитини, її індивідуальності, незахищеністю від певних проявів середовища.

А у 80-ті роки XX століття у науковій літературі використовується термін «соціальний сирота», що пов'язаний з ростом кількості «дітей вулиці», відображає характер взаємовідносин державних інститутів та громадських у процесі реалізації економічних, соціальних та правових гарантій захисту дитини у сім'ї, школі, соціумі. Акцент у визначені явища «соціального сирітства перекладається на суспільство, яке не створює достатніх фінансових, матеріальних та загальних соціальних умов для виконання кожною родиною, кожним з батьків своїх обов'язків.

Л.В Вейландє вважає що соціальне сирітство – це аномальне явище, результат соціальних потрясінь у житті суспільств, яке характеризується дефіцитом громадських та державних інститутів, які забезпечують дотримання основних прав та свобод дитини; явище, яке свідчить про кризу інституту сім'ї, негативний вплив соціуму на формування особистості у соціальному, моральному, інтелектуальному та фізичному плані.

Соціальне сирітство неможливо розглядати як явище тільки психологічне чи соціальне. Це поняття є досить інтегральним, що відображає різні прояви соціального та психолого-педагогічного неблагополуччя особистості, незалежно від його першопричин, природи та ступеню прояву.

Сутність «соціального сирітство» трактується як особливий стан дитинства, обумовлений його місцем в умовах певної соціальної структури, у системі соціальних відносин суспільства, що розглядає усіх дітей, які залишилися без належної опіки та виховання, поза залежністю від соціального статусу батьків.

За кордоном переважає використання сімейних форм влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків. Винятком з цього правила є Ізраїль, де близько 80% дітей, які залишилися без батьківського піклування, розміщаються в малокомплектні інтернатні установи. У свою чергу серед сімейних форм переважає патронат (так звані фостеровскі сім'ї). Так, у США в патронатних сім'ях знаходиться більше 500 тис. дітей.

Причинами соціального сирітства в Україні можуть виступати явища наслідки, що несуть: втрати батьками контролю над дитиною, втечі з будинку, відмова від дитини являються:

– низький матеріальною рівень життя багатьох сімей, безробіття обох або одного з батьків;

– зайнятість батьків "човниковим бізнесом", що вимагає частої і тривалої відсутності батьків;

– відсутність постійного житла (малозабезпечені сім'ї продають свої будинки, щоб забезпечити собі засоби існування, заздалегідь виписуючи дітей, залишаючи їх без даху над головою);

– асоціальний спосіб життя одного або обох батьків, як те різні види залежності: (пияцтво, наркоманія, токсикоманія), проституція, участь в протизаконній діяльності;

– примус дітей до випрошування з боку дорослих членів сім'ї.

– різноманітні форми насильства відносно дітей в сім'ї.

Серед головних причин, які впливають на збільшення кількості соціальних сиріт, учені визначають:

– асоціальна поведінка

– поширення алкоголізму і наркоманії

– жорстоке поводження з дітьми;

– недієздатність батьків, у тому числі і через психічні розлади;

– передчасна смертність батька

– збільшення кількості позашлюбної народжуваності

– високий рівень безробіття і бідності в країні

– збільшення числа неповнолітніх батьків, не здатні самостійно виховувати дітей;

– ріст злочинності, коли батьки відбувають покарання в місцях позбавлення волі;

– руйнування традиційних сімейних цінностей.

Розгляд чинників, що впливають на поширення соціальної сирітства, дозволяє згрупувати їх в дві категорії: внутрісімейні і загальнодержавні.

До внутрісімейних відносять:

– безвідповідальне відношення батьків до виконання своїх обов'язків

– вживання батьками алкоголю і наркотичних речовин

– злочинна діяльність і агресивна поведінка батьків.

– До причин, що мають загальнодержавний характер, відносяться:

– бідність сімей, відсутність дієвих соціальних програм підтримки сімей з дітьми

– зниження морального рівня населення країни

– підвищення рівня смертності і психічної захворюваності населення.

Домінуючими детермінантами поширення сирітства і безпритульності дітей є нестабільність і невпорядкованість громадського життя, матеріальні знегоди, а також криза сім'ї: зміна форм сімейної організації, збільшення кількості позашлюбних народжень, послаблення її виховного потенціалу, руйнування традиційних моральних норм, втрата фундаментальних людських цінностей, на які звертають увагу сучасні соціологи.

Стабільність держави, її економічний розвиток значною мірою залежать від фізичного і духовного розвитку дитини, відношення держави до проблем дітей, їх інтересів і потреб.

Сирітство - це один з показників хворобливого стану суспільства. Як соціальне явище його умовно можна розділити на два типи.

До першого типу слід віднести тих дітей, у кого немає батька або матері або немає обох батьків (круглі сироти).

Другий тип сиріт - соціальні сироти - це діти, які стали такими при живих батьках. Це діти батьків, що знаходяться в місцях позбавлення волі, визнанні недієздатними або знаходяться на тривалому лікуванні, а також діти батьків, місце знаходження яких невідоме. Майже один відсоток новонароджених стають соціальними сиротами в перші години життя внаслідок відмови від них.

Узагальнивши отримані дані з різних джерел інформації, можна виділити такі причини соціального сирітства:

- низький матеріальний рівень життя багатьох сімей, безробіття обох чи одного з батьків;
- зайнятість батьків «човниковим бізнесом», що вимагає частої і довготривалої відсутності батьків;
- відсутність постійного житла (малозабезпечені сім'ї продають житла для забезпечення засобів існування, заздалегідь виписуючи дітей та залишаючи їх без даху над головою);
- асоціальний спосіб життя одного або обох батьків (пияцтво наркоманія, проституція, участь у протизаконній діяльності);
- примушення дітей до жебрацтва з боку дорослих членів родини;
- різноманітні форми насильства над дітьми в сім'ї та державних закладах опіки;
- послаблення функцій державних установ, покликаних займатися вихованням та навчанням дітей;
- погіршення умов утримання дітей у державних закладах;
- зменшення кількості кризових сімей;
- алкоголізація та наркоманізація населення;

послаблення моральної відповідальності батьків за виховання дітей.

Висновки. Дослідження теоретичних засад соціального сирітства дозволило дійти таких висновків:

Отже за результатами теоретичного аналізу ми розкрили сутність поняття соціального сирітства. Вчені з різних країн і різних галузей науки трактують це визначення, кожен зі своєї точки зору. Хтось обирає історичний, психологічний, юридичний або соціологічний аспект, в деяких у визначенні домінують причини виникнення явища, ознаки, які його характеризують. Але кожен науковець своїми трактуван ням, сприяє тому, щоб людство могло цілковито зрозуміти значення цього явища, а також усвідомити важливість його подолання.

Аналіз наукових підходів до соціального сирітства як суспільного явища дає можливість визначити сутність соціального сирітства як особливий стан дитинства, обумовлений його місцем у системі соціальних відносин суспільства, що розглядає усіх дітей, які залишилися без достатньої опіки та виховання незалежно від соціального статусу

батьків. Соціальне сирітство характеризується послабленням поля соціального контролю з боку базисних соціальних інститутів (сім'ї, школи), порушенням процесу міжособистісної комунікації, обмеженням доступу до необхідних ресурсів та можливостей індивідуального розвитку. Актуальною є проблема підвищення ефективності діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, спрямованої на профілактику соціального сирітства.

Виходячи з аналізу соціального сирітства з точки зору практики та наукових підходів виділено дві групи причин соціального сирітства – об'єктивні та суб'єктивні. Перші відображають надіндивідуальні аспекти функціонування суспільства, такі, як соціальні структури, процеси, норми, а другі стосуються індивідуальних аспектів взаємодії всередині родини або групи, а також суб'єктивних інтерпретацій і реакцій, що відбуваються навколо події, цінності, установки тощо.

Визначено, що під профілактикою соціального сирітства слід розуміти систему послідовних дій (порядок дій), комплекс методів та заходів (як організаційно-правового характеру, так і соціально-психолого-педагогічного), що ґрунтуються на принципах державного управління і спрямовані на подолання суперечності інтересів держави та громадськості щодо вирішення проблеми зниження рівня соціального сирітства й підвищення ефективності його профілактики. Структура механізму державного управління профілактикою соціального сирітства охоплює організаційно-правову (інституційний рівень профілактики) та соціально-психологічн-педагогічну (комунікаційний рівень профілактики) складові.

Виходячи з аналізу досвіду зарубіжних країн з профілактики соціального сирітства, можна стверджувати, що профілактична робота має багатовекторність та спрямована на усі види профілактичної діяльності первинну, вторинну та третинну. Головною метою первинної профілактичної діяльності є створення умов, які зменшують ризик раннього соціального сирітства, цільовою групою є підлітки та молодь, яка не перебуває в шлюбі. Вторинна профілактика спрямована на попередження відмов від дітей, цільовою групою є самотні матері, сім'ї групи ризику на етапі вагітності жінки та після народження дитини, сім`ї у складних життєвих обставинах. Третинна профілактика спрямована на попередження відтворення соціального сирітства.

Зарубіжний досвід профілактики соціального сирітства свідчить, що профілактична робота має багатовекторність та спрямована на усі види профілактичної діяльності. Виходячи з цього можна виділити три напрямки профілактики, по-перше, робота з молоддю (державні політика з приводу підтримки та виховання молоді з приводу формування сімейних цінностей), по-друге, підтримка сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах, по-третє, реалізації політики щодо дітей з питань профілактики злочинності, правопорушень в дитячому середовищі та їх соціалізації. Аналіз зарубіжного досвіду профілактики соціального сирітства дає можливість стверджувати, що сучасні форми опіки розраховані

тимчасову чи часткову опіку, виконують поряд з функцією державної опіки ще і профілактичну функцію. Серез зарубіжних країн найбільшої уваги заслуговує досвід таких країн, як Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина,традиції державного управління профілактикою соціального сирітста яких найбільш тривалі і виявились взірцем для більшості інших країн світу.

Отже, соціальне сирітство – досить гостра проблема у житті українського народу. Нажаль це явище, в даний час неможливо викорінити. Так історично склалось що, діти-сироти існували завжди і в них нелегке життя за стінами інтернатів та притулків. Проте ще важче жити дітям, котрі знають, що в них є батьки, але вони вимушені жити поза сімейним теплом та турботою через ряд причин, основними з яких є економічна нестабільність, інфляція, безробіття, бідність (зовнішні причини) та сімейні негаразди та проблеми (внутрішні причини), що частіше за все випливають із перших.

Тому, сім'я – перше з чим повинна співіснувати дитина. Сім'я вкрай важлива для виховання дитини та формування в ній особистості. Спостерігаючи за батьками дитина формує в себе певне розуміння того, як все має бути, засвоює правила поведінки в суспільстві, норми суспільства, робить висновки про те, що сім'я – модель всього суспільства. І всі процеси та відносини, що відбуваються в середині сім'ї, відбуваються і в соціумі. Тільки нормальна благополучна сім'я здатна позитивно впливати на дитину, залучати до вирішення проблем, робити її повноправним членом родини, що для неї та для її свідомості вкрай важливо. Діти, що виховуються в інтернатах, особливо змалечку, не мають можливості стати індивідуальністю. Адже там всі рівні. Це ще більш ніж негативно позначається на розвитку дитини.

Існує багато форм виховання дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. В Законі України Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виділені такі форми виховання дітей, як «усиновлення, встановлення опіки, піклування, передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Але все ж таки, ступінь розробленості у даній області дуже мала, відсутня повноцінна система попередження виникнення соціальних сиріт. Існуюча в Україні система профілактики соціального сирітства, спрямована вже на «лікування» наслідків, не тільки не призводить до зменшення їх кількості, але і породжує вкрай негативні наслідки. Зарубіжна система профілактики соціального сирітства (Швеція, Норвегія, США та інші соціально розвинені країни), навпаки, направлена не на «лікування», а на попередження, тому величезний спектр роботи з профілактики соціального сирітства направлено на психологічну, педагогічну та соціально-педагогічну допомогу: просвітницька робота з

молоддю з формування усвідомленого батьківства, соціально-педагогічна робота з вагітними жінками, самотніми матерями, жінками, які знаходяться в складній життєвій ситуації.

Отже, профілактика соціального сирітства – це складний соціальний механізм, у якому виокремлюються специфічні рівні профілактичної діяльності щодо соціального сирітства: загально-соціальний рівень (загальна профілактика), спеціальний рівень (соціально-педагогічна, соціально-психологічна профілактика), індивідуальний рівень (індивідуальна профілактика). До видів профілактичної діяльності належать: первинна, вторинна, третинна профілактика.

А оскільки профілактика соціального сирітства в Україні – це, перш за все, створення різноманітних фондів, які у свою чергу будуть розробляти і впроваджувати державні моделі з профілактики соціального сирітства, наступним кроком нашого дослідження буде обґрунтування сутності і змісту системи профілактики соціального сирітства через характеристику її основним компонентів: об'єкту, суб'єкту, мети, завдань, функцій тощо.

Проведений теоретико-методологічний аналіз проблеми соціального сирітства засвідчив підвищений інтерес науковців до вказаного явища, що дозволило накреслити нам напрямки запобігання та профілактики соціального сирітства: використання методів сімейного типу у вихованні дітей; запровадження методів первинної профілактики в системі освіти; підтримка контактів з сім'ями по збереженню та зміцненню сімейних зв'язків.

Отже, держава повинна створювати ефективні умови для функціонування системи захисту дітей та їх прав. Адже феномен сирітства має досить багато юридичних наслідків: порушуються права дитини на сімейне виховання, що проголошується Конвенцією ООН про права дитини. Тому діяльність держави вкрай необхідна та має бути спрямована та створення форм виховання, які хоча б певною мірою компенсували відсутність сім'ї. Так як все одно замінити сімейне оточення дитині все одно не вдасться.

Список використаної літератури

1. Алексенко Г. Г. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Г. Г. Алексенко. – [Електронний ресурс] / Юридичний портал. – 2011. – Режим доступу http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-602.

2. Брутман В. Н. Причини соціального сирітства / В. Н. Брутман // Соціальна робота. - 1994. - №5. - С. 11-12.

3. Іванова І.Б. Програма діяльності центрів ССМ щодо соціальної роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами // Соціальна робота з молоддю в Україні: 36. інформ.-метод, матеріалів. – К.: Столиця, 1997.– С. 63–75.

4. Клименко Е. Ю. Система социального устройства детей-сирот за рубежом / Е. Ю. Клименко // Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії і

практики: зб. наук. пр. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2011. – С. 6–7.

5. Мартовицька Н. В. Роль державних та сімейних форм влаштування у соціалізації та адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на прикладі Великої Британії) / Н. В. Мартовицька // Теоретико-методичні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників до робот із різними категоріями клієнтів: [монографія] / [Архипова С. П., Байдюк Н. В., Гриценко Т. Є. та ін.] ; за заг. ред. С. П. Архипової. – Черкаси: ФОП Чабаненко, 2013. – 470 с.

Гончаренко Олена Анатоліївна,
магістр Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Проблематика насильства завжди викликала підвищений інтерес для дослідників різноманітних галузей наукового знання. Проте, незважаючи на це, у сучасній науці не склалося однозначного підходу до розгляду насильства.

Насильство – складне і багатогранне явище, яке пронизує, тією чи іншою мірою, усі сфери суспільного життя, що й обумовило незмінний науковий і громадський інтерес до тематики насильницьких відносин [1].

Розрізняють чотири основних види насильства: нехтування основними потребами дитини (моральна жорстокість), психологічне (емоційне), фізичне та сексуальне насильство, економічне насильство.

Визначено, що складовою частиною практично всіх видів насильства є психологічне насильство (загрози, образи), оскільки будь-які негативні дії батьків по відношенню до дитини супроводжуються криками, погрозами, словесними кривдженнями. При цьому найнебезпечнішим для розвитку дитини є саме насильство в сім'ї, яке відбувається зі сторони близького оточення, що повинно б захищати, а не карати [2,4].

Конкретизовано, що для всіх вікових категорій дітей властиві такі типові прояви, які сигналізують про застосування насильства щодо них, як затримка фізичного та розумового розвитку, затримка мовленнєвого та

моторного розвитку, погана успішність, нервові розлади, енурез, порушення сну. Тривожність, різні соматичні захворювання (ожиріння, різка втрата ваги, виразка шлунку, шкірні захворювання, алергії), тривалі пригнічені стани, сумний чи стомлений вигляд, порушення апетиту. Постійний голод чи спрага, санітарно-гігієнічна занедбаність, педикульоз, прагнення будь-якими способами аж до самопошкоджень, привернути до себе увагу оточуючих, чи, навпаки, уникнути цього.

Таким чином, найбільш небезпечним віковим етапом виникнення відхилень у розвитку особистості дітей в ситуації насильства є молодший шкільний вік. Саме в цей період емоції дітей набувають усвідомленого характеру, а процес адаптації до нової для дитини ситуації навчання зумовлює стресогенну ситуацію для дитини, що може спричиняти подвійну травматизацію.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що під впливом насильства у дитини виникають порушення різних сфер особистості дитини, а саме емоційної (страх, тривожність, депресія, порушення самооцінки, злість, почуття провини та комплекс неповноцінності, сором); пізнавальної (порушення сприймання пам'яті, мислення); мотиваційної (зникає інтерес до навчання, праці тощо); самосвідомості (низька самооцінка, підвищений рівень самокритики).

Несприятливі умови соціалізації, як правило, супроводжуються проявами насильства щодо дітей. Досить часто насильство щодо дітей має місце, в першу чергу в родині. За свідченням дітей, з жорстокістю вони зустрічаються вперше у власній сім'ї, з боку батьків та старших братів і сестер [3,5].

Досить часто насильство практикується у сім'ях з низьким матеріальним становищем. Оскільки в таких сім'ях з низьким достатком, наявністю непрацездатних членів сім'ї, як правило, діти стають жертвами негативних емоцій дорослих (гніву, відчаю тощо) у вигляді різних форм насильства.

До психологічних проблем, які породжують явище насильства дослідники відносять проблеми дорослих, які мали місце ще в дитячі роки. Поведінка батьків по відношенню до своїх дітей значною мірою відображає досвід батьківсько-дитячих відносин, які вони пережили та засвоїли під час свого власного дитинства.

Відповідно до Конвенції створено закони України «Про охорону дитинства», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про освіту», а також Сімейний кодекс України, Державна національна програма «Діти України» та ін. законодавчі документи. Стан справ у галузі попередження насильства та жорсткого ставлення до дітей у сім'ї не повною мірою задовольняє потреби особистості, суспільства, держави. Необхідним є пошук нових способів вирішення проблеми [2,3,4].

Отже, сім'я є унікальним середовищем, яке багато в чому детермінує життя людини в майбутньому.

Насильство в сім'ї доцільно розглядати як систему дій, що має характер соціальної. При чому термін «соціальне» використовується як характеристика зовнішньої спрямованості, тобто виражає зовнішні зв'язки особистості, її відношення до соціальної системи.

Здійснення заходів по попередженню насильства в сім'ї щодо дітей згідно закону України « Про попередження насильства в сім'ї покладається на відповідні служби в межах наданих їм повноважень.

Формами роботи з дітьми є система діяльності реабілітаційних, кризових центрів, а також безпосередні форми роботи з дитиною: індивідуальні, групові, міжгрупові, масові. Оскільки, у дітей, які зазнали насильства в родині, формується травматичний досвід, що супроводжується травматичними переживаннями та проявляється у формі неадекватних поведінкових реакцій, тому для їх реабілітації доречно застосовувати наступні методи психології та психотерапії, як індивідуально кризове консультування, ігрова терапія, арттерапія, казкотерапія, психодрама, соціотерапія, сімейна терапія.

Соціальні служби є провідною структурою під час вирішення теми насильства дітей у сім'ях, оскільки вони покликані сприяти гуманізації і гармонізації людських відносин у соціумі. Соціальні служби здатні підвищувати рівень поінформованості громадськості про наявність і масштаби проблеми насильства, надавати інформацію про те, куди можна звернутися за допомогою при акті насильства, соціально-педагогічні та соціально-психологічні послуги громадянам.

Вважаю, що об'єктом профілактичної діяльності є, у першу чергу, батьки, оскільки вони значною мірою детермінують стосунки в сім'ї і пов'язаний з цим спосіб життя дітей.

Важливим компонентом профілактичної діяльності є результат. Результатом профілактики насильства до дітей у сім'ї необхідно відзначити досягнення гуманних взаємин батьків і дітей, тому що «в будь-яких умовах насильство полягає у відсутності гуманного, справді людського ставлення до інших людей, у не визнанні їхної цінності» [2,5].

Запропоновано тренінги, мета яких полягає у з'ясуванні наслідків насильства у сім'ї, а також анкетування, мета якого перевірити правильність виховання батьків. Це чудова форма для налагодження спілкування, профілактики конфліктів, які виникають між батьками і дітьми.

Список використаних джерел

1. Безрученко Р. Попередження домашнього насильства і торгівля людьми / Р. Безрученко - Підручник по проведенню тренінгів. – К. : «WI». – 2004. – 320 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч. – метод. видання / І.Д. Бех – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

3. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник / О.І. Власова – К. : Либідь, 2005. – 400 с.

4. Голіна В.В. Основні положення Закону України про попередження насильства в сім'ї / В.В. Голіна // Проблеми ненасильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. – Х. : Право, 2012. – 134 с.
5. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навч. – метод. посібник / А.Й. Капська. – К. : УД ЦССМ, 2011. – 220 с.

Горшевікова Ірина Олександрівна
студентка СР-17001мз
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ З ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ І ЗЛОЧИННОСТІ

В умовах суспільної трансформації сучасної України особливо гостро постає питання формування повноцінної правової Держави європейського типу.

Однією з важливих складових процесу інтеграції є реформування спеціалізованих служб, а саме тих, що займаються профілактикою правопорушень в суспільстві, у нашому випадку розглянемо Пробацію, як нову модель програми, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити та корегувати за необхідністю.

На сьогоднішній день проблемою залишається збільшення числа випадків, що несуть насильницький характер та вчинення особами, повторних та нових правопорушень, що є небезпечними для суспільства.

Вирішення цієї проблеми полягає в запровадженні ефективних форм і видів роботи з засудженими, що знаходяться на обліку у відділах пробації, орієнтованих на недопущення вчинення повторних правопорушень та профілактики злочинності серед суб'єктів пробації. Суб'єктами пробації є засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи.

Більшість дослідників вважають, що пробація - є альтернативою виконання основного покарання та полягає у встановленні нагляду, соціально-виховних заходів за особою, що вчинила кримінальне

правопорушення, з метою залишити людину в суспільстві та не допущення нею в подальшому «хибних кроків» [4].

Суть пробації полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з працівниками пробації, брати участь у певних різновидах діяльності, а саме в пробаціних програмах, дотримуватися законослухняної поведінки).

Головні завдання органу пробації :

1. Сприяння інтеграції злочинця в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм;

2.Участь потерпілого в кримінальному процесі та відновлення справедливості стосовно захисту його прав;

3. Залучення злочинця до процесу реституції.

4. Захист суспільства завдяки ефективному застосуванню альтернативних видів покарань;

5. Зменшення ризику вчинення повторних правопорушень. [2].

Пробаційна програма за допомогою залучення кваліфікованих спеціалістів та спеціалізованих служб дасть можливість людям котрі вчинили правопорушення змінитись без перебування у місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), підтримка на шляху до змін, збереження сімейних стосунків та зв'язків у громаді, збереження роботи та житла, позитивний соціальний ефект можемо спостерігати в тому, що особа не втрачає соціальні зв'язки та шанс створити сім'ю [4].

Головні завдання по впровадженню та застосуванню затверджених програм, пробаційних систем покладаються на фахівців соціальної роботи та працівників пробації котрі мінімізують рівень злочинності в суспільстві, шляхом реабілітації та комплексом дій щодо засуджених з іспитовим строком.

Список використаної літератури

1. Конституція України.: К.: Юрінком, 1996. - 80 с.
2. Закон України про пробацію. // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, №

13, ст.93 Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19

3. Шкадюк В.О. Організація покарань, не пов'язаних з позбавленням волі:
4. Методичний посібник.- /В. О Шкадюк/, К., 2007.- 242 с.Чернишова Н. В.

УДК 37.013.42: 376-056.45

Демченко Наталія Юріївна,
студентка 4 курсу, групи СП-1401
гуманітарно-педагогічного факультету,
напряму підготовки «Соціальна педагогіка»
НУБіП України
Арзуманян Карина Каренівна,
кандидат психологічних наук,
асистент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м.Київ

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Постановка проблеми. Феномен дитячої обдарованості являє собою цікаве та загадкове явище природи, що з давніх-давен досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами. Адже, обдаровані діти – це такі діти, які виділяється серед своїх ровесників яскравими, видатними досягненнями або внутрішніми передумовами для їх досягнень і характеризуються кращим інтелектуальним розвитком, комунікабельністю та великим обсягом різних видів інтересів.

Однак, поруч з цим прекрасним феноменом крокує проблема обдарованості, що і стає все більш актуальною в наш час у зв’язку з тим, що суспільство потребує неординарних, творчих особливостей, проте, досить часто на цей аспект зовсім не звертають увагу в загальноосвітніх начальних закладах, в результаті чого виникають проблеми в поведінці обдарованих дітей, що впливає на ефективність розвитку обдарованості. Це спричинено саме тим, що класні керівники та іноді і самі соціальні педагоги не приділяють значної уваги розвитку обдарованих дітей або зовсім не володіють знаннями про обдарованість та специфікою роботи з обдарованими дітьми. В результаті чого і виникають проблеми з обдарованими дітьми, що провокують притуплення або зовсім зникання обдарованості, якщо її завчасно не виявити і не розвивати.

Саме тому, мета досліджуваної проблематики полягає в обґрунтуванні методики соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: загальні аспекти феномену обдарованості **(**Г.С. Костюк, В.А. Крутецький, Дж. Рензуллі, С.Л. Рубінштейн); обдарованість на основі аналізу творчого розвитку людини; (О.М. Матюшкін, Дж. Гілфорд, А. Торренс, К. Тейлор); розвиток

обдарованості на різних вікових етапах (В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, О.І. Кульчицької, В. Штерна); соціально-педагогічні проблеми підтримки, адаптації і розвитку обдарованих дітей та молоді (А. Капська, С. Марченко, Г. Попович, Н. Романова).

Виклад основного матеріалу. Обдарованість – це складне і багатозначне поняття, що відноситься до педагогічних, психологічних так і до соціальних явищ та є проявом високого рівня задатків та схильностей людини, що розвиваються протягом життя і характеризується можливістю досягти людиною більш високих результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми [6;15].

Термін «обдарованість» походить від слова «дар», «даровано», «дано» – іншими словами це безкоштовно подаровано. Цей факт «безкоштовного дарунку» ніяк не полишав в спокої багатьох зарубіжних та вітчизняних філософів, психологів, педагогів та інших дослідників і вони всіляко намагалися розкрити цю таємницю загадкового аспекту особистості. Адже, кожна цивілізована країна і кожна розвинена нація потребує творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально розвинених громадян і вважають їх одним з найбільших своїх скарбів.

Перший прояв досліджень проблеми обдарованості припадає на часи античності. Саме в цей період деякі вчені та філософи почали займалися розкриттям проблеми обдарованості, але в своїх працях вони не вживання понять «творчість» та «обдарованість». Та вже в 1575 році світ побачив одну з перших психологічних праць у якій було розкрито питання обдарованості людини в книзі «Дослідження здібностей до наук» іспанського лікаря Хуана Уарте (1529 – 1592 рр.). В своїй роботі Хуан Уарте порушив три основних питання: які види обдарування є притаманними людському роду, які мистецтва і науки відповідають кожному обдаруванню, та за якими ознаками можна упізнати відповідну обдарованість [4;60].

Через деякий час російським педагог Ю. Гільбух захопившись феноменом обдарованості виділяє таку широту проявів обдарованості: загальна обдарованість – виявляється по відношенню до різних видів діяльності; спеціальна обдарованість – виявляє в конкретних видах діяльності і визначається окремим видом областей (поезія, математика, спорт, спілкування) [1;80].

Однак, феномен обдарованості з давніх часів приписувалась лише дорослим досягнення яких вважалися видатними, проте починаючи з XX століття зазнав значних змін, і його почали застосовувати і до дітей маючи на увазі їх інтелектуальний розвиток, виняткові успіхи у навчанні.

Обдаровані діти – це такі діти, які виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями або мають внутрішні передумови для таких досягнень в тому чи іншому виді діяльності та відрізняються від своїх ровесників кращим інтелектуальним розвитком, комунікабельністю, різноманітністю інтересів [1; 3].

Щоб ефективно розвивати обдарованих дітей потрібно виявити обдаровану дитину. Найперший спосіб виявлення обдарованості покладений

в основу методу спостереження і для цього потрібно знати ознаки обдарованості. Для обдарованої дитини характерними рисами є рання мова, великий словниковий запас, вона енергійна, допитлива, відрізняється творчим мисленням, з розвиненою пам'яттю, виявляє значну самостійність, висловлює багато міркувань з приводу конкретної ситуації, проявляє наполегливість, захоплюється образотворчою діяльністю, іграми. Саме це дасть можливість в подальшому забезпечувати обдарованих дітей сприятливими морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності учнів з використанням ускладнення завдань за обсягом та за інтенсивністю. Адже, у силу свого прискореного розвитку, обдаровані діти мають потребу в навчанні відмінному від звичайно прийнятого в школі, що забезпечує більшу ймовірність зростання та розвитку здібностей, а не їхню втрату або зниження.

Отже, при виявлення обдарованих дітей педагоги мають добре розуміти зміст понять «обдарованість» та «обдарована дитина», також бути обізнаними з концепцією, ознаками обдарованості, знати психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей, види обдарованості, та специфіку роботи з обдарованими дітьми. Такі правила були започатковані ще в давні часи, саме тоді коли величенне значення надавали розвитку здібностей дітей еліти.

Однак, для більшої динаміки розвитку обдарованості особливо суттєве значення має оптимальність рівня вимог, що висуваються під час діяльності дитини, наприклад, вимог, які ставить учневі навчальна програма. Щоб стимулювати розвиток, ці вимоги мають бути досить високими але посильними [3;362].

Проте, для того, щоб соціальний педагог міг ефективно працювати з обдарованими дітьми потрібно знати про існуючі кілька типів індивідуальної обдарованості: раціонально – мислительний тип обдарованості – притаманний для учених, політиків, економістів; образно-художній тип обдарованості – властивий дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам; раціонально-образний тип обдарованості – характерний для історикам, філософам, учителям; емоційно-почуттєвий тип обдарованості – притаманний режисерам, літераторам тощо [5;206].

Дж. Рензуллі вважає, що обдарованість визначається взаємодією трьох основних класифікаційних характеристик, що належать людині: загальні здібності вище за середній рівень – інтелект; висока рівень «відданості завданню» мотивації; високий рівень креативності.

Однак підчас досліджень обдарованості між дослідниками завжди існували суперечності, що ще раз підтверджує про складність проблеми, в результаті яких створилися дві протилежні точки зору з приводу виникнення обдарованості дітей: перша точка зору соціальна – вона полягає в тому, що більшість людей від народження однаково наділені розумом, але різниця розвитку обдарованості зумовлена різницею життєвих умов в яких проживає дитина; друга точка зору генетична обдарованість – це вроджене обдарованість, що являє собою досить рідкісне явище, яке набувається

шляхом успадковується від батьків а також може передаватися навіть через покоління [2;368].

На сьогоднішній день більшість психологів визнає, що рівень розвитку обдарованості – це завжди результат складної взаємодії спадковості, тобто природних задатків і соціального середовища – тобто умови в яких проживає дитина. Саме ці задатки є основою для розкриття обдарованості дитини і їх можна розкрити за допомогою опосередковано ігрової, навчальної, трудової діяльності дитини, що спрямовані на формування індивідуальної обдарованості.

Однак, при роботі з обдарованими дітьми потрібно також враховувати те, що діти можуть бути обдаровані за різними видами обдарованості. Саме тому, В. В. Щорс диференціює такі види обдарованості: загальна інтелектуальна обдарованість; конкретна академічна обдарованість; творча обдарованість; лідерство; художня обдарованість; психомоторна обдарованість [7;17-18].

Отже, соціальному педагогу важливо правильно організувати роботу з обдарованими дітьми, не тільки створюючи необхідні умови для їх розвитку, а й психологічно готуючи їх до наполегливої праці, самовиховання. А для цього соціальному педагогу, класним керівникам та кожному хто працює з дітьми в загальноосвітньому навчальному закладі потрібно знати загальні ознаки феномену обдарованості**.**

Розвиток досліджень феномену обдарованості за останні десятиліття переконливо довів, що соціально-педагогічної робота з обдарованими дітьми є основними фактором правильного та гармонійного розвитку обдарованої дитини. Проте, незнання феномену обдарованість та спеціальних методів роботи з обдарованими дітьми може призвести до притуплення обдарованість дитини.

Вивчаючи інтереси і нахили учнів соціальний педагог може допомогти обрати дітям профіль позашкільних занять. Саме тому, в навчальних закладах впроваджують певну позашкільну та факультативну роботу, як груповій та і в індивідуальній формі. Адже у методах навчання цих учнів мають превалювати самостійна робота, частково-пошуковий і дослідницький підходи до засвоєння знань, умінь та навичок. Контроль за їх навчанням спрямовується на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенесення знань у нові ситуації, виявлення і розвиток творчих елементів у їх навчанні. Домашні завдання для таких учнів повинні бути творчими, для стимулювання розвитку обдарованості дитини.

Саме тому, основною і не менш важливою областю роботи соціального педагога є безпосередня робота з обдарованими дітьми не дивлячись на складності, які можуть виникати. Адже, серед них бувають: зазнайки, фанатики, ліниві, психопати, невротики, диваки, скромні. Тому робота соціального педагога вимагає знань про особливості обдарованих дітей ознаки обдарованості та методи роботи з обдарованими дітьми.

Однак, даний виклад матеріалу не безпідставний, адже було проведено дослідження в сільській місцевості. В умовах діагностики обдарованості було проведено співбесіду з соціального педагога за спеціально розробленим комплексом орієнтовних запитань стосовно роботи з обдарованими дітьми на базі Рокитнянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1.

В результаті проведеної співбесіди з соціальним педагогом виявлено, що він дуже відповідально підходить до своєї роботи і намагається працювати з обдарованими дітьми враховуючи всі їх особливості. Однак, соціальний педагог, недосконало володіє методиками для підняття настрою пригніченій дитині та заспокоєння агресивної поведінки обдарованих дітей.

Проте, підчас спілкуванні з соціальним педагогом склалося позитивне враження, адже він доброзичливий, чесни, чуйний, готовий завжди допомогти, і використовує свої знання на благо того хто потребує допомоги а також використовує зарубіжний досвід з метою ефективності свої роботи, застосовувати різні нові методи роботи з обдарованими дітьми, що робить роботу соціального педагога більш продуктивною а його методи більш ефективними для розвитому обдарованості дитини.

Наступний етап дослідження це діагностика дітей 3-А класу на обдарованість. Діагностика проводилася в два взаємопов’язаних етапи методом спостереження та методикою «Логічні Задачі» (О. Зака), яка проводилася з метою діагностики інтелектуальної обдарованості дітей.

В результаті спостереження висновки показали що: серед 20 дітей за якими велося спостереження загальних та дуже явних ознак обдарованості мають 10 учнів. Серед цих ознак найпоширеніші такі: хороша пам’ять; багата фантазія, уява, винахідливість; допитливість розуму, прагнення відкривати і досліджувати нове; пристрасть до ігор, що потребують концентрації уваги та мають складні правила; великий активний словник; почуття гумору, підвищений інтерес до гумористичних малюнків; велика працездатність та прагнення працювати якомога довше; швидке оволодіння матеріалом; розвинене почуття справедливості; легко пристосовується, активно спілкується, виявляє ініціативу.

Проте, при діагностиці було також виявлена, що 1 дитини має явні прояви вербальної агресивної поведінки, але разом з тим з глибоким нестандартним мисленням. В інших 9 дітей явних однак обдарованості не виявлено методом загального спостереження.

В результаті діагностики методом «Логічні задачі» висновки показали, що приблизно у 48% опитувальних учнів 3-А класу інтелектуальний вид обдарованості, що є дуже позитивним результатом.

Отже, підвести підсумок хотілося такими словами «Талант, даний нам від народження, подібний до неопрацьованого алмазу. Цей чудовий прозорий, твердий камінь, тільки що витягнутий із глибини «сибірських руд!». Заради нього треба було перелопачувати пуди й пуди порожньої породи, але це не діамант і цей не примітний камінь зовсім відрізняється від діаманта, як небо від землі. Однак, діамантом ми називаємо алмаз

відполірований, митецьке огранювання якого вимагає кропіткої й найтоншої праці».

Підтвердженням цьому є клопітка праця соціального педагога дослідити роботу якого ми мали можливість, він на повну викладається в розвитку обдарованості тому і результати мають хороший рівень. Однак, це лише одна школа, а чи така ж ситуація в інших загальноосвітніх навчальних закладах? Саме тому, варто наголосити на цьому що цей аспект є ще недосить ретельно досліджений та потребує більш глобального дослідження.

Список використаної літератури

1. Гильбух, Ю.З. Внимание: одаренные дети./ Ю.З. Гильбух,– М. : Знание, 1991. – 80 с.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин / – СПб Издательство «Питер». – 1999. – 368 с.
3. Скрипченко О.В. Загальна психологія: підручник / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. – К. : Либідь, 2005. – 361 с.
4. Уарте Х. Исследование способностей к наукам / Х. Уарте – М.: Академия наук СССР, 1960. – 60 с.
5. Фіцула М.М Педагогіка.: Навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / М.М. Фіцула. – К. : Вид-во центр "Академія", 2000. – 206 с.
6. Холодная М.А. Психология одаренности: проблемы, структура, показатели./ М.А. Холодная О.А Комаровская – К. : 1996. – 15 с.
7. Щорс В.В. Психологічні особливості обдарованих дітей // Психологічна газета. – 2009. –№9 (129). – травень. – С. 17-18.

УДК 37:013.42:373.6:63

Євенок Олена Юріївна,
студентка кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Кубіцький Сергій Олегович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СПЕЦИФІКА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Сьогоднішня соціальна робота з дітьми з обмеженими функціональними можливостями – результат її розвитку протягом останніх 200 років. Значною мірою вона відображає загальні умови життя, а також соціальну та економічну політику у різні періоди часу. Однак у відношенні до інвалідів склалося багато специфічних факторів, які впливають на умови їх життя. Неосвіченість, зневага оточуючих, зневіра і жах – ці соціальні фактори ізолювали дитину з особливими потребами та затримали їх розвиток, про це свідчить історія.

Провідним завданням соціального педагога в організації соціальної роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями є створення

рівних можливостей. Створення рівних можливостей в умовах дискримінаційного законодавства, недоступного архітектурного середовища і консервативної по відношенню до дітей з обмеженими функціональними можливостями суспільної свідомості полягає в організації процесу, завдяки якому такі загальні системи суспільства, як фізичне і культурне середовище, житлові умови і транспорт, соціальні служби і служби охорони здоров'я, доступ до освіти і праці, культурного і соціального життя, робляться доступними для всіх. Другою, але не менш важливою групою завдань тут, можна вважати, навчання дітей з обмеженими функціональними можливостями та їхніх батьків вмінням і навичкам незалежного життя.

Тобто, створення рівних можливостей означає, що державна політика повинна використовувати всі засоби таким чином, щоб кожна дитина мала рівні можливості для особистісного розвитку, щоб вона могла у подальшому виконувати повною мірою свої обов'язки як член суспільства.

Особливістю організації соціальної роботи дітей з обмеженими функціональними можливостями є те, що надання допомоги таким дітям є неможливою без одночасної організації соціально-педагогічного виховання. Соціально-педагогічний аспект соціальної роботи має на меті виховання, навчання та розвиток дитини для підготовки до життя в суспільстві та можливості отримання всіх законодавчо закріплених видів допомоги.

Ще одна специфічна особливість організації такої соціальної роботи полягає в тому, що на практиці її здійснює соціальний педагог, який має знаходитись у постійному пошуку ефективних форм, методів, напрямків соціальної роботи з даною категорією дітей, що вимагає від нього певних особистісних та професійних якостей. Робота з дітьми та підлітками з обмеженими можливостями вимагає від кожного, хто обрав цю професію, цілковитої самовіддачі, безмежної любові, поваги і віри у можливості дитини, що здається безнадійним, глибоких професійно-теоретичних і практичних знань.

Важливою складовою цієї роботи є розробка програми соціально-педагогічної реабілітації дитини з обмеженими функціональними можливостями, що здійснюється з урахуванням особистісних і психолого-педагогічних реабілітаційних можливостей дитини. У програму включаються: конкретні завдання педагогічної реабілітації, які визначаються з урахуванням як вихідного рівня фізичного і психічного розвитку дитини, так і зони її найближчого розвитку; зміст ігрової, мовної, художньої, трудової, пізнавальної та інших видів діяльності; форми організації реабілітаційної діяльності конкретної дитини з обмеженими можливостями, методи і прийоми включення дітей у заплановану діяльність; обладнання, інвентар, технічні засоби, що забезпечують здійснення реабілітаційного процесу, індивідуальний та диференційований підхід до дітей. Кожний розділ індивідуальної програми орієнтований на певний термін (тиждень, місяць тощо), по закінченню якого здійснюється аналіз результативності реабілітаційного процесу, коректування завдань, уточнення і, можливо, зміна змісту реабілітаційної діяльності. У реабілітаційній діяльності етапи просування вперед повинні бути дуже незначними, мати якісні

відмінності.

Дуже важливо, щоб педагоги, батьки і оточуючі ставились до неї природно, яким би не був дефект дитини. Якщо педагоги, батьки отримують радість від спілкування з дитиною, люблять її такою, якою вона є, не виявляють зайвого хвилювання, не соромляться її зовнішнього вигляду і підтримують її спілкування з іншими людьми, то дитина виростає врівноваженою, здатною до спілкування і їй легше буде адаптуватися в колективі здорових однолітків. Разом з тим, жалість та надмірна опіка у ставленні до цих дітей значною мірою ускладнюють їх подальшу соціальну адаптацію.

Навчання має бути спрямоване на оволодіння дитиною стандартними схемами поведінки і взаємодії, на освоєння інвалідом навколишнього оточення і повноцінного існування в ній.

Навчання має включати адаптаційні консультування та організацію соціальної участі інваліда, воно повинно підготувати його до адекватних відповідей на вимогу оточення і активним впливом на нього.

Процес соціалізації має свої особливості залежно від виду інвалідизуючих патології, статі і віку інваліда, особливостей його соціального стану.

Однією з умов успішного розвитку дитини з обмеженими функціональними можливостями та залучення їх до системи соціальних стосунків є спілкування. У дітей з особливими потребами спілкування утруднюється. Такі діти часто відчувають певний дискомфорт, при спілкуванні з новими людьми, вони повільніше звикають і пристосовуються до нового оточення.

Список використаних джерел:

1. Мирошніченко Н.О. Умови інтеграції осіб із функціональними обмеженнями у суспільство // Соціальна робота в Україні. – 2005. – № 2. – С. 63- 69.

2. Соціальна педагогіка: підручник / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.

3. Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими потребами / Інформаційно-методичний збірник. – Одеса: ООЦССМ, 2001. – 234 с.

4. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями. Навч.-метод. посібник для соціальних працівників / За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 286 с.

УДК 378.013.78-053/6(1-22)

Заболотня Карина Віталіївна,
Кубіцький Сергій Олегович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СПЕЦИФІКА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Ефективність формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів залежить від комплексного впливу на їх когнітивну, емоційно-вольову та поведінкову сфери, створення умов, які б забезпечували оволодіння ними вміннями та навичками, спрямованими на збереження й зміцнення здоров'я, усвідомленого та самостійного застосування їх у повсякденному житті. Вирішальну роль у формуванні здорового способу життя старшокласників у загальноосвітньому закладі відіграє саме соціальний педагог.

Метою діяльності соціального педагога з формування здорового способу життя старшокласників в загальноосвітньому навчальному закладі є сприяння створенню умов для формування, збереження та зміцнення здоров'я як важливого фактора розвитку особистості через вдосконалення навчально-виховного процесу та організацію його відповідно до психофізіологічних особливостей учнів старшого шкільного віку.

Соціальний педагог – це фахівець, зайнятий у сфері соціальної роботи або освітньо-виховної діяльності, який здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію, об'єднує зусилля з метою створення в соціальному середовищі умов для всебічного розвитку особистостей, формування навиків здорового способу життя дітей та учнівської молоді.

До видів діяльності соціального педагога з формування здорового способу життя старшокласників у загальноосвітньому навчальному закладі належать: діагностика, соціальне виховання, профілактика, корекція та консультування. Так, діагностична діяльність спрямована на вивчення індивідуальних та вікових особливостей учнів старшого шкільного віку, які визначають фізичну, психічну, духовну, соціальну складові здоров'я; усвідомлення школярами факторів ризику здоров'я, що зумовлені способом життя. Відповідно до цього соціальний педагог здійснює: діагностичний моніторинг стану здоров'я старшокласників, фізичної та розумової підготовленості й працездатності, контроль за станом функцій опорно-рухового апарату, органів зору та нервової системи; діагностику рівня адаптованості неповнолітніх до умов загальноосвітнього закладу, причин їхньої шкільної дезадаптації; контроль за забезпеченням збалансованого харчування; вивчення причин, які впливають на погіршення здоров'я та порушення гармонійності розвитку школярів.

Виховна діяльність соціального педагога передбачає цілеспрямований вплив на школярів з метою усвідомлення актуальності проблеми здоров'я для кожного з них, важливості всіх його компонентів, негативний вплив факторів ризику, обумовлених способом їхнього життя. З огляду на це, діяльність соціального педагога зорієнтована на надання допомоги педагогічному колективу в здійсненні індивідуального підходу до навчання та виховання учнів, розвитку їхніх здібностей і нахилів.

Профілактична та корекційна діяльність визначаються необхідністю формування в педагогів і учнів потреби в знаннях про здоровий спосіб життя, бажання застосовувати їх у роботі зі школярами, а також своєчасним попередженням і подоланням можливих відхилень у стані здоров'я, розвитку, способові життя. У процесі здійснення профілактичної та корекційної роботи соціальний педагог, співпрацюючи з педагогами та батьками, розробляє та впроваджує програми, метою яких є попередження та подолання алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, небезпечної сексуальної поведінки старшокласників, підвищення їхньої адаптації та працездатності до навчання.

Консультативна діяльність соціального педагога зорієнтована на підвищення валеологічної культури педагогів, школярів, батьків, розширення їх кругозору з питань здорового способу життя. Під час здійснення консультативної роботи соціальний педагог: консультує адміністрацію загальноосвітнього закладу, педагогів, батьків, старшокласників із проблем формування здорового способу життя; проводить індивідуальні, групові та колективні заняття з учнями щодо оволодіння соціальними навичками здорового способу життя; сприяє підвищенню валеологічної культури педагогів і батьків, беручи участь у роботі педагогічних рад, методичних об'єднань; здійснює науково-методичне забезпечення всього процесу формування здорового способу життя старшокласників у загальноосвітньому навчальному закладі.

Узагальнюючи аналіз соціально-педагогічної теорії та практичної діяльності, можна констатувати, що свою діяльність з формування здорового способу життя старшокласників соціальний педагог реалізовує за такими етапами: перший – основні заходи (політика сприяння здоровому способу життя), створення сприятливих умов (соціальні умови щодо можливостей здорового способу життя), переорієнтація охорони здоров'я (співпраця у плані профілактики та попередження шкідливих звичок), формування особистісних навичок здорового способу життя у старшокласників. Другий – соціально-педагогічна діяльність соціальних педагогів щодо формування здорового способу життя на конкретних робочих місцях. Третій – індивідуальна та групова робота зі старшокласниками та їх найближчим оточенням – сім'єю та однолітками.

Таким чином, на основі аналізу наукових досліджень можна зробити висновок, що серед завдань, які висуваються сьогодні перед соціальним педагогом загальноосвітнього навчального закладу, важливе місце належить

тим, які стосуються формування здорового способу життя учнів старших класів.

Список використаних джерел:

1. Лапаєнко С.В. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя: Автореф. дис. .... канд. пед. наук. – К., 2000. – 18 с.
2. Охорона здоров'я в Україні: проблеми та перспективи / Заг. ред. В.М. Пономаренко. – Тернопіль: Укрмедкнига. – 2011. – 68 с.
3. Свириденко С.О. Формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі: Дис. .... канд. пед. наук. – К., 1998. – 216 с.
4. Сущенко Л.П. Здоровий спосіб життя людини як об'єкт соціального пізнання: Дис. .... канд. філос. наук. – Запоріжжя, 1997. – 211 с.

Калмиков Ю. Ю., *магістрант*
гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Ковальчук Т. І.,
доцент –Науковий керівник

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДОГО ПОДРУЖЖЯ

Проблема подружніх взаємовідносин у молодій сім'ї є сьогодні дуже актуальною, адже дослідження М. Алексєєвої, А. Антонова, Л. Долинської, дозволяють стверджувати про наявність кризи – високий рівень незадоволеності подружнім життям, дисфункційний розвитку взаємин у шлюбі, конфліктність, стійку орієнтацію подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості розлучень.

У педагогічній літературі розкрито принципи, зміст і методику формування моральних якостей у молоді (Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський); визначено основні напрями удосконалення даного процесу в концепціях діяльнісного підходу та розвиваючого навчання й виховання (І. Бех, М. Боришевський, О. Ковальов, Г. Костюк).

Серед властивостей, які характеризують морально-етичну сферу особистості, у тому числі й особистості молодого подружжя, психологи виділяють, в першу чергу, гуманність, відповідальність, сумлінність, порядність, справедливість, повагу до себе та інших людей, тактовність, культуру поведінки та мовлення.

Як зазначає Ш. Амонашвілі, принцип гуманності вимагає від людини дотримуватись таких вимог: гуманно ставитися до іншої людини; поважати її права; доводити до свідомості конкретну мету спільної діяльності; не принижувати честь та гідність; поважати право людини бути індивідуально неповторною [1, с. 265].

Відповідальність як морально-етична якість характеризується здатністю суб'єкта до контролю над діяльністю й самоконтролю з урахуванням суспільно припустимими нормами та правилами. У роботах В. Оржеховської підкреслюється, що істотний вплив на прийняття відповідальності за успіх чи невдачу спільної діяльності групи людей, здійснює їх згуртованість, близькість ціннісних орієнтацій, емоційна ідентифікація [4, с. 60].

Молода сім'я – це особливий світ, який своєрідно пов'язаний із різними проблемами, які торкаються подружньої пари. Молода сім'я може розглядатися як специфічний соціальний інститут, що має ряд морально-етичних якостей і виконує такі основні функції як: репродуктивна, виховна, господарсько-економічна, рекреативна, які важливі для суспільства і необхідні для життя кожної людини. Проте репродуктивна і виховна функції – найважливіші для молодого подружжя. Згідно з морально-етичними якостями молодого подружжя вибудовується виховна система родини, у якій важливо:

1. Забезпечити фізичне та психічне здоров'я дітей, своєчасно звертатись за допомогою до фахівців у разі потреби його корекції.
2. Виховувати дитину на основі природовідповідності та з урахуванням її психофізіологічних і вікових особливостей.
3. Піклуватися про нормальний розвиток відчуттів і сприймань дітей (органів зору, слуху, смаку, нюху, дотику).
4. Забезпечити розумовий розвиток дітей: розвивати пам'ять, увагу, мислення, уяву,

допитливість; навчати елементарних знань про навколишнє середовище.

5. Залучати дітей до світу знань та народної мудрості через народні казки, прислів'я, примовки, пісні, лічилки, загадки.
6. Забезпечити пізнавальну активність, творчі і художні здібності в ігровій та інших видах діяльності.
7. Своєчасно виявляти ранню обдарованість, забезпечувати умови для розвитку талановитих дітей.
8. Психологічно готувати дітей до навчання у школі.
9. Моральні цінності дитини формувати з позицій добра, справедливості, доброчесності, честі, гідності, людяності.
10. Створювати сприятливі умови для розвитку моральної самооцінки, яка базується на засадах національної культури і духовності свого народу.
11. Навчити дитину рідної мови, прищеплювати навички культури спілкування.
12. Прищеплювати шанобливе ставлення до культурних надбань, звичаїв, традицій інших народів.
13. Залучати дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів.
14. Формувати у дитини духовність.
15. Започатковувати основи трудового виховання, привчати до самообслуговування.

16. Створювати сприятливу трудову атмосферу в сім'ї.

17. Започатковувати формування моральної орієнтації в цінностях.

18. Забезпечувати первинну соціалізацію дитини.

19. Виховувати повагу і любов до Батьківщини, батьків, родини, людей праці.

20. Формувати у дитини культуру поведінки та повагу до інших людей.

Досліджуючи особливості вияву справедливості в поведінці, М. Боришевський звертає увагу на повагу особистості до себе та інших людей. Якщо справедливість відображає готовність критично оцінити свої наміри, плани, дії, відмовитися від недоцільного рішення, то повага до себе та інших передбачає уміння підтримати свій авторитет, зважити на думку й авторитет іншої людини. Особистість, яка поважає себе та інших людей, розуміє мотиви їх вчинків і поведінки [2, с. 30].

Повага у молодій родині до себе та інших дозволить зростати дітям в атмосфері довіри і любові, будуючи гармонійні стосунки між її членами.

Проблема формування моральних якостей молодого подружжя усе частіше привертає увагу дослідників. Деморалізація життя суспільства, викликаного складними демократичними процесами та недостатньою моральною культурою молодого покоління породжує нетерпимість, агресивність у судженнях, діях молоді, що призводять до конфліктів, які сприяють появі агресивності, жорстокості, грубості, байдужості, пасивності.

Джон Готмен вважав, що існує три типи *подружніх* пар:

«шукачі компромісу», які за будь-яких обставин шукають компромісу і до спільного задоволення спокійно обговорюють свої розбіжності у поглядах;

«підривники» – це пари, які будь-якої миті й без усякого переходу ладні затіяти бешкет, а то й бійку;

«виборці конфліктів», які вважають, що поганий мир кращий від доброї сварки. При цьому вони, правда, ніколи не сядуть «по-домашньому» поговорити одне з одним про свої розбіжності у поглядах.

Така морально-етична якість як порядність характеризується прагненням дотримуватись суспільних норм поведінки, знаходити спільну мову та інтереси з різними людьми, виявляти повагу до думок та прагнень інших членів суспільства [3, с. 118].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показав, що для моральної людини важливого значення набуває сумлінність. Із сумлінністю пов'язується порядність особистості. Сумлінність розкриває духовну силу людини.

Необхідність посилення морально-етичної спрямованості навчально-виховного процесу майбутніх молодих батьків зумовлюється, перш за все, складністю й суперечливістю політичних та економічних процесів, що обумовлюють як позитивні, так і негативні зміни в сфері професійної діяльності. Ефективне спілкування та взаємодія в суспільстві неможливі без підкреслення значущості партнера, прояву поваги до нього. В. Оржеховська підкреслює: «Тактовна людина якщо й укаже на помилку партнерові, проте

зробить це не з метою принизити іншу особистість, а віднайти правильний шлях розв'язання нагальної проблеми». Тактовність відображає повагу до іншої людини, намагання ненав'язливо допомогти їй у розв'язанні складних завдань [4, с. 63].

Процес формування морально-етичних якостей молодого подружжя розглядається як цілеспрямована організаційно-діяльнісна система суб'єкт-суб'єктної взаємодії, у якій актуалізуються особистісні й загальнолюдські морально-етичні якості та суспільно ціннісні норми життєдіяльності. Вияв морально-етичних якостей залежить від впливу комплексу об'єктивних та суб'єктивних факторів. Тільки у гармонійно розвинених батьків можуть виховуватися діти з високими морально-етичними якостями.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш. А. Личностно–гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Минск : Изд – во Университетское, 1990. – 560 с.
2. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3.–С. 29–30.
3. Ващенко Г. Ф. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів / Г. Ф. Ващенко. – К. : Школяр, 1999. – 385 с.
4. Оржеховська В. М. Посібник з самовиховання / В. М. Оржеховська, Т. В. Хілько, С. В. Кириленко. – К. : ІЗМН, 1996. – 192 с.

Кравчук Н. В.,
магістрант гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Науковий керівник –
Ковальчук Т. І.,
доцент гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЯК НАПРЯМОК РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Виявлення та підтримка обдарованої молоді, розвиток інтелектуальних, творчих здібностей, формування навичок самостійного наукового пізнання, здатності до самореалізації у майбутньому професійному житті – одне з головних завдань реформування сучасної загальноосвітньої школи. Від того, наскільки повно та ефективно реалізуються потенційні можливості обдарованої особистості, залежать темпи та якість розвитку соціальних й економічних умов життя українського суспільства. Обдаровані діти в суспільстві повинні розглядатися як інтелектуальний потенціал держави, вони мають бути в центрі педагогічних, психологічних, соціальних програм [6]. Саме тому одним з напрямів роботи соціального педагога є соціально-педагогічна підтримка обдарованих учнів, зокрема у сільській місцевості, де

вони є почасти соціально виключеними, бо тут недоступними для обдарованих дітей і молоді є центри позашкільної освіти, незадовільною є якість шкільної освіти, відсутні психолого-педагогічні інструменти підтримки обдарованості членів сільської громади. Робота соціального педагога спрямована, перш за все, на вирішення проблеми діагностики обдарованості. Адже чим раніше ми визначимо рівень і сферу обдарованості, тим краще і легше буде організувати процес навчання дитини.

Дослідженню обдарованості приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам, як проблеми індивідуальних відмінностей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Б. Теплов та ін.); визначення підходів до розуміння психологічних основ і структури обдарованості (у західній науці – Дж. Гілфорд, В. Сієрвальд, Г. Пассоу, К. Перлет, К. Хеллер; у вітчизняній – Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, С. Рубінштейн та ін.); психологічні концепції інтелекту і творчості (Г. Айзенк, Н. Алексєєв, Дж. Гілфорд, А. Ісаєнко, Т. Кузей, К. Хеллер та ін.); розвиток інтелектуального і творчого потенціалу особистості (Д. Богоявленська, Н. Кічук, О. Матюшкін, В. Моляко та ін.); виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, В. Слуцький та ін.).

На думку В. Теслюк, обдарована дитина – це особистість, яка має яскраво виражену спрямованість на здобуття наукових знань, генерування нових ідей, знає історію, володіє значним обсягом інформації, має критичне мислення, високу допитливість, вміє аналізувати інформацію, робити висновки, організована, наполеглива в досягненні мети, має інтуїцію, здатна до передбачення, фантазування, відкритого спілкування [7, с. 325]. Найбільш ранніми проявами обдарованості є швидке оволодіння дитиною мовленням з великим словниковим запасом. Вражає надзвичайна і невгамовна пізнавальна активність обдарованих дітей, дослідницький інтерес, вимога відповісти на численні запитання, здатність простежувати причинно-наслідкові залежності, відмінна пам'ять, потяг до самостійності і творчості, підвищена концентрація уваги. Цікаво, що вже в три роки обдаровані діти можуть водночас слідкувати за двома або кількома об’єктами. У 3-4 роки вони вже читають, рахують, захоплюються різними розумовими заняттями, навіть, такими, які їм не під силу, цікавляться географічними мапами тощо. Отже, в розумовому розвитку вони йдуть значно далі, ніж їхні однолітки. Така надзвичайність і підвищена розумова активність дитини відразу впадає у вічі і потребує уваги дорослих [1, с.18].

Обдаровані діти зустрічаються у середовищі усіх верств населення незалежно від соціального статусу батьків. Якщо умови сприятливі і сім’я має можливості для всебічного розвитку дитини, її потенційна обдарованість проявляється рано і може бути розвинена. Виявлення обдарованих дітей, їх подальший розвиток, пошук педагогічних технологій професійної спрямованості й обдарування є важливою проблемою педагогічної та психологічної науки і практики. Стосовно діагностики обдарованості, то тут існує два підходи: перший заснований на системі єдиної оцінки, другий – комплексний. Прикладом єдиної оцінки можуть бути різні інтелектуальні

тести, за допомогою яких визначається рівень інтелектуального розвитку дитини. Комплексний підхід включає багато оцінювальних процедур, у тому числі групове тестування, рекомендації для вчителів, дані батьків [5, с. 2-5].

При розробленні програми спостереження за здібною дитиною у сільському навчальному закладі необхідно реєструвати та опиратися на такі ознаки поведінки в її пізнавальній і творчій діяльності: 1) активність і зайнятість; необхідність особливої уваги для розвитку хисту у заданому напрямку; 2) наполегливість у прагненні розв'язувати поставлені перед нею завдання; необхідність надання додаткової літератури; 3) намагання учитися і досягати успіху у навчанні, яке приносить їй задоволення; 4) наявність численних умінь, які здатні стимулювати самостійну діяльність (література, проведення експериментів з фізики, хімії); 5) вміння критично розглядати дійсність і прагнення проникнути у сутність речей та явищ; 6) бажання отримати вичерпні відповіді на багато запитань; 7) використання дослідницького методу на уроці, яке підвищує зацікавленість предметом; 8) самостійний пошук джерел інформації і конкретизація найголовнішої; 9) вміння краще розкривати відношення між явищем і змістом порівняно зі своїми ровесниками, індуктивно і дедуктивно мислити, маніпулювати логічними операціями, узагальнювати; 10) вміння психологічно перебудовуватися, коли заважають умови або з'являються нові завдання [2, с. 38].

Матеріали спостережень, які проводяться в різноманітних шкільних ситуаціях, дозволяють зібрати дані для попередньої і точної характеристики обдарованих учнів. Важливо при цьому зіставляти такого роду відмінності. Однак спостереження далеко не завжди дають нам інформацію про внутрішнє спонукання та стан здібної дитини у процесі її діяльності. Тому потрібно використовувати методи опитування самого учня [4, с. 312].

При складанні опитувальних листів, анкет, інтерв'ю необхідно отримати довідку про динамічні характеристики як у самої здібної дитини, так і в конкретного кола експертів. Важливо зафіксувати через відповіді респондентів підвищену потребу особистості в розумових діях, схильність до занять з високою мірою захопленості, міру прояву її інтелектуальних і творчих поривань, кмітливість та винахідливість.

Крім діагностики самої дитини, необхідно «дізнаватись» про думки батьків, учителів, ровесників. На основі проведеної роботи можна оцінити рівень сприятливості умов для формування здібностей учня. Важливо виявити чинники, які найінтенсивніше впливають на це: відсутність підтримки батьками інтересів дитини, побоювання дитини стати «вискочкою» в класі, виділитися з-поміж товаришів, невпевненість у спілкуванні з учителем, формальний характер мотивації навчання [3, с.78]. Одним з найважливіших компонентів, що сприяють створенню і підтримці на високому рівні науково-технічного, політичного, культурного й управлінського потенціалу країни у сільській місцевості, є налагоджена система пошуку і навчання обдарованих дітей. Увага до обдарованої дитини не повинна вичерпуватися лише періодом її навчання. Досвід показує, що

значні труднощі обдаровані діти переживають і в періоді професійного становлення та самовизначення, і надалі, у самому процесі творчості. Іншими словами, таланту (природній обдарованості і видатним здібностям до якої-небудь діяльності) потрібна турбота всього суспільства. І починати потрібно з загально-педагогічної грамотності сільського педагога. Потрібні спеціальні школи для обдарованих дітей, підготовленні вчителі, підручники, посібники, створене навчально-методичне забезпечення… Проте найголовніше – визнання самого факту, що обдаровані діти відрізняються не тільки за своїми інтелектуальними і творчими можливостями, але й особистісними рисами. Адже обдарованість – не тільки подарунок долі для відзначених нею, але ще й неабияке випробування.

Література

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу / О. Є. Антонова. – Житомир, 2001.
2. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М., 1982. – 278 с.
3. Босенко М. Соціально-психологічні аспекти розвитку обдарованості учнів / М. Босенко // Шкільний світ. – 2001. – № 33. – С. 1–8.
4. Бурменская Г. В. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей / Г. В. Бурменская, О. А. Караванова, А. Г. Лидерс. – М. : МГУ, 1990. – 134 с.
5. Воронова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми / Е. Воронова // Психолог. – 2006. – № 25–28. – С. 5–25.
6. Русова В. В. Комплексна психолого-педагогічна система пошуку обдарованих дітей молодшого шкільного віку: методичні рекомендації / В. В. Русова. – К. : 2011. – 40 с.
7. Теслюк В. М. Технології соціально-педагогічної діяльності: навчальний посібник / В. М. Теслюк. – К. : НАУ, 2008. – 432 с.

Линник Вікторія Віталіївна
студентка СП-1502
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Розвиток людини від індивідуального до суспільного відбувається у певному середовищі і під його впливом. Середовище, що оточує людську особистість, поділяють на природне (географічне), соціальне і домашнє, кожне з яких відіграє певну роль у її розвитку. Природне середовище, у тому числі клімат, різноманітні природні умови та ресурси, безсумнівно, впливає на спосіб життя людини і характер її трудової діяльності. Соціальне середовище як сукупність суспільних і психологічних умов, у яких людина живе, позначається на її розвитку найбільшою мірою. Тому потенційні можливості навколишнього середовища слід уміло використовувати в процесі виховання [1, с. 53].

Існує думка, що в сільській місцевості девіантна поведінка серед дітей та молоді більш поширена, ніж в містах. Пояснюється це недостатніми соціальними умовами виховання. Аби підтвердити чи спростувати цю теорію я вирішила провести анонімне онлайн опитування серед учнів (9-11кл.) міської школи №7 в м. Переяслав-Хмельницький і Ташанському НВО в с. Ташань.

У нижче наведених таблицях можемо побачити результати:

	Міська школа	Сільська школа
Учні, які мали друзів з таким стилем життя, що їм приходилось приховувати цю дружбу від батьків.	34%	30%
Іноді «за компанію» учні вживають велику кількість алкоголю	15%	38%
Учні, які іноді вважають себе занадто грубими по відношенню до інших	57%	41%
Учні, які палять, щоб відволіктися від інших проблем	25%	33%
Учні, що регулярно раз на тиждень вживають спиртні напої	25%	39%
Учні, що отримують недостатню уваги збоку батьків	54%	69%
Учні, що часто відвідують нічні клуби	21%	64%
Учні, що грають в азартні ігри, аби отримати додаткові кошти	3%	0%

Не можна назвати ці результати позитивними, адже в обох випадках рівень прояву девіації високий. Тому профілактика девіантної поведінки серед молоді конче необхідна. Якщо говорити більш докладно, то з таблиці видно, що учні сільської школи більш схильні до девіантної поведінки (особливо тютюнопаління та вживання спиртного). Хоча варто відмітити, що агресивність в учнів міста більш поширена.

На питання, що стосувалися хобі, учні школи №7 відповідали досить різноманітно. Було зазначено, що вони професійно займаються великою кількістю видів спорту, багато з них відвідують музичну, танцювальну школи, 72% старшокласників зазначили, що вони активно вивчають іноземну мову і від цього отримують задоволення.

Загалом порівняльна таблиця виглядає так:

Хобі	Міська школа	Сільська школа
Професійне плавання	8%	0%
Спортивні ігри	94%	87%
Музичні інструменти	49%	8%
Професійні танці	37%	1%
Зимові види спорту	56%	43%
Читання книг	76%	43%
Інше	Теквандо, велоспорт, туризм, гімнастика	Шахмати

Тобто видно, що учні міської школи більш активні, мають більше захоплень. А що стосується сільської молоді, то з впевненістю можна сказати, що вони потрібують більшої уваги з боку державної політики. Аби знизити ризик девіантної поведінки в селі, терміново потрібно вживати певні заходи і створити всі умови для всестороннього розвитку дітей. Таким чином, вони будуть більш обізнані, творчо зайняті і не матимуть часу на непотрібні шкідливі речі. Для цього, в першу чергу, потрібно залучити соціальних працівників, педагогів.

Основні першочергові проблеми, які потрібно виправити для попередження девіантної поведінки в селі:

1. Обмежений доступ до послуг. Більшість сільських жителів мають обмежений доступ до таких соціальних послуг, як освіта, охорона здоров'я, культура, соціальне забезпечення, психіатрична допомога та ін.

2. Низький рівень державної соціальної допомоги. Соціальні служби, як правило, розташовані в районах і райцентрах. Багато сільської молоді взагалі не отримують ніякої соціальної допомоги з-за відсутності в громадах професійно підготовлених кадрів, бездоріжжя, відсутність транспортних засобів. Часто соціальною роботою займаються люди недостатньо кваліфіковані. У сільських громадах дуже мало професійно підготовлених соціальних працівників, соціальних педагогів, у той час як потреба в розвитку соціальної роботи на
селі – найбільша.

3. Обмеженість джерел громадської та приватної підтримки. У сільській місцевості дуже мало активно діючих громадських організацій соціальної спрямованості. Іноді функцію соціальної допомоги бере на себе будь-який соціальний інститут (школа, церква, сільський клуб).

4. Відсутність конфіденційності. У невеликих містах, робітничих селищах і тим більше в селах неможливо підтримувати той рівень конфіденційності, якою може бути забезпечений у містах. Соціальні педагоги, соціальні працівники, що проживають на території обслуговуваної ними громади, природно, мають неформальні, дружні відносини з клієнтами, відносини, які виходять за рамки професійного зв'язку.

5. Низький освітній рівень населення. Рівень освіти сільських жителів набагато нижчий, ніж міських. Це обумовлює менш вигідне становище сільської громади при включенні її населення в процес соціального розвитку.

6. Слаборозвинена соціальна інфраструктура. Соціальна робота на селі здійснюється в умовах слаборозвиненої соціальної інфраструктури. У сільській місцевості з метою поліпшення соціальної роботи не завжди можна використати можливості Будинку культури, сільського клубу, бібліотеки, музеїв, адже убогість муніципального бюджету змусила багато установ соціально-культурного побуту припинити своє функціонування [2, с. 7].

Отже, роботу в сільській громаді можна кваліфікувати як одну із складних сфер соціальної роботи, що вимагає суворого професійного відбору фахівців. Соціальна профілактика девіантної поведінки в селі в першу чергу передбачає залучення якнайбільшої кількості різноманітних громадських організацій, спонсорських об’єднань для створення умов, що передбачали б всебічний розвиток особистості.

Список використаної літератури

1. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула // – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 508 с.
2. Гур'янова М. П. Сільська школа та соціальна педагогіка / М. П. Гур’янова // – Мінськ, 2000. – 56 с.

УДК 37. 013. 42 : 376

Миколаєнко Марина Анатоліївна,
Кубіцький Сергій Олегович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКА

Соціалізація – це багатосторонній процес і як результат – включення індивіда в соціальні відносини, що здійснюється через засвоєння ним соціального досвіду і відтворення його у своїй діяльності. Соціалізацію дитини можна розглядати як багатоступеневий процес адаптації, розвитку особистості й відмови від наївних дитячих уявлень.

У зв’язку з цим, першочергового значення набуває процес початкової соціалізації, коли йдеться про період дошкільного дитинства, дослідженням якого надають особливого місця у науковій теорії і практики. Це являє собою процес опанування дитиною норм, правил, законів суспільного буття, свідоме сприйняття зовнішнього світу й адекватне сприйняття себе в ньому. Науковці трактують його як період, коли: конструюється образ соціального світу; розвивається соціальна активність як чинник світопізнання; закладається базис особистісної культури, усвідомлення себе як індивідуальності; формується ставлення до інших людей і до світу в цілому.

Дитина вчиться бути людиною: пізнає собі подібних, починає розуміти їх, наслідувати, отримувати за свої дії заохочення чи осудження. У сучасному світі особистість дитини з раннього дитинства підпадає під вплив різних факторів соціалізаційного процесу. Під «факторами соціалізації» Н. Голованова, А. Капська, Н. Лукашевич, А. Мудрик розуміють найважливіші умови, що детермінують соціальний розвиток особистості. Їх умовно поділяють на такі групи: мегафактори (космос, планета, світове співтовариство); макрофактори (етнос, країна, держава); мікрофактори (родина, заклади навчання та виховання, осередок однолітків). Віддаючи належну роль впливу всіх факторів соціалізації, зазначимо, що найважливішими для дошкільників залишаються фактори мікрорівня. Мікрорівень – це конкретні умови життя дитини, її розвитку. До факторів цього рівня належать інститути соціалізації, з якими дитина безпосередньо взаємодіє: сім’я, дошкільний заклад, дитяча спільнота. Діяльність кожного з них зумовлена варіативністю як внутрішніх, так і зовнішніх психолого- і соціально-педагогічних взаємозв’язків, але об’єднує їх взаємодія на рівні співробітництва і співтворчості.

Сім’я – найбільш зрозуміла, емоційно приваблива, співвідносна з віком дошкільника соціальна модель, середовище первинної соціалізації. У сім’ї дитина засвоює першооснови певних соціальних ролей, відповідних моральних і правових норм і цінностей; через спосіб життя сім’ї і поведінку батьків відбувається знайомство з цінностями суспільства й формами комунікацій; через культуру сім’ї вона долучається до культури сучасного суспільства; засвоює базові позиції, характерні підходи до сприйняття дійсності, соціальні навички. Науковці стверджують, що різні стилі сімейного життя, відносин, виховання по-різному впливають на розвиток особистості дитини, визначаючи шлях її особистісного розвитку й формуючи її життєву позицію у подальшому. Сім’я – це модель життя суспільства та форма базового життєвого тренінгу особистості.

Унікальність сім’ї як соціального інституту зумовлена довготривалою і глибокою взаємодією між батьками та дітьми. Сім’я є найбільш стійкою суспільною мікрогрупою для дитини протягом усього періоду її становлення. У колі сім’ї виникають перші соціальні зв’язки малюка; саме в родині він активно сприймає та засвоює життєві взірці, суспільні норми, звички та традиції того суспільного прошарку, до якого належить його родина; залучається до соціальної.

Дошкільний навчальний заклад – найперше спеціально створене суспільне середовище для дитини, основне призначення якого – соціальна адаптація її до умов життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих. За таких обставин ДНЗ виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром опинитися.

При переході від іншого соціального середовища дитина переживає кризу входження в нову соціальну спільноту, процес адаптації, розчинення в ній, яка детермінується процесом індивідуалізації й завершується інтегруванням в соціальне середовище. Завдання вихователів у роботі з дітьми – полегшити адаптацію дітей до нових соціальних умов, допомогти адекватно сприймати себе та інших людей, опанувати конструктивні форми поведінки й основи комунікації та загалом підготувати дошкільнят до шкільного життя.

Для дитини, яка соціалізується, особливо у процесі підготовки до школи, важливе значення має участь у цьому процесі сім'ї, дошкільного закладу і початкової школи. У зв'язку з цим підготовка дітей до школи на основі взаємодії сім'ї, дошкільного закладу і школи визначається як соціально-особистісне явище, зумовлене сукупністю чинників, методів, засобів і форм сучасного навчання і виховання, а також адміністративних і загальноосвітніх заходів, які перетворюються ним на систему, спрямовану на формування цілісної особистості, її соціальної компетентності.

Людина стає особистістю тільки в процесі соціалізації, тобто спілкування, взаємодії з іншими людьми. Поза людським суспільством духовний, соціальний, психічний розвиток відбуватися не може.

Отже, соціалізація особистості дитини починається ще з народження і інтенсивно продовжується в дошкільному віці. Дитина живе, росте і розвивається в переплетінні різноманітних зв'язків і стосунків. Вже в дошкільному віці в ході засвоєння дитиною суспільно-історичного досвіду починається первісне формування особистості, здійснюється соціалізація та формування соціальної спрямованості особистості.

Список використаних джерел

1. Бобак О.Б. Сімейне виховання у розвитку дитини / О.Б. Бобак // Зб. наук. праць. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Вип. 5 (155). – Ч. І. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – С. 328-331.

2. Бобак О.Б. Взаємодія дошкільного закладу та сім'ї у процесі виховання дитини / О.Б. Бобак // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Педагогіка. – 2011. – Вип. XL. – С. 92-94.

3. Капська А.Й. Соціалізація особистості – надзавдання соціальної педагогіки / А.Й. Капська // Соціальна педагогіка : [підручник] / [за ред. проф. А.Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 4-19.

4. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності : теорія та практика : [монографія] / С.Я. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 320 с.

УДК 37:013.42:373.6:63

Неумита Оксана Віталіївна,
Кубіцький Сергій Олегович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СПЕЦИФІКА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА НА ЕТАПІ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Сьогодні на стадії до трудової соціалізації молода людина стикається із серйозними проблемами. Саме на цій стадії (період юнацтва) відбувається процес вибору професії – вибору власне життєвого шляху, вибору долі. Загальновідомо, що ринкова економіка сьогодні потребує фахівця, який синтезує в своїй діяльності все різноманіття функцій, що витікають зі складних завдань сучасного конкурентноспроможного підприємства будь-якого типу й психологічно готового до різноманітних видів професійної діяльності, до знаходження свого місця в сучасному світі постійних змін. На жаль, молодь є найменш підготовленою до вимог сучасного глобалізованого світу, тому соціально-психолого-педагогічна допомога (підтримка) в професійній орієнтації (як підсистемі загальної системи трудової підготовки) учням загальноосвітньої школи є вкрай необхідною. У зв'язку з цим, питання професійного самовизначення повинні посідати значне місце в усій роботі школи.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи – виховання людини з інноваційним типом мислення; формування комплексу психолого-вольових якостей особистості (в першу чергу, мобільності, гнучкості, спрямованості, компетентності, комунікабельності та т.ін.), які сприятимуть успішній професійній адаптації чи зміні професії на суміжну, а в подальшому забезпечать повну самореалізацію людини.

Школа для сучасної дитини повинна стати не тільки закладом, де вона отримує освіту, а середовищем її проживання, місцем, де вона проводить більшу частину свого часу, спілкується з ровесниками, реалізує значимі для неї потреби в спілкуванні, пізнанні, визнанні й успіхові.

Отже, загальноосвітню школу слід розглядати не тільки як інститут базової освіти, але, в першу чергу, як соціально-педагогічний центр підготовки до дорослого самостійного життя, в якому навчають самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією – навчають навчатися та використовувати отримані знання у своїй практичній професійній діяльності. Іншими словами, життя дитини в школі доцільно розглядати як один із значимих етапів її соціалізації – дотрудова соціалізація. На жаль, нині система професійної орієнтації в загальноосвітніх школах зводиться до предметно-навчальної орієнтації. Її здійснюють учителі-предметники та класні керівники, а координацію – психологи або ж завідувачі кабінетами профорієнтації. Проте ця робота в більшості шкіл проводиться формально.

Взагалі, цілісної державної системи профорієнтації не існує до сьогоднішнього дня, що негативно впливає на сучасну соціально-економічну ситуацію в Україні.

Проблема профорієнтації учнів загальноосвітньої школи за глибиною й багатоплановістю виходять далеко за межі власне школи. Вона тісно переплітається з соціально-економічними проблемами держави в цілому; є складовою соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Профорієнтація – це складне й багатопланове явище, яке поєднує економічні процеси з соціальними, освітянські – з психологічними, це сукупність виховних і навчальних впливів, що забезпечують самостійність, свідомість у виборі, оволодінні й реалізації кожним членом суспільства професійної діяльності, яка відповідає загальним потребам країни й дозволяє максимально реалізувати здібності й нахили особистості. Відомо, кожна епоха має свої ознаки: засіб виробництва, державний суспільний лад, культурні надбання, спосіб і стиль життя. Учень школи сьогодні неспроможний активно жити, розвиватися без соціальної підтримки, без соціальної допомоги в задоволенні його потреб, без захисту його соціальних прав. Для шкільного соціального педагога на першому місці завжди є конкретний учень з його проблемами, поглядами, орієнтаціями, який потребує конкретної допомоги. Завдання соціального педагога полягає в допомозі та підтримці кожної молодої людини. Він повинен навчити її орієнтуватися в системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначати власне життєве кредо й стиль поведінки; виробляти спосіб реакції на незгоди й успіхи, гідний людині тип трудової діяльності й форми використання вільного життя – бути конкурентоспроможною особистістю.

Призначення діяльності соціального педагога в тому, щоб кожна дитина мала ситуацію успіху, виходячи з власної особистісної ситуації розвитку, можливостей і здібностей. Взагалі, головна мета діяльності будь-якого навчально-виховного закладу – виховання Людини, Людини щасливої, успішної. Потрібно назавжди відмовитися від авторитарної моделі репродуктивної освіти і перейти до формування моделі соціопедагогічної взаємодії, яка орієнтована на активну позицію зацікавленої співпраці школи, сім'ї й дитини у вирішенні завдань її навчання, виховання, розвитку, професійного самовизначення, завдань нівелювання й створення ситуації позитивної взаємодії з оточуючим середовищем. Соціальний педагог, на наше глибоке переконання, у цьому процесі повинен виконувати роль організатора та координатора, тобто, бути тим ланцюжком, який об'єднає зусилля всіх суб'єктів професійної орієнтації для досягнення головної мети – свідомого і впевненого вибору професії, і як наслідок – сформованої самодостатньої особистості.

Таким чином, ураховуючи специфіку діяльності соціального педагога – спеціаліста, що здійснює соціально-педагогічну діяльність, об'єктом якої є діти та молодь, що потребують підтримки й допомоги в процесі соціалізації як основної умови самореалізації, самоствердження особистості, його слід

розглядати, як організатора й координатора у розв'язанні проблем вибору професії.

Список використаних джерел:

1. Васильков В.В. Соціально-психологічні питання професійного самовизначення старшокласників в сучасних умовах : педагогіка і психологія / Васильков В.В. – К.: Наукова думка, 1999. – № 3. – С. 59-66.
2. Закатнов Д. О. Зміст профорієнтаційної роботи зі старшокласниками / Закатнов Д. О., Мельник О. В., Федоришин Б. О. – К.: ІПВ АПН України, 2003. – 80 с.
3. Кавецький В. Є. Особливості професійного самовизначення старшокласників сільських загальноосвітніх шкіл / В. Є. Кавецький // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 1999. – № 5. – С. 116-119.
4. Мельник О. В. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання: науково-методичний посібник для вчителів АПН України / Мельник О. В. // Інститут проблемного виховання. – К.: Педагогічна думка, 2008 – 54 с.
5. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: [монографія] / М. І. Піддячий. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 285 с.

Новіцька Оксана Геннадіївна,
магістр спеціальності соціальна робота
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДІ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА

Деформація соціальних і моральних цінностей, що відбувається в останні роки, значно вплинула на свідомість молоді щодо шлюбу і створення сім'ї зокрема. Сучасна молодь, з одного боку, досить рано починає статеве життя, яке буває частіше невпорядкованим, а з іншого, - психологічно не готова до створення сім'ї та відповідального батьківства. З огляду на це важливою проблемою сьогодення є формування відповідального ставлення до батьківства, від рівня і якості якого залежить здатність молоді повною мірою виконувати батьківські обов'язки, сприяти здоровому розвитку дитини в сім'ї, розвивати власну батьківську компетентність.

В Україні серед актуальних проблем становлення сім'ї особливо відчутними і гострими є питання, пов'язані з підготовкою молоді до батьківства. Науковці намагаються дослідити цей процес у теоретичному плані, виявити чинники та розкрити соціально-педагогічні умови, що впливають на процес підготовки майбутніх батьків до батьківства. Поряд із позитивними напрацюваннями і здобутками вчених проблема формування відповідального ставлення до батьківства ще залишається невивченою.

Соціально-педагогічна робота - це особливий вид професійної діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем людини на різних етапах вікового розвитку, створення сприятливих соціокультурних умов для соціалізації особистості [1, 33].

Виконання сім'єю виховної ролі в сучасних умовах функціонування суспільства потребує пошуку шляхів підвищення у молоді відповідальності щодо ставлення до батьківства, тому що досить часто вагітність для молодих подружжів стає незапланованою подією, з одного боку, а з іншого - період очікування дитини спрямований на матеріальне забезпечення, при цьому подружжя не приділяє уваги змістовному наповненню батьківства (набуттю необхідних знань та вмінь, важливих для виконання батьківської ролі).

Молода сім'я є одним з основних об'єктів соціально-педагогічної роботи. Соціально-педагогічна робота з молодою сім'єю характеризується як система взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення матеріально-побутових умов життєдіяльності сім'ї, розширення її можливостей у здійсненні прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального і духовного розвитку всіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу [6, 197].

Одним із напрямів соціально-педагогічної роботи із молодою сім'єю є соціальна профілактична робота, яка „полягає у реалізації системи соціально-психологічних, медико-соціальних і правових заходів, спрямованих на усунення умов та причин виникнення проблем, а також системи заходів з профілактики сімейного неблагополуччя, конфліктів, розлучень, стресових станів; у формуванні відповідального батьківства, збереженні репродуктивного здоров'я молоді; в організації роботи щодо запобігання помилок, розрахунків у системі сімейного виховання" [6, 198]. Виходячи з цього, формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя можна також віднести до соціально- профілактичної роботи, тому що його зміст спрямований на формування відповідального ставлення до батьківства і включає, наприклад, опанування вміннями конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, керувати своїм емоційним станом тощо. У зв'язку з цим формування відповідального ставлення до батьківства можна розглядати як соціально-профілактичну роботу, спрямовану на попередження таких негативних соціальних явищ, як девіантне материнство, раннє соціальне сирітство.

Поняття „молоде подружжя” характеризується як молода сімейна пара, у який вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, що перебувають у шлюбі від 0 до 5 років, та не мають дітей.

Формування відповідального ставлення до батьківства є складовою соціально-педагогічної роботи і спрямоване на забезпечення сімейного благополуччя молодого подружжя.

Визначальним елементом у процесі формування особистості стає дія різноманітних чинників. „Чинник” в соціально-педагогічній та психологічній літературі - це обставини, які впливають на протікання тих чи інших процесів; рушійна сила будь-якого явища або процесу, що визначає його сутність, головний напрям [5, 321].

Чинник лише визначає характеристику певного явища, у той час, як умова сприяє виникненню даного явища. Створення умов для здійснення процесу формування передбачає роботу з організації цих умов, тобто якимось суб’єктом.

При визначенні чинників, що впливають на формування відповідального ставлення до батьківства в молодого подружжя, ми виділяємо зовнішні чинники, які є об’єктивними, та суб’єктивні або внутрішні чинники. Вплив зовнішніх чинників макрорівня на формування відповідального ставлення до батьківства важливо розглядати у двох ракурсах: „...з точки зору соціального регулювання - цілеспрямований вплив з боку державних органів (формалізована сторона) і опосередкованої дії - вплив через ЗМІ, твори мистецтва і культури (неформалізована сторона)” [4, 28].

Вплив макрочинників на ставлення молоді до батьківства зумовлений політичною, економічною та соціальною ситуацією в країні, соціальною політикою держави щодо підготовки молоді до виконання ролі батьків. Формалізований вплив макрочинників на формування відповідального ставлення до батьківства здійснюється через регулювання соціальною політикою держави. Основними законодавчими документами, які регулюють сферу матеріального забезпечення сімей, дітей та молоді в Україні є Закон України „Про державну допомогу сім‘ям з дітьми”, який гарантує отримання матеріальної допомоги у зв’язку з вагітністю, пологами, при народженні дитини та по досягненню нею трьох років. Закон України „Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям” покликаний забезпечити рівень існування сім’ї не нижче прожиткового мінімуму.

Підґрунтям для формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя виступають нормативно-правові документи. Зокрема, постанова „Про деякі заходи щодо підтримки здоров’я сім’ї, безпечного материнства і відповідального батьківства” покликана вирішувати проблеми збереження репродуктивного здоров’я батьків і молоді, безпечного материнства та виховання в суспільстві відповідального батьківства і широкого висвітлення і роз’яснення мети проведення цього заходу в засобах масової інформації. Сімейний кодекс спрямований на „зміцнення інституту сім’ї, утвердження почуття обов’язку батьків, дітей та інших членів сімей,

забезпечення кожної дитини сімейним вихованням”. Так, у „Типовому положенні про консультаційний пункт центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях та будинках дитини” метою діяльності консультпункту визначено сприяння зміцненню інституту сім'ї шляхом формування засад відповідального, усвідомленого батьківства, а завданнями є запобігання відмовам матерів від новонароджених дітей; забезпечення психологічної та соціальної підтримки вагітних жінок та жінок, які народили дитину, зокрема неповнолітніх матерів; поширення засад відповідального, усвідомленого батьківства тощо.

Макрочинники - засоби масової інформації (ЗМІ), твори культури та мистецтва - можуть як стимулювати розвиток відповідального ставлення до батьківства у молоді через просвітницькі програми, кінопродукцію, сприяючи отриманню інформації щодо батьківства, виникненню бажання стати батьками, виконувати батьківські обов’язки, так і обмежувати розвиток відповідального ставлення до батьківства у молоді через трансляцію телевізійної продукції, що пропагує цінності та спосіб життя, вільний від зобов’язань і сім’ї.

Мезочинниками виступають центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, жіночі консультації при пологових будинках (для майбутніх батьків), недержавні організації, освітні заклади, які реалізують діяльність, спрямовану на підготовку молоді до батьківства, формування відповідального ставлення до нього.

Суб’єктами соціально-педагогічної діяльності з формування відповідального ставлення до батьківства можуть виступати як соціальні інституції, так і окремі фахівці (соціальний педагог, соціальний працівник) - мікрорівень. Також до мікрочинників належать батьківська сім’я та найближче оточення дитини, які впливають на ставлення до батьківства дитини (майбутнього батька чи матері) в сім’ї. Виховання в батьківській сім’ї є взірцем, моделлю, яку в майбутньому діти будуть наслідувати. На думку Р. Овчарової, „подружня сімейна система практично повністю наслідує батьківську сімейну систему” [4, 32].

Серед внутрішніх чинників, які слід також враховувати під час формування відповідального ставлення до батьківства, виділяють потребу в дітях, репродуктивну установку, репродуктивні мотиви, індивідуально-особистісні властивості, цінності особистості та дітей, емоційну чуйність матері, ідентифікацію чоловіка з роллю батька, рівень розвитку батьківських навичок та відповідальності [4].

Формування відповідального ставлення до батьківства визначено як діяльність. Умови діяльності, за В. Козаковим, характеризуються як середовище та засоби, в яких, і за допомогою яких, виконуються ті чи інші дії та реалізується діяльність [3, с. 24].

Відповідно до цього створення умов формування відповідального ставлення до батьківства передбачає організацію середовища та використання засобів, які забезпечують більш ефективну реалізацію

діяльності та досягнення її цілі - формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів.

Під соціально-педагогічними умовами формування відповідального ставлення до батьківства ми розуміємо сукупність певних обставин, що створюються в процесі соціально-педагогічної роботи та забезпечують сформованість особистісної позиції щодо батьківства через реалізацію засвоєних знань та вмінь.

Визначають чотири соціально-педагогічні умови, необхідні для формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів.

Перша умова передбачає взаємодію між фахівцями державних і громадських організацій, соціальних та медичних закладів у процесі формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів.

Центральним у цій умові є поняття „взаємодія". Взаємодія характеризується як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість та зв'язок [5, 37].

У соціальній педагогіці поняття „взаємодія" розглядається як встановлення зв'язків між діяльністю фахівців різного профілю, які беруть участь у роботі з клієнтом; формами такої взаємодії виступають взаємна інформація, узгодження, спільна діяльність, взаємодопомога, запит одного фахівця до іншого тощо [5, 37]. У даному понятті наголошується на встановленні зв'язків при взаємодії фахівців, тому воно найбільше відповідає сутності виділеної нами умови. Зв'язок визначається як „взаємообумовленість існування явищ та процесів, що розділені в просторі і в часі. У класифікації зв'язків, запропонованій Л. Мардахаєвим, є основа - за змістом, який виступає предметом зв'язку. Згідно з даною характеристикою виділяють зв'язок, що забезпечує перенесення речовин, енергії або інформації" [5, 254]. У нашому дослідженні цей зв'язок пов'язаний із передачею інформації, яка сприяє формуванню відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів. При цьому в „системі взаємодії необхідно бачити рівні, на кожному з яких побудована своя система відносин та тип взаємозв'язку" [8, 38]. Взаємозв'язок може бути „.прямий та непрямий; формальний чи неформальний; функціональний або змістовий; навмисний чи ненавмисний та ін." [8, 38]. Важливість взаємодії між різними інституціями обумовлена тим, що функціонування кожного з них спрямоване на підтримку однієї зі сфер життя сім'ї, а об'єднання їхніх зусиль сприяє зміцненню інституту сім'ї, налагодженню між її членами атмосфери довіри, взаєморозуміння, розв'язання конфліктів, задоволення різноманітних потреб як окремої особистості, так і цілих родин. Комплексний вплив фахівців різних інституцій на сім'ю посилює відчуття суспільної приналежності її членів, допомагає їм знайти можливості для самореалізації та посилює їхню відповідальність за власне життя в суспільстві.

Отже, соціально-педагогічна робота з формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів передбачає діяльність із створення та реалізації соціально-педагогічних умов, що сприяють:

встановленню взаємодії між фахівцями державних і громадських організацій, соціальних та медичних закладів, яка забезпечує комплексний інформаційно-практичний вплив на формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів; урахуванню специфіки організації навчання молодих подружжів; розробці програми формування відповідального ставлення до батьківства, метою якої є прийняття цінності батьківства через мотивацію до удосконалення знань та вмінь, засвоєння системи знань, формування позицій щодо відповідального ставлення до батьківства та опанування відповідними вміннями на основі глибоких знань; реалізації програми формування відповідального ставлення до батьківства шляхом використання інтерактивних форм та методів (тренінг, рольові ігри, арт-терапія, дискусії, метод проблемних ситуацій, відеолекторій тощо).

Аналіз чинників, які впливають на роботу з формування відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів дозволив виділити зовнішні та внутрішні чинники. До зовнішніх чинників належать: на макрорівні - соціальна політика держави, ЗМІ та культурні традиції суспільства; на мезорівні - соціальні інститути, що реалізують соціальну політику, серед яких соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді, заклади охорони здоров'я, громадські організації, вищі навчальні заклади; на мікрорівні - фахівці, що реалізують діяльність з формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя: соціальний педагог, психолог, лікар, соціальний працівник, викладач; а також виховний вплив батьківської сім'ї. Вплив внутрішніх чинників обумовлений наступними елементами: потреба в дітях, репродуктивна установка, репродуктивні мотиви, індивідуально-особистісні властивості, цінності особистості та дітей, емоційна чуйність матері, ідентифікація чоловіка з роллю батька, рівень розвитку батьківських навичок та відповідальності.

Список використаної літератури

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : Монографія / О. В. Безпалько. - К. : Наук. світ, 2006. - 363 с.

2. Змеев С. И. Основы андрагогики: [учебное пособие для вузов] / С. И.Змеев. - М.: Флинта: Наука, 1999. - 152 с.

3. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент : [підручник / В. А. Козаков]. У 2- х. ч. - Ч. І. Психологія суб'єкта діяльності. - К. : КНЕУ, 2000. - 243 с.

4. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. - М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. - 319 с.

5. Словарь по социальной педагогике : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / сост. Л. В. Мардахаев]. - М. : Издательский центр «Академия», 2002. - 368 с.

6. Соціальна педагогіка : [навчальний посібник / А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. І. Зайцева та ін.] ; Нац. пед. університет ім.. М. П. Драгоманова, УДЦССМ. - К.: Аспект, 2000. - 264 с.

7. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками : [науково-методичні матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів] /

І. М. Трубавіна. - К. : УДЦССМ, 2000. - 88 с.

8. Шакурова М. В. Методика и технология работы социального педагога : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. В. Шакурова]. - М. : Издательский центр „Академия”, 2002. - 272 с.

Решетник Ангеліка Володимирівна
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО – ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ПІДЛІТКАМИ

Ситуація, яка склалась в Україні, пов'язана із драматичними змінами у сім'ї як соціальному інституті. Спостереження розбіжності між високим рівнем освіти і культури дорослих та низьким матеріальним рівнем їхнього життя стає головною причиною появи негативних явищ у середовищі підлітків. Єдиною метою життя стає досягнення високого матеріального достатку.

Проблема «важких» підлітків стає особливо болісною не тільки для сім’ї , а й для багатьох сільських шкіл. Для виходу з цієї ситуації потрібна злагоджена, чітко узгоджена і систематична робота працівників школи, соціальних педагогів, психологів щодо: вивчення інтересів, здібностей, нахилів важковиховуваних підлітків і залучення їх до роботи гуртків, спортивних секцій як у школі, так і в позашкільних закладах, робота із батьківським комітетом класу, сім’ями важковиховуваних учнів, неблагополучними родинами (озброєння їх педагогічними знаннями, надання конкретної індивідуальної методичної допомоги); приділяти увагу питанням подолання та запобігання неуспішності підлітків, розвивати їх мислення, увагу, пам’ять, формувати у відстаючих навички раціональної організації навчальної праці; застосовувати індивідуальний підхід до невстигаючих у процесі навчально-виховної роботи.

У загальноприйнятому розумінні до важковиховуваних відносяться фізично здорові діти, у поведінці яких спостерігаються неорганізованість, недисциплінованість, хуліганство, правопорушення, опір виховним впливам.

Педагогічний словник тлумачить *«важковиховуваність»* як «свідомий або несвідомий супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного та соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів і соціальних ролей» [1, с. 27].

Науковці та дослідники зазначають, що основною причиною появи важковиховуваних підлітків є:

- слабкі педагогічні знання батьків;
- наявність антипедагогічних вчинків і настанов, які навіть у благополучній сім'ї нерідко діють негативно на виховання дітей.

Для важковиховуваних дітей характерні такі особливості поведінки:

а) неправильно сформовані потреби – матеріальні потреби переважають над моральними; більшість матеріальних потреб має аморальний характер: для їх задоволення використовують засоби, які не відповідають нормам моралі (паління, вживання алкоголю, наркотиків, крадіжки), що призводить до деградації особистості;

б) у частини цих дітей не розвинені соціально-політичні потреби;

в) важкі діти прагнуть до спілкування з подібними собі, перебувають поза зв'язками з постійними учнівськими колективами;

г) недостатньо розвинена потреба у пізнанні навколишнього світу, погано вчаться, не володіють методами пізнавальної діяльності;

д) перекручені естетичні потреби;

є) не розвинена, засмічена вульгаризмами, жаргонною лексикою мова.

Уся робота соціального педагога з важковиховуваними дітьми повинна бути системною, тоді можна очікувати позитивних результатів. Така робота має бути відповідно оформлена і зафіксована.

Соціальний педагог у роботі з важковиховуваними підлітками враховує особистісно – орієнтовані принципи:

- безумовне прийняття дитини;
- розуміння психічного розвитку підлітка і його самопочуття;
- бачення реальних можливостей кожного учня, а не пред'явлення йому завищених вимог;
- прояв гнучкості в виховній тактиці, яка повинна бути підпорядкована індивідуальним особливостям дитини, а не особистісним поглядам, звичкам та настроям;
- повага до особистості дитини;
- готовність до «діалогу на рівних» [2, с. 56].

Роботу з важковиховуваними та педагогічно занедбаними підлітками, їх перевиховання, необхідно здійснювати в три етапи:

Перший етап – діагностичний (вивчають і аналізують позитивні й негативні якості виховання, умови, що сприяли появі та формуванню негативних якостей, визначають шляхи і засоби нейтралізації негативних проявів та актуалізацію позитивних проявів. Вихователь складає докладну характеристику педагогічно запущеного вихованця);

Другий етап – планування і визначення напрямів роботи. Класний керівник разом з усіма вихователями, які спілкуються з «важким» учнем, розробляє докладний план перевиховання, визначає місце і роль кожного вихователя;

Третій етап – цілеспрямована педагогічна діяльність (здійснюється реалізація означених планів перевиховання конкретної особистості із залученням всіх, хто може позитивно впливати на дитину (батьків, родичів, однокласників, учителів-вихователів та ін.). Координує цю роботу насамперед класний керівник. Здійснюється аналіз соціально-психологічних змін у поведінці вихованця, визначаються нові перспективні лінії) [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 87].

До основних заходів попередження та корекції відхилень у поведінці неповнолітніх науковці відносять: психологічні, педагогічні, медичні, соціальні, комбіновані [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 56].

Отже, ефективність роботи соціального педагога з важковиховуваними підлітками полягає в налагодженні з дитиною, батьком, учителем позитивної, емоційно – насиченої атмосфери взаємин, яка давала б можливість дитині підвищувати її самоповагу, сприяла відчуттю нею радості власних можливостей та досягнень. Обов'язково потрібно пам'ятати аксіому психологічного супроводу: індивідуальне життя людини самоцінне, унікальне, повинно бути позбавлене насильства. Кожного підлітка необхідно знати, розуміти, допомагати йому, сприяти й радіти його успіхові, а підлітка, в якого є проблеми, це стосується в першу чергу.

Список використаної література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко // – К. : Либідь, 1997. – С. 27.
2. Зайченко М.В. Інструментарій соціального педагога / М.В. Зайченко // – К.: Шк. світ, 2011. – С. 114-116.
3. Капська А.Й Соціально-педагогічна робота з проблемними сім’ями: Посібник / А.Й. Капська // – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 56-72.
4. Харченко С.Я. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки / С.Я. Харченко // – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – С. 32-37.

Роман Артем,
студент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ АТО

Один з найважливіших важелів у побудові сильної армії – це соціальна робота з військовослужбовцями, оскільки вона надає сильний бойовий дух нашим захисникам.

Особливістю соціальної роботи є націленість на позитивний соціальний розвиток особистості наряду з вирішенням суб’єктивних проблем особистості.

Її головним завданням є – навчити людину самостійно вирішувати життєві проблеми, тобто адаптуватися до умов життя в соціальному середовищі. Бо високий бойовий дух неможливий без соціально-економічного захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Це і являється, на сьогодні, одним із пріоритетів нашої держави.

Форми військово-соціальної роботи:

- проведення зустрічей та консультацій із соціально-правових питань із залученням військових юристів, представників органів місцевого самоврядування;
- робота позаштатних центрів (пунктів) соціально-правового і психологічного консультування для надання соціальних, психологічних, правових консультації і допомоги, співпраця з місцевими органами влади, установами та громадськими організаціями, які займаються вирішенням соціальних, правових, психологічних питань військовослужбовців і членів їх сімей;
- прийом відвідувачів;
- розгляд звернень, скарг, пропозицій, їх аналіз та систематизація;
- додаткові види страхування від нещасних випадків тощо.

Соціальний працівник передусім інформує сім'ї про наявність пільг і забезпечує їхню доступність для членів сім'ї. На жаль, оскільки ця допомога надається із коштів місцевих бюджетів, трапляються випадки її тривалої затримки. У цій ситуації сім'ї військовослужбовців термінової служби може бути надано адресну соціальну допомогу, а також термінову соціальну

допомогу у вигляді грошових виплат або в натуральній формі (продукти, одяг, паливо). Соціальні працівники мають сприяти працевлаштуванню дружини військовослужбовця, якщо вона того потребує, влаштуванню дитини в дошкільний заклад, наданню психологічної підтримки.

Проблеми у військовослужбовців з’являються перед звільненням із військової служби і відразу після неї. Вони характеризуються серйозною соціальною і психологічною кризою, глибина якої залежить від тривалості перебування на військовій службі, віку і характеру людини, ступеня розв'язаності його соціальних проблем (наявності квартири, громадянського фаху, влаштованості дітей тощо).

Специфічний вид діяльності соціального працівника в Збройних силах — підготовка військовослужбовців до життя після звільнення з військової служби, правильна психологічна орієнтація і корекція очікувань, що спроможні пом'якшити неминучу зміну способу життя, навчити позитивно реагувати на неї.

Завдання соціальної роботи з тими, хто несе службу за контрактом, — соціальне й юридичне консультування, пов'язане з правами і можливостями осіб, захист їх інтересів перед командуванням частини, органами місцевої влади.

Важливим є проведення педагогічної корекції, спрямованої на ліквідацію труднощів у навчанні, усунення виховних дефектів, соціальна реадаптація проблемних дітей і підлітків із сімей військовослужбовців.

Чималий виховний потенціал військової педагогіки може бути застосований для того, щоб через систему дитячих військово-спортивних таборів, клубів і гуртків відродити в підлітків уявлення про високий соціальний статус військової служби, повагу до праці і долі батьків.

Одна з функцій соціальної роботи в Збройних силах — забезпечення соціально-побутових і соціально-економічних умов для військовослужбовців. Усунення негативних факторів, поліпшення умов праці і побуту, безсумнівно, сприятиме підвищенню їхньої працездатності і розкриттю здібностей до соціального функціонування.

Тут застосовуються конфліктні процедури, технології посередництва, методи групової терапії у вигляді бесід, ігор, тренінги спілкування і навчання комунікативним навичкам, особистісна діагностика психологічної сумісності або несумісності індивідів для комплектування найбільш життєздатних і стабільних колективів.

Значно поліпшити становище військовослужбовців і їхніх сімей може соціально-економічна робота, організація самодопомоги і взаємодопомоги сімей, розвиток елементів малого виробництва, кооперативних форм праці. Організатори соціальної роботи можуть виступити в ролі консультантів і менеджерів, посередників у контактах асоціацій і об'єднань дружин військовослужбовців з органами і установами, підприємствами, зацікавленими в їхніх послугах або результатах праці.

Культурно-дозвільна діяльність відіграє у Збройних силах дуже важливу роль. Це реалізація можливості об'єднання колективу, внесення змін

у монотонну військову дійсність, сфера вияву свободи в надмірно урегульованих умовах.Соціальний працівник стежить за регулярністю і рівним доступом усіх до культурно-дозвільної діяльності, залучає бажаючих, забезпечує обладнанням і інвентарем для соціально-культурної активності.

УДК 37. 013. 42 : 376

Свіщо Оксана Василівна,
Кубіцький Сергій Олегович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

СПЕЦИФІКА РОБОТИ З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ДІТЬМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Діти не народжуються важковиховуваними. Важковиховуваність потрібно сприймати як наслідок впливу на суспільство, соціальні інститути виховання та на самих дітей не сприятливих зовнішніх факторів. Причинами такого негативного впливу можуть бути різноманітні соціальні, історичні, політичні та економічні причини, такі як: громадянські (і не тільки) війни, економічний занепад держави, втрата культурних норм, цінностей та ідеалів, негативний вплив ЗМІ тощо.

У загальноприйнятому розумінні до важковиховуваних відносяться фізично здорові діти, у поведінці яких спостерігаються неорганізованість, недисциплінованість, хуліганство, правопорушення, опір виховним впливам.

Педагогічний словник тлумачить *«важковиховуваність»* як «свідомий або несвідомий супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного та соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів і соціальних ролей».

Робота школи з «важкими» учнями носить системний характер. Діяльність соціально-психологічної служби є невід'ємною частиною здійснення навчально-виховного процесу в закладі. Вона сприяє формуванню правового світогляду учнів, який включає систему теоретичних поглядів на правила та норми поведінки в суспільстві, навичок правомірної та відповідальної поведінки школярів, вихованню непримиренності до протиправної поведінки однолітків, розвитку соціальної активності учнів.

Робота з важковиховуваними дітьми в загальноосвітньому закладі повинна бути комплексною і ставить перед її виконавцями ряд завдань:

1. Дирекція школи вивчає особливості контингенту учнів школи, причини виникнення важковиховуваності, передовий досвід роботи з цими учнями, визначає шляхи вдосконалення роботи з ними та їх сім'ями.

2. Заступник директора по виховній роботі планує виховну роботу з важковиховуваними, неблагополучними сім'ями, координує та узгоджує план школи з планами роботи класних керівників.

3. Класні керівники виявляють та вивчають інтереси, здібності, нахили важковиховуваних учнів, залучають їх до позакласної, позашкільної діяльності.

4. Психолог та соціальний педагог здійснюють психологічну профілактику та корекцію відхилень у поведінці неповнолітніх.

5. Вчитель, вихователь ГПД надають індивідуальну допомогу в діяльності ліквідації прогалин у знаннях.

6. Педагог-організатор залучає до роботи в гуртках, секціях, клубах, товариствах за інтересами в школі, в позашкільних закладах, за місцем проживання.

7. Органи учнівського самоврядування залучають до різних видів громадсько-корисної діяльності, виконання доручень, надають їм шефську допомогу.

8. Батьківський комітет співпрацює з педагогічним колективом та соціальним педагогом в організації педагогічного всеобучу батьків, заслуховує на своїх засіданнях важковиховуваних та їх батьків.

9. Бібліотекар планує розвиток читацьких інтересів важковиховуваних.

10. Медичний персонал дає педагогам відомості про стан здоров'я, попереджає про нервово-психічні відхилення у неповнолітніх.

У системі виховання підростаючого покоління важливе місце мають займати попереджувальні (профілактичні) заходи, які запобігали б масовій появі важковиховуваних дітей. Варто акцентувати увагу на соціальних передумовах попередження появи «важких» дітей, які мають глобальний характер. До них належать: організація здорового суспільства в соціальному і психічному плані; забезпечення достатньої психолого-педагогічної культури батьків. Ці основи закладаються ще в шкільному віці виходячи з соціальної об'єктивності, що кожна молода людина має бути насамперед відповідальним батьком чи матір'ю, а потім фахівцем певної галузі. Створення соціально-педагогічних умов для реалізації та задоволення кожною особистістю своїх інтересів і потреб, подолання в суспільстві рецидивів насильства, жорстокості, обмеження поширення масової культури низької якості та забезпечення високого соціального статусу вчителя в суспільстві.

Таким чином, школа, як один із найбільш значущих у житті дітей соціальних інститутів, відіграє важливу роль у вихованні майбутнього покоління. Педагогічний колектив загальноосвітніх закладів у тісній взаємодії і порозумінні з батьками, у комплексній та цілеспрямованій роботі повинні працювати над проблемою важковиховуваних дітей і в них є всі шанси на успіх. Батьки мають бути зацікавленими і обізнаними в житті своїх дітей, приділяти їм більше уваги. Уникати непорозумінь і коректно здійснювати педагогічний вплив. Соціальний педагог і психолог у складі

соціально-психологічної служби школи є сполучною ланкою між закладом освіти і батьками, порадниками і помічниками батьків і дітей.

Список використаних джерел:

1. Кубіцький С.О., Таценко О.В. Особливості роботи з важковиховуваними дітьми в загальноосвітньому навчальному закладі / С.О. Кубіцький, О.В. Таценко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2014. – Вип. 199. – Ч. 1. – С. 359-365.
2. Мусатенко Н. Важковиховуваність: психодіагностика та корекція / Н. Мусатенко // Психолог. – 2008. – № 10. – 40 с.
3. Охрімчук Р. Як влаштовані «важковиховувані» діти: причини внутрішніх конфліктів / Р. Охрімчук // Шкільний світ. – 2003. – № 38-39. – 40 с.
4. Рева Ю. «Важкі» діти: досвід педагогічної корекції / Ю. Рева // Завуч. – 2001. – № 13. – 29 с.

Середюк Вікторія Сергіївна
студентка СП-1401
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

Актуальність досліджуваного питання зумовлена тим, що в наш час, коли школа відчуває слабку підтримку зі сторони держави, а частина батьків займається виключно матеріальним достатком родини, досить поширеним явищем є пониження професійного рівня сучасних педагогів, тому постає досить гостро питання наявності великої кількості педагогічно запущених дітей (школярів). [1]

Дослідженням даної проблеми займались такі педагоги та психологи: (Г.П. Медведєв, Г.П. Давидов) – педагогічно занедбані діти, (Е.Г. Костяшкин, А.Ф. Нікітін) – «важкі» підлітки, (А. С. Бєлкін) – педагогічно запущені діти, (В.М. Обухів) – «діти з відхиленням у моральному розвитку».

У даній статті ми розглянемо все про педагогічна занедбаність, а саме - це стійке відхилення від норми в поведінці, моральній свідомості, навчальній

діяльності, що виявляється в нерозвиненості, неосвіченості і невихованості дитини, відставанні її розвитку від власних можливостей, обумовлені негативним впливом середовища і помилками у вихованні, частою зміною шкіл і викладачів, негативним впливом вулиці, бездоглядністю. [2]

Варто також розрізняти терміни «важковиховувані діти» і «педагогічно запущені діти». Усі важковиховувані, звичайно, є педзапущенними. Але не всі педзапущенні діти - важковиховувані: багато з них відносно легко піддаються перевихованню, на відміну від нелегкого коректування порушень поведінки важковиховуваних дітей і підлітків. Педагогічно занедбані діти байдуже ставляться до навчання, періодично порушують правила поведінки, дисципліну, їм притаманні грубість, нечесність. Педагогічно занедбані підлітки негативно ставляться до навчання.

Перевиховання педагогічно занедбаних дітей є важким завданням, яке людство по-різному намагалось вирішити впродовж своєї історії. Перевиховання – виховний процес, спрямований на подолання негативних якостей особистості, що формувалися під впливом несприятливих умов виховання. [3]

Процес виховання передбачає подолання негативних рис особистості, тобто перевиховання і виправлення. Процес перевиховання спрямований на виправлення важковиховуваних, педагогічно занедбаних неповнолітніх, правопорушників і злочинців. Виправлення - складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці.

Процес перевиховання охоплює такі етапи:

Підготовчий етап. Суть його полягає в детальному вивченні й аналізі позитивних і негативних якостей педагогічно занедбаного учня, умов, що спричинили їх виникнення, визначенні шляхів нейтралізації негативних і посиленні позитивних якостей особистості, конкретних завдань і змісту процесу перевиховання.

Початковий етап. На цьому етапі починається реалізація наміченої програми роботи з учнем, внаслідок якої він поступово долає помилкові погляди і переконання, негативні звички поведінки, у нього зміцнюються позитивні й формуються нові риси характеру.

Переломний етап. У цей період триває реалізація уже визнаної і прийнятої підлітком програми роботи. Тому він добровільно виконує свої обов'язки, виявляє самостійність і активність. На цьому етапі важливо не лише сформувати правильні уявлення, поняття, погляди і переконання, а й нагромаджувати позитивний досвід поведінки учня, залучати його до виконання різних доручень, участі в житті колективу.

Завершальний етап. На цьому етапі створюють умови для залучення учня до активної участі в усіх видах системної діяльності, нагромаджується позитивний досвід поведінки, розширюється сфера самовиховання. [4]

Список використаної літератури

1. Абетка соціального педагога / укладач В.В. Волканова. – Х. : «Основа», 2011. – 235 с. – (Серія «Соціальному педагогу»)
2. .Киров И.А. Педагогический словарь : Научное издание / И. А. Кирова. – М. : Знания, 2008. – 343 с.
3. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д. Звєрєвої. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. - 336 с.
4. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник / О.М. Степанов, М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2005. – 520 с.

УДК 37.013.42:376-053.2/.5

Стадник Ніка Олегівна,
студентка 4 курсу групи СП-1401
гуманітарно-педагогічного факультету
Арзуманян К. К.,
кандидат психологічних наук, ассистент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування україни, м.Київ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У сучасному суспільстві, в умовах економічної нестабільності, кризового стану, відсутності сприятливого середовища для задоволення особливих потреб дітей з інвалідністю, обмеження їх соціокультурної мобільності та життєвих шансів актуалізує питання розвитку, освіти, соціальної інтеграції та адаптації дітей з особливими потребами, дотримання їх конституційних прав, доступності ресурсів навколишнього світу . Відповідно соціально-педагогічна робота з цією категорією потребує подальшої організації з урахуванням усіх специфічних особливостей дітей з обмеженими можливостями та співпраці з ними. Це підкреслює необхідність визначення нових пріоритетів їх соціальної-педагогічної підтримки та реабілітації.

Теоретичні положення, які розкривають особливості та підходи соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами представлено у працях І. Звєрєвої, А. Капської, В. Ляшенка, В. Тесленка, С. Харченка та ін.

Сьогодні інвалідність у дітей визначається вченими як стійка соціальна дезадаптація, зумовлена хронічними захворюваннями чи патологічними станами, що різко обмежує можливість включення дитини в

адекватні до її віку виховні і педагогічні процеси, у зв'язку з чим вона постійно потребує догляду та допомоги. Це значне обмеження життєдіяльності, що призводить до соціальної дезадаптації внаслідок порушень розвитку росту дитини, здібностей до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю за своєю поведінкою, навчання, спілкування, трудової діяльності у майбутньому [2].

Комплексна соціально-педагогічна робота проводиться на різних рівнях: державними органами соціального захисту, Регіональними центрами реабілітації, соціальними службами, громадськими організаціями, спеціалізованими заклади освіти та культури [1].

Одним з провідних чинників, що забезпечують соціальну адаптацію дітей-інвалідів і батьків, які виховують дітей-інвалідів, є їх соціально-педагогічна підтримка. Соціально-педагогічна підтримка – це процес, спрямований на сприяння дітям-інвалідам та їхнім близьким у подоланні їх важкій життєвій ситуації, спонукання їх до активної самодопомоги, особистісного розвитку, самореалізації в суспільстві. Соціально-педагогічна підтримка здійснюється з метою допомогти особам з інвалідністю досягати і підтримувати оптимальну ступінь участі в соціальних взаємодіях, членів суспільства, перешкодити вродженому або придбаному дефекту посісти центральне місце у формуванні та становленні особистості, дати можливість дітям так організувати свій спосіб життя, щоб розвинути інші здібності і тим самим компенсувати інвалідність.

З поставленої мети випливають наступні завдання, які соціальний педагог і батьки повинні вирішити:

1) виховати у дітей-інвалідів громадську активність, ініціативу, готовність до життя;

2) формувати у них особистісні якості (емоції, почуття, моральність на основі засвоєння культури і цінностей свого народу, культури здоров'я, спілкування і поведінки, культури проведення вільного часу);

3) інтегрувати дітей-інвалідів у суспільство здорових людей [3].

Соціально-педагогічна реабілітація дитини-інваліда – це комплекс заходів, спрямованих на відтворення порушених чи втрачених дитиною суспільних зв'язків та відносин. Метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу дитини, забезпечення соціальної адаптації у суспільстві, досягнення.

Основними формами реабілітаційної соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є групова та індивідуальна.

Основними завданнями групової роботи є:

– допомога членам групи створити систему взаємодопомоги;

– урахування у процесі роботи характеру і змісту групових процесів, використання їх для досягнення цілей групи, допомога в цьому кожному члену групи;

– посилення здатності членів групи діяти незалежно;

– допомога кожній особистості усвідомити свою спільність з іншими в момент припинення діяльності групи.

Важливою формою соціально-педагогічної роботи з дітьми-інвалідами є індивідуальна робота:

– аналіз індивідуальних біологічних функцій і функціональних можливостей (біологічний і соціальний вік, рівень функціонального обмеження, біологічні ритми, психофізичні можливості);

– виявлення специфіки соціокультурного розвитку (вплив різнорівневих соціальних факторів, соціальні потреби, ролі, статус, соціальні очікування, культурні й субкультурні цінності, норми);

– усвідомлення психологічних характеристик (сприйняття, пам'ять, здатність до вирішення проблем, характер самооцінки, рівень залежності, адекватність реакцій);

– залучення дитини до соціально-педагогічного процесу (соціалізації). Безпосередня практика соціально-педагогічної допомоги дітям-інвалідам включає конкретні методики, прийоми, засоби і техніки, які застосовуються соціальним педагогом відповідно до її мети, завдань і рівнів [4].

Соціально-педагогічна підтримка надає дітям-інвалідам компетентну соціальну допомогу: підвищує ефективність процесу соціалізації, виховання і розвитку дітей; забезпечує діагностику, корекцію та управління у широкому спектрі відносин у соціумі в інтересах становлення і розвитку повноцінної, морально здорової, соціально захищеною і творчо активної особистості; організовує різні види суспільно та індивідуально значущої діяльності дітей-інвалідів на принципах творчості, самоврядування самостійності; формує на цій основі їх систему цінностей.

Список використаної літератури

1. Безух С. М. Психологічний та соціальний супровід хворих дітей та дітей-нвалідів: навч. посіб. / С.М. Безух . – СПб.: 2006. – 112 с.

2. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навч. посіб. / Богданова І. М. – К., 2008. – 343 с.

3. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посіб. / За ред. А. Й. Капської. – К. : УДЦССМ, 2000. – 372 с.

4. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. / З. М. Шевців . – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 246 с.

УДК 37.013.42:316.614.5

Титовська А. М. – *студентка 4 курсу*
гуманітарно- педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

СІМ'Я ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Проблема місця і ролі сім'ї в процесі соціалізації особистості є досить актуальною сьогодні, адже саме цей соціальний інститут посідає перше місце серед виховних осередків дитини.

Головними трансляторами соціальних і культурних цінностей були і залишаються батьки дитини. Сила виховного впливу сім'ї зумовлена характером процесу засвоєння морального досвіду в ній.

Аналіз сучасної літератури свідчить про те, що вивченню місця і ролі сім'ї в соціалізації особистості присвятили свої роботи А.І. Антонов, А.Й. Капська, В.В. Москаленко, З.М. Шевців, М.Б. Євтух, О.В. Безпалько, О.Б. Білінська, О.О. Тихомандрицька, О.П. Сердюк, С.В. Кратохвил, Т.В. Буленко, Ю.Е. Альошина та інших учених [6].

Процес соціалізації людини триває протягом усього життя. Однак соціалізація учнів підліткового віку має певні особливості й набуває вираженого значення. Це пов'язано з педагогічно доведеним фактом, що у цей період особливо інтенсивно формується «внутрішня позиція» та соціальне «Я».

О. Харчева зазначає, що «сім'я – історично конкретна система взаємовідносин між чоловіками та жінками, між батьками і дітьми, мала група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту і взаємної моральної відповідальності, і соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення» [6, с. 75].

Т. Кравченко зазначає, що «на соціалізацію дитини в сім'ї впливають такі фактори, як склад сім'ї (структура сім'ї як єдність функціонування її членів); позиція дитини в сім'ї – її роль, яка може бути за зовнішньої

схожості (життя в сім’ї) різною; основні (реальні) «вихователі-соціалізатори», тобто ті члени сім’ї, які здійснюють найбільший вплив на неї завдяки основному догляду, і ті, хто є для дитини найбільшим авторитетом, на кого вона найбільше хоче бути схожою; стиль виховання, який можна розглядати як домінуючий стиль основного «вихователя-соціалізатора» (наприклад, матері), допоміжних «соціалізаторів» (батька, бабусі, дідуся); та особистісний, моральний і творчий потенціал сім’ї. До нього належить уся сукупність позитивних якостей дорослих членів сім’ї – моральних, вольових, емоційних, інтелектуальних, культурних, пізнавальних і творчих особистостей» [3, с. 119].

Історично склалося так, що батько та матір виконували в сім’ї різні функції, відповідно батькове виховання відрізнялася від материнського. Традиційно батько був головою сім'ї, що не могло б не накласти свій відбиток на його стосунки з дітьми. Саме слово батька у сім'ї було головною силою, найдієвішим засобом чоловічого виховання.

Мати була хранителькою оселі і емоційним ядром сім'ї, передавала і прищеплювала своїм дітям властивості, які поет М.Заболоцкий чудово назвав «грацією душі». Діти, перебувавши в домі під материнським дахом, однаковою мірою вбирали все добре і світле, що намагалися їм дати батько й мати. Своєрідний синтез материнського і батьківського виховання був (і залишається) найважливішою умовою розвитку. Як не існує повноцінного будинку без батька або матері, так і може бути сформована повноцінна особистість дитини без гармонійного поєднання чоловічого й основою жіночого виховання в ній [1].

Соціалізація особистості складалася з двох підрозділів, тобто процес трудової соцілізації дітей та підлітків, а також особливості та характер прилучення цієї статево-вікової групи до обрядового життя.

Показано, що наступний етап соціалізації дітей та підлітків в українській народній культурі був безпосередньо пов’язаний з включенням останніх в активне соціально-господарське життя сім’ї, родини, сільської громади в цілому. В процесі праці особистість в традиційних суспільствах оволодівала необхідними формами та навичками соціальної поведінки, що їх вона згодом використовувала поза трудовою діяльністю в різноманітних формах та способах взаємодії з оточуючим середовищем.

Другий етап соціалізації дітей в українській народній культурі був безпосередньо пов’язаний з включенням останніх в активне соціально-господарське життя сім’ї, родини, сільської громади в цілому (перший – соціальне народження). Фактично, саме з цього віку ми можемо говорити про початок активної трудової соціалізації дітей. Це й не випадково, бо саме у процесі праці, дитина в традиційних суспільствах оволодівала необхідними формами соціальної взаємодії та трудовими навичками.

Однією з основних ланок соціалізації дітей і підлітків є сім'я, хоч і відзначається певне падіння її виховну роль у зв'язку з що відбуваються у ній корінними змінами. Українська сім'я сьогодні переживає ситуацію, коли зміна соціальних умов, зміна одних суспільно-економічних взаємин у

мегаполісі на якісно протилежні, відбуваються не плавно, а стрибкоподібно. Така ситуація викликає природну у випадках розгубленість населення, стурбованого пошуком свого місця у нової суспільно-економічної структурі мегаполіса [2].

Перехід від традиційної патріархальної до сучасної, заснованої на рівность подружжя, знизив авторитет батька. Поширені стали також сім'ї з однією - двома дітьми, котрим характерний дітоцентризм, а звідси - егоцентризм дітей.

Сьогодні батьківська сім'я залишається найважливішим інститутом соціалізації підлітків. Проте сім'я не має тієї самодостатньої ролі, на яку вона претендувала в попередню епоху. Батьківський авторитет вже не є абсолютним, тепер на місце заборони і примусу приходить переконання. Моральний авторитет підтримувати значно складніше, ніж владу, обперту на силу, особливо коли діапазон джерел інформації та вибір кола спілкування розширюється [4].

За словами Наталі Султанової, «соціальні трансформації, що відбувалися протягом XX ст. призвели до збідніння переважної частини сімей, збільшення робочої і побутової зайнятості дорослих членів сім'ї. Зростання безробіття об'єктивно обмежує матеріальні можливості сім'ї. Наслідком усього цього є падіння рівня життя сімей, тривожна атмосфера в домі, зростання конфліктності у взаємовідносинах, жорстокість стосовно дітей. На початку XXI ст. сім'я часто перестає виконувати інституційні функції в суспільстві» [5].

Отже, сім'я є першою ланкою соціалізації підлітка. Процес формування сучасної сім'ї проходить у складних, суперечливих умовах сьогодення. Під впливом економічних, соціальних, демографічних факторів втрачається традиційна роль сім'ї. У традиційній сім'ї панує абсолютна батьківська влада та авторитарна система виховання. У сучасній сім'ї виробляється антирутинний механізм — автономія подружжя.

Список використаної літератури

1. Абрамов, Г.С. Вікова психологія : Учеб. пособ. для вузів / Г.С. Абрамов. − М. : Академічний Проект ; Єкатеринбург : Ділова книга, 2000.- 624 с.

2. Авдуевская (Белинская) Е.П. Особенности социализации подростка в условиях быстрых социальных изменений // Ценностно-нормативние ориентации старшеклассника. Труды по социологии образования. Том Ш. ВипускІУ / Е.П. Авдуевская (Белинская), С.А. Баклушинский. – М, 2000. – 118 - 132 с.

3. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія / Т.В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.

4. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е.В. Сидоренко. – Спб. : Речь, 2007. – 208 с.

5. Султанова Н. Сім'я як суспільна інституіція соціалізації дитини (XX - початок XXI століття) [Електронний ресурс] / Наталя Султанова. – 2015. Режим доступу до ресурсу: http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/arhiv/33_1_2015/27.pdf.

6. Харчев А.Г. Брак и семья в СССР / А. Харчев. – М. : Мысль, 1979. – 312 с.

УДК 37.013.42:172.15

Ткаченко І.О.,
студентка 4 курсу групи СП-1401
Гуманітарно-педагогічного факультет
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Арзуманян К. К.,
кандидат психологічних наук,
Ассистент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
гуманітарно-педагогічного факультет
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Актуальність теми. Проблема виховання відданого громадянина, патріота власної країни, що з'явилась ще в далекі часи формування першої держави, є актуальним і у сучасному світі, адже розвиток і процвітання будь-якої країни залежить від свідомості, патріотизму та самовідданості кожного громадянина, його готовності працювати заради власної Батьківщини.

Стрімкий розвиток суспільства на сучасному етапі покладає на вищу школу обов'язок виховання патріотизму як однієї з пріоритетних складових студентського світогляду, його відношення як до власної країни, так і до інших націй та народів, їх цінностей і святинь, підвищення любові до Батьківщини, рідної мови, відповідальності за єдність та незалежність власної держави, збереження її духовних та матеріальних цінностей.

Під впливом різноманітних чинників, таких як історичний досвід, культурна спадщина, звичаї та традиції, певні ідеали та переконання та інші форми соціальної практики, які націлені на організацію життєдіяльності усіх поколінь, враховуючи національні особливості та самобутність українського народу, за часів незалежності держави у нас склалася своя система виховання. Важливе місце у цій системі

Над проблемою національно-патріотичного виховання працювали такі видатні вітчизняні педагоги як: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Я. Ярема, О. Ярмоленко.

Патріотизм(від патріот - грец. земляк, співвітчизна) - любов до

Батьківщини, до свого народу, одне із найглибших почуттів, розвинутих і закріплених багатовіковими традиціями країни і народу.

Основою національно-патріотичного виховання учнів є формування патріотичних поглядів і переконань, які розвиваються та закріплюються у процесі їх навчально-пізнавальної та суспільно корисної діяльності.

Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головною метою якого є набуття молодими громадянами 14-35 річного віку соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Здійснення системного національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України.

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

Національно-патріотичне виховання включає в себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, науку, історію, державу, право.

Технологія формування національно-патріотичних рис учня передбачає виділення таких основних компонентів у процесі соціалізації особистості:

1) формування духовного світу особистості учня в умовах розбудови державності України;

2) врахування основних засад становлення та розвитку особистості, світогляду, переконань;

3) постійне збагачення пам'яті, розвиток громадянського мислення, вироблення національно-свідомого ставлення до навчання, самоосвіти;

4) розвиток позитивних емоцій та громадянської гідності;

5) формування творчої особистості як могутнього стимулу духовного життя громадянина незалежної країни.

Враховуючи сучасний стан українського суспільства, соціальні педагоги просто не можуть стояти осторонь кризи національно-патріотичного виховання.

До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання,до яких може долучатися соціальний педагог, належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді; бесіди з цікавими людьми; узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; запрошення членів родин у дитячий садок,школу; спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято бабусь тощо) та ін.

Важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення до народознавства — вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дітей ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Висновки. Активна участь соціальних педагогів у національно-патріотичному вихованні є надзвичайно важливою, адже саме ці фахівці займаються безпосередньою адаптацією клієнтів у соціальному середовищі і від них залежить, як діти в майбутньому впливатимуть на розвиток держави, виростуть вони активними свідомими громадянами чи пасивною верствою населення.

Список використаних джерел:

1. Бех, І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Світ виховання. – 2007. – № 1.
2. Горб, Т. Й.Громадянське виховання: інструменти дотику до особистості / Т. Й. Горб // Виховна робота в шк. — 2014. — № 3.
3. Киричок, В. А. Патріотичне виховання молодших школярів у позаурочній діяльності / В. А. Киричок // Класний керівник. – 2011. – № 9/10.
4. Кожем’яка, О. Л. Виховний потенціал проектної діяль-ності / О. Л. Кожем’яка // Історія та правознавство. Позаклас. робота. — 2014. — № 3.

Шевченко Анастасія Олександрівна
студентка СП-1502
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ХАРЧОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Сьогодні багато людей усвідомлюють, що сучасний світ розвивається неймовірно великими темпами. Це відображається не тільки в технічному прогресі, але також призводить до нових поглядів і суджень, нових взаємовідносин з людьми і зі світом. Ці зміни далеко не завжди позитивні, а часом здається, що вони виходять з під контролю, так швидко все змінюється навколо. Люди хочуть забутися і не бачити того, з чим впоратися не в змозі. Гірше того – вони не бачать не тільки того, заради чого варто було б зупинитися, але і тих людей, хто міг би підказати і допомогти, хто вже зробив це і живе щасливо.

У своєму роді унікальною формою залежності є залежність від їжі. Вона якнайкраще відображає біди сучасного суспільства. Якщо алкоголізм і наркоманія були завжди традиційними способами відходу від реальності, то відхід у нав'язливі думки про їжу і калорії хоч і зустрічалися раніше в історії (відомі поодинокі випадки королівських осіб), але так масово спіткали суспільство вперше. І тут впадають в очі деякі факти, які зустрічаються при виникненні саме цієї форми залежності – в переважній більшості страждають жінки, підлітки, тобто основна вікова категорія харчових залежних – це молоді дівчата (середній вік початку захворювання 15-17 років, середній вік звернення за лікуванням 21-25 років).

Будь-яка залежність говорить про те, що людина не може психологічно вирости, не може знайти свого місця в житті, у неї втрачені життєві орієнтири і цінності, вона нещаслива. Чи означає це, що булімія чи анорексія відображають, що людина в сучасному суспільстві не бачить свого призначення, не бачить цінності у своєму існуванні, не бачить шляху реалізації, і не цінує їх, не бажає взаємин, тому що не бачить в них ні справжнього змісту, ні можливості реалізуватися в них? Про що може говорити такий невеликий вік залежності? Може, про те, що всі ці страхи, нерозуміння і заперечення виникають в ранньому дитинстві, в підлітковому віці, в юності? Адже це час, коли настає перше кохання, перше одкровення, перші кроки до розкриття себе – ще немає тяжкості прожитих років, вантажу проблем, низки обманів, побуту. Тобто ще навіть не спробувавши, або зробивши всього один єдиний крок, людина вже відмовляється від свого існування і призначення?

Засоби масової інформації кожен день настирливо нав'язують нам зразки ідеальної фігури, нібито необхідної для щастя, успіху і відчуття своєї цінності, самоповаги і гідності. Тим часом стереотип «досконалої» жіночої фігури став таким тонким, що вже й самі учасники індустрії краси забили тривогу. Однак, незважаючи на ці боязкі кроки більшості жінок, практично неможливо наблизитися до цього ідеалу. За статистикою всього лише 5% жінок «вписуються» в розміри учасниць конкурсів краси та фотомоделей. Але це не просто образ ідеальної фігури. Це невід'ємний атрибут багатства, розкоші, визнання, успішності. І вже, якщо тебе вважають товстим це рівнозначно тому, що ти не здатний тримати себе в руках і не вмієш досягати успіху. Все це ланки ланцюжка, на іншому кінці якої знаходяться анорексія і булімія. Найбільш серйозні побоювання викликає небувале поширення поведінкових і психологічних стереотипів, від яких всього лише один крок до розладу харчування або харчової поведінки [1].

Як вже говорилося вище, кількість подібних розладів зростає величезними темпами. З кожним роком з'являється все більше людей, які ловлять себе на тому, що постійно щось жують, їдять, немов проти своєї волі, і не можуть зупинитися, більше того, не відчувають насичення. Мало хто замислюється на тему того, як це позначиться на майбутніх поколіннях. В особі цих хвороб – булімія та анорексія – наше суспільство зіткнулося з серйозними медичними та психологічними проблемами цілих поколінь, які

можуть мати далекосяжні наслідки, включаючи безплідність і реальну небезпеку смерті. На щастя, з розладами харчування можна і потрібно справлятися, усуваючи обставини, які призводять до розвитку цих порушень, змінюючи звичний спосіб життя і образ думок. Хоча анорексія та булімія розглядаються, до певної міри, окремо один від одного, багато проблем взаємно перетинаються. Тому кожному, хто стикається з будь-яким видом харчової залежності буде корисно ознайомитися з усіма порушеннями, а не зупинятися лише на одному з них. Крім того, одні й ті ж люди в різні періоди свого життя страждають різними порушеннями харчування [3].

У батьків, та й у самих залежних, може скластися враження, що в усьому винні батьки. Ні в якому разі, це не так, причому в самому корені. Треба дуже добре розуміти і батькам, і дітям, що розбір того, що послужило формуванню певних рис характеру, які тепер сприяють хворобі, необхідний лише з однієї причини: зрозуміти механізм утворення тієї чи іншої риси, щоб зрозуміти як її прибрати або скорегувати. Батьки повинні розуміти, що їх діти вкрай щільно пов'язані з ними, вони неймовірно чуйно сприймають всі їхні думки і почуття.

Сам залежний також повинен дуже ясно розуміти, для чого доводиться пізнавати «звідки, що узялося». Очевидно і безумовно, що будь-який батько та мати, завжди керується тільки благополуччям дитини. Інше питання, що батьки чогось не знають, не розуміють відповідних стилів виховання, що належать до певних соціальних кіл, які мають свої звички, цінності та підвалини, але зовсім точно, що вони ніколи не керуються у відносинах з дитиною чимось, крім благих намірів.

Багато хто скаже, немає нічого поганого в тому, що люди хочуть виглядати краще і здоровіше. Однак проблема в тому, що бажання схуднути стає нав'язливим, манією. Газети, журнали, телебачення, інтернет – рясніють оголошеннями про всілякі дієти і методи схуднення. Немов загіпнотизовані ними, все більше людей з нормальною вагою вважають себе надто товстими і вдаються до різних способів зниження ваги. Розробка дієт для бажаючих схуднути перетворилася на великий бізнес. Часом ні їх укладачі, ні самі дієти, не мають нічого спільного з уявленнями про здоровий спосіб життя. Можливо, вони не уявляють собі, куди можуть завести їх поверхневі погляди і бажання заробити або прославитися. Нерідко це призводить до небезпечних захворювань. Проте, тиск громадської думки, індустрії моди та краси, реклами промислових підприємств, що випускають препарати для схуднення, і засобів масової інформації величезна. І ось уже до схуднення прагнуть не тільки ті, у кого вага в нормі, але навіть ті, у кого вона нижче необхідного рівня. Таким чином «індустрія худого тіла» починає працювати не на здоров'я, а на хворобливе, з кожним роком, прагнення суспільства до худорлявості.

У той же час навіть найбільш консервативні західні фахівці відносять проблеми харчування до одних з найскладніших психологічних захворювань, лише під них відкривають спеціалізовані клініки, розробляючи специфічні методи лікування.

Всім, хто стикався впритул з проблемою залежності, очевидно, що вона не вирішується одними таблетками і силою волі. Людям з подібними залежностями, а також їх близьким необхідна кваліфікована медична та психологічна допомога [2].

Список використаної літератури

1. Пчелина М. Лечение нарушений пищевого поведения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://psyhealth.ru/BOOK/soderganie.php

2. Кульчинская И. Булимия. Еда или жизнь. Первое практическое руководство по избавлению от пищевой зависимости / Ирина Кульчинская. – Москва: Эксмо, 2008.

3. Нервная Анорексия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://psyhealth.ru/anorexia.php

Шпильова Ірина, студентка 4 курсу
кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Так склалося, що для сучасної України проблема біженців стала надзвичайно актуальною. Основна причина цього криється в тому, що в даний час на великій частині України тривають бойові дії, війна. Всі ми прекрасно бачимо, скільки жертв серед мирного населення є в цій війні. Так сталося тому, що нинішня війна в Україні ведеться переважно артилерійськими засобами, які, з якоїсь причини, дуже часто потрапляють мимо цілі, а саме в житлові будинки. Дуже часто в результаті цих ударів виникають осколки, які потрапляють у звичайних людей, вбиваючи їх. Щоб не бути вбитим, або в результаті руйнування домівки, люди покидають рідні місця. Нинішні біженці з Донбасу відправляються або в інші регіони України, або в Росію.

Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання зробили провідні вітчизняні вчені: А.П. Гайдуцький, Л.М. Жванко [1], Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська [3], С.І. Пирожков, М. Хоффман та інші [1, 2, 3, 4, 5, 6,7, 8].

Біженець – це особа, яка за певних, закріплених у законодавстві причин, змушена переїхати, тобто покинути своє місце проживання і почати жити в іншому місці. Проблема біженців завжди була властива людському суспільству, хоча колись в історії вона могла називатися якось інакше. Біженці можуть залишати свою країну з найрізноманітніших причин, серед яких не тільки особисті переслідування людини в країні її проживання, але і об'єктивні суспільні процеси.

Навряд чи варто обговорювати або дискутувати щодо того, що ті чи інші люди їдуть саме в Росію чи саме в інші регіони України. Як правило, причини суто суб'єктивні.

Втім, всі втікачі, які залишили Донбас, все-таки мріють повернутися додому хоч коли-небудь. Хочеться вірити, що це відбудеться вже незабаром, тим більше, що певний прогрес намітився між сторонами й було досягнуто перемир'я. Втім, обстріли все ще тривають, а це означає, що біженці не просто не будуть повертатися. Бути може, що їх кількість буде продовжувати стрімко збільшуватися. Як би там не було, хотілося б побажати Україні як можна швидше досягти миру всередині себе, врегулювати відносини між сторонами, які борються, щоб в нашій країні, врешті-решт, настав стабільний і надійний мир і спокій, який дозволить біженцям повернутися додому.

З 2014 року найактуальнішою для України проблемою стало стрімке зростання внутрішньої трудової міграції, а саме через вимушених переселенців із зони АТО. У 1946 р. під егідою ООН було утворено Міжнародну організацію у справах біженців, а з 1951 р. – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, відділення якого нині діють у 119 державах світу. Конвенція про статус біженців (1951 р.) та Протокол про статус біженців (1967 р.) є і тепер відправними нормативними актами для держав, які стикаються з проблемою біженців.

Останнім часом у гуманітарному праві з'явилася нова категорія людей, які залишили свої домівки через небезпеку, але не перетнули міжнародно визнаних кордонів, – так звані внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Згідно з керівними принципами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) з питання про переміщення осіб усередині країни, особи, переміщені всередині країни, визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця проживання, через або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих/техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни.

Станом на 17 квітня 2015 року УВКБ ООН володіє інформацією про 1,228,100 ВПО в Україні. Ці дані надані Міністерством соціальної політики. За інформацією Державної служби України з надзвичайних ситуацій, приблизно 20 000 ВПО – з Криму [7]. Оскільки процес становлення централізованої системи реєстрації досі триває, реальна кількість осіб, переміщених всередині країни, залишається невідомою та може бути вищою.

Як бачимо з рис. 1 [7], найбільшу кількість вимушених мігрантів прийняли Східні області України – Донецька (36,7% усіх переселенців), Луганська та Харківська (по 13,2% кожна обл.). Причому, 60-70% цих переселенців – особи пенсійного віку. Наступними регіонами прийняття мігрантів є Південь і Центр України – Запорізька обл. та місто Київ (по 7,1% переселенців), Дніпропетровська (5,9%), Київська (3,1 %), Полтавська (2,2%), Одеська (2%). У структурі мігрантів ситуація в цих областях дещо краще – 50- 60% переселенців пенсійного віку обрали Запорізьку та Дніпропетровську області, а в решті областей їхня частка коливається від 25 до 35%. Решта областей України – Центр, Північ і Захід, прийняли до себе від 0,2% усіх переселенців (Тернопільська обл.) до 1,1% (Сумська обл.). Проте цим регіонам дісталися більш «перспективні кадри» - працездатне населення та діти складають всюди понад 50%, а частка осіб пенсійного віку коливається від 25 до 33%. Отже, Схід і Північ, маючи найстарішу структуру населення в Україні, отримали ще додаткове численне навантаження на працездатне населення.

Працевлаштування біженців має один вагомий недолік – воно за своєю суттю є тимчасовим, оскільки, в основному, ці працівники повернуться до власного регіону через певний проміжок часу. Це ускладнює бізнес-планування та прогнозування подальших очікуваних прибутків. Саме тому підприємці відмовляються ризикувати, пропонуючи працю таким робітникам.

Трудова міграція, як і безробіття, є природним процесом ринкових відносин. В цілому, міграція робочої, а також і міграція (ВПО) має для територій прибуття й вибуття як позитивні так і негативні наслідки.

Негативні наслідки для території вибуття: втрата територією (країною) найбільш конкурентоздатної частини власних трудових ресурсів; уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу в зв'язку з чисельною інтелектуальною еміграцією; погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин.

Позитивні наслідки для території вибуття: послаблення безробіття, зниження соціальної напруженості в суспільстві; підвищення рівня кваліфікації, освоєння нових технологій, професій, систем організації виробництва трудових мігрантів; приплив грошової маси на територію шляхом надходження грошових переказів від трудових емігрантів.

Негативні наслідки для території прибуття: скорочення кількості робочих місць, безробіття серед місцевого населення (іммігранти пропонують більш дешеву працю, ніж місцеве населення і виробників це влаштовує, зростання безробіття серед місцевого населення, тому що вакансії займають іммігранти); соціальна напруженість, знижується рівень безпеки, етно-культурні конфлікти.

Позитивні наслідки для території прибуття: надання працеспроможним мігрантам можливості реалізувати свої здібності на новій території, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище;

спонукання продуктивнішої діяльності працівників через створення конкуренції з прибулими фахівцями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Внутрішня міграція принесла із собою додаткове навантаження на ринок праці. За даними Державної служби статистики України станом на перше півріччя 2014 року кількість безробітних в Україні становить 1729,5 тис. чоловік [6]. Працевлаштування тимчасових мігрантів (біженців) із порівняно меншою ставкою заробітної плати може спровокувати приріст безробітних серед місцевих працівників. Така ситуація з одного боку може стимулювати здорову конкуренцію за робочі місця, а з іншого – зростання соціальної напруги в окремих регіонах. І якщо перший варіант сприятиме покращенню конкурентних позицій місцевих підприємств, то другий, щонайменше, негатив- но позначиться на інвестиційній привабливості регіону.

Існує також ймовірність, що втрата робочих місць стимулюватиме міжнародну трудову міграцію з України. Дана міграція має регулюватися та підтримуватися державою.

Найсуттєвіший дисбаланс міграція ВПО спричиняє на макроекономічну рівновагу. Переїзд працездатних людей зі Сходу України та військові дії на цій території сприяли колапсу у роботі місцевих підприємств. Внутрішня міграція негативно впливає і на ефективність ринку товарів і послуг. Невизначеність із подальшим працевлаштуванням і брак коштів у внутрішніх трудових мігрантів вплинув на їх купівельну спроможність. Відповідно виробники товарів і послуг частіше стикаються з утворенням надлишків готової продукції та недоотриманням прибутків. Від цього страждає і конкурентоспроможність національної економіки.

Можливим вирішенням цієї проблеми є навчання, перепрофілювання та створення нових робочих місць у регіонах, які приймають найбільшу кількість внутрішніх мігрантів зі Сходу та Криму. Це забезпечить належну зайнятість серед працездатних мігрантів та не дозволить зрости показникам локального безробіття. Ситуацію ускладнює неможливість державних дотацій та інвестицій у сучасних умовах. Це, перш за все, пов’язано зі збільшенням коштів на утримання армії та реанімацію ВПК. Ще частина державних коштів спрямовується на соціальні виплати сім’ям загиблих, постраждалим під час АТО та ВПО.

Виходячи із цього можливість створення нових робочих місць повністю залежить від притоку внутрішніх та іноземних інвестицій. В Україні поки що слабкий рівень інтегрованості до міжнародних економічних відносин. Пришвидшення інтеграції України у світовий фінансовий простір залежить від вирішення таких внутрішньодержавних проблем - реформування економіки й національного фінансового ринку, приведення до відповідності законодавчих та інших норм міжнародним стандартам.

Список використаної літератури

1. Жванко Л. М. Біженці Першої світової війни: український вимір (1914 – 1918 рр.): монографія / Л. М. Жванко. –Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 568 с.

2. ЗуйМ.М. Особливості сучасних міграційних процесів // Формування ринкової економіки: Зб.наук.пр. - К. : КНЕУ - 2008. - С. 94 - 97.
3. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О.А. Малиновська. - К. : НІСД, 2011. - 40 с.
4. Малютін І.А. Трудова міграція з України: тенденції розвитку // Зовнішня торгівля. – 2008. - №2. – с. 97-102.
5. Нітова М. А. Особливості міграції населення України // www.rusnauka.com.
6. Ринок праці у І півріччі 2014 року. //www.ukrstat.gov.ua. – офіційний сайт Державного комітету статистики України.
7. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців //http://unhcr.org.ua/en/?option=com_content&view=article&layout=edit&id=1293
8. Черняк Є. О Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3534

УДК 37.013.42:616.89-008.441.44:355

Шпірно А. О.,
студентка 4 курсу групи СП-1401
гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Арзуманян К. К.,
кандидат психологічних наук,
ассистент кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
гуманітарно-педагогічного факультет
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ СПРЯМОВАНОЇ НА ПРОФІЛАКТИКУ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Одним із головних завдань, які стоять сьогодні перед Збройними Силами України, є збереження життя та здоров’я військовослужбовців, забезпечення безпечних умов проходження військової служби. У рамках цього завдання центральне місце посідає необхідність розв’язання проблеми психологічної діагностики та профілактики суїцидальної поведінки.

Актуальність цієї проблеми для Збройних Сил України зумовлена тим, що самогубство в умовах цілодобового спільного проживання воїнів деморалізує особовий склад, вкрай негативно впливає на морально-психологічний клімат у військових колективах і бойову готовність, викликає різко негативне ставлення до армії з боку батьків і громадськості.

На сьогодні у літературних джерелах відсвітлюються різні погляди на проблему суїциду серед військовослужбовців. Зокрема, О. О. Безносюк, П. А. Корчемний, І. А. Липський, В. П. Москалець, Р. П. Федоренко розглядали різні аспекти проблеми суїциду.

Суїцид – це свідомий акт навмисного позбавлення себе життя, який здійснюється людиною у стані сильного душевного переживання або внаслідок психічного захворювання [2].

Аналіз суїцидальної поведінки військовослужбовців свідчить, що вона зумовлена впливом ряду небезпечних факторів, які виникли ще до призову в лави Збройних Сил (недостатня фізична та психологічна готовність призовників до військової служби, слабка підготовленість призовної молоді до військової служби, схильність у цивільному житті до девіантної поведінки, слабка розвиненість у юнаків позитивної мотивації на збереження та забезпечення особистого життя).

Також, причиною суїцидальної поведінки військовослужбовців можуть бути конфлікти – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії, вони можуть бути класифіковані таким чином:

– конфлікти, які обумовлені специфікою військової діяльності**;.**

– конфлікти, які обумовлені специфікою особисто сімейних (родинних) взаємовідносин військовослужбовців**;**

– конфлікти, які пов’язані з антисоціальною поведінкою військовослужбовців**;**

– конфлікти, які пов’язані зі станом здоров’я військовослужбовця**;**

– конфлікти обумовлені матеріально-побутовими труднощами.

Підсумовуючи вищесказане можна скласти загальний портрет самогубці. Це особи, яким притаманні аутоагресія, невпевненість в собі, низька самооцінка, що коливається, висока залежність від оточення, високий рівень емпатії, низькі вольові якості, знижений рівень активності, несамостійність, інфантилізм, регресія, амбівалентність [3].

Профілактика суїцидальної поведінки військовослужбовців є дуже важливою і повинна здійснюватися регулярно. Одним із профілактичних заходів є бесіди з військовослужбовцями, схильними до самогубства. Головне завдання такої профілактичної бесіди – надати допомогу військовослужбовцю у вирішенні складних життєвих ситуацій. Бесіда з військовослужбовцем, який перебуває в стані психологічної кризи – це справа надзвичайно тонка, в якій «дрібниці» і «деталі» грають часом не менш важливу роль, ніж великі логічні докази.

Вивчення кожного військовослужбовця повинно починатися з перших днів перебування у військовій частині. При вивченні молодих воїнів офіцери-психологи і медичні працівники повинні працювати спільно, інформуючи один одного про особливості поведінки, характеру, фізичного і психічного розвитку воїнів, стану їх здоров'я, разом намічати оздоровчі заходи. При проведенні профілактичних робіт необхідно обов'язково враховувати

особливості і тип реагування, а для прогнозування суїцидальної небезпеки використовувати розроблену карту обстеження військовослужбовців для виявлення факторів суїцидального ризику. Особливу увагу належить звертати на період адаптацій до військової служби, коли відсоток самогубств найбільш високий.

Нервово-психічне здоров'я людини великою мірою обумовлюється його фізичним здоров’ям. Необхідно застосовувати заходи щодо зміцнення фізичного здоров'я і закалювання організму, не допускаючи при цьому перевантажень і переохолодження організму.

Осіб з нестійкою психікою потрібно брати на облік одразу після виявлення і вести за ними постійний нагляд, проводити індивідуальне виховання, фізичне загартування. В необхідних випадках забезпечувати своєчасну консультацію невропатолога і психіатра.

Особи, які здійснили суїцидальні спроби і при обстеженні у них виявлені психопатичні особливості, підлягають звільненню з лав Збройних Сил України [1].

Отже, профілактична робота щодо суїциду у військовій частині за своїм змістом і організацією має об'єднувати заходи соціального, психологічного, медичного, правового і педагогічного характеру, бути безперервною, послідовною і системною та проводитися за участю всіх посадових осіб військової частини.

Список використаних джерел:

1. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Режим доступу : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EQ6Sp8ETHyIJ:vk.com/doc11285966_135293604%3Fhash%3Df8a747ca7c03bd964e%26dl%3D7366f2ae13e13212f5+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

2. Москалець В. П. Психологія суїциду / В. П. Москалець. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 260 с.

3. Ягупов Василь. Військова психологія / Василь Ягупов. – К. : Тандем, 2004. – 656 с.

УДК 37.013.42:314.151.3

Шульга Марина Миколаївна
студентка IV курсу групи СП-1401
Кафедра соціальної педагогіки та
інформаційних технологій в освіті
Гуманітарно-педагогічний факультет
НУБіП України
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

На сучасному етапі розвитку Україна перебуває в складних і невизначених умовах і не може нормально функціонувати як система, як єдиний механізм. Відповідно, це негативно впливає на соціально-психологічний клімат її громадян. У результаті проведення Антитерористичної операції на сході держави призвело до надзвичайно складної соціально-економічної ситуації. Це стало причиною численних внутрішніх міграцій громадян до більш безпечніших регіонів країни. Таким чином утворилась нова категорія населення — переселенці, або згідно з нормативно-правовою термінологією внутрішньо переміщені особи (ВПО) [1]. У зв'язку з цим проблема теоретичного обґрунтування та практичної реалізації комплексу соціально-педагогічної допомоги, надання соціальний послуг переселенцям та їх сім'ям посідає одне з головних місць у сучасному українському суспільстві.

Станом на 23 жовтня 2017 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1604059 переселенців або 1296485 сімей з Донбасу і Криму [2]. Вимушені переселенці постійно перебувають у складній життєвій ситуації: відсутність рідного дому, втрата набутих соціальних зв'язків, відсутність стабільності та впевненості у майбутньому. Відповідно вони мають потребу у фінансовій, психологічній, гуманітарній підтримці і допомозі. Головними проблемами ВПО в Україні залишаються припинення або відмова у нарахуванні соціальних виплат, перевірки, незрозумілість процедур. Варто відзначити ще й те,що приблизно 40% ВПО під час пошуку роботи зустрілись з проблемою низьких заробітніх плат та невідповідності вакансій їхній освіті та професії. ВПО зазначають, що

роботодавці часто не хочуть їх наймати й таким чином їх дискримінують відносно місцевого населення. Скрутне становище призводить до хронічних стресів, підвищення рівня агресії, тривожності, нервозів, депресій, постійного дискомфорту. Тому дана проблема є не лише політичною,а й соціальною та психолого-педагогічною, оскільки зачіпає переселенців та їх дітей.

Проблематика мігрантів, біженців, переселенців містить широке коло теоретичних та практичних питань. Тому ці питання висвітлюються у різних сферах наукових досліджень, а саме освітньої парадигми міграції (В. Коновальчук, А. Шацька), історико-правовий (В. Андрієнко, О. Зайцева, Я. Кондратьєв, Ю. Моргун, О. Піскун, А. Похлєбаєва), етнологічний (Ю. Арутюнян, Ю. Бромлей), соціологічний (О. Малиновська) її аспекти. Дж. Беррі, В. Грищенко, Г. Солдатова, А. Фернхем досліджували особливості соціально-психологічної адаптації переселенців до нового етнокультурного середовища.

За Законом України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" до сімей, які класифікуються як ті, що опинились у складних життєвих обставинах, належать, зокрема: сім'ї з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самостійно у зв'язку з вимушеною міграцією [1].

Особливо стресовою і травматичною ситуацією ці події стали для дітей, які змушені були змінити місце проживання і отримали статус „діти-переселенці", тому що діти взагалі є більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників навколишнього середовища, аніж дорослі.

12 вересня 2014 року з метою підвищення ефективності заходів, які спрямовані на психологічну допомогу внутрішньо переміщеним особам, у Державної служби України з надзвичайних ситуацій відбувся круглий стіл за участі керівництва Державної служби України з надзвичайних ситуацій, психологів ДСНС України, представників Адміністрації Президента України, центральних органів виконавчої влади, науковців і волонтерів на якому був визначений диференційований підхід у наданні психологічної допомоги вимушеним переселенцям залежно від розподілу на категорії постраждалих за сутністю перенесених ними втрат, рівнем їхньої психічної травматизації, а саме: 1) покинув зону АТО заздалегідь, із речами, документами; 2) залишив зону АТО поспіхом, не все з речей вдалося забрати, потрапив під обстріли; 3) потрапив під обстріли, житло зруйновано частково або повністю; 4) досить тривалий час перебував у зоні воєнних дій; 5) є поранення, або поранень зазнали члени родини; 6) був факт загибелі близької людини в зоні проведення АТО; 7) хтось із членів родини залишився в зоні АТО [3].

Головна проблема багатьох сімей – матеріальна. Частіше всього такі сім'ї мають і погані житлові умови. Сьогодні цій сім'ї потрібна соціальна допомога й захист держави. Причому допомога не разова, а постійна, гарантована, адресна. Потрібна продумана, зважена соціальна програма роботи із сім'єю в кожній області України, яка враховуватиме її соціально-економічні можливості. Основними напрямками діяльності державних

соціальних служб в Україні в напрямку соціальної підтримки сімей вимушених переселенців сьогодні є:

– соціальний патронаж сімей;

– консультування із соціально-правових питань;

– сприяння в отриманні пільг, допомоги, компенсацій та інших виплат, матеріальної й натуральної допомоги;

– консультування з питань самозабезпечення;

– сприяння у вирішенні питань зайнятості, влаштування на курси перепідготовки тощо [4].

Соціально-педагогічна робота з цією сім'єю є діяльністю соціальних служб з надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації й реабілітації. Виходячи з цього, соціальний працівник покликаний виконувати такі функції: соціально-психолого-педагогічну (психолого-педагогічна освіта членів сім'ї, надання невідкладної психологічної допомоги, профілактична підтримка й патронаж); діагностичну (вивчення особливостей сім'ї, виявлення її потенціалів); охоронно-захисну (правова підтримка сім'ї, забезпечення її соціальних гарантій, створення умов для реалізації її прав і свобод); організаційно-комунікативну (організація спілкування, ініціація спільної діяльності, спільного дозвілля, творчості); прогностичну (моделювання ситуацій і розробка певних програм адресної допомоги); координаційну (установлення й підтримка об'єднання зусиль департаментів допомоги сім'ї й дитинству, соціальної допомоги населенню, відділів сімейного неблагополуччя органів внутрішніх справ, соціальних педагогів освітніх установ, реабілітаційних центрів і служб, міграційної служби).

Соціально-педагогічна робота з вимушеними переселенцями здійснюється через певні технології, а саме а) технологію соціального захисту – багаторівневої системи, переважно державних заходів із забезпечення мінімальних соціальних гарантій, прав, пільг і свобод сім'ї, яка нормально функціонує, у ситуації ризику на користь гармонійного розвитку родини, особистості й суспільства; б) технології соціальної підтримки – це частина (форма) сімейної політики, метою якої є надання допомоги родинам у подоланні різного роду стресових ситуацій, у вирішенні проблем, що виникають в їх житті, з якими сім'ї не можуть впоратися самі, за рахунок своїх внутрішніх ресурсів; вона передбачає формальну й неформальну діяльність та взаємини фахівців з сім'ями, які опинилися у скрутних обставинах, різні форми допомоги (моральну, психолого-педагогічну, матеріальну й фізичну), медичне страхування, соціальне співчуття та єдність тощо [5].

Отже, щоб покращити стан вимушених переселенців і допомогти їм потрібно здійснювати соціально-педагогічну підтримку. Вона представляє собою діяльність, спрямовану на надання превентивної й оперативної допомоги у вирішенні їхніх соціально-педагогічних проблем у новому середовищі. Соціально-педагогічна підтримка спрямована на головне –

пристосування особистості до нових умов життя.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” [Електронний ресурс]:Верховна Рада України ; Закон від 20.10.2014 № 1706-VII. – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18
2. ВПО [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.msp.gov.ua/news/13961.html.
3. Науково-освітній портал Державної служби України з надзвичайнихситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://edumns.org.ua/ukr/news/?id=5186. – Назва з екрану.
4. Капська А. Й. Соціальна робота : [навчальний посібник] / А. Й. Капська. – Київ : Центр навчальноїлітератури, 2005. – 328 с.
5. Сьомкіна І.С. Соціально-педагогічна робота з сім`ями вимушених переселенців: стан та перспективи / Сьомкіна І.С. // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2015. – № 11. – С. 8–21.

Яковчук Ангеліка Володимирівна,
студентка СР-17001мз
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ
Ржевський Геннадій Миколайович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки
та інформаційних технологій в освіті
Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ПІДЛІТКАМИ

Ситуація, яка склалась в Україні, пов'язана із драматичними змінами у сім'ї як соціальному інституті. Спостереження розбіжності між високим рівнем освіти і культури дорослих та низьким матеріальним рівнем їхнього життя стає головною причиною появи негативних явищ у середовищі підлітків. Єдиною метою життя стає досягнення високого матеріального достатку.

Проблема «важких» підлітків стає особливо болісною не тільки для сім’ї , а й для багатьох сільських шкіл. Для виходу з цієї ситуації потрібна злагоджена, чітко узгоджена і систематична робота працівників школи, соціальних педагогів, психологів щодо: вивчення інтересів, здібностей, нахилів важковиховуваних підлітків і залучення їх до роботи гуртків, спортивних секцій як у школі, так і в позашкільних закладах, робота із батьківським комітетом класу, сім’ями важковиховуваних учнів, неблагополучними родинами (озброєння їх педагогічними знаннями, надання

конкретної індивідуальної методичної допомоги); приділяти увагу питанням подолання та запобігання неуспішності підлітків, розвивати їх мислення, увагу, пам’ять, формувати у відстаючих навички раціональної організації навчальної праці; застосовувати індивідуальний підхід до невстигаючих у процесі навчально-виховної роботи.

У загальноприйнятому розумінні до важковиховуваних відносяться фізично здорові діти, у поведінці яких спостерігаються неорганізованість, недисциплінованість, хуліганство, правопорушення, опір виховним впливам.

Педагогічний словник тлумачить «важковиховуваність» як «свідомий або несвідомий супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного та соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів і соціальних ролей» [1, с. 27].

Науковці та дослідники зазначають, що основною причиною появи важковиховуваних підлітків є: слабкі педагогічні знання батьків; наявність антипедагогічних вчинків і настанов, які навіть у благополучній сім'ї нерідко діють негативно на виховання дітей.

Для важковиховуваних дітей характерні такі особливості поведінки: а) неправильно сформовані потреби – матеріальні потреби переважають над моральними; більшість матеріальних потреб має аморальний характер: для їх задоволення використовують засоби, які не відповідають нормам моралі (паління, вживання алкоголю, наркотиків, крадіжки), що призводить до деградації особистості; б) у частини цих дітей не розвинені соціально-політичні потреби; в) важкі діти прагнуть до спілкування з подібними собі, перебувають поза зв'язками з постійними учнівськими колективами; г) недостатньо розвинена потреба у пізнанні навколишнього світу, погано вчаться, не володіють методами пізнавальної діяльності; д) перекручені естетичні потреби; є) не розвинена, засмічена вульгаризмами, жаргонною лексикою мова.

Уся робота соціального педагога з важковиховуваними дітьми повинна бути системною, тоді можна очікувати позитивних результатів. Така робота має бути відповідно оформлена і зафіксована.

Соціальний педагог у роботі з важковиховуваними підлітками враховує особистісно орієнтовані принципи: безумовне прийняття дитини; розуміння психічного розвитку підлітка і його самопочуття; бачення реальних можливостей кожного учня, а не пред'явлення йому завищених вимог; прояв гнучкості в виховній тактиці, яка повинна бути підпорядкована індивідуальним особливостям дитини, а не особистісним поглядам, звичкам та настроям; повага до особистості дитини; готовність до «діалогу на рівних» [2, с. 56].

Роботу з важковиховуваними та педагогічно занедбаними підлітками, їх перевиховання, необхідно здійснювати в три етапи:

Перший етап – діагностичний (вивчають і аналізують позитивні й негативні якості виховання, умови, що сприяли появі та формуванню негативних якостей, визначають шляхи і засоби нейтралізації негативних проявів та актуалізацію позитивних проявів. Вихователь складає докладну характеристику педагогічно запущеного вихованця);

Другий етап – планування і визначення напрямів роботи. Класний керівник разом з усіма вихователями, які спілкуються з «важким» учнем, розробляє докладний план перевиховання, визначає місце і роль кожного вихователя;

Третій етап – цілеспрямована педагогічна діяльність (здійснюється реалізація означених планів перевиховання конкретної особистості із залученням всіх, хто може позитивно впливати на дитину (батьків, родичів, однокласників, учителів-вихователів та ін.). Координує цю роботу насамперед класний керівник. Здійснюється аналіз соціально-психологічних змін у поведінці вихованця, визначаються нові перспективні лінії) [3, с. 87].

До основних заходів попередження та корекції відхилень у поведінці неповнолітніх науковці відносять: психологічні, педагогічні, медичні, соціальні, комбіновані [4, с. 56].

Отже, ефективність роботи соціального педагога з важковиховуваними підлітками полягає в налагодженні з дитиною, батьком, учителем позитивної, емоційно насиченої атмосфери взаємин, яка давала б можливість дитині підвищувати її самоповагу, сприяла відчуттю нею радості власних можливостей та досягнень. Обов'язково потрібно пам'ятати аксіому психологічного супроводу: індивідуальне життя людини самоцінне, унікальне, повинно бути позбавлене насильства. Кожного підлітка необхідно знати, розуміти, допомагати йому, сприяти й радіти його успіхові, а підлітка, в якого є проблеми, це стосується в першу чергу.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко // – К. : Либідь, 1997. – С. 27.
2. Зайченко М.В. Інструментарій соціального педагога / М.В. Зайченко // – К.: Шк. світ, 2011. – С. 114-116.
3. Капська А.Й Соціально-педагогічна робота з проблемними сім’ями: Посібник / А.Й. Капська // – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 56-72.
4. Харченко С.Я. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки / С.Я. Харченко // – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – С. 32-37.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Україна, 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15.

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ПАВЛА ТИЧИНИ
Адреса:вул. Садова 28, ауд.317, м. Умань, Черкаська обл.